T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DENİZ YETKİ ALANLARININ PAYLAŞIMI ÇERÇEVESİNDE DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGEYE İLİŞKİN SORUNLAR, BEKLENTİLER, ÖNCELİKLER

ÖZLEM TUĞÇE KANGAL

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. SİBEL TURAN

EDİRNE, 2022

Tezin Adı: Deniz Yetki Alanlarının Paylaşımı Çerçevesinde Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölgeye İlişkin Sorunlar, Beklentiler ve Öncelikler

Hazırlayan: Özlem Tuğçe KANGAL

ÖZET

Bu çalışmada 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile ortaya çıkmış bir kavram olan münhasır ekonomik bölge çerçevesinde Doğu Akdeniz'de kıyıdaş devletlerin uygulamalarıyla ortaya çıkan deniz yetki alanları uyuşmazlığı uluslararası hukuk bağlamında incelenecektir. Bölgede keşfedilen petrol ve doğalgaz kaynaklarıyla birlikte bölgenin stratejik önemi ve bölgeye yönelik olarak gerek bölge aktörlerinin gerekse bölge dışı aktörlerin Doğu Akdeniz'den daha fazla yarar sağlamak için ilgileri artmıştır. Nitekim GKRY ve Yunanistan başta olmak üzere Doğu Akdeniz'deki devletlerin denizde keşfedilen kaynakları paylaşmak amacıyla münhasır ekonomik bölgelerini, bölgedeki İsrail, Mısır ve Lübnan gibi üçüncü devletlerin haklarını gözetmeksizin tek taraflı olarak ilan etmeleri ve iki taraflı anlaşmalar yapmaları gerginliği arttırmakta ve Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezi'ne hapsetmeyi amaçlamaktadır. Türkiye ve KKTC tarafından bu anlaşma ve uygulamalar uluslararası hukuka uygun olmadıkları gerekçesiyle kabul edilmemektedir. Bunun yanında Doğu Akdeniz'de keşfedilen doğal kaynaklara ilişkin olarak Türkiye'nin kıyıdaş devletlerle bugüne dek herhangi bir uluslararası anlaşma akdetmemiş olması, hali hazırda Ege Denizi'nde Yunanistan'la var olan karasuları ve kıta sahanlığı sorununa eklemlenmiş, bölgedeki deniz yetki alanları sınırlandırma sorununu içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir.

Türkiye deniz yetki alanlarına ilişkin sorunların tüm bölge ülkelerinin katılımı ile uluslararası hukuka uygun olarak hakkaniyetli bir biçimde çözülmesini istemektedir. Hakkaniyetli çözüme ulaşmada uluslararası sözleşmeler son derece önemli olmakla birlikte, uluslararası sözleşmelerin soyut ve genel niteliğinden dolayı gerçekleşen her somut uyuşmazlığa çözüm sunabilme kabiliyeti sınırlıdır. Çünkü her somut olay kendine özgü özelliklere sahiptir. Dolayısıyla uyuşmazlığa bu özel durumlar göz

önünde bulundurularak, devlet uygulamaları ve uluslararası yargı kararları ışığında çözüm sunmak daha işlevsel olacaktır.

Bu çalışmada Doğu Akdeniz'in jeopolitik ve jeostratejik önemiyle birlikte Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması kapsamında bölge ülkelerinin münhasır ekonomik bölge politika ve uygulamaları incelenecektir. Ayrıca uluslararası mahkemelerin deniz yetki alanı sınırlandırması uyuşmazlıklarında verdikleri kararlar ışığında ve hakça ilkeler çerçevesinde Türkiye'nin bölgedeki çıkarlarının korunması için yapılması gereken MEB anlaşmaları ve muhtemel MEB sınırlarının nasıl olması gerektiği ortaya konulacaktır. Bu anlamda bu tez, Doğu Akdeniz'de yapılacak sınırlandırmada kullanılması gereken ilke ve yöntemlerin neler olduğu sorusunun cevabını aramakta ve sınırlandırma ihtilaflarının uluslararası hukuk perspektifinden nasıl çözüleceği üzerine öneriler sunarken ileri sürebileceği olası argümanları ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Uluslararası Deniz Hukuku, Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması, Münhasır Ekonomik Bölge.

Title of Thesis: Problems, Expectations, Priorities of Exclusive Economic Zone in the Eastern Mediterranean in the Framework of Sharing Maritime Jurisdiction

Prepared By: Özlem Tuğçe KANGAL

ABSTRACT

In this study, the maritime jurisdiction disputes that emerged with the practices of the coastal states in the Eastern Mediterranean within the framework of the exclusive economic zone, a concept that emerged with the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea, will be examined in the context of international law. With the oil and natural gas resources discovered in the region, the strategic importance of the region and the interest of both regional and non-regional actors in order to benefit more from the Eastern Mediterranean have increased. As a matter of fact, the states in the Eastern Mediterranean, especially the Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus and Greece, in order to share the resources discovered in the sea unilaterally declare their exclusive economic zones and make bilateral agreements, regardless of the rights of the thirds states in the region such as Israel, Egypt and Lebanon, increasing the tension and aiming to imprison Turkey in the Antalya Bay in the Eastern Mediterranean. These agreements and practices are not accepted by Turkey and the TRNC on the grounds that they do not comply with international law. In addition, the fact that Turkey has not concluded any international agreement with the coastal states regarding the natural resources discovered in the Eastern Mediterranean, has already been added to the problem of territorial waters and continental shelf with Greece in the Aegean Sea and made the problem of delimitation of maritime jurisdiction areas in the region inextricable.

Turkey wants the problems related to maritime jurisdiction areas to be solved in a fair manner in accordance with international law with the participation of all regional countries. Although international agreements are extremely important in reaching a fair solution, the ability to offer a solution to every concrete dispute that occurs due to the abstract and general nature of international agreements is limited. Because each

solid event has its own characteristics. Therefore, it will be more functional to offer a solution to the existing dispute according to state practices and international judicial decisions, taking these special circumstances into account.

In this study, together with the geopolitical and geostrategic importance of the Eastern Mediterranean, within the scope of delimitation of maritime jurisdiction areas in the Eastern Mediterranean, the exclusive economic zone policies and practices of the countries in the region will be examined. In addition, decisions of international courts in maritime jurisdiction limitation disputes and within the framework of equitable principles, the EEZ agreements that should be made for the protection of Turkey's interests in the region and how the possible EEZ borders should be will be revealed. In this sense, this thesis seeks the answer to the question of what are the principles and methods that should be used in the delimitation to be made in the Eastern Mediterranean and presents possible arguments that can be put forward while presenting suggestions on how to resolve the delimitation disputes from the perspective of international law.

Keywords: Eastern Mediterranean, International Law of the Sea, Delimitation of Maritime Jurisdiction, Exclusive Economic Zone.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca ve tez çalışmamın konu seçiminden yazım sürecine kadar tamamında değerli bilgi, birikim ve tecrübeleriyle bana rehberlik eden, desteğini ve yol göstericiliğini hiç esirgemeyen ve akademik gelişimime yön veren danışman hocam Prof. Dr. Sibel TURAN'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, benden bu zorlu süreçte desteklerini hiç esirgemeyen ve daima yanımda olan, bana uygun çalışma ortamını sağlayan ve beni her koşulda el üstünde tutan sevgili aileme vermiş oldukları kıymetli destekleri ve sonsuz sabırları için teşekkür ediyorum.

Özlem Tuğçe KANGAL

Nisan, 2022 / EDİRNE

İÇİNDEKİLER

ÖZET……..i

ABSTRACT……iii

ÖNSÖZ…….....v

İÇİNDEKİLER……....vi

ŞEKİLLER LİSTESİ…….....x

KISALTMALAR……....xv

GİRİŞ……1

BİRİNCİ BÖLÜM: ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDA DENİZ YETKİ ALANLARININ TANIMI, GELİŞİMİ VE SINIRLANDIRILMASI

1.1.DEVLETİN ÜLKESİ VE SINIRLARI……...5

1.2.DENİZ YETKİ ALANLARI HUKUKU……6

1.3.DENİZ YETKİ ALANLARININ OLUŞUM VE GELİŞİM SÜRECİ……..10

1.3.1.1930 La Haye Kodifikasyonu……...13

1.3.2.1945 Truman Bildirisi……..14

1.3.3.1958 Birleşmiş Milletler Birinci (Cenevre) Deniz Hukuku Konferansı……16

1.3.4.1960 Birleşmiş Milletler İkinci Deniz Hukuku Konferansı……..18

1.3.5.1982 Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı……...20

1.4.DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI HUKUKUNUN KAYNAKLARI……..23

1.4.1.Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasının Asli Kaynakları…….23

1.4.1.1.Uluslararası Sözleşmeler……25

1.4.1.2.Uluslararası Örf ve Adet Hukuku ve Kabul Edilen Temel İlkeler (Yapılageliş, Teamül Hukuku)……...26

1.4.1.2.1.Gerekli Saygı İlkesi……..27

1.4.1.2.2.Hakkaniyet İlkesi ……...……..28

1.4.1.2.3.Eşit Uzaklık İlkesi……32

1.4.1.2.4.Coğrafyanın Üstünlüğü İlkesi……..35

1.4.1.2.5.Orantılılık İlkesi ve Kapatmama/Kesmeme İlkesi……37

1.4.1.2.6."Kara Denize Hakimdir" İlkesi……44

1.4.1.2.7."Doğanın Yeniden Şekillendirilmesinin Mümkün Olmaması" İlkesi ……...45

1.4.1.2.8.Adaların Etkisi……47

1.4.1.2.9.Diğer Faktörlerin Dikkate Alınmasına İlişkin İlkeler……...53

1.4.3.Hukukun Genel İlkeleri……..55

1.4.4.Yardımcı Kaynaklar……...56

1.5.ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDAKİ DENİZ YETKİ ALANLARI…..58

1.5.1.İç Sular…….59

1.5.2.Kara Suları……...61

1.5.3.Bitişik Bölge…….65

1.5.4.Kıta Sahanlığı…….……..70

İKİNCİ BÖLÜM: MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE KAVRAMI

2.1.MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI VE TANIMI……..……81

2.2.MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGENİN HUKUKİ REJİMİ……...85

2.2.1.Kıyı Devletinin Hak ve Yetkileri……...……...86

2.2.2. Diğer Devletlerin Hak ve Yetkileri……...……...…88

2.2.3.Artık Haklar……...……..90

2.3.MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGENİN SINIRLANDIRILMASI……91

2.4.MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE VE KITA SAHANLIĞI ARASINDAKİ FARKLAR…….....94

2.5.TÜRKİYE'NİN MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGESİ…….....98

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: DOĞU AKDENİZ'DE DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI SORUNU

3.1.DOĞU AKDENİZ'İN ÖNEMİ……102

3.1.1.Doğu Akdeniz'in Tarihsel Açıdan Önemi……102

3.1.2.Doğu Akdeniz'in Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Önemi……..…105

3.1.3.Doğu Akdeniz'in Hidrokarbon Kaynakları ve Ekonomik Açıdan Önemi…113

3.2.DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE UYUŞMAZLIĞI…..118

3.3.DOĞU AKDENİZ'DE KIYIDAŞ DEVLETLERİN UYGULAMALARI……..133

3.3.1.Yunanistan……..134

3.3.2.Güney Kıbrıs Rum Yönetimi……..…147

3.3.3.Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti…….156

3.3.4.Mısır……163

3.3.5.Libya……...166

3.3.6.İsrail ……168

3.3.7.Lübnan……170

3.3.8.Suriye……..174

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: DOĞU AKDENİZ'İ TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRME: SORUNLAR, BEKLENTİLER VE ÖNCELİKLER

4.1.Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Politikaları……..…177

4.2.Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesinde Hukuki Durumu……..……...196

4.2.1. Türkiye'nin İleri Sürebileceği Hukuki Savlar……205

4.2.1.1.Sınırlandırmanın Anlaşma ile Gerçekleştirilmesinin Esas Olması……...205

4.2.1.2.Kıta Sahanlığı Sınırlandırmasında Doğal Uzantının Esas Olması……...206

4.2.1.3.Sınırlandırmanın Hakkaniyete Uygun Yapılmasının Esas Olması……...207

4.2.1.4.Sınırlandırma Eşit Uzaklık İlkesinin Zorunlu Olmaması……209

4.2.1.5.Sınırlandırmada Adaların Özel Durumlar Oluşturması……..210

4.2.1.6.Sınırlandırmanın Hak ve Nısfet İlkelerine Uyarak Yapılması……211

4.2.1.7.Doğu Akdeniz'in Yarı Kapalı Deniz Olması……..212

4.3.Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Muhtemel MEB Sınırları……212

4.3.1.Türkiye-Yunanistan Arası Muhtemel MEB Sınırı …….....213

4.3.2.Türkiye- Mısır ve GKRY Arası Muhtemel MEB Sınırı……..…219

4.3.3.Türkiye-Suriye Arası Muhtemel MEB Sınırı…….222

4.3.4.Türkiye-KKTC Arası Muhtemel MEB Sınırı…….224

SONUÇ…….....227

KAYNAKÇA……....235

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-1: Karşılıklı kıyıları bulunan iki devlet arasında eşit uzaklık ilkesine göre yapılan sınırlandırma……..32

Şekil-2: Bitişik kıyıları bulunan iki devlet arasında eşit uzaklık ilkesine göre yapılan sınırlandırma……...32

Şekil-3: Doğu Akdeniz'de Devletlerin Kıyı Uzunlukları…….……...42

Şekil-4: Bitişik Bölge (*Contiguous Zone*)…..……..69

Şekil-5: Kıta Sahanlığı (*Continental Shelf*)…….……....71

Şekil-6: Kıta Sahanlığı…….……...75

Şekil-7: Münhasır Ekonomik Bölge (*Exclusive Economic Zone*)…….……...84

Şekil-8: Münhasır Ekonomik Bölge…….……...85

Şekil-9: MEB Sınırlarını Gösteren Harita……..……..……94

Şekil-10: BMDHS'ye göre Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıta Sahanlığı…….……96

Şekil-11: Dünya Vektörel Haritasında Doğu Akdeniz'in Yeri…….……106

Şekil-12: Doğu Akdeniz Ülkeleri…….……..…108

Şekil-13: EastMed Boru Hattı Projesi……..……..118

Şekil-14: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı ve muhtemel MEB alanları……...124

Şekil-15: GKRY-Yunanistan ikilisinin Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye kabul ettirmeye çalıştığı hukuka aykırı deniz yetki alanları……126

Şekil-16: Türk Kıta Sahanlığı ile Rum kesiminin iddialarının çatıştığı alan…….….127

Şekil-17: KKTC tarafından TPAO'ya verilen hidrokarbon işletme ruhsatları…...…128

Şekil-18: Rum tezine göre Yunanistan'ın MEB'i…….……..……130

Şekil-19: Yunanistan ve GKRY'nin Hedefi…….…….137

Şekil-20: Türkiye'nin 148.000 km²'lik Muhtemel Asgari MEB'i ve GKRY- Yunanistan İkilisinin Türkiye İçin İleri Sürdüğü 41.000 km²'lik MEB Alanının Karşılaştırılması……138

Şekil-21: Yunanistan'ın gasp ettiği deniz yetki alanları…….……...140

Şekil-22: Yunanistan ile Mısır arasındaki Kıta Sahanlığı/MEB Sınırı.……..…143

Şekil-23: Yunanistan'ın hakkaniyete uygun olmayan maksimalist talepleri….……146

Şekil-24: Yunanistan ve GKRY'nin hak iddia ettiği kıta sahanlığı….……...147

Şekil-25: GKRY'nin Mısır, İsrail ve Lübnan'a ait olup gasp ettiği alanlar…….....…150

Şekil-26: 2004 yılında MEB ilan eden, Mısır, Lübnan ve İsrail ile MEB Sınırlandırma Anlaşması imzalayan GKRY, 2019 yılında adanın kuzeyinde ilan edip BM'ye bildirdiği sözde MEB sınırları……...150

Şekil-27: GKRY tarafından 2004 yılında ilan edilen MEB ve GKRY Eski Dışişleri Bakanlarından Nikos Rolandis'in bu haritanın önünde çekilmiş fotoğrafı……152

Şekil-28: GKRY'nin 2004 yılında ilan ettiği MEB ve Türkiye'nin yaklaşımına uygun şekilde hareket etmiş olsaydı sahip olabileceği MEB alanlarını gösteren harita……154

Şekil-29: GKRY ile yaptıkları deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşmalarının ardından Mısır, İsrail ve Lübnan'ın kayıplarını gösteren harita……155

Şekil-30: Eşit Uzaklık ve Orantılılık İlkesine Göre Karşılaştırmalı Sınırlandırmalar……156

Şekil-31: KKTC'nin TPAO'ya verdiği ruhsatlarla GKRY ruhsatlarının çakıştığı alanlar……159

Şekil-32: Türkiye ile KKTC arasında Kıta Sahanlığı'nın Sınırlandırılması Anlaşması Ekinde Yer Alan Harita, TBMM, 1/471, 2001……...160

Şekil-33: KKTC Ruhsatları ile GKRY Ruhsatlarının Çakıştığı Alanlar…….…...161

Şekil-34: Mısır'ın MEB/Kıta Sahanlığı sınırını Türkiye yerine GKRY ile yaparak uğradığı, ve aynı sınırı batıya doğru Yunanistan ile çizmesi halinde uğrayacağı kayıplar…….166

Şekil-35: Türkiye-Libya Mutabakatına göre belirlenen deniz yetki alanları……..…168

Şekil-36: İsrail-GKRY-Yunanistan arasında inşa edilmesi planlanan petrol boru hattı……...…170

Şekil-37: İsrail ile GKRY arasında imzalanan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması anlaşması……...171

Şekil-38: GKRY ile kıyı uzunluklarını dikkate almadan sınırlandırma anlaşması yapan Lübnan'ın kaybını gösteren harita……..……...…173

Şekil-39: Lübnan'ın 2010 yılında BM'ye bildirdiği MEB sınırları…….……..174

Şekil-40: Lübnan ile İsrail'in ilan ettiği MEB alanlarındaki kesişmeyi gösteren harita.....175

Şekil-41: Suriye tarafından ilan edilen petrol arama sahaları…….……176

Şekil-42: 32° 16' 18" D boylamının batısı ile 33° 40' K enleminin kuzeyi arasında kalan alanı gösteren harita…….…181

Şekil-43: Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren'in Türkiye'nin muhtemel MEB'i ve GKRY'nin 1, 4, 5, 6, 7 numaralı parselleri ile ihlalini gösteren harita……...182

Şekil-44: GKRY'nin Doğu Akdeniz'de İlan Ettiği Petrol Arama Bölgeleri'nde KKTC'nin de Haklarını Gösteren Harita……...185

Şekil-45: İlan Edilen Ruhsat Alanları. TPAO'nun 2007 yılında aldığı ruhsatlar ile Türk kıta sahanlığı sınırı, GKRY'nin Mısır ve Lübnan ile MEB sınırlandırmaları, GKRY'nin ruhsat ilan ettiği alanlar……...189

Şekil-46: Türk Kıta Sahanlığı'nın Dış Sınırı….……192

Şekil-47: Türkiye-Libya Sınırı…….…….194

Şekil-48: Türk Kıta Sahanlığı……..……...196

Şekil-49: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de düşey hatları esas alarak ve ortay hatta göre belirlediği sınırlandırma……201

Şekil-50: Türkiye GKRY'nin yaklaşımı ile hareket etmiş olsaydı belirleyeceği MEB……..202

Şekil-51: Bugüne kadar ortaya konulan haritalarla kıyaslandığında Türkiye tarafından gündeme getirilmeyen asgari 44.000 km² bir MEB alanı kaybını gösteren harita…….202

Şekil-52: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki haklarını gösteren harita…….……203

Şekil-53: Türkiye-Lübnan Tasviri Muhtemel MEB Sınırlandırması….……204

Şekil-54: Türkiye-İsrail Tasviri Muhtemel MEB Sınırlandırmasını Gösteren Harita……...…..205

Şekil-55: Türkiye Bakımından En Kötü Senaryo…….…….206

Şekil-56: İngiltere-Fransa Davası (1977)…….…….218

Şekil-57: Tunus-Libya Davası (1982)…….……..219

Şekil-58: Türkiye-Yunanistan MEB Sınırı……221

Şekil-59: Türkiye-KKTC Kıta Sahanlığı Anlaşması'na Göre Deniz Yetki Alanları…….....229

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

a.g.e.: Adı geçen eser

BM: Birleşmiş Milletler

BMDHS: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

BMGK: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu

CKBBS: Cenevre Kıta Sahanlığı ve Bitişik Bölge Sözleşmesi

CKSS: Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi

GKRY: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

ICJ: International Court of Justice (Uluslararası Adalet Divanı)

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

MD: Madde

MEB: Münhasır Ekonomik Bölge

Para: Paragraf

TCF: Trillion Cubic Feet

TPAO: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

UAD: Uluslararası Adalet Divanı

USGS: United States Geological Survey (Amerikan Yerbilimsel Araştırma Kurumu)

GİRİŞ

Doğu Akdeniz gibi ciddi uyuşmazlıklara taraf çok sayıda devletin kıyılarının yer aldığı ve yarı kapalı olma özelliğine sahip bir denizde, kıyıları yan yana ve karşılıklı olan ülkeler arasında problem yaratan münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı kavramları, bugün ve yakın gelecekte Türkiye açısından çözüm bekleyen sorunların başında gelmektedir. Bölgede keşfedilen petrol ve doğalgaz kaynakları, bu kaynakların paylaşım sorununu da beraberinde getirmiş ve Doğu Akdeniz'de son dönemde hukuki, siyasi ve ekonomik çıkar ve tartışmaların merkezine yerleşmiştir. Doğu Akdeniz'deki keşifler, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunu da taraflar arasında uzun vadeli, her an tırmanmaya açık ve çözüm bekleyen bir sorun yumağı haline getirmektedir. Türkiye açısından anavatanının güvenliği için deniz alanlarındaki çıkarlarının ne kadar önemli olduğu açıktır.

Bölgede ilgili kıyıdaşların hepsi MEB iddialarında bulunsa da, tüm tarafları kapsayan bir anlaşma yapılmamıştır. Son dönemlerde başta GKRY ve Yunanistan olmak üzere Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletlerin iki ve çok taraflı anlaşmalarla Türkiye'yi dışlayarak kendi aralarında münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırlandırması yapmaları ve yeraltı zenginliklerine yönelik olarak araştırmalara başlamaları Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de etkin rol almasının gerekliliğini şüphesiz kılmaktadır. GKRY ve Yunanistan'ın Türkiye'yi Antalya Körfezine hapsetmek istemesi ve KKTC'nin eşit, meşru ve ayrılmaz haklarını yok sayması Türkiye ve KKTC tarafından kabul edilmeyip bu girişimlere tepki gösterilerek Rum tarafının imzaladığı anlaşma ve uygulamalar uluslararası hukuka uygun olmadığı gerekçesiyle tanınmamaktadır. Bunu GKRY-Mısır anlaşmasının geçersiz olduğu deklare edip 2004 yılında 32° 16' 18" D boylamının batısındaki bölgedeki haklarını saklı tuttuğunu ilan etmesiyle ve 2007 yılında GKRY-Lübnan anlaşmasını Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamayla ortaya koymuştur. Bunun yanında Türkiye, bölgede süregelen petrol ve doğalgaz konusundaki uyuşmazlığın ancak Kıbrıs meselesinin çözülmesiyle bir sonuca varabileceğini düşünmektedir. KKTC ise GKRY'nin Kıbrıs adasının tamamını temsilen yaptığı MEB anlaşmalarını tanımamakta, bölgedeki enerji

kaynaklarından sağlanacak gelirin %50'sinin sahibi olduğunu söylemektedir. GKRY'nin 2011 yılında ABD Noble Energy şirketinin 12.parselde sondaj çalışmalarına başlayacağını ilan etmesi üzerine KKTC ile Türkiye 21.09.2011 tarihinde kıta sahanlığı anlaşması imzalamıştır.

Doğu Akdeniz'deki çatışmanın ana nedeni münhasır ekonomik bölgelerin çakışmasıdır. KKTC'nin bir devlet olarak tanınmaması ve sahip olduğu haklar uyuşmazlık konusunu oluşturmaktadır. Bunun yanında Yunanistan, Türkiye'ye yakın konumda bulunan Meis, Girit ve Kerpe adalarının münhasır ekonomik bölgeye haiz olduklarını iddia ederek Türkiye'yi dar bir alana hapsetmeyi hedeflemektedir. Yine Yunanistan Rodos, Meis, Girit, Kaşot ve Kerpe adalarının oluşturduğu hat üzerinden ortay hat prensibine dayanarak MEB anlaşmaları yapmaya çalışmaktadır. GKRY ise tek taraflı olarak 200 deniz mili genişliğinde MEB ilanında bulunmuş, Türkiye ve KKTC'nin haklarını görmezden gelerek uluslararası hukuka aykırı hareket etmiştir.

Deniz yetki alanları uyuşmazlıklarının çözülmesi için sınırlandırmaya ilişkin kavramları değerlendirmek gerekmektedir. Uluslararası deniz yetki alanları ülkelerin kendi güvenliklerini sağlayabilme, egemenliklerini kurabilme ve denizlerdeki faaliyetleri denetleyebilmeleri için kullanılmaktadır. Teknolojik gelişme ve karalarda bulunan enerji kaynaklarının azalmasıyla birlikte enerji arayışları denizlere yönelmiştir. Keşfedilen petrol ve doğalgaz kaynaklarının işletilebilmesi için ise daha geniş deniz yetki alanlarına ihtiyaç duyulmuş, bu alanlar ise önce kıta sahanlığı ardından münhasır ekonomik bölge kavramları ile açıklanmaya çalışılmıştır. Doğu Akdeniz bağlamında deniz yetki alanları münhasır ekonomik bölge açısından açıklanacaktır. Münhasır ekonomik bölge, bir devletin karasularının bitiş noktasından itibaren başlayan 200 deniz miline kadar uzanan deniz alanıdır. Bu alan su tabakası, deniz yatağı ve deniz yatağının toprak altını kapsamaktadır ve kıyı devletinin bu alanda doğal kaynaklar üzerinde koruma, arama, işletme ve düzenleme yetkileri bulunmaktadır. Bu alanda ekonomik maksatlı araştırmalar yapılıp, gerekirse işletilebilir. Ayrıca kıyı devletinin, bu bölgede bilimsel araştırmalar yapma, suni adalar ve tesisler kurma ve deniz çevresini koruma yetkisi vardır. 1982 BMDHS'ye imzalamamakla birlikte Karadeniz'de 1986 yılında 200 millik MEB ilan eden Türkiye, Akdeniz'de MEB ilan etmemiştir.

Bu çalışmada Doğu Akdeniz özelinde devletlerin deniz yetki alanlarına ilişkin olarak izlediği politikalar, başvurduğu hukuki enstrümanlar ve yaptığı anlaşmalar incelenerek Türkiye'nin kullanması gerektiği düşünülen hukuki yola ilişkin görüş ve önerilere yer verilecektir. Çalışmanın amacı GKRY'nin Doğu Akdeniz'de gerçekleştirdiği MEB sınırlandırma anlaşmalarının uluslararası hukuka uygunluğunu değerlendirerek Doğu Akdeniz'de özel durumları dikkate alan ve hakkaniyete uygunluğu esas alan MEB sınırlarının nasıl olması gerektiğini, Türkiye açısından Doğu Akdeniz'de alınması gereken tedbirlerin neler olduğunun tespit edilmesidir. Ayrıca GKRY, Yunanistan ve bölge dışı aktörlerin münhasır ekonomik bölge politikalarının ve Doğu Akdeniz'de geliştirilen ittifakların Türkiye'nin bölgedeki ulusal çıkarlarını ve güvenliğini tehdit boyuta ulaştığını göstermektir. Bu kapsamda çalışmanın hipotezi, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki egemenlik haklarının Yunanistan tarafından imzalanan çeşitli anlaşmalar aracılığıyla Sevilla Haritası çerçevesinde gasp edildiği ve buna karşılık Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıyıdaş devletlerle anlaşmak suretiyle hakkaniyet ilkesine uygun bir şekilde münhasır ekonomik bölgelerin tescili noktasında kendi haklarını koruyabileceğidir.

Çalışmada öncelikle konuya ilişkin olarak temel uluslararası hukuk kavramları açıklanacak, bölgedeki gelişmeler değerlendirilecek, ardından Türkiye'nin ileri sürebileceği tezler ve argümanlarını destekleyen hukuki enstrümanların neler olduğu UAD kararlarında yer alan ilkeler ışığında değerlendirilecektir.

Deniz yetki alanlarının paylaşımı çerçevesinde Doğu Akdeniz'de münhasır ekonomik bölgeye ilişkin sorunlar, beklentiler ve öncelikler konulu tez çalışmasının dört ana bölümden oluşması planlanmaktadır. Birinci bölümde uluslararası deniz hukukunda deniz yetki alanlarının tanımı, gelişim süreci ve sınırlandırılmasına ilişkin ilkelere yer verilecektir. İkinci bölümde münhasır ekonomik bölge kavramının ortaya çıkışı, tanımı, hukuki rejimi, sınırlandırılması ve kıta sahanlığı kavramı ile farklılıkları açıklanacaktır. Üçüncü bölümde Doğu Akdeniz'de kıyıdaş devletlerarasında mevcut durum ve uygulamalar tespit edilerek deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorunu açıklanırken öncelikle Doğu Akdeniz'in tarihsel, jeopolitik, jeostratejik ve ekonomik açıdan önemine yer verilecek, ardından Doğu Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge uyuşmazlığı kıyıdaş devletlerin iddia, görüş ve uygulamalarıyla birlikte anlatılacaktır.

Son bölüm olan dördüncü bölümde öncelikle Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikaları bölgede ileri sürebileceği hukuki savlarla birlikte irdelenecek, ardından Türkiye'nin siyasi ve hukuki pozisyonu ile uyumlu olacak şekilde Doğu Akdeniz'deki muhtemel MEB sınırları açıklanmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDA DENİZ YETKİ ALANLARININ TANIMI, GELİŞİMİ VE SINIRLANDIRILMASI

1.1.DEVLETİN ÜLKESİ VE SINIRLARI

Devletin ülkesi coğrafi anlamda üç bölümden oluşmaktadır ki bunlar; kara ülkesi, hava ülkesi ve deniz ülkesidir. Bir devletin hava ile deniz ülkesi üzerinde bulunan egemenliği kara ülkesinden ayrı şekilde terk edilemez ve devredilemez.[1] Deniz ülkesi bir ülkenin milli egemenliğine bağlı deniz kısımlarını içermektedir. Deniz ülkesi denilince akla karasuları, iç sular ve boğazlar gelir.[2]

Devletin ülkesi denildiği zaman devletin sadece kara ülkesi düşünülmemelidir. Çünkü bir devletin denize kıyısı varsa deniz ülkesi ve hava ülkesi de devletin fiziki unsuruna tabi alanlarıdır. Bilindiği üzere herhangi bir devletten söz edilebilmesi için sınırlarıyla belli fiziki bir ülkeye ihtiyaç vardır. Zaten tam da bu yüzden sınırları belirli bir toprakta yaşamayan göçebe kabilelerin hükümetleri var olsa bile bunlardan devlet olarak bahsetmemiz mümkün değildir.[3]

Bir devletin kara ülkesinin sınırları uluslararası bir mahkeme kararıyla, uzun süredir devam eden ve çekişme barındırmayan bir uygulamayla veya bir antlaşmayla belirlenmiş olabilir. Burada sayılan her üç durumda da sınırın "*erga omnes*" etkisi vardır ki buna göre bu sınırlar üçüncü kişi durumunda olan devletlere karşı da ileri sürülebilmektedir. Devletin hava ile deniz ülkesinin dış sınırları bu devleti "*res communis"*ten yani uluslararası toplumun tamamına ait olan alanlardan ayıran çizgidir.

Coğrafi anlamda deniz ülkesi, bir devletin deniz kıyısına bitişik bulunan kesimi ifade etmektedir. Hukuki bakımdan ise bunu açıklamak için çeşitli bölümlendirmeler söz konusudur. Devletin egemenliğine bağlı deniz kesimi iç sular ve karasularından

---

[1] Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri*, Beta Yayınları, İstanbul, 1996, s. 31.
[2] Ömer İlhan Akipek, "*Devletler Hukuku 1.Kitap*, 3.Baskı, Ankara, 1970, s. 27.
[3] Edip Çelik, *Milletlerarası Hukuk 1.Kitap*, 2.Baskı, Ankara, 1975, s. 323.

oluşmaktadır. Bu iki bölümlendirmenin ötesinde kalan alan ise açık denizlerdir. Açık denizlerin kıyıya yakın olan kesiminde ise özel rejime bağlı birtakım bölümler oluşturulmuştur. Bunlar kıta sahanlığı, bitişik bölge ve münhasır ekonomik bölgedir.[4]

1.2.DENİZ YETKİ ALANLARI HUKUKU

Deniz hukuku, uluslararası hukukun en eski dallarından birisidir ve devletlerin deniz alanlarındaki hak ve yükümlülüklerini belirleyen hukuk kurallarının bütünü olarak tanımlanmaktadır. Devletlerin denizlerdeki hak ve yükümlülüklerini kullanırken yapmaları gereken şey sınırlandırma olduğundan, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması, deniz hukukunun varlığı için hayati bir öneme sahiptir.[5]

Dünyanın toplam yüz ölçümünün 3/4'ünün denizlerden oluştuğu bilinmektedir. Bu deniz alanları devletler ve devletlere tabi kişi ve kuruluşlarca çeşitli amaçlarla kullanılırlar. Bu amaçlar ulaşım, iletişim, taşıma, denizlerdeki doğal kaynakların işletilmesi ve askeri amaçlar olarak sıralanabilir. Azımsanamayacak büyüklükteki bu deniz alanlarının doğru kullanımı için, hukuki rejimlerinin net bir şekilde saptanması ve deniz alanlarında yürütülen faaliyetlerin birtakım kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmesi zamanla gerekli hale gelmiştir.

Deniz hukuku geliştirilmeden önce deniz yetki alanları bir düzen doğrultusunda belirlenmediği için hegemonyanın kurulması söz konusuydu. Buna verilebilecek en iyi örnek M.S. 3. yüzyılda Roma İmparatorluğu'nun denizlerde kurduğu hakimiyettir. Roma İmparatorluğu, denizlerde egemenlik tesis etmiş, o dönemde diğer devletler tarafından denizlerde güvenlik ve ekonomik çıkarlar bağlamında tehdit olarak görülmüştür. Bu noktada, özellikle zayıf devletler denizlerden yararlanabilmek için bir kurallar bütünü arayışına girmişlerdir. Sonuçta, denizleri paylaşma mücadelesinin doğmasıyla birlikte deniz yetki alanlarıyla ilgili çeşitli kavram ve kurallar

[4] Sevin Toluner, a.g.e. s. 66.
[5] Yoshifumi Tanaka, *Predictability and Flexibility in the Law of Maritime Delimitation*, Studies in International Law, Vol. 8, Portland, 2006, s. 2.

oluşturulmaya başlanmıştır.[6] Ortaçağda denizler sınırlandırılırken yalnızca açık denizler ve karasuları alanları mevcuttu. Bu iki alanın sınırlarının tam olarak belirlenememesi ve bu alanların gözle görülememesi sebeplerinden günümüzde deniz alanları karasuları, kıta sahanlığı, bitişik bölge ve münhasır ekonomik bölge gibi pek çok çeşitli bölümlere ayrılmak suretiyle söz konusu muğlaklık giderilmeye çalışılmıştır.[7]

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku kuralları daha çok prensiplerden oluştuğundan ötürü, sınır anlaşmazlıklarında doğrudan uygulanabilecek genel geçer bir prensibin olmadığı söylenebilir. Bu bağlamda Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesi tanzim edilen ilk kural olma özelliğini taşımaktadır. Bu maddeye göre kıta sahanlığı bitişik bulunan iki ülke varsa bunların arasındaki sınır taraf devletlerin anlaşmasıyla sağlanacaktır. Ancak, eğer bu konuda herhangi bir anlaşma söz konusu değilse ve özel durumlar yoksa, kıta sahanlığının sınırlandırılması eşit uzaklık ilkesi baz alınarak yapılacaktır.[8]

Deniz alanlarının sınırlandırılması hukuku kuralları, Uluslararası Adalet Divanı, International Tribunal for the Law of the Sea (*Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi*) ve diğer hakem mahkemesi kararları sonucunda geliştirilen örf ve adet hukuku çerçevesinde şekillendirilmektedir.[9] Önümüzdeki başlıklarda inceleyeceğimiz üzere, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun örf ve adet hukukundan sonra gelen diğer kaynaklarını da sıralayacak olursak bunlar; 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, UAD ve diğer hakem mahkemelerinin kararları (içtihat) ve doktrindir.[10]

Coğrafi açıdan bakıldığında, deniz alanları kendi içlerinde büyük farklar taşımasalar da, hukuki açıdan bu alanların deniz tabanlarının taşıdıkları nitelikler ve tabi oldukları rejimler itibariyle farklı gruplara ayrıldıkları görülmektedir. Uluslararası

---

[6] Mustafa Tevfik Odman, *Karasuları Genişliği Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1990, s. 13.
[7] Enver Bozkurt, "Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, No:5, 2006, s. 51.
[8] Selami Kuran, *Uluslararası Deniz Hukuku*, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2014, s. 228.
[9] Aydoğan Özman, *Deniz Hukuku 1*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006., s. 57.
[10] İbrahim Gökalp, *Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler,* Beta Yayınları, İstanbul, 2008, s. 17.

hukukun bir dalı olarak ortaya çıkan ve bu kuralları düzenleyen normların başında ise uluslararası deniz hukuku gelmektedir.[11] Deniz hukuku, deniz alanlarının hukuki rejimlerinin belirlenmesi, denizlerden değişik yararlanma usullerinden faydalanılması ve gemilerin denizlerdeki ulaşım ve hareketlerini düzenleyen kurallar bütünü olarak tanımlanabilir.[12] Normalde deniz hukukunun temelini teamüller oluştursa da, teknolojik ve ekonomik ilerlemeye paralel olarak denizlere ulaşım kolaylaşmış, denizlerin araştırılması ve işletilmesi mümkün hale gelmiştir. Böylelikle deniz hukukuna birtakım düzenlemelerin getirilmesi de kaçınılmaz hale gelmiştir. Çünkü var olan teamüller günümüzde gelinen noktada ulusal ve uluslararası anlamda yetersiz kalmıştır. Deniz hukuku kurallarını geliştirme ihtiyacının doğmasıyla yirminci yüzyılda uluslararası anlamda pek çok konferans yapılmış ve anlaşma imzalanmıştır. Hatta ortaya çıkarılan hukuki metinler pek çok ülke tarafından iç hukuka uyarlanmıştır.[13]

Önceden devletlerin deniz alanlarından faydalanma amaçlarının güvenliklerini tesis etmek olduğu görülüyordu. Daha sonra bu amaç önceleri canlı kaynaklara erişmek iken, teknolojik gelişmeyle birlikte deniz ulaşımındaki araçların niteliği artmış, denizlerdeki cansız (mineral) kaynaklardan yararlanma imkanı da ortaya çıkmıştır.[14] Burada söz edilen ve denizler üzerindeki egemenlik tartışmalarının kaynağı niteliğindeki cansız kaynaklar petrol, doğal gaz, bakır ve nikel içeren yumrularken canlı kaynaklar ekonomik anlamda değerli olan balık, midye ve istakoz gibi canlılardır. Denizlerde daha önceden küçük araçlarla kısa mesafeli yollar kat edilebiliyorken, deniz ulaşımında kullanılan araçların niteliğinin artmasıyla birlikte büyük deniz araçları geliştirilmiş, okyanus ötesi ulaşım mümkün ve yaygın hale gelmiştir. Bugün dünya ticaretinin %90'ı deniz taşımacılığı vasıtasıyla gerçekleştirilmekte, dünya ticaret hacminin %95'i denizlere bağlı bulunmaktadır. Günümüzde uluslararası ticaret yapan dünya ticaret filosu 150'den fazla sayıda devletin uyruğuna bağlı 50.000'den fazla ticaret gemisi ve 1.000.000'dan fazla

---

[11] Levent Kürbüz, *"Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı ve Doğu Akdeniz'de Potansiyel Enerji Kaynaklarının Analizi",* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2016, s. 33.
[12] Fahiman Tekil, *Deniz Hukuku*, Alkım Yayınları, 4.Baskı, İstanbul, 1993, s. 5.
[13] Selami Kuran, a.g.e., s. 1.
[14] Aydoğan Özman, a.g.e., s. 8.

denizciyi bünyesinde barındırmaktadır.[15] Ayrıca devletlerin deniz tabanına iletişim kabloları ve yeraltı kaynaklarının nakli için nakil boruları döşemek suretiyle denizleri iletişim ve taşıma amacıyla kullandıkları da görülmektedir.

Denizler devletler tarafından belirli amaçlarla kullanılırken devletlerin ulusal çıkarları çatışmaktadır. Bu yüzden deniz hukuku her an siyasi ve ekonomik dengeleri etkileyebilecek bir alan olduğundan, devletler tarafından sıkı sıkıya takip edilmektedir. Bu durumda hiç şüphesiz keşfedilmekte olan yeraltı kaynaklarının tükenebilir niteliğe haiz olmasının etkili olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bir devletin bu kaynaklardan faydalanıyor oluşu diğer devlet ya da devletlere zarar verebilir veya bir devletin deniz alanını yalnızca ulaşım maksadıyla kullanıyor olan bir diğer devlet bu deniz alanına sahip olan asıl devlet açısından güvenlik tehdidi algısı oluşturabilir. Bu ve bunun gibi sebepler devletler veya devletlere bağlı kişi ve kurumların denizlerden faydalanırken çatışan çıkarları dengeleyecek bir kurallar bütünü ihtiyacını kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu kurallara ulusal çıkarları bağlamında en çok ihtiyaç duyan devletlerin başında ise üç tarafı denizlerle çevrili olması ve 7000 km'den fazla sahil kıyıya sahip olması sebebiyle Türkiye gelmektedir. Doğu Akdeniz bölgesinde son dönemde başta Yunanistan ve GKRY olmak üzere pek çok devletle yaşanan sorunların artması, kuralsızlıktan doğan boşluğu ve deniz hukukunun geliştirilmesi gereksinimini apaçık ortaya çıkarmaktadır.

Özetle deniz hukuku, denizlerin bağlı bulunduğu hukuki rejimleri belirleyen, gemi trafiğini düzenleyen ve denizlerde gerçekleştirilen her çeşit faaliyeti uluslararası hukuk bağlamında inceleme konusu yapan hukuk dalıdır.[16] Uluslararası denizlerde taraf devletlerarasında her türlü hukuki ilişki bu hukuk dalı çerçevesinde gerçekleştirilir. Deniz hukuku, denizlerin kullanımıyla ilgili getirdiği kurallarla bir iç hukuk dalı olduğu gibi, deniz ticareti, deniz taşımacılığı ve deniz yetki alanlarının belirlemesi anlamında da bir uluslararası hukuk dalıdır.

---

[15] International Chamber of Shipping, *Shipping and World Trade: Driving Prosperity*, https://www.ics-shipping.org/shipping-fact/shipping-and-world-trade-driving-prosperity/, (Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2021).

[16] Hüseyin Pazarcı, a.g.e., s. 250.

Devletlerin denizlere ilişkin hak iddiaları zaman içinde artmıştır. Başlangıçta denizlerden yalnızca güvenliklerini tesis etme amacıyla hareket eden devletler, daha sonra bu taleplerini ilerletmişlerdir. Denizlerde egemenlik ve mülkiyet kurma çabaları arttıkça devletlerin egemenlik iddia ettikleri söz konusu alanlar kesişmeye ve dolayısıyla menfaatler çatışmaya başlamıştır. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukuna tam da bu noktada ihtiyaç doğmuştur. Uluslararası hukuk açısından deniz yetki alanlarının paylaşımı için çizilen çizgileri tespit etmeye ilişkin kural ve kaideleri koyan deniz yetki alanları hukuku da bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Sonuçta, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku, kıyıdaş iki ya da daha fazla devletin denizler üzerinde çakışan ve çatışan hak ve yetkilerinin olması durumunda, her bir devletin hak ve yükümlülüklerini ayrı ayrı belirleyecek olan sınırlandırmanın nasıl yapılacağını açıklayan hukuk kurallarının bütünü olarak özetlenebilir. Divan'ın Ukrayna ile Romanya arasındaki sınırlandırma davasında, kendisinin yerine getireceği görevi "*Taraflar arasında çatışan hak ve yetki iddialarını sınırlandırma hattı çizerek çözüme kavuşturacağız*" şeklinde açıklamıştır.[17]

1.3.DENİZ YETKİ ALANLARININ OLUŞUM VE GELİŞİM SÜRECİ

İnsanlık, nüfusun hızla artması ve kaynakların da buna paralel olarak azalması karşısında karalar üzerindeki tüm keşiflerin yapıldığını fark etmiş ve yeni keşiflere yönelmiştir. Bu yönelim insanlığı, 2/3'ü denizlerle çevrili olan yeryüzünde denizlerden kaynak elde edebilecekleri görüşüne itmiştir. Devletlerin zaten deniz yatağında var olan zengin inci, mercan, sünger ve mineralleri çıkarma arzusuna, 20. yüzyılda teknolojinin gelişmesiyle birlikte petrol ve doğalgaz elde etme arzuları eklenmiştir. Giderek çeşitlenen ve artan çıkarlarla birlikte, devletlerin denizleri parselleme eğilimleri artmış, bu durum egemenlik iddialarının çakışmasına ve çıkarların çatışmalarına yol açmıştır. Tüm bu ortaya çıkan uyuşmazlıklar, az önce de

[17] Yunus Emre Açıkgönül, *Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul, 2012., s. 26.

bahsettiğimiz üzere uluslararası kamuoyunda deniz yetki alanlarını sınırlandıran bir bilim dalına ihtiyaç doğmasına sebep olmuştur.[18]

Denizlerde hakim olma düşüncesinin doğuşuyla birlikte deniz yetki alanlarına ihtiyaç duyulduğundan söz ettik. Fakat deniz yetki alanlarına ilişkin kavramlar geliştirilmeden önce başlangıçta, Hollandalı hukukçu Hugo Grotius, denizlerin serbest olması gerektiğini savunmuş ve "denizlerin serbestliği ilkesi (*mare liberum*)" görüşünü ortaya atmıştır. Daha sonra ise İngiliz hukukçular Selden ve Welwood "denizler üzerinde kıyı devletlerinin egemen olması gerektiği görüşünü (*mare clausum*)" ileri sürmüşlerdir. Bu görüşe göre denize kıyısı olan devletlerin karasuları alanında top menzili genişliğinde birtakım münhasır hakları bulunmalıdır.[19] Daha sonra bu genişlik üç, altı, on iki, ve yirmi dört deniz miline kadar genişletilmeye çalışılmıştır. 20. yüzyılda teknolojik gelişmeyle birlikte ulaşım ve harp olanakları artmış, bunun doğal bir sonucu olarak denizlerden gelecek olan potansiyel tehdit de artmıştır. Bu anlamda devletler, kara ülkelerini çevrelerindeki yakın tehdit unsurlarından koruyabilmek için deniz ülkelerinde de tam hakimiyeti (*mare clausum*) hedeflemişlerdir. Şunu belirtmek gereklidir ki, aslında deniz hukukunun ortaya çıkışı, birbirine zıt iki temel görüş olan "denizler tüm devletlere açıktır (*mare liberum*)" ve "kıyı devletlerinin denizler üzerinde egemenliği (*mare clausum*)" görüşlerinin çatışmasıyla gerçekleşmiştir.

Bu ve benzeri düşüncelerin geliştirilmesiyle birlikte artık devletler uluslararası alanda denizlerde egemenlik kurabilecekleri düşüncesini benimsemişler ve egemenlik alanı genişliklerini arttırma çabasına girişmişlerdir. Ancak tüm devletlerin bu girişimi sınırsız şekilde yapabilecekleri de göz önünde bulundurulunca, uluslararası kamuoyu tarafından denizler üzerinde egemenlik kurulmasının birtakım şartlar çerçevesinde yapılabileceği görüşü ifade edilmiştir. Bu anlamda devletin denize kıyısının olması gerekliliği ilk ön şart olarak görülmüştür. 1982 BMDHS 2.maddesinde bu şarta yer

[18] Sami Doğru, *Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003, s. 1.
[19] Aydoğan Özman, a.g.e., s. 25.

verilmiştir. Ayrıca bu şart daha sonra inceleyeceğimiz ilkelerden biri olan "Kara denize hakimdir" ilkesi olarak deniz hukukunda evrensel olarak kabul edilmiştir.[20]

Devletlerin tam egemenliklerinin söz konusu olduğu deniz alanları karasuları ve iç sulardır. Öyle ki, iç sularda devletlerin tam egemenliği bulunmaktadır. Karasularında ise uluslararası hukuka göre, denize kıyısı bulunan devletin egemenliğine birtakım sınırlandırmalar getirilebilmektedir. Zararsız geçiş hakkı ilkesi bu konuda verilebilecek örneklerin başında gelmektedir. Bu hak sayesinde seyrüseferin devamlılığı sağlanmakta ve karasularında diğer devletlerin hakları korunmaktadır. Bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi sınırlı egemenliğe haiz deniz alanları ise, karasuları kavramından daha sonra geliştirilmiştir. Örneğin, karasularının ötesindeki ilk deniz alanı olan "bitişik bölge" 1930 Konferansı'nın ardından, 1958 Sözleşmesi'yle birlikte tam anlamıyla hukuki nitelik kazanmıştır. "Kıta sahanlığı" kavramı 1945 Truman Bildirisi'nin ardından geliştirilmiş ve yine o da 1958 Sözleşmesi'yle uluslararası hukuka dahil olmuştur.

Tezimin asıl konusu olan "münhasır ekonomik bölge" kavramı ise 1960 Konferansı'nın ardından geliştirilmiş ve 1982 BMDHS ile birlikte kodifiye edilmiştir. Münhasır ekonomik bölge kavramı ile birlikte, 200 deniz miline kadar olan alanda, devletlerin su kütlesi, deniz dibi ve toprak altında birtakım hak ve yetkilere haiz olacağı benimsenmiştir. Münhasır ekonomik bölge kavramının tam anlamıyla anlaşılabilmesi için deniz hukukunun geçirdiği tüm evrelerin bilinmesi gerekmektedir. Bu süreçte yeni devletlerin uluslararası topluma dahil olmaları ve bunların hemen hepsinin az gelişmişlik düzeyinde olmaları, birtakım talep ve iddialarda bulunmalarını hiç şüphesiz kaçınılmaz hale getirmiştir.[21] Görece fakir ve yeni olan bu devletler ekonomik açıdan zayıf ve savunmasız olmalarından dolayı, askeri ve iktisadi açıdan güçlü devletlere karşı uluslararası hukuk aracılığıyla korunmaya ihtiyaç duyuyorlardı.[22] Bu süreçte, devletlerin 200 deniz miline kadar, hatta bazı durumlarda bunun daha da ötesi olan 350 mile kadar geniş alanlarda münhasır haklara sahip

[20] Yunus Emre Açıkgönül, a.g.e., s. 16.
[21] Enver Bozkurt, a.g.e., s. 51.
[22] Winston Conrad EXTAVOUR, *The Exclusive Economic Zone A Study of the Evolution and Progressive Development of the International Law of the Sea*, 2.edition, 1981, s. 2.

olmaları pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Çünkü sınırlı deniz coğrafyasında hak ve yetkiler çatışmaya başlamış ve deniz alanlarının paylaşılması sorunu kaçınılmaz bir almıştır. Dolayısıyla deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının hakça ilkeler çerçevesinde yapılması için devletlere yön gösteren bir bilim dalına ihtiyaç kaçınılmaz hale gelmiştir.

1.3.1.1930 La Haye Kodifikasyonu

1924 yılında Milletler Cemiyeti, deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda uzman bir komite atamıştır. Bu komiteye, uluslararası hukukça düzenlenen konulardan uygun gördüklerini kodifiye etme çalışması görevi vermiştir. Uzman komitenin önerdiği 21 konu başlığından 7 tanesi komite tarafından kodifikasyona uygun görülürken, Milletler Cemiyeti bu başlıklardan yalnızca 3 tanesini seçerek konferansın toplanmasını karara bağlamıştır. Bu başlıklardan deniz hukukuyla ilgili olan konu karasuları olup, konferansta bu konuda uygun bir çözüm bulunamamıştır.[23]

1930 La Haye kodifikasyonu, uluslararası deniz hukuku kurallarının oluşturulması konusunda atılmış ilk adımdır. Milletler Cemiyeti'nin girişimiyle 3 Nisan 1930 tarihinde La Haye'de toplanan bu konferansta uluslararası hukuk konuları tartışılmıştır. Konferansta içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu 47 temsilci ülke ve bir gözlemci ülke (SSCB) yer almıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda çoğu devlet, karasularında ve hava alanlarında denize kıyısı bulunan devletlerin tam yetkiye sahip olacağını kabul etmişlerdir. Seyrüsefer serbestliği ve zararsız geçiş hakkının da La Haye Konferansı'nda kabul edildiği bilinmektedir. Bunun yanında, konferansta tartışılan diğer konular top atışı kuralı ile karasuları genişliği konularıdır. Karasularının genişliği konusunda oluşturulan bir taslak olmasına rağmen, katılımcı ülkeler arasında anlaşma sağlanamamasından dolayı yürürlüğe konulmamıştır.

Bu konferansta Hazırlık Komitesi, karasularının genişliğini 3 mil olarak tavsiye etmiştir. Bu konferansta çeşitli devletlerin görüşlerinden söz edecek olursak; ABD,

[23] Yücel Acer-İbrahim Kaya, *Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı*, Usak Yayınları, Ankara, 2013, s. 144-145.

Almanya, Fransa, İngiltere, İrlanda, Belçika, Hollanda, Kanada, Çin, Danimarka, Estonya, Hindistan, Güney Afrika Birliği, Mısır, Japonya, Yunanistan ve Polonya 3 mil olmasını savunmuş, Finlandiya, Norveç, İsveç ve İzlanda, oylarını 4 milden yana kullanmış, İtalya, Portekiz, İspanya, Brezilya, İran, Küba, Kolombiya, Letonya, Romanya, Yugoslavya, Şili ve Uruguay 6 mil veya 12 mil olması talebinde bulunmuşlardır.[24]

Aslında, konferanstan önce hazırlanan taslak metinde, o dönem tek deniz alanı olan karasularının karşılıklı kıyısı bulunan devletlerarasında sınırlandırılmasında tarihi ve coğrafi şartların aksini gerektirmediği durumlarda orta hat çekilmesinin doğru sonuç verebileceği görüşü yer almıştır. Fakat bu durum hakkaniyetli bir yöntem olup olmaması bağlamında tartışmalara yol açmıştır. Ayrıca karasularının dış sınırlarının değişebilir nitelikte olması devletlerarasında görüş ayrılıklarına neden olmuştur. Ortaya çıkan ciddi görüş ayrılıkları sebebiyle imzalanamayan bu anlaşmanın ek senedinde yapılabilecek en kısa sürede yeni bir toplantı yapılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Netice itibariyle, deniz hukuku kurallarının belirlenmesi konusunda yapılan ilk konferans, başarısızlıkla sonuçlanmıştır.[25]

1.3.2.1945 Truman Bildirisi

Denizlerin ötesinde bulunan kaynakların kontrolü, II. Dünya Savaşı'ndan sonra deniz hukuku sorunlarının en önemlisini oluşturmaktadır. Denizlerde var olduğu düşünülen yeraltı kaynaklarının çıkarılabilme olasılığının fazla olması, bu kaynaklara yönelik talebi arttırmış, devletlerin yetki alanlarında bulunan canlı kaynakların tükenme olasılıkları da buna eklenince, devletlerin deniz yetki alanlarını genişletme eğilimleri de giderek artmıştır. Bu talepler doğrultusunda ilk girişim ABD Başkanı Truman tarafından 28 Eylül 1945 tarihinde bildiri yayınlamak suretiyle, ABD'nin deniz kaynakları üzerinde yetkili olduğu ve bu yetkinin "mare liberum" prensibine

[24] Mehmet Gönlübol, *Uluslararası Politika, İlkeler, Kavramlar, Kurumlar*, Atilla Kitabevi, Ankara, 1993, s. 34.
[25] Sevin Toluner, a.g.e., s. 57.

engel oluşturmayacağını açıklamıştır. Bu bildiriyi önemli kılan nokta ise, deniz yetki alanları hukukunun gelişimi anlamında bir başlangıç oluşturmuş olmasıdır.[26]

Amerika Birleşik Devletleri 1945'lerde kıyıya uzak bulunan kaynakların farkına varılmasıyla birlikte, iki başkanlık bildirisiyle açık deniz olarak kabul edilegelen alanlarda çeşitli iddialarda bulunuyordu. Bilindiği üzere 1945 öncesinde denizler karasuları ve açık denizler şeklinde bölünüyordu, bitişik bölge kavramı ise yeni yeni uluslararası hukukta yer edinmeye başlamıştı. Kıta sahanlığı kavramı hukuki bir kavram olarak ilk kez 1945 Truman Bildirisi'yle ortaya çıkmıştır. Bildiriyle ABD, kıta sahanlığında yer alan deniz yatağının altı ve üzerindeki kaynakların kullanım hakkının kendisinin olduğunu ilan etmiştir.[27] Bunu yaparken amacı ise, çıkarılabilir durumda olan petrol kaynaklarına hakim olmaktır. Bu bildiriye diğer devletler karşı çıkmamış, hatta ABD'nin ardından başta Peru, Şili, Arjantin vb. Latin Amerika ülkeleri olmak üzere pek çok ülke de kendi kıta sahanlıklarını oluşturmaya başlamışlardır.

Truman'ın yayınlamış olduğu ilk bildiri, kıta sahanlığı, deniz yatağı ve onun toprak altında bulunan doğal kaynaklar üzerinde yetki iddialarını içeriyordu. Diğer bildiri ise açık denizlerde belirli alanlarda yapılabilecek olan kıyı balıkçılığına ilişkindi. Bu bildiri aracılığıyla ABD, 3 milin ötesindeki kıyılarında bulunan sularda balıkçılık koruma bölgeleri kuracağını ilan ediyordu. Bu bölgeler ABD tarafından kontrol edilirken, diğer devletlerin balıkçılık faaliyetlerinin de korunacağı garanti ediliyordu. Bahsedilen bu bildirilerden ikincisi hiç uygulanmamıştır. Yine de deniz hukuku bağlamında bu bildiriler önemli dönüm noktası niteliği taşımaktadırlar. Çünkü bu bildiriler sayesinde cesaret alan pek çok devlet geniş denizalanı iddialarını arttırmıştır.[28]

---

[26] Hakan Arıdemir, "*Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmaları Çerçevesinde Devletlerin Açık Denizlerdeki Hakları"*, Journel of the Human and Social Sciences Researches, Vol:7, Issue:2, 2018, s. 789-804.
[27] Vesa Peltokorpi, *The Implications of Modern Law of the Sea*, 2016, s. 84.
[28] Enver Bozkurt, a.g.e., s. 58.

1.3.3.1958 Birleşmiş Milletler Birinci (Cenevre) Deniz Hukuku Konferansı

Birleşmiş Milletler Birinci Deniz Hukuku Konferansı, 24.02-28.04.1958 tarihleri arasında, 86 ülkeden[29] 700 delegenin katılımıyla Cenevre'de düzenlenmiştir.[30] Bu konferans bir yandan bu alanda halihazırda var olan örf ve adet hukuku kurallarının tedvin edilmesini sağlarken, diğer yandan yeni kural ve kavramlar kazandırarak, uluslararası deniz hukukunun tedricen tekamülünü sağlamıştır.[31] Bu konferansta deniz hukuku konularını ayrı ayrı incelemekle görevli dört komite oluşturulmuştur. Bu komitelerin hazırlık çalışmaları sonucunda "Kıta Sahanlığı Sözleşmesi", "Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi", "Açık Denizler Sözleşmesi" ve "Açık Denizler ile burada bulunan Canlı Kaynakların Korunması" konularında dört ayrı başlık şeklinde temel uluslararası anlaşma ve bir de ek protokol kabul edilmiş ve bir nevi deniz alanlarının hukuksal zemini oluşturulmuştur.[32] Türkiye bu sözleşmelerin hiçbirini kabul etmemiştir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu bünyesindeki Uluslararası Hukuk Komisyonu, BM Şartınca kendisine verilen uluslararası hukuku geliştirme ve kodifiye etme görevi doğrultusunda, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasıyla ilgili olarak bir rapor hazırlamıştır. Bu rapor uyarınca, seyrüsefer ve balıkçılık gibi durumlar söz konusu değilse, karşılıklı kıyıları bulunan devletlerarasında karasuları ve kıta sahanlığı sınırlandırılması ilgili kıyıların arasından çizilecek eşit uzaklık hattıyla sağlanacaktır. Raporda alınan bu karar, kimi üyelerce tatmin edici bulunurken, kimi üyelerce karara karşı çıkılmıştır. Kararı destekleyenler, "*Eşit uzaklık ilkesinin bağlayıcı ve tek yöntem olması gerektiği*" savını savunurken, karara karşı çıkanlar "*Eşit uzaklık ilkesinin sağladığı pratik kolaylığın yanında her durumda adaletli sonuçlar veremeyebileceği*

[29] 39 gelişmiş ülke, 21 Asya, 20 Latin Amerika ve 6 Afrika ülkesi olan 47 gelişmekte olan ülkeden oluşan 86 ülke.
[30] Mehmet Gönlübol, s. 46.
[31] Şule Anlar Güneş, "*United Nations Convention on Law of the Sea and Protection of the Marine Environment",* AÜHFD, 2007, s. 5.
[32] Yoshifumi Tanaka, *The International Law of The Sea*, Cambridge University Press, Haziran, 2012, s. 19.

riski taşıması" ihtimalini gerekçe göstermişlerdir.[33] Sonuçta konferansta geçen her iki yorum da dikkate alınarak özel koşullar dikkate alınmak kaydıyla eşit uzaklık yönteminin kullanılması uygun görülmüştür. Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından belirlenen özel koşullar, karasuları sözleşmesinde "tarihi haklar ya da özel koşullar" olarak değiştirilmiş ve bundan sonrası için kabul edilen kural "*eşit uzaklık/özel koşullar*" kuralı olarak belirlenmiştir.

1958 tarihli BM Birinci Deniz Hukuku Konferansı sonucunda imzalanan 4 uluslararası anlaşmadan biri olan "Kıta Sahanlığı Sözleşmesi"nde kabul edilen nihai metine göre, eğer aynı kıta sahanlığı kıyıları karşılıklı bulunan iki veya daha fazla devletin ülkesine bitişik şekilde ise, bu devletlere ait olan kıta sahanlığı alanlarının sınırları anlaşma yoluyla tespit edilecektir. Ortada bir anlaşma yoksa ve özel koşullar bir başka sınır hattını gerekli kılmıyorsa sınır, her noktası söz konusu devletlerin karasuları genişliklerinin ölçülmeye başlandığı esas hatlara eşit uzaklıkta yer alan ortay çizgi (median line) olan hattır."[34]

1958 tarihli BM Birinci Deniz Hukuku Konferansı sonucunda imzalanan 4 uluslararası anlaşmadan biri olan "Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi"nde kabul edilen nihai metine göre, iki devletin kıyılarının karşılıklı veya bitişik olması durumunda eğer bu iki devletin hiçbiri aralarında aksini öngören bir anlaşma yapmadıysa, karasuları her iki devletin de karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlara eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçemez. Bununla birlikte, tarihi haklar ya da özel şartlar nedeniyle iki devletin karasularını bu hükme uymayacak şekilde sınırlandırması gerekirse, bu paragraf hükümleri uygulanmaz."[35]

---

[33] United Nations, Yearbook of the International Law Commission 1953, New-York, Vol:1, 1959, s. 78., *https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1953_v1.pdf*, (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2020).

[34] Seha L. Meray, Kıta Sahanlığı Hakkında Cenevre Sözleşmesi, 29 Nisan 1958, *https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37648*, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2020), s. 92.

[35] 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri: Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, md. 12, *http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/134-1958-cenevre-deniz-hukuku-soezlesmeleri-karasulari-ve-bitisik-boelge-soezlesmesi*, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2020).

1.3.4.1960 Birleşmiş Milletler İkinci Deniz Hukuku Konferansı

Karasuları ve bitişik bölgeye ilişkin tartışmaların gerçekleştirildiği İkinci Deniz Hukuku Konferansı 1960 yılında deniz hukukuna ilişkin bazı kurallar oluşturmak amacıyla toplanmışsa da, bu konferans sonucunda var olan sorunlara ilişkin herhangi bir çözüm üretilememiştir. Bu konferans toplanırken asıl amaç karasuları genişliği sorununun karara bağlanmasıdır ve fakat başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

İkinci Deniz Hukuku Konferansı'nın ardından gerçekleşen birtakım siyasi gelişmeler sonucunda önceden sömürge olup bağımsızlıklarını ilan eden yeni devletlerin ortaya çıkmış, bu yeni devletler uluslararası hukuku etkileyecek yeni politikalar izlemeye başlamışlardır. Bu yeni politikalarla birlikte devletler, açık denizlerde bulunan kaynakların kullanımı ve paylaşımı konularında da köklü değişiklik taleplerini dile getirmeye başlamışlardır. İlk kez BMGK'da Malta Delegesi Arvid Pardo'ya göre, devletlerin ulusal yetki alanlarına tabi deniz alanlarının ötesindeki alanların barışçıl amaçlarla kullanılması ve bu alanlardan elde edilen kaynakların insanlığa fayda sağlayacak adil bir şekilde kullanılması hakkaniyet ilkesi çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. 01.11.1967 tarihinde BM Genel Kurulu'nda yaptığı tarihi konuşma ile Arvid Pardo, denizlerde barışın sağlanması, kirliliğin önlenmesi ve burada bulunan kaynakların korunması için uluslararası düzenlemelerin yapılması gerektiğini ileri sürerek damga vuracak bir konuşma yaptı. Öyle ki Deniz Hukuku Konferansı'nın babası olarak bilinen Arvid Pardo'nun bu konuşması ile Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'na giden yol başlamıştır. Yine Arvid Pardo'nun BMDHS'nin 136. maddesinde yer alan bir ifadeyle, deniz tabanlarının insanlığın ortak mirası[36] olduğunu ileri sürmüştür. Zengin ve fakir ülkelerarasındaki uçurumu azaltmak için denizlerde bulunan servetin belli bir bölümünü fona para yatırarak kullanmak gibi farklı fikirleri bulunuyordu. Pardo'nun bu girişimleri sonucunda ulusal deniz yetki alanlarının dışında bulunan okyanus tabanlarının barışçıl amaçlarla kullanılması hususunda önemli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.[37]

[36] BMDHS, md. 36.
[37] Şule Anlar Güneş, a.g.e., s. 6.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 2340 sayılı kararı ile 18 Aralık 1967 tarihinde kurulan *ad hoc* komite, 21 Aralık 1968 tarihli 2467 sayılı kararla yerini "*Ulusal Yetki Alanları Dışındaki Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanının Barışçıl Amaçlarla Kullanılması Komitesi"*ne bırakmıştır. Ayrıca Genel Kurulca 1970 yılında alınan 2749 ve 2750 sayılı kararlarla uluslararası deniz alanlarının "*İnsanlığın Ortak Mirası*"[38] olduğu kabul edilirken 1973 yılında yeni bir deniz hukuku konferansının yapılmasına da kesin karar verilmiştir.[39]

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı olacak bu konferansın toplanmasının nedeni, yalnızca açık denizlerdeki deniz yatağı ve toprak altının hukuksal statüsüne yönelik yeni savlar değildir. Bunların yanında, 1960'lı yılların ikinci yarısından başlayarak uluslararası deniz hukukunda ileri sürülen iddiaların yarattığı belirsizlik, uyuşmazlık ve bunun sonucunda oluşan düzensizlik ortamıdır. Devletlerin açık denizlerde hakimiyetlerini arttırma çabaları, teknolojik gelişmelerle birlikte deniz tabanına ulaşımın kolaylaşması, tüm bunların az gelişmiş ya da gelişmekte olan devletler açısından kabul edilebilir olmaması, deniz alanlarında artan kirliliğin önüne geçilememesi ve ekolojik sorunlara yol açması ve bağımsızlıklarını kazanarak ortaya yeni çıkan devletlerin var olan durumun sadece gelişmiş devletlerin işine yarar nitelikte olduğunu görüp yeni, daha demokratik, hakkaniyetli ve çok taraflı bir yasa yapma sürecine gidilmesini istemesiyle sonuçlanmıştır.

Bu anlamda tüm bu sorunlar;

1. Cenevre Sözleşmeleri'nde var olan hukuki boşluklar ve hali hazırda var olan sözleşme hükümlerinin değişen toplum yapısı ve gelişen teknolojinin yarattığı sorunları çözmekte yetersiz kalması,
2. Karasularının genişliği konusunda birbirine çatışan nitelikte uygulamalara giren devletlerin söz konusu uygulamalarını değerlendirmek,

[38] Deniz yatağında bulunan kaynakların uluslararası toplumun tamamına ait olduğu ve bu kaynakların adil bir şekilde paylaşılması gerektiği anlamına gelen bu anlayış, ekonomik bir paylaşım modeli olmanın yanında güvenlik stratejileri açısından da önemlidir. İnsanlığın ortak mirası kavramının geliştirilmesiyle hem bu kaynakların sınırsız kullanımı önlenir, hem de adil paylaşım modelinden yola çıkılarak silahlanma yarışı azaltılabilecektir.

[39] Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri II.Kitap,* Gözden Geçirilmiş 7.baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s. 398-399.

3. Balıkçılık hakları konusunda kıyı devletlerinin hak ve yetkilerini net bir şekilde tanımlamak,
4. Denizlerde yürütülen bilimsel araştırma faaliyetlerinin hukuksal rejimi saptamak,
5. Deniz çevresinin korunmasında kıyı devletlerinin hak ve yükümlülüklerini belirlemek,
6. Kıta sahanlığının dış sınırının belirlenmesine yönelik itirazları değerlendirmek gibi çok çeşitli konuları görüşmek üzere Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nı gerekli kılmıştır.[40] Sonuçta, 1970 yılında BMGK'nın 2570 sayılı kararıyla BM Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nın toplanmasına karar verilmiştir.

1.3.5.1982 Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı

Deniz hukuku açısından en kapsamlı sözleşme olan 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı sonucunda kabul edilmiştir. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nın yalnızca deniz hukukuna getirmiş olduğu katkı anlamında değerlendirilmesi doğru olmayacaktır. Geniş katılım sağlanan bu Konferans aynı zamanda diplomatik müzakere anlamında eşine az rastlanan son derece önemli bir uluslararası gelişmedir ve evrensel boyuta ulaşan ilk konferans olma niteliğine haizdir. Bu anlamda, bu konferansın bugüne dek yapılmış en kapsamlı ve "*diplomatik müzakere*" ve "*uluslararası yasa hazırlama*" süreci olduğu söylenebilir. 1973 yılında başlayan bu konferans, üç ayrı komitenin çalışma yürütmesiyle ilerlemiştir. 164 devlet ve 102 gözlemci üyenin katılımıyla 9 yıl süren görüşmelerde 300'e yakın delegeyle 100'ü aşkın konu görüşülmüştür. Bu konferans boyunca bir taraftan deniz hukukunun mevcut kuralları tekrar değerlendirilirken, diğer taraftan önceki konferanslarda düzenlenemeyen konular müzakere edilerek deniz hukukunun en kapsamlı reform çalışması gerçekleştirilmiştir ve böylece uluslararası hukukun gelişimine katkı sağlanmıştır.[41] Konferansın başkanı olan Singapur

[40] Şule Anlar Güneş, a.g.e., s. 6.
[41] Gerald H. Blake, *Maritime Boundaries*, World Boundaries Volume 5, Taylor & Francis e-Library, London, 2002, s. 43.

büyükelçisi Tommy T.B. Koh bu konferans sonucu imzalanan sözleşmeyi "*Okyanusların Anayasası*" şeklinde isimlendirmiştir.[42] Görüşmeler sonucunda 320 madde ve 9 ekten oluşan nihai bir sözleşme imzalanmıştır.[43] 6-10.12.1982 tarihleri arasında Jamaika'da Montego Bay şehrinde 148 delegenin imzalamasıyla sözleşme metni onaylanmıştır.[44] Konferans sonucu imzalanan 1982 BMDHS'ye ABD ve Türkiye gibi bazı devletler taraf değildir.[45]

Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda yer alan devletlerin sayısı ve niteliği 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı'ndan oldukça farklıdır. Bu konferansa katılan devletlerin çoğunluğunu az gelişmiş ve gelişmekte olan devletler oluşturmaktadır. Bu durumda gelişmiş devletler sayısal üstünlüğü ellerinde bulunduramadıklarından dolayı konferansta gerçek güçleri ölçüsünde var olamayacakları tereddüdünü yaşamışlardır. Bu sorunu gidermenin çözümü olarak ise konferansta yapılacak oylama biçimini *konsensüs* (oybirliği) olarak belirlemişlerdir. Her ne kadar tüm müzakere süreci oybirliği yöntemi ile yürütülmüş olsa da, nihai menin kabulü aşamasına gelindiğinde *çoğunluk* yöntemine geçilmiştir.[46]

Deniz hukuku hakkındaki tüm esasları içeren biricik evrensel metin olma özelliği taşıyan 1982 BMDHS kapsamında pek çok yeni düzenleme getirilmiştir. Yapılan düzenlemelere göre karasuları genişliği en fazla 12 mil, bitişik bölge ise 24 mile çıkarılmıştır. Yine bu sözleşme ile boğazlar da detaylı şekilde incelenmiş, boğazlardan yapılacak olan transit geçiş ve zararsız geçiş düzenlenmiştir. Bunların yanı sıra adaların hukuki statüsü, kapalı, ve yarı-kapalı denizler ile ilgili birtakım düzenlemeler de yapılmıştır. Bu sözleşmede esas hatlardan itibaren 200 mile kadar deniz tabanında, toprak altında ve üstündeki sularda bulunan canlı ve cansız kaynakları işletme hakkını veren münhasır ekonomik bölge kavramı ilk kez düzenlenmiştir.

---

[42] Pal Jakob Aesan, "The Law of Maritime Delimitation and the Russian-Norwegian Maritime Boundary Dispute", Fridtjof Nansen Institute, 2010, https://www.files.ethz.ch/isn/112944/FNI-R0110.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2020), s. 8.
[43] Rainer Lagoni-Daniel Vignes, *Maritime Delimitation*, Publications on Ocean Development Volume 53, Martınus Nıjhoff Publishers Ledien/Boston, 2006, s. 2.
[44] Aydoğan Özman, a.g.e., s. 42.
[45] Yunus Emre Açıkgönül, a.g.e., s. 13.
[46] Şule Anlar Güneş, a.g.e., s. 8-9.

Sözleşmeye göre sınırlandırma konusunda belirli ve zorunlu bir yöntem bulunmamakla birlikte, sözleşmede sınırlandırmaya ilişkin olarak tek somut ölçüt olan hakkaniyete uygunluğun bir zorunluluk olarak vurgulandığı görülmektedir. Bunun yanında 1982 BMDHS, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda kuralları belirlerken uluslararası hukuka ve hakkaniyete uygun karar verilmesi gerektiğini vurgularken, devletlere öngörülebilirlik kriteri yerine esneklik kriterini yaklaşım olarak belirlemiş ve sınır sorunu yaşayan devletlerarasında sınırlandırmayı yapacak yargı organlarına geniş bir yargı yetkisi vermiştir. 1982 BMDHS'de yer alan kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılmasına ilişkin metne göre, kıyıları karşılıklı veya bitişik olan devletler arasındaki kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılması hakça çözümü amaçlayacak şekilde, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. maddesinde belirtildiği gibi, uluslararası hukuka uygun biçimde anlaşma ile gerçekleştirilecektir."[47]

Konferans sonucu oluşturulan nihai metinde sınırlandırmaya ilişkin olarak görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Birinci görüşe sahip olanlar "*eşit uzaklık*" ilkesinin kabul edilmesi gerekliliğini savunan Birleşik Krallık, Danimarka, Kanada ve Yunanistan gibi devletlerken, ikinci görüşe sahip olanlar "*hakça ilkeler*" kriterinin merkez alınmasını savunan Türkiye, Fransa, İrlanda, Kenya ve Polonya gibi devletlerdir. Birinci grup ülkeler, sadece hakça ilkeler baz alınarak yapılacak bir sınırlandırmanın belirsizlik ve sübjektif sonuçlar doğurabileceğini ileri sürerken, ikinci grup ülkeler ise sınırlandırma yapılırken genel, zorunlu ve bağlayıcı bir kuralın baz alınmasının birbirinden tamamen farklı ve kendine özgü özellikler taşıyan sınırlandırma konuları düşünüldüğünde hakkaniyete aykırı ve makul olmayan sonuçlar yaratabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bu noktada Kuzey Denizi Davası'nda UAD'nin vermiş olduğu "*Eşit uzaklık uygulanması zorunlu bir kural değilken, hakça ilkeler ise örf ve adet hukuku kaynaklı zorunlu bir kuraldır*" kararının da genel bir hukuk kuralı olarak kabul edilmesi gerektiğini de hatırlatmışlardır.

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı ile ayrı ayrı pek çok sözleşme değil tek ve kapsamlı bir sözleşme hazırlanması öngörülmüştür. Bu anlamda konferansta önemli

[47] BMDHS, md. 74, md. 83.

olan bir diğer husus müzakereye tabi olan konuların "*piecemeal*" (parçalı) şeklinde mi "*package deal*" (paket anlaşma) şeklinde mi kabul edileceğidir. Doktrinde ağırlıklı görüşe göre 1982 BMDHS bir "*package deal*" (paket anlaşma) niteliği taşımaktadır.[48] Üçüncü Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı'nda alınan bir karardan türeyen bu terime göre, bu sözleşme paket anlaşma niteliğine haiz olduğundan, devletler kendi çıkarlarına uygun gelmeyen hükümleri eleyerek sadece kendi seçtikleri maddelere göre hareket edemezler. Sözleşmede herhangi bir çekince koyma hakkının bulunmaması da sözleşmenin paket anlaşma olma özelliğini belirginleştirmektedir. Tüm problemler çözülene dek hiçbir maddenin kabulü tek başına gerçekleşemeyecektir. Bu nitelik, konferansta bulunan devletlerin çıkarlarının uzlaştırılması anlamında önemli katkı sağlamıştır. Eğer bir devlete göre kendi çıkarları tam anlamıyla karşılanmıyorsa çıkarlarının daha iyi temsil edildiğini düşündüğü bir başka paket bulabilir. Böylelikle sözleşme, irili ufaklı ödünleşmeler üzerine inşa edilen bir belge haline gelmiştir.[49]

1.4.DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI HUKUKUNUN KAYNAKLARI

1.4.1.Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasının Asli Kaynakları

Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün "*Divan'ın Yetkileri*" başlıklı bölümünde bulunan 38. maddesinde belirtilen kaynaklarla, uluslararası hukukun bir alt dalı olduğundan, uluslararası deniz hukukunun kaynaklarının da sayıldığını söyleyebiliriz. Bu maddeye göre Divan, tarafına sunulan uyuşmazlıkları uluslararası hukuka uygun

[48] Şule Anlar Güneş, a.g.e., s. 9.
[49] S. N. Nandan, "The Exclusive Economic Zone: A Historical Perspective", Essays in Memory of Jean Carroz. Rome: FAO, 1987, (01.11.2021).

olacak şekilde çözmek zorundadır. Divan uyuşmazlıkları çözerken, uyuşmazlık yaşayan devletlerce kabul edilmiş kurallar koysan genel ve özel uluslararası anlaşmaları, hukuki olarak genel kabul gören ve uygulanan uluslararası yapılageliş kurallarını, uygar uluslar tarafından kabul edilen genel hukuk ilkelerini, hukuk kuralları belirlenirken yardımcı kaynak olarak kabul edilen adli kararları ve ulusların en yetkin yazarlarının öğretilerini uygular.[50]

UAD Statüsü'nün 38. maddesine göre, özetle, uluslararası deniz hukukunun asli yani bağlayıcı kaynakları uluslararası teamüller, uluslararası anlaşmalar ve hukukun genel ilkeleri iken, yardımcı kaynakları uluslararası içtihatlar ve doktrindir. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun gelişmesinde ise rolü en büyük olan asli kaynak, yapılageliş kurallarıdır.[51]

UAD Statüsü'nün 38. maddesinde adı geçen bu kaynaklar uluslararası hukukun en önemli alt dallarından biri olan deniz hukuku için de hiç şüphesiz geçerlidir. Ayrıca bir kurum ya da kişi tarafından dayatılmamış, aksine tüm halklar tarafından benimsenmiş ve kabul edilmiş olan *Jus cogens* yani uluslararası kamu düzeni kuralları da bu kaynaklar arasında bulunmaktadır.[52] Zaten uluslararası hukukta emredici (buyruk) kuralı olan Jus cogens, hiyerarşik olarak en üst seviyede konumlandırılmıştır. Öyle ki, bir antlaşma imzalandığı anda, hali hazırda var olan bir emredici hukuk normu (*Jus cogens*) ile ters düşerse, geçersiz sayılacaktır.[53] Yine, eğer yeni bir emredici hukuk normu (*Jus cogens*) oluşursa, bu normla çatışan ve o tarihten önce imzalanmış mevcut herhangi bir antlaşma var ise geçerlilikleri sona erecektir.[54]

Buradaki bir diğer önemli konu *Ex aequo et Bono* (hakkaniyet ve nısfet) prensibidir. Bu ilke yukarıda belirttiğimiz UAD Statüsü'nün 38/2 maddesinde yer bulmuştur. Eğer uyuşmazlık tarafları açık rızalarını dile getirirlerse mahkeme, uluslararası hukukun

---

[50] Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093041bm_02.pdf , (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2021), s. 74-75.

[51] Yücel Acer-İbrahim Kaya, a.g.e., s. 146-147.

[52] Mehmet Akif Kütükçü-İslam Safa Kaya, "Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye'nin Hukuki Durumu", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2/1, 2016, s. 82.

[53] 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, md. 53.

[54] 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, md. 64.

resmi kaynaklarına başvurmaksızın, o davaya ilişkin kararı hakkaniyet ve nısfete dayanarak alabilir. Hakkaniyet ve nısfet ilkesi, deniz hukuku kodlamaları gerçekleşmeden önce en çok başvurulan yollardan birisi olmuştur. 1969 Kuzey Denizi Davaları, 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığı Davası, 1974 ABD-Kanada, 1977 İngiltere-Fransa arası davalarda öne çıkan bir ilkedir.[55]

1.4.1.1.Uluslararası Sözleşmeler

Anlaşmalar, uluslararası hukuk tarafından kabul edilen ana resmi kaynaklardandır. Bu asli kaynağın tanımı, uluslararası hukuk kişileri arasında hukuksal bir sonuca ulaşmak amacıyla uluslararası örgütler veya devletlerarasında yapılan yazılı irade uyuşmalarıdır. 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku ile anlaşmalar kodifiye edilmiştir. Anlaşmalar, örf ve adet hukuku ile doğrudan etkileşim halindedir. Bir anlaşma, aslında örf ve adet hukukunun yazıya geçirilmiş versiyonudur.

Anlaşmalar sadece imzacı devletleri bağlar ve taraf olmayan devletler açısından etki doğurmazlar. Örneğin, BMDHS'ye taraf olmayan devletler açısından bu sözleşmede yer alan ilkeler geçerli olmaz. Fakat taraf olmayan devletler açısından örf ve adet hukuku kuralları etkili olacaktır.

Deniz hukukuna ilişkin önemli sözleşmeler biri Milletler Cemiyeti, üçü Birleşmiş Milletler tarafından yapılan konferanslar sonucunda ortaya konulmuştur. 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı'nın ardından 4 uluslararası anlaşma, 1982 Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nın ardından ise deniz hukukunun anayasası niteliğindeki 1982 BMDHS kabul edilmiştir.

[55] Emete Gözügüzelli, *Uluslararası Deniz Hukuku Türk Denizleri ve Olmazsa Olmaz İlkeler*, Aralık 2020, s. 34.

1.4.1.2.Uluslararası Örf ve Adet Hukuku ve Kabul Edilen Temel İlkeler (Yapılageliş, Teamül Hukuku)

Klasik doktrine göre teamülden söz edebilmemiz için iki ana unsura ihtiyaç vardır. Bunlardan ilki, devletler tarafından kabul gören genel, sürekli ve stabil bir uygulamanın varlığı, ikincisi ise bu uygulamanın yasal ve hukuki bağlayıcılığı olduğuna ilişkin evrensel bir inançtır.[56] Örf ve adet hukukunda devlet ya da taraflar bir konuda inanır, onaylar ve söylemleri aracılığıyla bunu konuşma pratiğine de dökerler.

Devletlerin uygulamalarının yalnızca yerleşik bir uygulamaya yönelik olmasının gerekliliği değil, aynı zamanda bu uygulamanın varlığı ilgili devlet tarafından zorunlu kılındığına dair bir inanışın kanıtı olacak şekilde yapılması veya bu şekilde yapılmasını mecburi kılan hukukun üstünlüğünün gerektiği ifade edilmektedir. Bu tür bir inanca duyulan ihtiyaç yani sübjektif bir unsur (psikolojik öğe, *opinio juris*) arayışı, hukukun önemli bir gerekliliğidir. Bu yüzden, ilgili devletler, yasal bir yükümlülüğün neye uyduğunu hissetmelidir.[57] Zira hukuken gerekli olduğu inancı ile gerçekleştirilmeyen benimsenmiş uygulamalar birer hukuk kuralı sayılmazlar.

Prensipte bir kuralın teamül kuralı haline gelebilmesi için çok sayıda devlet tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Sınırlı sayıda devlet tarafından kabul edilen bir kuralın teamül hukuku olarak varlığından bahsedebilmek için ise, sınırlı sayıdaki bu devletlerin aynı bölgede bulunmaları ve dolayısıyla bölgesel bir teamül kuralının ortaya çıkması durumu söz konusu olabilir.

Bir devlet, uluslararası hukukun bir kuralı oluşturulduktan ve devletler açısından bağlayıcı olduktan sonra, bu kuralın getirdiği yükümlülüklerden kendisi muaf tutamaz. Bunun olabilmesi için, devletin bu konuda farklı bir kural olduğunu ve bu yeni kuralın uygulanabilirliğini diğer devletlere kabul ettirmesi gerekir. Bu anlamda, UAD 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'nda teamül hukuku kurallarının önemini şu şekilde vurgulamıştır: "*Örf ve adet hukuku, doğası gereği, uluslararası topluluğun*

[56] Aydoğan Özman, a.g.e., s. 93.
[57] Emete Gözügüzelli, a.g.e., s. 36.

bütün üyeleri için eşit güçte olmalı ve dolayısıyla birisi tarafından kendi lehine kullandırılabilecek tek taraflı dışlanma hakkına konu olmamalıdır."[58]

Deniz hukuku kurallarını sistemli olarak belirleyen ilk metin olma özelliğine sahip 1958 tarihli Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri'nden önce deniz hukuku yazılı kurallardan oluşmuyor, uyuşmazlıklar yaşandığında devletler teamül hukuku kurallarıyla çözüm üretmeye çalışıyorlardı. Deniz hukuku kurallarının kodifikasyon süreci, uluslararası konferanslar sonucu kabul edilmiş olan anlaşmalar ve devletlerin aralarında imzaladıkları anlaşmalarla başlamış ve yazılı hale gelmiştir. Dolayısıyla bu anlaşmaların büyük ölçüde teamül hukuku kurallarının kodifiye edilmesiyle yapılmıştır.[59] Günümüzde devletlerarası sorunların çözümünde anlaşmalar etkili olduğundan teamül hukuku eski önemini yitirmiştir.

1.4.1.2.1.Gerekli Saygı İlkesi

Gerekli saygı (*due regard*) ilkesinden anlaşılması gereken, farklı deniz alanlarında diğer devletlere tanınacak olan hakların, kıyı devletine ait olan hak ve yetkilerin sınırlarını belirleyecek oluşudur. Örneğin, sahili olsa da olmasa da, tüm devletlerin gemileri, karasularından zararsız geçiş hakkından yararlanır.[60] Bir başka deyişle, kıyı devletinin karasularındaki egemenlik hakkı, diğer devletlerin masum geçiş hakkıyla sınırlandırılmıştır.[61] Bu haktan yararlanmak için geçiş yapan devletin, kıyı milletlerinin barışı, düzeni ve güvenliğine zarar vermemesi, yani "gerekli saygıyı" göstermesi gerekmektedir. Buna benzer bir diğer örnek olarak, MEB'de kıyı devletine tanınan hak ve yetkiler, tüm devletlere tanınan açık denizlerde özgürlük ilkesi[62] ile sınırlıdır.[63] Hem kıyı devletleri hem diğer devletler bir arada MEB üzerinde haklarını kullanırlarken ortaya birtakım uyuşmazlıklar çıkabilmektedir. MEB'de sahildar devletlerin hak, yetki ve yükümlülüklerini düzenleyen BMDHS madde 56/2'ye göre;

[58] Emete Gözügüzelli, a.g.e., s. 35.
[59] Yunus Emre Açıkgönül, a.g.e., s. 26.
[60] BMDHS, md. 17.
[61] BMDHS, md. 17,18,19.
[62] BMDHS, md. 87.
[63] BMDHS, md. 58.

Sahildar devlet münhasır ekonomik bölgede haklarını kullanıp yükümlülüklerini yerine getirirken, diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerini gerektiği şekilde göz önünde bulundurarak ve sözleşme hükümlerine bağdaşacak şekilde hareket edecektir.[64]

Görüldüğü üzere, MEB ihtilafları konusunda da öngörülen kural gerekli saygı ilkesidir. Aynı kural MEB'de diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerini düzenleyen BMDHS madde 58/3'te de benzer şekilde düzenlenmekte, buna göre diğer devletlerin kıyı devletine karşı gerekli saygıyı göstermeleri beklenmektedir.

Kraska'ya göre "*due regard*" ile usuli bir görev ya da yükümlülük açıklanmak istenmiştir. Bu terimle yeni yasal bir hak yaratılmıyor, yalnızca devletlerden diğer devletlerin hali hazırda var olan yasal haklarını gözetmeleri beklenmektedir.[65] Walker'a göre "*due regards*" ile, kıyı devleti ile diğer devletlerarasındaki çıkarların dengelenmesi amaçlanmıştır. Diğer devletlerin çıkarlarının gözetilmesi kuralıyla açık denizlerde serbestlik ilkesi bir nevi sınırlandırılmakta, gerekli saygının gösterilmesi beklenmektedir.[66]

1.4.1.2.2.Hakkaniyet İlkesi

Hakkaniyet ilkesi ve hakçalık, tarihin en eski dönemlerinden beri vardır. Farklı biçimlerde olsa bile hakçalık birçok toplum ve biçimde tanımlanmıştır. Bu ilkeyi Yunanlılar "merhamet", Romalılar "şefkat", Hindu felsefesi "doğruluk" ve İslami öğreti "istihsan" olarak tanımlamıştır.[67]

Hukuk kurallarının uygulanması "öngörülebilirlik (hukuk güvenliği)" ve "tutarlılık" gerektirmektedir. Yargı organları hakkaniyet ilkelerini uygulanması

---

[64] BMDHS, md. 56/2.
[65] James Kraska, *Maritime Power and the Law of the Sea: Expeditionary Operations in World Politics*, New York, Oxford University Press, 2011, s. 264.
[66] George K. Walker, "Defining Terms in the 1982 Law of the Sea Convention IV: The Last Round of Definitions Proposed by the International Law Association (American Branch) Law of the Sea Committee", *California Western International Law Journal*, C. 36, Sayı:1, 2005, s. 174.
[67] Cahit İstikbal, *Enerji Kaynakları ve Deniz Yetki Alanları Bakımından Doğu Akdeniz Sorunu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020., s. 137.

gereken genel esaslar olarak görmektedir. Bu anlamda, hakkaniyet prensiplerine örnek oluşturacak bir liste hazırlamıştır:

1. Coğrafya tekrardan şekillendirilemez.
2. Başka bir devletin doğal uzantısı kesilemez.
3. Tüm ilgili/özel koşullara saygı gösterilmelidir.
4. Hakkaniyet, eşitlik anlamına gelmemektedir.
5. Dağıtıcı adalet konusunda bir şüphe yoktur.

Yargı organları hakkaniyet ilkelerinin ilgili/özel koşullar dikkate alınarak bir sınırlandırma yapılması gerektiğini belirtmektedir. Yani hakkaniyet ilkelerinin uygulanması, ilgili/özel bir fonksiyonu olan hakkaniyet sürecinin gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir.[68]

1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'nda Hollanda ve Danimarka 1958 CKSS'de geçen "eşit uzaklık-özel durumlar ilkesinin (*equidistance-special circumstances principle*)"[69] uygulanması gerektiğini savunurken, Almanya ise bunu kabul etmemiş ve "adalet ve hakça paylaşım görüşüne (*the doctrine of the just and equitable* share) göre sınırlandırmanın yapılmasını savunmuştur. Taraflar bir karara ulaşamayıp konuyu UAD'ye taşımışlardır. UAD ise, eşit uzaklık prensibinin uygulanması zorunlu bir kural olmadığını açıklamıştır.[70] Davalarda yer alan ifadeye göre, "*Hukuki bir kavram olarak hakçalık, adalet düşüncesinin doğrudan tezahürüdür ve Almanya, Hollanda ve Danimarka arasında yapılacak olan denizalanı sınırlandırması hakçalık ilkesine göre gerçekleştirilmelidir.*"

Daha sonra Hakemlik Mahkemesi'nin İngiltere-Fransa arasındaki Manş Denizi Davası'nda verdiği kararda, CKSS'nin 6.maddesi ile teamül hukukunun aynı olduğunu

---

[68] Sami Doğru, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Doğu Akdeniz", Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz, *https://tasam.org/Files/Icerik/File/yeni-deniz-guvenligi-ekosistemi-ve-dogu-akdeniz_EKT_y_pdf_5c9334d0-0e4b-434d-8278-b3e2a8eea05d.pdf* , (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021), s. 257-258.

[69] CKSS, md. 6/2.

[70] Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları (North Sea Continental Shelf Cases, Federal Republic of Germany v. Denmark and the Netherlands, 1969,), Uluslararası Hukuk Çalışmaları, UAD Dava Özetleri, *https://uluslararasihukukcalismalari.wordpress.com/2017/01/16/kuzey-denizi-kita-sahanligi-davalari-north-sea-continental-shelf-cases-federal-republic-of-germany-v-denmark-and-the-netherlands-1969/*, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2021).

ve bunların her ikisinin de eşit uzaklık kuralını zorunlu tutmadığını vurgulamıştır.[71] Bu noktada, eğer iki veya daha fazla devlet aralarında kıta sahanlığı sınırlandırmasını eşit uzaklık ilkesine göre yapmayacaklarsa hangi kurala göre yapacaklardır sorusu ortaya çıkmaktadır. Tahkim Kurulu'nun verdiği karara göre, eğer taraflar arasında yapılmış bir anlaşma yoksa sınırlandırmanın hakça ilkelere uygun şekilde yapılması gerekliliğinin uluslararası örf ve adet hukuku niteliği taşıdığı vurgulanmıştır.[72] Günümüzde uluslararası sınırlandırma hukukunun geldiği noktaya bakıldığında, gerek yapılageliş kurallarına gerekse uluslararası anlaşmalara göre "*Bölgenin tüm unsurları göz önünde bulundurularak, hakkaniyet prensipleri öncelenerek, hakça bir çözüme (equitable result) ulaşılacak şekilde*" gerçekleştirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.[73]

BMDHS'de de çeşitli maddelerde hakkaniyet ilkesine gönderme yapılmaktadır. "*Münhasır ekonomik bölgede Sözleşme'nin hak ve yetki tanımadığı durumda uyuşmazlıkların çözümünün esası*" başlıklı maddeye göre, münhasır ekonomik bölgede hem sahildar devlete hem de diğer devletlere hak ve yetki tanınmadığı ve sahildar devlet ile diğer devletlerin menfaat çatışmaları olduğu durumlarda bu uyuşmazlık hakkaniyet ilkesine dayanarak ve diğer bütün ilgili şartlar dikkate alınarak, menfaatlerin gerek söz konusu taraflar gerekse uluslararası toplumun tamamı için olan önemi göz önünde bulundurularak çözüm getirilmelidir.[74]

Uluslararası antlaşmalar açısından, bu konuda en önemli sözleşme olan 1982 BMDHS'nin 74. ve 83. maddeleri de uluslararası yargı kararlarında benimsenen anlayışı göstermektedir. Bu maddelere göre gerek kıta sahanlığı gerekse MEB sınırlandırması için "*Kıyıları karşılıklı ya da bitişik olan devletlerin arasında kıta sahanlığı sınırlandırması UAD Statüsü'nün 38.maddesinde belirttiği şekilde uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak bir anlaşma çerçevesinde ve hakça*

---

[71] CKSS, md. 6.
[72] Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the French Republic, Reports of International Arbitral Awards, Vol.XVIII., 1977, https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVIII/3-413.pdf, (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2021), s. 54.
[73] UAD Kuzey Denizi Davası Kararı: Sınırlandırma bütün ilgili şartlar dikkate alınarak hakkaniyet prensiplerine uygun bir şekilde bir anlaşma sağlanarak yapılır. https://cdn.istanbul.edu.tr/statics/hukuk.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2015/11/Kuzey-Denizi-K%C4%B1ta-Sahanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-Davas%C4%B1.pdf.
[74] BMDHS, md. 59.

çözüm arama maksat edilerek yapılır" kuralı öngörülmektedir.[75] Eğer taraflar arasında hali hazırda yürürlükte olan bir anlaşma mevcutsa bu anlaşmaya uygun davranılacaktır.[76]

Hakkaniyet ilkesi ve hakça çözümün, karasuları, kıta sahanlığı, MEB dahil olmak üzere diğer tüm deniz alanlarının da tamamına uygulanacak biricik bir kural olduğunu belirtmekte fayda vardır. Zaten devletlerarası uygulamalara bakıldığında karasularının sınırlandırılmasına ilişkin olarak eşit uzaklık ilkesinin hiçbir zaman tek başına uygulanmadığını, yanında bazı unsurların da dikkate alındığını görmekteyiz. Eşit uzaklıkla beraber ele alınan bu unsurlar ulaşıma ilişkin unsurlar, balıkçılık, devletlerin ulaşım ve güvenlikleriyle ilgili düzenlemeler ve yan sınır oluşturmada kıyıların doğrultusu gibi unsurlardır.[77]

Uluslararası hukukun genel ilkelerinden hakçalık ilkesi ile hakkaniyet ve nısfet ilkesi (*ex aequo et bono*) karıştırılmamalıdır. Hakkaniyet ve nısfet, uluslararası hukukta bir davada karar alırken yazılı hukuk kaynakları yerine vicdani, adil ve sağduyulu bir karar alınmasını içerir. Latince bir hukuk terimi olan bu kavram temel adalet fikrine dayanır. UAD Statüsü'nün 38. maddesi ve BMDHS'nin 293. maddesine göre, anlaşmazlığa taraf devletler UAD'ye onay vermişlerse, alınacak kararların hakkaniyet ve nısfet ilkesine (*ex aequo et bono*) göre sağlanacağını kabul etmektedirler.[78] Ancak bakıldığında, her iki mahkemede de uyuşmazlık taraflarının bu ilke çerçevesinde bir kararla sonuçlanan davaları görülmemiştir. Ama hakçalık ilkesinin son derece yaygın şekilde kullanıldığı söylenebilir. Hakçalık ilkesi UAD'nin kimseye danışılmadan ve bağımsız olarak yani resen (*ex offocio*) uygulayacağı bir kuraldır. Dolayısıyla bu ilkeye uymak için tarafların herhangi bir başvuru yapmaları veya onay vermeleri gerekmemektedir.[79]

---

[75] BMDHS, md. 74-83.
[76] BMDHS, md. 83/4.
[77] Yücel Acer, "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku", *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset,* AÜSBF Yayınları, Uluslararası Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Araştırma Merkezi, Yayın No:608, Ankara, 2013, s. 309.
[78] BMDHS, md. 293.
[79] Cahit İstikbal, a.g.e., s. 139.

Hakça ilkeler denildiği zaman, akla ülkeler arası coğrafi eşitsizliğin giderilebileceği düşüncesi gelmemelidir. Çünkü bu tür bir prensiple, coğrafyanın yeniden şekillendirilebilmesi mümkün değildir. Doğanın eşit yaratmadığını hakça ilkelerle eşit bir hale getirmek veya bu durumu bir dağıtıcı adalet sorunu şeklinde yorumlamak uygun değildir. Ayrıca hakça ilkeler bir sınırlandırma yöntemi olarak değerlendirmekten ziyade, sınırlandırmaya giden yolda bir amaç olarak görmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.[80]

Unutulmamalıdır ki hakkaniyet ilkesi son derece soyut bir ilkedir ve o ancak gerçek hayatta uygulanarak ve somut olaylara uyarlanarak daha anlaşılır hale gelebilir. Hakkaniyet ilkesinin somut olaylara uygulanabilmesi ise ilgili şartların neler olduğunun da değerlendirilmesi ve hakkaniyet ile hakça çözümün ne anlama geldiğinin somut olaylar yoluyla belirginleştirilmesiyle sağlanabilecektir.

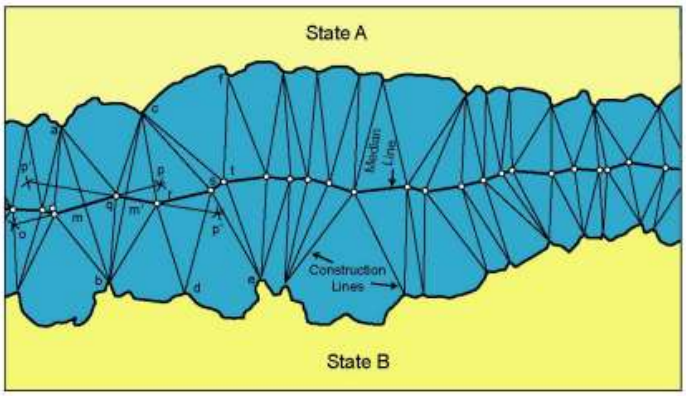
1.4.1.2.3.Eşit Uzaklık İlkesi

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması genel kabule göre, 1958 CKSS 6.maddede ve 1982 BMDHS 15.maddede yer alan eşit uzaklık ilkesine dayanır. BMDHS 15.maddeye göre eşit uzaklık; "*Her iki kıyı devletinin karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlara eşit uzaklıkta olan orta hat*" şeklinde tanımlanmaktadır. Coğrafi anlamda eşit uzaklık kıyıları karşılıklı veya bitişik olan devletlerin kıyıları arasında esas hatlardan eşit uzaklıkta çizilen bir çizgidir. Siyasi ve hukuki anlamda eşit uzaklık ise "daha yakın olma (*closer proximity*)" terimine dayanan yargı yetkisinin deniz alanlarına yansıması ve kıyı devletinin egemenliği anlamına gelmektedir. 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda UAD eşit uzaklık ilkesini teamül hukuku kuralı şeklinde kabul etmemiş ve uygulanması zorunlu görmemiştir. Divan bu yöntemin zorunlu olmadığını 1958 CKKS'de "*özel şartlar bir başka sınır hattını mümkün kılmıyorsa*" ifadesiyle belirtmiştir.[81] 1984 Maine Körfezi Davası'nda da uluslararası alandaki bir denizalanı sınırlandırılmasında eşitlikçi

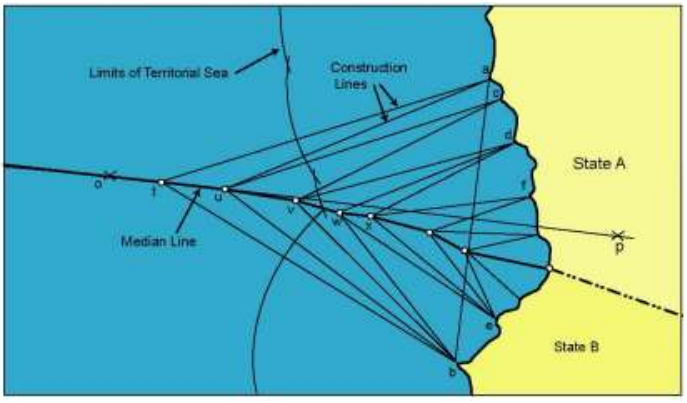
[80] Land and Maritime Boundry between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guineu intervening), Judgment, I.C.J. Reports 2002, s. 144.
[81] CKSS, md. 6.

kriterlerin tanımlaması yapılmamış ve her farklı somut durumda oluşan farklı önceliklerin değişebileceği belirtilmiştir. Bu anlamda eşit uzaklık ilkesi, hakkaniyete uygun sonuç verdiği sürece tüm davalara uygulanabilecek bir yöntemdir. Fakat her şeye rağmen eşit uzaklık prensibi, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında en temel yöntemlerden birisidir.[82]

Şekil-1: Karşılıklı kıyıları bulunan iki devlet arasında eşit uzaklık ilkesine göre yapılan sınırlandırma

Şekil-2: Bitişik kıyıları bulunan iki devlet arasında eşit uzaklık ilkesine göre yapılan sınırlandırma

Kaynak: IHO, IAG, IOC, Advisory Board on Law of the Sea (ABLOS), A Manual on Technical Aspects of the United Nations Convention on the Law of the Sea, Special Publication No:51, 4th Edition, March 2006, Published by the International Hydrographic Bureau Monaco, Chapter: 6-5, https://www.gc.noaa.gov/documents/gcil_iho_tech_aspects_los.pdf, (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2021).

[82] Cahit İstikbal, a.g.e., s. 140.

Yapılan araştırmalara göre deniz yetki alanı sınırlandırılmasında bitişik kıyılara haiz devletlerin %51'i deniz sınırlarını belirlerken eşit uzaklık ilkesini kullanmaktadırlar. Bu kullanım oranına rağmen eşit uzaklık ilkesi yapılageliş kuralı yani teamül hukuku olarak kabul görmemiştir. Çünkü eşit uzaklık ilkesi her durumda hakkaniyete uygun sonuçlar vermeyebilmektedir. Örneğin 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'nda eşit uzaklık ilkesi uyarınca sınırlandırma yapılınca kıyıları içbükey olan Almanya için kıyıları dışbükey olan Danimarka ve Hollanda karşısında hakkaniyete aykırı bir sınırlandırma çizgisi ortaya çıkmaktaydı. Sonuç bu kararında divan, eşit uzaklık yönteminin uygulanması konusunda bir üstünlüğü olmadığını ifade etmiştir. 1982 Tunus-Libya Davası'nda eşit uzaklık hususunda artan kuşkular giderilmiştir. UAD bu davada, eşit uzaklık ilkesinin ancak hakkaniyete uygun bir çözüm getirdiği ölçüde tercih edilebilen bir yöntem olduğunu, aksi takdirde farklı yöntemlerin uygulanmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir.[83]

1977 tarihli Fransa-İngiltere Manş Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda hakem mahkemesi eşit uzaklık ilkesinin gerek örf ve adet hukukuna gerekse 1958 CKSS'ye göre zorunlu olmadığını ifade etmiştir. Divan eşit uzaklık ilkesinin ve özel şartların bir arada ele alınarak somut olay bağlamında değerlendirilmesi gerektiğine hükmetmiştir. Sözleşmesinin 6.maddesinde özel şartların neler olduğu belirtilmediğinden, somut olaya bakılarak yorum yapılacaktır.

2001 Eritme-Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda mahkeme "*Kıyıları karşı karşıya olan devletlerarasındaki kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasında orta hat ya da eşit uzaklık yöntemi genel manada hakça bir sonucun oluşmasını sağlamaktadır. Bu yüzden 1982 BMDHS'nin sınırlandırmaya ilişkin hükümlerine uygun niteliktedir*"[84] şeklindeki açıklamasıyla eşit uzaklık yönteminin uygulanmasını doğru bulmuştur.

Sonuçta eşit uzaklık metodu sınırlandırma sürecinde uygulanması zorunlu olmamakla birlikte diğer yöntemlerden üstün de değildir. Dolayısıyla devletlerin kıyı uzunluklarının aynı olduğu ve anakaralarının çok girintili-çıkıntılı olmadığı

[83] İbrahim Gökalp, a.g.e., s. 146.
[84] 2001 Eritre-Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, para. 131.

durumlarda hakkaniyete uygun sonuç doğuruyorsa eşit uzaklık ilkesinin kullanılması hakça ilkeler açısından gereklidir.[85]

Bir kez daha altını çizmek gerekir ki mahkemelerce hakkaniyet prensibine uygun çözüm esas olmakla birlikte, eşit uzaklık ilkesi de hakça çözüm getirdiği ölçüde sınırlandırmada kullanılmaktadır. Buna "*eşit uzaklık/özel şartlar (Equidistance/Special Circumstances Principle*)" denilmektedir. Bu ilkeye göre sınırlandırmaya öncelikle geçici bir eşit uzaklık hattı çizilerek başlanır. Ardından bölgenin kendine özgü diğer tüm koşulları hakçalık ilkesi göz önünde bulundurularak uygulanır ve nihai sınırlandırma gerçekleştirilir.[86]

1.4.1.2.4.Coğrafyanın Üstünlüğü İlkesi

Deniz yetki alanlarının varlığından söz edilebilmesi için öncelikli olarak devletin denize bakan bir kıyısının olması gerekir. Ki bu, deniz alanlarında egemenlik iddiasını ileri sürebilmek için bir ön koşul niteliğindedir. Sınırlandırmaya yön veren faktörlerin başında ise coğrafya unsuru gelmektedir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının hakkaniyet ilkesine göre yapılması uluslararası hukukça kabul edilen temel kuraldır. Daha sonra detaylarına değineceğimiz hakkaniyet ilkesinin neleri kapsadığı deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin olarak verilen mahkeme kararlarında tespit edilmiştir. Hakça ilkelerin ölçülebilir ve somut olması gerekmektedir. Bu anlamda coğrafya kavramı öncelikli olarak değerlendirilmesi gereken bir kriter olarak görülmüştür ve coğrafyanın üstünlüğü ilkesi ortaya çıkmıştır. Bu ilke, farklı davalarda farklı cümlelerle pek çok kez vurgulanarak coğrafi unsurların sınırlandırmadaki ağırlığına dikkat çekilmiştir.

1969 tarihli Kuzey Denizi Davası'nda bu ilke, "*Sınırlandırma, coğrafyanın niteliğine uygun olan eşit uzaklık veya diğer bir yöntem/yöntemlerin kombinasyonu*

[85] İbrahim Gökalp, a.g.e., s. 155.
[86] Cahit İstikbal, a.g.e., s. 141-142.

esas alınarak yapılabilir" diyerek coğrafyanın önemine vurgu yapmıştır. Bu davada "*Coğrafyanın tekrar şekillendirilmesi söz konusu olamaz*" ifadesi yer almıştır.

1977 tarihli İngiltere-Fransa davasında "*Eşit uzaklık ya da diğer herhangi bir başka sınırlandırma yönteminin uygunluğu coğrafi şartlara bağlıdır*" ifadesi yer almıştır.

1982 tarihli Tunus-Libya davasında "*Kara denize hakimdir (Land dominates the sea)*" ilkesi saptanmıştır.

1984 tarihli Maine Körfezi davasında "*Sınırlandırma her zaman bölgenin coğrafi yapısı ve ilgili tüm koşullar dikkate alınarak, hakça sonuca ulaşmaya elverişli hakça ölçütlerin uygulanması ve uygulanabilir metotların kullanılmasıyla yapılmalıdır*" ifadesi yer almıştır.

1985 tarihli Libya-Malta davasında "*Hakça ilkeleri yorumlarken şu konu akılda tutulmalıdır. Kıta sahanlığıyla en yakından ilgili unsur coğrafyadır*" ve "*Tarafların kıyıları başlama çizgisini oluşturur"* ifadeleri yer almıştır.

1992 tarihli Kanada-Fransa arasındaki Saint Pierre & Miquelon davasında "*Coğrafi unsurlar sınırlandırmanın merkezini oluşturur"* ifadesi yer almıştır.

1993 tarihli Danimarka-Norveç arasındaki Jan Mayen davasında "*Sınırlandırma ilgili alanın coğrafyası çerçevesinde yapılır*" ifadesi yer almıştır.

2006 tarihli Trinidad-Tobago davasında "*Sınırlandırmada esas olarak rol alan faktörler coğrafi unsurlardır*" ifadesi yer almış ve coğrafyanın önemi tekrar vurgulanmıştır.[87]

Coğrafyanın üstünlüğü denilince anlaşılması gereken iki ülke arasında sınırlandırılacak olan anakara coğrafyasıdır. Bu noktada kıyı uzunluğu, devletlerin deniz alanlarını şekillendiren en önemli coğrafi unsurdur. Kıyı uzunluğuna ek olarak, kıyıların girintili-çıkıntılı olmaları, içbükey-dışbükey olmaları, sahip oldukları kıvrımlar üzerinde bulunan körfezler ve burunlar da önemli diğer unsurlardır. Bütün bu coğrafi unsurlar göz önünde bulundurularak devletlerarasında ilerleyen süreçte

[87] Yunus Emre Açıkgönül, a.g.e., s. 106-108.

oturacak temel sınırlandırma çizgisi belirlenmek üzere geçici eşit uzaklık hattı oluşturulur.[88]

Tüm bu değerlendirmeler sonucunda Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarını sınırlandırması hususunda coğrafi açıdan karşılıklı bulunan ve kıyı hattı uzunlukları birbirine çok yakın olan Anadolu ve Mısır karaları arasında eşit uzaklık ilkesine göre bir başlangıç çizgisinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Bunun yanında, hakkaniyetin tam manasıyla gerçekleşebilmesi için "coğrafyanın üstünlüğü" ilkesiyle sınırlı kalmayıp, buna ek olarak ilgili diğer unsurların da dikkate alınması gerekmektedir.[89]

1.4.1.2.5.Orantılılık İlkesi ve Kapatmama/Kesmeme İlkesi

Uluslararası hukuk, meşru müdafaa, anlaşmalar hukuku, insancıl hukuk gibi pek çok alanda son derece önemli olan orantılılık ilkesi, deniz hukuku açısından da olmazsa olmazdır.[90] Başlangıçta bu ilke, kıyı uzunlukları birbirine yakın ve kıyıları bitişik olan devletlere yönelik olarak, sınırlandırma işleminin doğuracağı adaletsizlikleri gidermek amacıyla ortaya atılmıştır. Orantılılık ortaya çıktığı zamandan bugüne, matematiksel bir işlem olarak deniz alanlarının sınırlandırılmasında kıyı uzunlukları ile sınırlandırma yapılan alan arasındaki oranı gösteren objektif bir test olarak hem anlaşmalar hukukunda hem de içtihatta yerini almıştır.

Bu ilkenin ilk başta uygulanabilmesi üç temel şartı gerektirmekteydi. Bunlar; aralarında sınırlandırma yapılacak iki devletin kıyılarının bitişik olması, bu iki devletin kıyı uzunluklarının mesafe anlamında birbirine yakın olması ve sınırlandırma yapılan bölgede coğrafi anlamda bir çarpıklığın mevcut olması gerekliliklerdir. Ancak daha sonra ilkenin uygulanması için bu üç şartın zorunlu olmadığına karar verilmiştir.[91] Bu

[88] Cahit İstikbal, a.g.e., s. 142-143.
[89] Cahit İstikbal, a.g.e., s. 144.
[90] İbrahim Gökalp, a.g.e., s. 111.
[91] Yunus Emre Açıkgönül, Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 81.

üç şartın bir arada bulunmasına gerek olmadığına Tunus-Libya sınırlandırma davasında çarpık kıyı bulunmadığı halde kullanılması ve Libya-Malta sınırlandırma davasında kıyılar karşılıklı olduğu halde uyuşmazlık çözümünde yine bu ilkenin kullanılması verilebilecek örneklerdir.[92]

Orantılılık (*proportionality*) ilkesi, tek başına bir sınırlandırma yöntemi olmamakla birlikte, hakkaniyete ulaşmak amacıyla başvurulan bir yöntemdir. 1982 BMDHS'de MEB sınırlandırılmasında dikkat edilecek konulardan biri olarak ilgili koşullar arasında yer alır. Bu ilkeye bakılarak, daha önce belirlenen sınırlandırmanın tekrar ayarlanmasına ihtiyaç duyulup duyulmadığı kontrol edilir. Çünkü belirlenmiş olan sınırlandırma hattının orantılılık ilkesine uyularak yapılması ve eğer orantı söz konusu değilse gerekli değişikliklere gidilmesi hakça bir sınırlandırma için vazgeçilmezdir. Libya-Malta uyuşmazlığında, Libya'nın kıyı uzunluğu 192 mil, Malta'nın kıyı uzunluğu 24 mil olarak belirlenip, bu farkın dikkate değer ölçüde olduğu tespit edilmiş ve bu değerlerin oranları doğrultusunda orta hattın ayarlanması gerektiği ifade edilerek Libya lehine karar verilmiştir.[93]

UAD'ye göre 1969 Kuzey Denizi Davaları ile birlikte sınırlandırma hukukuna dahil olan orantılılık ilkesi, hakkaniyet ilkelerine göre sınırlandırma yapılırken "ilgili bir şart" olarak kabul edilmiş ve ayrıcalıklı bir ilke olarak görülmemiştir.[94] Bu davada aralarında uyuşmazlık bulunan üç devletin kıyı uzunlukları hemen hemen aynıdır. Fakat uyuşmazlık taraflarından biri olan Almanya'nın kıyılarının içbükey olmasından dolayı orantılılık ilkesinin kararda uygulanmasının hakkaniyete uygun olmayacağına karar verilmiştir. Yani kıyı şekillerinin farklı bir durumu ortaya çıkardığı davada UAD, orantılılık ilkesini belki de bakılması gereken son şart olarak değerlendirmiştir. Ayrıca Manş Denizi Tahkimi'nde de mahkeme orantılılık ilkesini kıta sahanlığına sahip olmada doğrudan bir kriter olarak görmemiş, orantılılığı belirli durumlarda

---

[92] Yoshifumi Tanaka, "Reflections on the Concept of Proportionality in the Law of Maritime Delimitation", *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 2001, s. 457.

[93] Malta-Libya Kıta Sahanlığı Davası (Continental Shelf Case, Malta vs. Libya, 1985), Uluslararası Hukuk Çalışmaları, UAD Dava Özetleri, *https://uluslararasihukukcalismalari.wordpress.com/2017/02/25/malta-libya-kita-sahanligi-davasi-continental-shelf-case-malta-vs-libya-1985/*, (Erişim Tarihi: 5 Mart 2021).

[94] Kuzey Denizi Davaları, s. 52.

hakkaniyeti değerlendirirken kullanılan ilgili bir şart ya da faktör olarak kabul etmiştir.[95]

Ne var ki bu durumun aksini gösteren dava sonuçları da söz konusudur. Kıyı şekilleri birbirine benzer tarafların yer aldığı 1982 Tunus-Libya Davası'nda UAD orantılılık ilkesine daha çok önem vermiştir. Bu davada karar, matematiksel bir işlem yapılarak verilmiştir. Bunun yanında bu kararda, orantılılık ilkesinin hakkaniyetli bir sonuca ulaşılabilmesi için esas ilke olarak benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yine 1993 Grönland-Jan Mayen Davası'nda orantılılık ilkesinin önemi vurgulanmıştır. Kıyı uzunlukları oranı 9:1 olarak hesaplanmış ve bu oranın sınırlandırma kararında dikkate değer bir oran olduğu belirtilmiştir.[96] 2001 Katar-Bahreyn Davası'nda ise bu kararın aksine kıyı uzunlukları arası oran 1.59:1 olarak hesaplanmış ve bu oran dikkate alınmaya değer bir oran olarak görülmemiştir. Bu iki davadan yapılabilecek çıkarım, kıyı uzunlukları arası oran belirginse UAD orantılılık ilkesini dikkate alır.[97]

Orantılılık ilkesinin yer aldığı diğer bir dava olan 1984 Maine Körfezi Davası hakkında Divan tarafından verilen karara göre, deniz sınırlandırılması yapılırken, taraflara tanınan deniz alanları ile sahip oldukları kıyıların uzunlukları arasında tam bir oran aramak doğru değildir. Fakat diğer faktörler dikkate alınarak yapılan sınırlandırma orantısız bir sonuç doğuruyorsa gerekli düzenlemelerin yapılması icap etmektedir.[98]

Orantılılık ilkesi, temel olarak iki devletin kıyı uzunlukları ile bu devletlere tanınacak olan kıta sahanlığı ve MEB alanları arasında bir oran olması gerektiği anlamına gelir. Bu anlamda orantılılık ilkesinin, yapılan sınırlandırmanın hakkaniyete

---

[95] Manş Denizi Tahkimi, s. 58.

[96] Grönland-Jan Mayen Arasındaki Deniz Sınırlarına İlişkin Dava, 1993, https://uluslararasihukukcalismalari.wordpress.com/2017/02/17/gronland-jan-mayen-arasindaki-deniz-sinirlarina-iliskin-dava-1993/, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021).

[97] Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain, International Court of Justice, https://www.icj-cij.org/en/case/87, (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2021).

[98] Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Marine Area (Canada/United States of America), International Court of Justice, https://www.icj-cij.org/en/case/67, (Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2021).

uygun olup olmadığını ölçen nihai bir kontrol işlevi taşıdığı söylenebilir.[99] Çünkü bu ilke sayesinde herhangi bir faktörün, kıyı uzunlukları arasında bulunan oranı değiştirecek etkiye sahip olmasının önüne geçilmektedir. Eğer diğer faktörler iki devletin kıyıları arasındaki oranın sınırlandırmaya yansımasını etkiliyorsa, bu sınırlandırma hakkaniyeti sağlamış sayılamayacaktır. Sınırlandırmada anakara coğrafyasının üstünlüğü ilkesi göz önünde bulundurulduğunda, orantılılık ilkesinin son derece mantıklı sonuçlar doğuracağını söylemek mümkündür.

Orantılılık ilkesi, eşit uzaklık ilkesine başvurulduğunda ortaya çıkacak haksızlıkları gidermek için ortaya atılmış bir ilkedir. Bu ilke mahkeme kararlarında hem coğrafi hem de işlevsel anlamda kullanılmaktadır. Coğrafi anlamda orantılılık ilkesiyle, taraf devletlerin kıyı uzunluklarının belirlenmesiyle oluşan fiziki koşulların hakkaniyet ilkesine uygun olması bağlamında düzeltici bir rolü bulunmaktadır. İşlevsel anlamda orantılılık ilkesiyle, belirlenen sınırlandırmanın diğer tüm faktörler göz önüne alınarak her bir taraf için hakkaniyete uygun sonucun elde edilmesi sağlanmaktadır.[100] Sonuçta, orantılılık ilkesinin hem ilgili faktörlerin dikkate alınması anlamında, hem de sınırlandırmanın son aşamasında hakkaniyete uygunluğunun sınanması şeklinde iki farklı fonksiyonu vardır. Yargı kararlarında orantılılık ilkesi hakkaniyetin test edilmesi ve eşit uzaklık ilkesinin meydana getirdiği adaletsizliği gidermek için kullanılmaktadır. Bunun amacı, orantısız ve adil olmayan bir sınırlandırmanın söz konusu olduğu durumlarda avantajsız devlet lehine gerekli düzenlemeleri yapmaktır. Nitekim 1985 tarihli Libya-Malta davasında hakça sınırlandırmanın yalnızca kıyı uzunluğu ve verilen deniz yetki alanı arasında bulunan orandan ibaret olamayacağı mahkemece belirtilmiştir.

UAD'nin orantılılık ilkesini belirleyici veya düzeltici bir ilke olarak gördüğünü söyleyebiliriz. Çünkü sınırlandırma sadece orantılılık ilkesi aracılığıyla ve kıyı uzunluklarına paralel bir şekilde yapılabilseydi diğer ilkelere ihtiyaç duyulmazdı. Dolayısıyla bu ilkeyi sınırlandırmayı büsbütün matematiksel bir oran ortaya koyarak gerçekleştiren bir ilke olarak yorumlamamak gerekir. Orantılılık ilkesi daha çok bir

[99] Yücel Acer, a.g.e., s. 317.
[100] İbrahim Gökalp, a.g.e., s. 112.

koşul ya da verilen kararın kontrol edilebilirliğini arttıran bir sınama aracı olarak görmek doğru olacaktır. [101]

Sınırlandırmada kullanılan bir diğer ilke olan kapatmama (*non-encroachment*) ilkesi, devletlerin kıyılarından başlayan deniz yetki alanlarının diğer devletler tarafından kullanılmasının engellenmesi için ortaya atılmıştır. Bir başka deyişle, denize kıyısı bulunan devletin doğanın ona bahşettiği nimetleri kullanmasının önlenmesinin önüne geçilmesidir.[102] Çünkü her devletin kıyısının bulunduğu denizalanı üzerinde birtakım hakları mevcuttur. Doğal uzantı kavramıyla yakından ilişkili olan bu ilkeye göre kıta sahanlığı, ülkelerin doğal uzantılarının kıyıya olan mesafesine bakılmaksızın o ülkeye verilir. Kıta sahanlığının genişliğinin tespit edilmesinde mesafe faktörünün kabul edilmesiyle birlikte, sınırlandırma çizgisinin her ülkeye kendi kıyılarına yakın olan alanları vermesi gerektiği, daha açıkçası ülkelerin kıyılarının önünü kapatmaması gerektiği kabul edilmiştir. Bununla birlikte, bir ülkenin kıyısına yakın bulunan bir deniz alanını bir başka ülkeye veren bir sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olmayacağı vurgulanmıştır.

UAD, kapatmama ilkesine dayanarak Kanada-Fransa arasındaki Saint Pierre & Miquelon davasında, Kanada kıyılarına yakın Fransız adalarının deniz yetki alanlarını Kanada ile bütünlük içinde olan deniz alanlarını kapattığı gerekçesiyle kararını Kanada'nın lehine kullanmıştır.[103]

Maine Körfezi Davası kararında Divan, kapatmama (*non-encroachment*) ilkesinin her devletin kendi kıyısına yakın konumda olan deniz alanlarının bu ülkeye verilmesi, kesmeme (*non- cut off*) ilkesinin ise, her devletin kıyısının genel projeksiyonunun kesilmemesi olduğunu ifade etmiştir.[104]

---

[101] Malta-Libya Kıta Sahanlığı Davası (Continental Shelf Case, Malta vs. Libya, 1985), Uluslararası Hukuk Çalışmaları, UAD Dava Özetleri, *https://uluslararasihukukcalismalari.wordpress.com/2017/02/25/malta-libya-kita-sahanligi-davasi-continental-shelf-case-malta-vs-libya-1985/*, (Erişim Tarihi: 5 Mart 2021).

[102] Thomas Cottier, Equitable Principles of Maritime Boundary Delimitation The Quest for Distributive Justice in International Law, Cambridge, Cambridge University Press, 2015, s. 530.

[103] İbrahim Gökalp, a.g.e., s. 107.

[104] Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Marine Area (Canada/United States of America), International Court of Justice, *https://www.icj-cij.org/en/case/67*, (Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2021).

Barbados ile Trinidad-Tobago arasında bulunan sınırlandırma davası kararında Tahkim Kurulu, "*Çizilen geçici eşit uzaklık çizgisinin ayarlanmasının ya da kaydırılmasının ardından belirlenen sınırlandırma hattının kesme etkisi oluşturmamasına dikkat edilmelidir. Divan, eşit uzaklık hattını belirlerken olası kapatma etkilerini gidermelidir*" ifadelerine yer vermiştir.[105]

Belirtilmesi gereken husus şudur ki, hem orantılılık (*proportionality*) hem de kapatmama (*non-encroachment*)/kesmeme (*non-cut-off*) ilkeleri kesin bir şekilde uygulanmamaktadır. Çünkü sınırlandırma çizgisi anakaraların kıyı uzunluklarını tam manasıyla yansıtan bir çizgi olsaydı, diğer ilgili faktörlere hiçbir rol verilmemiş ve hakkaniyet sağlanmamış olacaktı. Ayrıca bir anakaranın denize çıkışını tamamen kapatmaya çalışmak belki de bölge açısından daha önemli olan bir faktörün görmezden gelinmesine ve hakkaniyet açısından gerekli sonuçlara ulaşılamamasına yol açabilir.[106]

Kapatmama ve kesmeme ilkesi kapalı ve yarı kapalı denizlerdeki uyuşmazlıkların çözümünde son derece önemlidir. Çünkü bu tür uyuşmazlıklarda devletler kendilerine yakın deniz alanlarının tamamına sahip olamayabilirler. Yunanistan ve GKRY'nin uluslararası topluma ilan etmiş oldukları haritalar ve iddia ettikleri denizalanı hakları düşünüldüğünde, bu ilkeler, çalışmamızın ana konusu olan Doğu Akdeniz uyuşmazlığı bağlamında bölgede 2280 km ile en uzun kıyı şeridine sahip Türkiye açısından dikkate değerdir. Türk deniz yetki alanlarının sahip olduğu kıyı uzunluğu ile doğru orantılı olması gerekmektedir. Yunanistan'ın iddiası olan, adalarla Türkiye arasında çizilecek olan eşit uzaklık hattıyla belirlenecek deniz yetki alanları sınırları, Türkiye'nin açık denizlerle iletişimini büyük oranda keseceği gibi, kendi doğal uzantısı üzerinde bulunan ve mesafe ilkesince Türkiye'ye en yakın noktada olan deniz alanlarını başka ülkelere bahşedecektir. Bu durum ise hakça paylaşıma aykırı sonuçlar doğuracaktır. Bu yüzden, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de haklarını ararken ileri sürebileceği en önemli ilkelerden biri de kapatmama/kesmeme ilkesidir. Hakkaniyet, kapatmama,

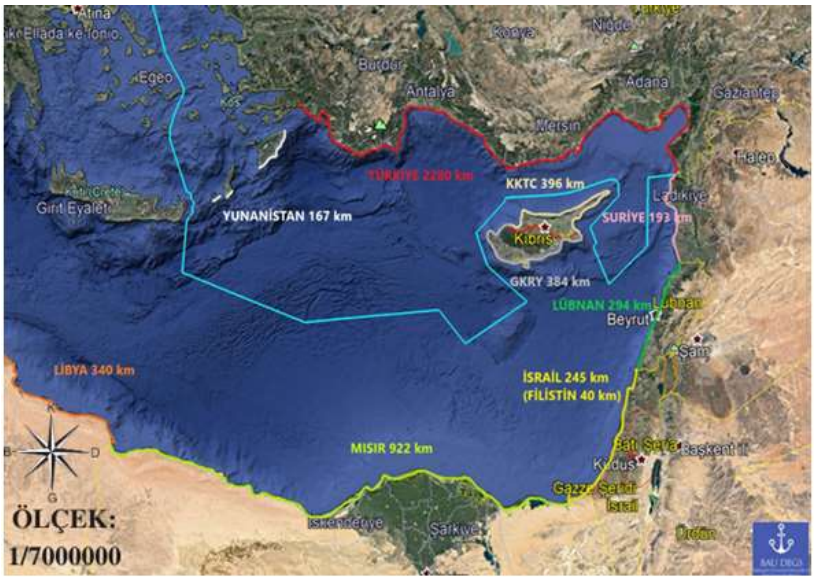
---

[105] REPORTS OF INTERNATIONAL ARBITRAL AWARDS, Arbitration between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, relating to the delimitation of the exclusive economic zone and the continental shelf between them, decision of 11 April 2006, VOLUME XXVII, *https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXVII/147-251.pdf*, (Erişim Tarihi: 20 Şubat 2021), s. 192-194.

[106] Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye", *Dz. K. K.lığı Deniz Hukuku Sempozyumu*, Ankara, 21-22 Haziran 2004, s, 3-7.

orantılılık ve coğrafyanın üstünlüğü gibi deniz hukukunun temel ilkelerine göre ana karaları karşılıklı olan ülkelerin arasına bir adaya ait denizalanı girerek ana karaların deniz yetki alanını kapatamaz ve kesemez.

Şekil-3: Doğu Akdeniz'de Devletlerin Kıyı Uzunlukları

Kaynak: Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi, "Yaycı Doktrini", 07.03.2021, *https://turkdegs.org/icerik/yayci-doktrini*, (Erişim Tatihi: 5 Ağustos 2021).

Doğu Akdeniz'de sınırlandırmanın, adaların ters yönde olup olmamaları dikkate alınarak ve anakaraların önünü kapatmayacakları şekilde yapılması gerekmektedir. Doğu Akdeniz'in ters tarafında bulunan Meis, Rodos vb. Yunan adalarına karasuları dışında tam yetki tanınması MEB alanlarının sınırlandırılması konusunda Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de dar bir alana hapsederken, aynı zamanda Antalya ile Mersin limanlarının da önlerinin kapanmasına neden olacaktır.[107] Ayrıca, özellikle Yunanistan tarafından iddia edilen kıta sahanlığı sınırlandırmasının Rodos, Girit, Kaşot ve Kerpe hattı ile Anadolu arasında olması gerektiği görüşü, orantılılık ilkesi bağlamında Türkiye aleyhinde ve hakkaniyetten yoksun sonuçlar doğurmaktadır. Sonuçta, Doğu Akdeniz'de MEB sınırlandırılması yapılırken bölge ülkelerinin kıyı

[107] Yunus Emre Açıkgönül, a.g.e., s. 90.

uzunlukları, nüfusları ve ekonomileri dikkate alınarak orantılılık ve kapatmama ilkelerinin temel alınması verilecek nihai karar açısından son derece önemlidir.

1.4.1.2.6."Kara Denize Hakimdir" İlkesi

Kıyılar sınırlandırmada çok önemli olup bu önem "*kara denize hakimdir*"[108] ve "*kara bu hakimiyetini kıyı yüzü vasıtasıyla kullanır*"[109] ilkelerinden kaynaklanmaktadır. Kara denize hakimdir ilkesi doğrudan coğrafyanın üstünlüğü ilkesinden gelmektedir ve birbirlerine bağlı unsurlar olarak düşünülmelidir.

Truman Bildirisi'nde kıta sahanlığının ortaya çıkmasının nedenlerinden biri "*Kıta sahanlığı kıyı devletinin kara ülkesinin bir uzantısıdır ve dolayısıyla doğal olarak kıyı devletine aittir*" ifadesinin yer almasıdır.

1969 Kuzey Denizi Davaları'nda Divan, "*Kıyı devletinin kıta sahanlığı haklarına sahip olması, doğal uzantısı denizin altına doğru devam eden kara ülkesi üzerindeki egemenliğine dayanmaktadır*"[110] ifadesine yer vermiştir. Ayrıca "*Bitişik bölge ve kıta sahanlığı açısından da geçerli olan kara denize hakimdir ilkesinin bir gereği olarak sınırlandırmaya konu olan taraf devletlerin kıyı şekillerinin dikkatle incelenmesi gerektiğini*"[111] de ifade etmiştir. Bu anlamda kıyı şekillerinin sınırlandırma sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğu anlaşılmaktadır.

2009 Ukrayna-Romanya davasında Divan, "*Devletlerin MEB ve kıta sahanlığı alanına sahip olabilmesi kara denize hakimdir ilkesine dayanır*"[112] ifadesine yer vermiştir. Ayrıca Honduras ile Nikaragua arasındaki sınırlandırma davasında yine bu ilkeyi esas alan Divan, "*Denizalanında kullanılabilecek haklar kıyı devletinin kara*

[108] 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası, para. 69. ve 1984 tarihli Maine Körfezi Sınırlandırma Davası, para 157.
[109] 1985 tarihli Libya-Malta Kıta Sahanlığı Davası, para. 49.
[110] 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası, para. 39.
[111] 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası, para. 96.
[112] 2009 tarihli Ukrayna-Romanya Sınırlandırma Davası, para. 77.

ülkesinden doğar, bu ilke ise kara denize hakimdir şeklinde özetlenebilir"[113] ifadesine yer vermiştir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında hiç şüphesiz en önemli faktör kıyı uzunluklarıdır. Bunun en temel sebebi orantılılık, kara denize hakimdir ve coğrafyanın üstünlüğü ilkeleridir. Dolayısıyla sınırlandırma uyuşmazlıklarında taraf devletlerin uyuşmazlığa konu olan kıyı uzunlukları ve kıyı şekillerinin dikkate alınması hakkaniyete uygun sınırlandırma için gereklidir. Yargı kararlarında da görüldüğü üzere denizler üzerinde egemenlik kara ülkesinin egemenliğine dayanmaktadır ve bu uluslararası hukukta tartışmasız şekilde kabul edilmiştir.

1.4.1.2.7."Doğanın Yeniden Şekillendirilmesinin Mümkün Olmaması" İlkesi

Deniz yetki alanları sınırlandırılırken temel amaç, doğa tarafından devletlere bahşedilen coğrafi özellik ve koşullara sadık kalarak bu sınırlandırmayı gerçekleştirmektir. Bir başka deyişle, doğanın devletlere sunduğu coğrafyanın suni yöntemlerle değiştirilmesi çabalarına girilmesi uygun değildir. Zira doğa yeniden şekillendirilemez. Dolayısıyla yapılacak olan sınırlandırma, coğrafyayı değiştirme ya da yeniden biçimlendirmekten ziyade, hakça ilkeler çerçevesinde, hali hazırda var olan coğrafi konuma en uygun biçimde yapılmaya çalışılmalıdır. Buradan, hakça ilkeler doğrultusunda yapılacak olan sınırlandırmanın, coğrafyayla en uyumlu ve uygun sınırlandırma olacağı çıkarımı da yapılmış olacaktır.

Eğer sınırlandırma, coğrafi koşulları yansıtır nitelikte yapılmamışsa bu sınırlandırmanın hakça yapıldığını söylemek mümkün olmayacaktır. Çünkü coğrafyanın üstünlüğü ilkesine göre, sınırlandırmada coğrafya diğer unsurlara (suya ekonomik bağımlılık, güvenlik, tarihi haklar vb.) göre daima öncelikli tutulmalıdır. Sınırlandırmada dikkate alınacak bu diğer unsurların, coğrafyaya göre ikincil nitelikte değerlendirilmesi gerektiği hususu tartışmaz şekilde kabul görmektedir.[114] Sonuçta,

[113] Yunus Emre Açıkgönül, a.g.e., s. 98.
[114] 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados Sınırlandırma Davası, para 316.

hakkaniyete uygun bir sınırlandırma, öncelikle kıyı uzunluğu olmak üzere coğrafi unsurlar etrafında şekillenmeli ve coğrafyadan kaynaklanmayan diğer unsurlar sınırlandırmayı önemli ölçüde değiştirecek etkiye sahip olmamalıdır. Eğer değiştirici etki söz konusu olursa bu sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olduğu söylenemez.[115] Bu ilke yargı kararlarında "*coğrafyanın yeniden şekillendirilmemesi*" olarak yer almıştır. Pek çok yargı kararında coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi çabasının hakkaniyete aykırı olacağı defalarca vurgulanmıştır.

Bu ilkenin geçtiği birtakım davalar söz konusudur. Örneğin 1969 Kuzey Denizi Davası'nda Divan hakkaniyetin coğrafya ile ilişkisini şu şekilde açıklamıştır: "*Hakkaniyet mutlak eşitlik anlamı taşımamaktadır. Doğanın yeniden bütünüyle şekillendirilmesi mümkün değildir. Hakkaniyet, denize kıyısı olmayan bir devlete kıta sahanlığı verilmesini gerektirmez.*"[116]

1977 Manş Denizi Davası'nda mahkeme: "*Hakkaniyetin sınırlandırmadaki rolü ne coğrafyayı yeniden tamamen şekillendirmek, ne de doğadan kaynaklanan hakkaniyete ters düşen durumları ortadan kaldırarak hakça bir sonucu ortaya çıkarmak değildir*"[117] ifadelerine yer vermiştir.

1984 Maine Körfezi Davası'nda Divan: "*Divan şunu dikkate almalıdır ki, coğrafi unsurlar insanlar tarafından suni olarak meydana getirilmiş değil, doğrudan doğadan kaynaklanan durumlardır. Bu yüzden olduğu gibi dikkate alınmalıdır*"[118] ifadeleriyle ilkenin temeli ortaya konulmuştur.

1985 Libya-Malta sınırlandırma davasında Divan: "*Uygulanacak yöntemler coğrafyanın tekrar şekillendirilmesine sebep olmamalıdır*"[119] ifadesi kullanılmıştır.

Bu ilkeyi günümüzde Doğu Akdeniz sorunu açısından önem arz etmektedir. Doğu Akdeniz'de en doğuda bulunan Yunan adalarıyla Türkiye arasında çizilmek istenen hat, sadece adaların varlığından dolayı doğanın tamamen yeniden şekillendirilmesine

---

[115] Yücel Acer, "Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları", *Ege Kıta Sahanlığı ve Bildiriler Sempozyumu Kitabı*, İstanbul, Tüdav Yayınları, 2002, s. 70.
[116] 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası, para. 91.
[117] 1977 Manş Denizi Kıta Sahanlığı Davası, para. 249.
[118] 1984 Maine Körfezi Sınırlandırma Davası, para. 37.
[119] 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığı Davası, para. 47.

yol açacak ve hakkaniyete uygun olmayan bir sonuç doğuracaktır. Bu anlamda, benzer durumların yaşandığı yargı kararları ele alınmalıdır. Ters tarafta bulunan Yunan adalarına sınırlandırmada başlangıç noktası olma hakkını tanımak ve adaları kıyı devletinin bir parçası olarak dikkate alıp onlara kıyı devletinin kendisi gibi muamele etmek doğru olmayacaktır. Örneğin ters tarafta konumlanan Meis adası var olduğu için Türkiye'nin güneyinde yer alan oldukça büyük bir deniz alanını Yunanistan'a bırakmak resmen "*doğanın yeniden şekillendirilmesi*" anlamına gelecektir ki bu uluslararası hukuk açısından kabul edilebilir değildir. Doğu Akdeniz'de belirlenecek sınırlandırma hattının bölgenin en doğusunda yer alan Yunan adalarına göre değil, iki anakara arasında belirlenmesi gerekmektedir. Sınırlandırmada anakaralar referans alınırken, aynı zamanda adalar ve diğer ilgili koşullar da hesaba katılmalıdır.

1.4.1.2.8.Adaların Etkisi

Adalar sınırlandırma işleminde iki türlü fonksiyona sahip olabilirler. Bunlar adaların esas nokta olarak kabul edilmesi ya da adaların ilgili koşul kapsamında değerlendirilmesidir. Adalar bu iki fonksiyondan yalnızca birine sahip olabilirler. Bir başka deyişle, bir adanın bu iki farklı fonksiyonun her ikisini de aynı anda yerine getirmesi mümkün olamaz. Eğer adalar esas nokta olarak alınırlarsa kıyı uzunlukları hesaplanırken ana kara gibi hesaba katılır ve tam etkiye sahip olurlar. Fakat ilgili koşul olarak alınırlarsa ana kara gibi dikkate alınmayıp sınırlı etkiye sahip olurlar veya hiç etkiye sahip olmazlar. Dolayısıyla verilecek etki her davanın kendi özel koşullarına göre değişkenlik göstermektedir. Fakat uluslararası yargı davalarında verilen kararlar incelendiğinde kıyı hattına yakın konumda bulunan ve bağımsız olmayan adalar kıyı hattının bir parçası gibi kabul edilirken, kıyı hattından uzak bir noktada bulunan ya da kıyı hattına yakın konumda olsa bile kıyı hattıyla bütünlük oluşturmayan adalar ilgili koşul olarak dikkate alınırlar. Bu ikili ayrıma verilebilecek en temel örnek 1982 tarihli Libya ile Tunus arasındaki sınırlandırma davasında kıyı uzunluğunun belirlenmesinde kıyı hattı ile bütünleştiği için Jerba adası anakara gibi hesaba katılırken, Kerkennah

adaları uzak konumda olduklarından sadece ilgili koşul kapsamında değerlendirmeye alınıp kıyı uzunluğunun belirlenmesinde dikkate değer görülmemişlerdir.[120]

Genel itibariyle adalar esas nokta olarak değil, ilgili koşul olarak kabul edilmektedirler. Fakat yine de adalara verilecek etki derecesinin hangi kriter ve standartlara göre belirleneceği düzenlenmemiştir. Fakat sınırlandırma uyuşmazlıklarına ilişkin olarak UAD ve hakem mahkemeleri tarafından verilen kararlarda adaların sahip olacağı etki derecesini belirleyen en bilinen unsurlar adanın büyüklüğü, adanın konumu, adanın ekonomik varlığı, adanın nüfusu, adanın siyasal statüsü ve taraf devletlerin bitişiklik veya karşılıklılık durumu gibi hususlardır.[121] Adaların sınırlandırmada taşıyacağı etki, hakça ilkeler çerçevesinde ve her davanın kendine özgü durumu ışığında belirlenecektir.

Adaların var olduğu bölgelerde hakkaniyete dayalı bir sınırlandırmanın yapılabilmesi için adanın büyüklüğü, nüfusu, coğrafi yapısı ve ilgili koşulların her biri incelenmelidir. Bir adaya verilecek tam etki diğer devletleri ciddi oranda etkiliyorsa o adaya tam etki verilmesi hakkaniyetle bağdaşmaz. Bu tür bir durumda adaya sınırlı etki tanınması daha doğru olacaktır. Çünkü sınırlandırma orantılılık ilkesine de uygun olarak yapılmalıdır. Sınırlandırma sürecinde temel anlayış coğrafi koşullara saygılı ve sadık bir sınırlandırmanın yapılmasıdır. Yani coğrafi anlamda sınırlandırmada önemsiz olan bir adanın, tamamen ekonomik varlığından, bulunduğu konumdan ya da bir başka özelliğinden dolayı sınırlandırma hattının kaderini tamamen değiştirecek şekilde etkilememesi gerekmektedir.[122]

1982 BMDHS'nin adaların rejimini düzenleyen 121. maddesine göre adalar, sularla çevrilmiş olup bu sular yükseldiğinde su üstünde kalan ve doğal olarak oluşmuş kara parçalarıdır. Adaların karasularının, münhasır ekonomik bölgesinin, kıta sahanlığının ve bitişik bölgesinin sınırlandırılması diğer kara parçalarına uygulanan hükümlere uygun şekilde yapılır. Ayrıca insan yaşamına elverişli olmayan veya kendisine özgü

[120] Yunus Emre Açıkgönül, a.g.e., s. 168.
[121] Levent Kürbüz, a.g.e., s. 83.
[122] Yunus Emre Açıkgönül, a.g.e., s. 187-188.

bir ekonomik yaşamı bulunmayan kayalıkların kıta sahanlığı ya da MEB'leri olamaz.[123]

Görüldüğü gibi BMDHS'nin 121. maddesine göre adaların boyutlarına bakılmadan anakara devletleriyle eşit şekilde deniz alanına haiz olabileceği anlaşılmaktadır. Fakat yine de bu kural, şartlar her ne olursa olsun bütün adaların tek başına deniz yetki alanına haiz olabileceği, her sınırlandırmada anakara gibi tam etkiye haiz olabileceği veya anakara ile eşit statüde değerlendirilebileceği anlamına gelmemektedir. Deniz yetki alanlarının paylaşımı ve yetki alanı kesişmelerinin söz konusu olmadığında her bir adanın anakara gibi deniz yetki alanına sahip olabileceği ve fakat deniz yetki alanı kesişmelerinin olduğu alanlarda yapılacak olan sınırlandırmada adaların haiz olacağı etki derecesi anakaraya kıyasla sınırlı olacaktır. Bununla birlikte BMDHS'nin 74. ve 83. maddelerinde adalardan bahsedilmemiştir.

Adaların etki derecesi boyutlarına, konumlarına, siyasal statülerine ve taraf devletlerin karşılıklılık-bitişiklik durumlarına göre belirlenebilir demiştik. Bu maddelerden kısaca söz etmek faydalı olacaktır.

BMDHS'nin 121. maddesinde belirtildiği üzere, adaların sahip olduğu boyutlar, kural olarak denizalanı kazanımında önemli değildir. Yani sınırlandırmada adalar anakara gibi değerlendirilmeseler de, adaların boyutları sınırlandırma üzerinde etkiye haiz değildir. Ama yine de çok küçük boyutlu ada, adacık ve kayalıklar sınırlandırmada genellikle hiçbir etkiye haiz değildir. Çünkü bu tür yapılar genellikle bozucu, orantısız ve çarpık etkiler doğururlar. 1969 Kuzey Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılması davasında Divan, "*Adacıkların, kayalıkların ve diğer küçük kıyı özelliklerinin bozucu, çarpık ve orantısız etkilerinin giderilmesi için bu faktörlerin önemsenmemesi gerektiği*" ifadesine yer vermiştir.[124] Ayrıca 1985 Libya-Malta davasında, Malta'nın üzerinde nüfus olmayan Filfifa adasının esas nokta olarak kabul edilmesi talebi Divan tarafından hakkaniyet ilkesine aykırı olacağı gerekçesiyle kabul edilmemiştir.[125] Sonuç olarak adaların boyutları sınırlandırmada önem taşımamakla

[123] BMDHS, md. 121.
[124] 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, para. 57.
[125] 1985 tarihli Libya-Malta kıta sahanlığı davası, para. 64.

birlikte küçük boyuttaki ada ve adacıkların sınırlandırmada ihmal edildiği ya da bunlara kısıtlı etki tanındığı da görülmektedir.

Kendi kara ülkelerine daha yakın şekilde konumlanmış olan adalara "doğru taraftaki adalar" denir. Başka bir devletin kara ülkesine daha yakın şekilde konumlanmış olan adalara ise "ters taraftaki adalar" denir. Bunların dışında eşit uzaklık çizgisine yakın konumda olan adalar da bulunmaktadır. Adaların konumuna ilişkin olarak devlet uygulamaları ve mahkeme kararları incelendiğinde, anakara ülkesinin yakınında bulunan ve anakara ülkesiyle bütünleşmiş görünüm arz eden adalara genelde tam etki tanındığı görülmektedir. Bir adanın kendi anakara ülkesine değil de, komşu ülkenin anakarasına ülkesine daha yakın konumda bulunduğu durumlarda ise bozucu ve aşırı bir etki doğurmaması için bu adaya ya kısıtlı bir kıta sahanlığı alanı tanınır veya bu adalar tümden ihmal edilip yalnızca karasuları ile yetinmeleri beklenir. Buradan anlaşılan şudur ki, bir ada kendi anakara ülkesine ne kadar yakınsa sınırlandırmaya etki derecesi o kadar büyük olacaktır. Oysa komşu devletin anakarasına yaklaştıkça etki derecesi azalmaktadır. Çünkü konumu uzaklaştıkça karşı devlet açısından doğuracağı bozucu ve aşırı etki artacaktır. Bunun dışında iki anakaraya eşit uzaklıkta olan adalara tanınacak olan etki de genellikle sınırlıdır. Aksi halde adaya sahip olmayan karşı devlet büyük bir denizalanı kaybına uğrayacaktır.[126]

Adalarla ilgili dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta adanın siyasal statüsü konusudur. Genel kabule göre yalnız başına bağımsız bir ada devleti olan devletlerin deniz yetki alanı sınırlandırmasında anakara devletleri gibi görülerek tam etkiye sahip oldukları görülmektedir. Yani anakara devleti olan devletle bağımsız bir ada devleti arasında yapılacak sınırlandırma ada devletinin büyüklüğüne ve diğer özelliklerine bakılmadan iki anakara ülkesi arasında gerçekleştirilen sınırlandırma gibi yapılacaktır. Çünkü uluslararası hukuka göre bağımsız her devlet eşit statüye sahiptir. Bunun en belirgin örneği olan 1985 tarihli Libya-Malta davasında Divan, "*Bağımsız bir devlet olan Malta kıyılarının komşularıyla olan ilişkileri, anakaraya bağlı bir ada olsaydı olacak olan ilişkilerden farklıdır*" ifadesini kullanarak, bağımsız olan bir ada devleti ile bağımlı adaların farklı statüye sahip olacağını açıkça ifade etmiştir.[127] Çünkü tek

[126] Yücel Acer, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 4, No:16, 2008, s. 9-13.
[127] 1985 tarihli Libya-Malta kıta sahanlığı davası, para. 42.

başına bağımsız bir devlet olmayan ve bir başka anakara ülkesine bağlı konumdaki adalar bazı durumlarda tam etkiye sahip olabilir, bazı durumlarda tamamen ihmal edilebilir, bazı durumlarda sınırlı etkiye haiz olabilir ve bazı durumlarda da bu adalara yalnızca belli bir istikamette etki tanınabilir.

Adaların siyasal statüsü konusunda bir diğer önemli ayrım adaların bağımsız olması ya da özerk statüye sahip olmasıyla ilgilidir. Siyasal bağımsızlığı bulunan adalar anakara ülkesi gibi değerlendirilirken, tek başına bağımsız olmayan ve kısmi özerkliği olan adalar anakaraya bağımlı olan adalara kıyasla daha fazla etkiye haiz olmakla birlikte, sınırlı etkiye sahip olabilmektedirler.

Adalara tanınacak etki konusunda taraf devletlerin bitişiklik ve karşılıklılık durumu önemli bir kriterdir. Bitişik kıyılar arasında yapılan sınırlandırmalarda, karşılıklı kıyılar arasında yapılan sınırlandırmalara oranla adalar genelde sınırlı etki taşır veya hiç etki taşımaz. Çünkü bitişik kıyılar arasında kıyıya yakın noktada bulunan bir ada, eşit uzaklık çizgisini ciddi ölçüde etkileyebilir ve oluşturulacak sınırlandırma hattının tamamen değişmesine yol açabilir.

UAD tarafından adalar konusunda verilen bazı davalara yer vermek adaların durumu anlamak açısından faydalı olacaktır. Divan Eritre-Yemen davasında Dahlak adalarına büyüklüğü ve sosyal ve ekonomik durumu nedeniyle daha büyük bir etki tanırken, Zubayr ve Jabal al-Tayr adalarına adaların sosyal hayata elverişsiz ve kurak olmaları nedeniyle hiç etki tanımamıştır. Katar-Bahreyn davasında Bahreyn'e ait ve adası iki ülke arasındaki eşit uzaklık çizgisine yakın konumda olan Qit'at Jaradah adası, küçük boyutlu ve sosyal hayata elverişsiz olduğundan ihmal edilmiştir. Benzer şekilde Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma uyuşmazlığında Divan, iki ülke arasında bulunan Serpents adalarına sosyal yapısı ve boyutu nedeniyle aday herhangi bir etki tanımamış ve yalnızca 12 mil karasuyu tahsis etmiştir.

Ege Denizi gibi yarı kapalı bir deniz açısından bir değerlendirme yapıldığında, Ege Denizi'nde Türk anakarasına yakın konumda bulunan çok sayıda Yunan adasının varlığı söz konusudur. Burada yapılacak olan bir sınırlandırmada Türk anakarasına yakın konumdaki söz konusu Yunan adalarına fazla etki tanınması halinde bölgede aşırı orantısız, çarpık, bozucu ve hakkaniyete aykırı sonuçlar doğacaktır. Çünkü bu durumda Türkiye'ye verilecek olan denizalanı ciddi oranda kısıtlayacak ve Türkiye

bakımından dramatik sonuçlar doğuracaktır. Bu anlamda Yunan adalarına sınırlı etki tanınması hakkaniyet ilkesinin bir gereğidir.[128]

Adaların durumu Doğu Akdeniz bağlamında değerlendirildiğinde, Yunanistan'a ait olan Girit, Rodos, Kerpe ve Kaşot adaları gibi Ege Denizi'ni Akdeniz'den ayıran adalar ile Meis, Fener adası ve Karaada gibi ters tarafta bulunan adaların varlığı söz konusudur. Ayrıca bunlara ek olarak sorunun ana merkezi bir ada devleti konumunda olan Kıbrıs adası da bulunmaktadır. Burada Meis "ilgili şart oluşturma" özelliğine sahip olabilir. Çünkü Meis adasının Türkiye'ye olan uzaklığı yaklaşık olarak 2 mil ve nüfusu 500'dür. Ayrıca kendisine ait herhangi bir ekonomisi olmadığı ve Yunanistan'ın hayati çıkarlarını ya da ekonomisini etkileyecek bir özelliğe sahip olmadığı da bilinmektedir. Bu özelliklere sahip bir adanın kıta sahanlığı ve MEB alanına sahip olması hakkaniyete aykırı olacaktır. Bu anlamda Yunanistan'a ait Meis ve yakınındaki dört ada ilgili durum kapsamında değerlendirilip belirlenecek olan sınırlandırma çizgisinin kapatmama ilkesine göre ayarlanması gerekmektedir. Devletlerarası uygulamalarda da devletler dar deniz alanlarında sahil şeridine yakın adalara tam yetki vermemişler ve hakkaniyet ilkesine aykırılık teşkil edecek durumlardan kaçınmışlardır.

Yunanistan 07.02.1974 tarihinde ters tarafta bulunan adaların anakara ile aynı kıta sahanlığı ve MEB hakkına sahip olduğunu BMDHS'nin 121. maddesine dayanarak Türkiye'ye bildirmiştir. Yunanistan bu girişimiyle daha önce bu konuya ilişkin olarak uluslararası mahkemelerce verilmiş kararlara açık biçimde aykırı davranmıştır. Zira Doğu Akdeniz'deki uyuşmazlığa benzer nitelikteki 1977 tarihli İngiltere-Fransa arasındaki Manş Denizi davasında UAD, ters tarafta kalan İngiltere'ye ait Kanal adalarına, Fransa'nın deniz alanlarını kapatacağı gerekçesiyle sadece 12 millik sınırlı bir etki tanımıştır. Kıta sahanlığı elde etme konusunda ciddi bir negatif etkiye sahip olan bu adalar, sosyal ve ekonomik açıdan önemli olmaları nedeniyle tamamen ihmal edilmemişlerdir. UAD tarafından verilen bu karar Yunanistan'ın iddialarını çürütmektedir. Dolayısıyla Yunanistan'ın hakkaniyet ilkelerini yok sayarak Türkiye'nin haklarını çiğnemeye yönelik tutum ve davranışları uluslararası hukuk anlamında geçersizdir ve Türkiye tarafından kabul görmemektedir.[129]

---

[128] Yunus Emre Açıkgönül, a.g.e., s. 177-178.
[129] Levent Kürbüz, a.g.e., s. 84.

Sonuçta Türkiye kıyılarına yakın konumda bulunan ve Yunanistan'a ait olan Meis ve Kıbrıs'ın karasuları haricinde herhangi bir kıta sahanlığı ve MEB alanına haiz olmaması ve sınırlandırmada ihmal edilmeleri gerekmektedir. Coğrafi olarak ters tarafta yer alan adalar statüsüne sahip olan Rodos'a ise, Türkiye'nin doğal uzantısı üzerinde bulunması ve Anadolu sahillerine kıyasla çok kısa bir kıyı uzunluğuna sahip olmasından dolayı sadece batıya doğru kısmi etki tanınması hakkaniyetli çözüm için şarttır.[130]

1.4.1.2.9.Diğer Faktörlerin Dikkate Alınmasına İlişkin İlkeler

Sınırlandırmada hakkaniyet sadece coğrafi unsurlar dikkate alınarak sağlanamaz. Bu yüzden sınırlandırma yapılırken ilgili bütün unsurların yani coğrafi olmayan unsurların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bununla birlikte, coğrafi olmayan unsurlar sınırlandırmada coğrafi unsurlara kıyasla daha az bir önem taşımaktadırlar. Sınırlandırmada en önemli prensip coğrafyanın üstünlüğüdür fakat coğrafi olmayan etkenler de sınırlandırmada ikincil öneme sahiplerdir.[131] Coğrafi olmayan unsurların da dikkate alınması gerekliliği yargı kararlarında da pek çok kez vurgulanmıştır. Uluslararası yargı kuruluşları tarafından verilen kararlara göre deniz alanlarının sınırlandırılmasında dikkate alınan ve coğrafi olmayan başlıca unsurlar şu şekildedir: doğal kaynaklar, deniz tabanındaki jeolojik ve jeomorfolojik özellikler, ekonomik unsurlar, savunma ve güvenlik, tarihi haklar, bölgesel sınırlar.

Yargı kararları incelendiğinde coğrafi olmayan ilgili koşulların başında doğal kaynaklar gelmektedir. Kıyı devletine kıta sahanlığı ve MEB hakkı tanınma sebebinin doğal kaynaklar olduğu düşünülürse bu gayet normaldir. Varlığı bilinen doğal kaynaklar sınırlandırmayı hiç şüphesiz etkileyecektir. Doğal kaynaklar canlı türler de olabilir, cansız olan madenler ve diğer mineraller de olabilir. Cansız kaynaklar konusunda alınmış ilk karar olan Kuzey Denizi Davası kararında mahkeme, "*Deniz alanlarının sınırlandırılmasında dikkate alınması gereken etkenlerden birisi de deniz*

[130] Şenay Kaya, *Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları,* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) , Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 80.
[131] Yücel Acer, 2002, a.g.e., s. 67-71.

tabanlarındaki maden yumrularıdır. Truman Deklarasyonu'nun ardından ortaya atılan kıta sahanlığı kavramının hukuki rejimiyle yakından ilgili olan deniz yatağındaki kaynaklar sınırlandırma sürecinde dikkate alınmalıdır" ifadelerine yer vermiştir.[132] Cansız kaynakların sınırlandırılmasına ilişkin ikinci bir diğer dava olan Tunus-Libya Davası'nda Libya'nın sınırlandırma yapılırken petrol rezervlerine dikkat edilmesi gerektiğini ileri sürmesine karşılık Divan, "*Hakkaniyetli bir sonuca ulaşmak için petrol rezervlerinin ilgili koşul olarak kabul edilmesi gerektiğini*" vurgulamıştır.*[133]*

Uluslararası yargı kararlarından anlaşılan odur ki, doğal kaynakların orantısız paylaşımıyla sonuçlanacak sınırlandırma hakkaniyete aykırı nitelikte olacaktır. Örneğin 2001 Eritre-Yemen Davası'nda ülkelerin balıkçılığa bağımlı olmaları hakem heyetinin kararında etkili olmuştur. 1993 Jan Mayen Davası'nda mahkeme, balıkçılık bölgelerinin dengeli dağılımını önemsemiş ve sınırlandırma çizgisini buna göre ayarlamıştır. 1984 Maine Körfezi Davası'nda Kanada, doğal kaynakların varlığının sınırlandırmadaki öneminin altını çizmiştir. Kanada'ya göre sınırlandırma balıkçılıkla geçinen halk için sosyo-ekonomik zarar doğurmayacak şekilde yapılmalıdır.[134]

Sınırlandırmada önemli olan bir diğer unsur jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerdir. Jeolojik ve jeomorfolojik özellikler deniz tabanının doğal uzantı yapısını tanımlar. 1969 Kuzey Denizi davası kararında UAD, sınırlandırma konusunda doğal uzantıya önem vermişse de, daha sonraki kararlarında doğal uzantı faktörü mutlak değil nispi etkiye sahip görülmüştür. Jeolojik özelliklerin yalnızca kıta sahanlığı açısından önemli olduğu ve MEB kavramı ile herhangi bir ilişkisi olmadığı düşünülürse, kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasının bir arada yapılacağı sınırlandırma uyuşmazlıklarında jeolojik öğeler önemini neredeyse tamamen yitirmektedir.[135]

[132] 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası, para. 97.
[133] 1982 tarihli Tunus-Libya Davası Kararı, para. 106-107.
[134] 1984 tarihli Maine Körfezi Sınırlandırma Davası, para. 234.
[135] Şenay Kaya, a.g.e., s. 80.

Deniz güvenlik ve savunma unsurları MEB ve kıta sahanlığı sınır çizgisini ciddi ölçüde değiştirecek bir etkiye sahip olmamakla beraber, sınırlandırmayı güçlendiren veya destekleyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Devletlerin çeşitli ekonomik gelişmişlik düzeyleri sınırlandırmada dikkat edilen bir unsur değildir. Çünkü hakemlik ve yargı kararlarına göre ekonomik unsurlar zamanla değişen ve oldukça göreceli kavramlardır. Ancak daha önce üzerinde durduğumuz üzere, adaların söz konusu olduğu sınırlandırmalarda adaların ekonomik ve sosyal durumlarının incelenmesi gerekmektedir.

Sınırlandırmada ilgili koşul olarak kabul edilen bir diğer unsur tarihi haklardır. Tarihi hakların varlığından söz edebilmek için, açık bir anlaşma bulunmamasına rağmen belirli bir yönde uzun süredir var olan bir uygulamanın var olması, sürekli olan bu uygulamanın varlığı konusunda şüpheye düşmeyecek derece genel bir kanaatin bulunması ve bu uygulamaya devletler tarafından karşı çıkılmamış olmasını gerekmektedir. Tarihi haklar Tunus-Libya Davası'nda, "Uzun süredir uygulanmaları sebebiyle *tarihi haklara saygı gösterilmeli ve bu haklar korunmalıdır*" şeklinde ifade edilmiştir.[136] Tarihi haklar sınırlandırmada ilgili koşul olarak kabul edilse de, sınırlandırma hattını değiştirecek kadar etkiye sahip değildir.

1.4.3.Hukukun Genel İlkeleri

Yukarıda da belirttiğimiz UAD Statüsü'nün 38. maddesinde geçen "*Uygar uluslar tarafından kabul edilen hukuk genel ilkeleri*" ifadesiyle genel ilkeler, uluslararası hukukun kaynakları arasındaki yerini almıştır. Yani bu konuda ana şart, devletlerin bu ilkeleri ulusal hukuk düzenlerinde kabul etmeleridir. Genel hukuk ilkeleri çoğu zaman yargıçların kullanabileceği bir anlaşma ya da teamül hukuku kuralı olmaması halinde başvurulacak ayrı bir yol olarak görülmektedir.[137]

[136] 1982 tarihli Tunus-Libya Davası, para. 100.
[137] Aydoğan Özman, a.g.e., s. 97.

Hukukun genel ilkelerinin en belirgin özelliği, uluslararası hukuk düzeninde boşlukları doldurmak amacıyla kullanılmalarıdır. Dolayısıyla tamamlayıcı bir işleve sahip oldukları söylenebilir. Uluslararası yargı organları anlaşmaları ve teamül hukukunu dikkate aldıktan sonra geriye boşluk kalırsa, hukukun genel ilkeleri aracılığıyla bu boşlukları tamamlama yoluna gider. Bu yüzden, uyuşmazlığı inceleyen yargıç "kural yokluğunu (*nonliquet*)" ileri sürerek yargı işlevini yerine getirmeme kararı veremez.[138]

Bazı önemli genel hukuk ilkelerini sıralayacak olursak bunlar; "*iyi niyet (good faith), adil yargılanma (fair trial), ölçülülük (proportionality), devletin bağımsızlığı (independence), yargı kararının uygulanması (res judiciata), kusur sorumluluğu (liability for faul), zararın giderim gerektirdiği (obligation to make reparation), iç hukukun tüketilmesi (exhaustion of local remedies), bir konuyla ilgili özel kuralların genel hukuk kurallarından önce geleceği (lex specialis derogat legi generali), sonraki kuralın öncekini yürürlükten kaldıracağı (lex posterior derogat legi priori)"*dır.[139]

Deniz hukuku açısından bakıldığında, zaman zaman teamül hukuku kuralı niteliği taşıyan ilkelerin de genel hukuk ilkesi olarak kabul edildiği görülmektedir. Örneğin açık denizlerin serbestliği ilkesi, açık denizlerde bayrak devletinin yetkilerine ilişkin ilkeler, coğrafyanın üstünlüğü ilkesi, kara denize hakimdir ilkesi vb. ilkeler hem yapılagelişten kaynaklanan teamül hukuku kuralı niteliğine haizken, hem de hiçbir devletin itiraz etmeden kabul ettiği genel hukuk ilkeleri şeklinde kabul edilebilirler.

1.4.4.Yardımcı Kaynaklar

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında kullanılan ilkelerden bahsederken uluslararası yargı organları ve mahkemelerce verilen kararlardan sık sık söz ettik. Yardımcı kaynaklar, bu yargı kararları ve doktrinlerden oluşmaktadır. Uluslararası

[138] Melda Sur, a.g.e., s. 81.
[139] Yücel Acer-İbrahim Kaya, *Uluslararası Hukuk*, 6. Basım, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 57-58.

yargı kuruluşları tarafından verilen kararlar uluslararası teamül hukukunun somutlaşmasını, uluslararası anlaşmalarda bulunan hukuki boşlukların doldurulmasını, genel hukuk ilkelerinin ise açıklığa kavuşturulmasını sağlamaktadır.[140] Çünkü uluslararası yargı kuruluşları tek başlarına kural koyma gibi bir yetkiye sahip değillerdir. Yargı kuruluşlarının verdiği kararlar yalnızca benzer uyuşmazlıklar açısından bağlayıcı karar niteliği taşımaksızın, ışık tutucu özelliğe sahiplerdir.[141] Her ne kadar uluslararası yargı organlarının verdiği kararlar bağlayıcı olmasa da, gitgide kaynak olarak benimsenmeleri artmıştır. Örneğin 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'nda ifade edilen "*sınırlandırmanın hakkaniyet prensibine göre yapılması*" gerekliliği, yardımcı kaynak olmaktan çıkıp, asli kaynak olarak görülmüş ve kabul edilmiştir.

Doktrin, bilimsel görüşü ifade eder. Uluslararası hukukta doktrinler, iç hukukta olduğu gibi yardımcı kaynak niteliğindedir. Bilimsel görüşler uluslararası hukukçular veya konunun uzmanları tarafından yazılan kitaplarda, çeşitli hukukçuların bir araya gelerek hazırladıkları derleme kitaplarda ve bilimsel dergilerde toplanmaktadırlar. [142] Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunda karşımıza çıkan yardımcı kaynak olarak doktrin, sınırlandırmaya ilişkin ihtilafların yaşandığı yerlerde ileri sürülen görüşlerdir. Böyle bir fikrin doktrinsel olması için, herhangi bir kişi tarafından değil, alanında uzman kişilerce ortaya atılması gerekmektedir. Fakat uzman kişiler bile olsa, uluslararası hukuk süjesi sayılamayacaklarından, ileri sürecekleri görüşler doğrudan hukuk yaratma etkisi doğurmazlar. Dolayısıyla doktrinler, uluslararası hukukta doğrudan olmasa da dolaylı olarak yardımcı kaynak olabileceklerdir. Kısacası doktrin de içtihat gibi uluslararası hukukta kuralların araştırılması, değerlendirilmesi ve hukuktaki boşlukların giderilmesine yarayan bir kaynaktır.

[140] Yunus Emre Açıkgönül, a.g.e., s. 32.
[141] İbrahim Gökalp, a.g.e., s. 17.
[142] Yücel Acer-İbrahim Kaya, a.g.e., s. 43.

1.5.ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDAKİ DENİZ YETKİ ALANLARI

Coğrafi ve fiziki bakımdan bütün halinde olan denizler, hukuki bakımdan farklı alanlara ayrılmıştır. Bu alanlar en temelde ulusal yetki alanlarının ötesindeki deniz kesimi ve ulusal yetkiye tabi deniz kesimi şeklinde ikiye ayrılmıştır.[143] Yine bu ayrımı; devletin ülkesinin bir parçasını oluşturan deniz alanları ile uluslararası denizalanı oluşturan ve kıyı devletinin bazı egemen haklara sahip olduğu alanlar şeklinde yapmak da mümkündür. Ulusal sınıra dahil olan alanlar; kara suları, iç sular, takımada suları ve belli ölçülerde boğazlardır. Ulusal sınırlara dahil olmayan, uluslararası deniz alanlarını oluşturan ama kıyı devletinin egemen haklara sahip olduğu alanlar ise; kıta sahanlığı, bitişik bölge, balıkçılık bölgesi ve münhasır ekonomik bölge (MEB)dir. Son olarak ise hiçbir devletin yetkisinde bulunmayıp, her bir devletin serbestçe girip faydalanabildiği açık denizlerden söz edilebilir.[144] Bu temel bölümlendirmelere bakıldığında, kara ülkesinden uzaklaştıkça devlete ait egemenlik haklarının azaldığı görülmektedir.

Önümüzdeki başlıklarda detaylı şekilde açıklayacağımız deniz yetki alanlarının her biri kıyı devletleri açısından farklı hak, yetki ve sorumluluklar getirmektedir. Kıyıdaki devletlerin deniz yetki alanları bağlamında daha nitelikli hak ve yetkilerle donatılması ise kaçınılmaz bir gerçektir. İç suları kıyı devletlerinin en kapsamlı hak ve yetkilerle donatıldıkları deniz alanlarıdır. Zararsız geçiş hakkını barındırması sebebiyle egemenliğin gücü bakımından karasuları, iç sularını takip etmektedir. Karasularının ötesinde, esas hatlardan itibaren 24 mil genişlikteki alanda gümrük, göç, maliye ve sağlık konularında kıyı devletlerine birtakım sınırlı yetkiler tanıyan bitişik bölge ilan edebilme hakkı söz konusudur. Esas hattan itibaren 200 deniz miline kadar uzanan fakat karasuları dışındaki su sütunu, deniz yatağı ve onun altında kıyı devletine ekonomik haklar ve yetkiler veren münhasır ekonomik bölge ve deniz dibinin toprağı altında çeşitli haklar veren kıta sahanlığı alanları bulunmaktadır.

---

[143] Nuray Karapınar, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar", *Doğal Kay. ve Eko. Bült.*, Sayı: 20, 2015, s. 14.
[144] Melda Sur, a.g.e., s. 293.

1.5.1.İç Sular (*Internal Waters*)

1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi (CKBBS) madde 5'e göre iç sular, karasuları esas hattının kara tarafında kalan parçasıdır.[145]

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) madde 8'e göre iç sular, karasularının esas hattının kara tarafında bulunan sular, devletin iç sularını oluşturmaktadır.[146]

İç sular, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattın kara tarafında bulunan deniz alanıdır. Diğer bir tanıma göre ise iç sular, karasularının iç sınırıyla kara ülkesi arasında kalan deniz kesimidir. İç sular kara devletinin kara ülkesine en yakın konumda bulunan suları oluşturmaktadır. Esas hatların kara tarafında bulunan deniz alanları olan iç sular kıyı devletinin tam egemenliği altındadır. İç suların dış sınırı ise karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardır. İç sular karasuları ile birlikte bir ülkenin deniz ülkesini oluşturmaktadır.

2674 sayılı Karasuları Kanunu'nun 4. maddesine göre; "*Esas hatların kara tarafında bulunan sular ve körfez suları, Türk iç sularını oluşturmaktadır. Daimi liman tesisleri kıyının bir parçasıdır ve bu tesislerden en açıktakilerin kara tarafında kalan sular ile dış limanlar iç sulara dahildir.*"[147] Limanlar ve demir yerleri, koylar, körfezler, akarsu ağızları, iç denizler ve kapalı denizler, düz esas çizginin içinde kalan su alanları iç suları oluşturmaktadır.[148]

İç suların hukuki rejimi büyük ölçüde örf ve adet hukukuna dayanmakla birlikte bu statü kara ülkesi statüsüne en benzer statü olup, burada kıyı devletinin genel ve münhasır yetkisi esastır. Uluslararası hukuktan kaynaklanan sınırlandırmalara tabi olunmadan yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin kıyı devleti tarafından kullanılabildiği mutlak egemen sahasıdır. Bir diğer deyişle iç sular, bir devletin ülkesinin bir parçasını teşkil eder.

---

[145] CKBBS, md. 5.
[146] BMDHS, md. 8.
[147] Türkiye'nin 20.05.1982 tarih ve 2674 sayılı Karasuları Kanunu, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2674.pdgf, (Erişim Tarihi: 16 Şubat 2021).
[148] Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s. 305.

Devlet kara ülkesinde sahip olduğu tüm yetkilere, kendi iç sularında da sahiptir. Fakat iç sularda tam yetki anlayışı diğer devletlerin buradaki serbestliği hususunda soru işareti doğurmaktadır. Geçtiğimiz yüzyılda devletlerin limanlarını yabancı gemilere kapatma hakkı bulunduğu görüşünün ağırlıklı olmasına rağmen, günümüzde yabancı gemilere iç sulara ve limanlara giriş çıkışın serbestliğini tanınması gerektiği düşünülmektedir.[149]

Kıyı devleti kendi iç sularında uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerine ters düşmeyen her türlü fiili gerçekleştirebilir. İç sularında kendi düzenini ve yasalarını uygulamasına karşın, ceza ve hukuk alanlarında kıyı devleti yargılama yetkisini kullanma hakkına sahiptir. Ayrıca karasularında yabancı gemilerin zararsız geçiş hakkına sahip olmasından farklı olarak kıyı devleti kendi iç sularına yabancı gemilerin girişini istediği gibi düzenler ve yasaklayabilir ve kural olarak yabancı gemilerin önceden izin almadan zararsız geçiş hakları dahi bulunmamaktadır.

Kıyı devleti kendi iç sularına yabancı gemilerin girişi konusunda takdir yetkisine sahiptir. Bu yüzden kural olarak diğer devletlerin gemileri bu deniz alanlarına izin almadan giremezler. Dolayısıyla yabancı gemilerin kıyı devletinin limanlarına da izinsiz şekilde girme hakları bulunmamaktadır. Bu konunun ise istisnası vardır. Zaruret hali (*force majeur*) söz konusu olduğunda gemilerin en yakın konumda olan limana sığınma hakları bulunmaktadır.

Uygulamada ise ticaret gemilerinin girişleri eşit işlem ve karşılıklılık ilkelerine uyarınca ve kıyı devletinin düzenlemeleri çerçevesinde serbest bırakılmaktadır. Devlet gemileri ve özellikle savaş gemileri de bu serbestiden yararlanmakla birlikte, bazı durumlarda savaş gemilerinin girişleri sayı sınırlaması gibi birtakım ek koşul ve formalitelere bağlanabilmekte, bazı durumlarda ise bu savaş gemilerinin limanlarına girmelerini yasaklama hakkına sahip olduğu da genelde kabul görmektedir.

Yabancı bayraklı gemilerin iç sularında bulundukları ülkelerin limanlarında kaldıkları süre zarfında kıyı devletinin yasa, kural ve idari yetkilerine uyma yükümlülüğü vardır. Bu gemiler sağlık denetimi, ulaşım trafiği, gümrük denetimi,

[149] Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri II.Kitap,* Gözden Geçirilmiş 5.baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1998, s. 334.

deniz güvenliğinin arttırılması ve çevrenin korunması gibi konularda çeşitli denetimlere tabi tutulur.[150]

1.5.2.Kara Suları (*Territorial Water*)

Kıyı devletinin kara ülkesini çevreleyen karasuları, uluslararası hukuka uygun şekilde iç suların dış sınırından itibaren açık denizlere doğru belli bir genişliğe kadar uzanan kıyı devletine ait deniz kuşağıdır. Diğer bir ifadeyle karasuları, devletin iç sularının dış sınırıyla açık denizler arasında kalan belli bir genişliğe sahip denizalanıdır.[151] Dolayısıyla karasuları coğrafiden ziyade hukuki bir kavramdır.[152] İç sular ile karasuları devletin deniz ülkesini oluşturmaktadır. Karasuları devletin tam egemenliği altında olduğu kabul edilen bir denizalanıdır. Karasuları sahildar devletin ülkesel egemenliğinin en dış sınırını oluşturmaktadır.

1982 BMDHS'ye göre karasuları, kara ülkesinin ve iç sularının, eğer bir takımada devleti ise takımada sularının ötesinde olup kıyısına bitişik olan ve kara suları olarak tanımlanan bir deniz kuşağını kapsar.[153] Yine bu sözleşmeye göre karasularının hukuki statüsü gereğince kıyı devleti, karasularının altında yer alan deniz yatağı ve üstünde yer alan hava sahasında geniş yetkilere sahiptir. Kıyı devletinin kara sularındaki bu egemenliği kara sularının deniz yatağını ve toprak altıyla birlikte, üzerinde bulunan hava sahasını da kapsamaktadır.[154] Kıyı devleti kara sularına haiz olmakla bu yetkisini ilan gerektirmeksizin kullanabilmektedir.[155]

18. yüzyılda genelde 3 mil olarak uygulanan karasuları genişliği, karasularının ekonomik zenginliklerinden faydalanma arzusuyla ve top menzilinin artmasıyla yeni genişlik arayışları başlamasıyla değişmiştir. Özellikle 1950'li yıllardan itibaren karasuları genişliğinin 6 ile 12 mil arasında kabul edildiği görülmektedir. 1958 ile

---

[150] Melda Sur, a.g.e., s. 307-308.
[151] Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk,* 15.Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, a.g.e., s. 262.
[152] Aydoğan Özman, a.g.e., s. 29.
[153] BMDHS, md. 2/1.
[154] BMDHS, md. 2/2.
[155] Nuray Karapınar, a.g.e., s. 17.

1960 Cenevre Deniz Hukuku Konferanslarında karasuları genişliği hususunda belirli bir karara varılamazken, 1982 BMDHS'de karar alınabilmiştir.

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) madde 3'e göre her devlet kendi karasuları genişliğini belirleme hakkına sahiptir ve belirlenen karasuları genişliği, esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemez.[156]

Karasuları sınırları konusunda belirlenen üst sınır, bu üst sınıra kadar bir serbesti sunuyor olsa da, bu serbesti mutlak bir serbesti değildir. Çünkü bazı devletlerin kıyılarının birbirine olan yakınlığı bu mutlaklığı coğrafi anlamda imkansız hale getirmektedir. Örneğin karşılıklı kıyıları 18 mil uzunlukta olan iki devletten birinin karasularını 6 mil olarak kabul etmesi, diğerinin 12 mil olarak kabul edebileceği anlamına gelmemektedir. Bu tür bir durumda, kıyı devletlerinden birinin kıyılar arası eşit uzaklığın ötesine geçme imkanı olmayacaktır. Bu, hem uluslararası hukukun genel ilkesi olan iyi niyet ilkesinin ihlali ve hakkın kötüye kullanılması durumlarını ortaya çıkaracaktır.[157]

Karasularının belirlenmesinde üç sınır kullanılmaktadır. Bunlar iç sınır, yan sınır ve dış sınırdır. Yabancı gemilerin hareket halindeyken karasularında mı yoksa açık denizlerde mi olduğunu belirlemek için karasularının sınırlarını saptamak son derece önemlidir. Karasularının iç sınırı normal esas hatlar ve düz esas çizgi yöntemine göre belirlenir. Normal esas hatlar yönteminde sahil boyunca devam eden en düşük cezir hattı esas alınırken, düz esas çizgi yönteminde sahilin girintili çıkıntılı olduğu yerlerin birleştirilmesinden elde edilen hat esas alınır.[158] Karasularının dış sınırı ise açık denize açılma durumuna göre iki farklı şekilde belirlenir. Açık denize açılan karasularının dış sınırı belirlenirken paralel çizme ya da daire yayı çizme yöntemleri kullanılır. Karasuları dış sınırları karşılıklı devletlerin kıyılarına göre de belirlenir. Bu dış sınır tespit edilirken taraflar arasında anlaşma sağlanırsa bu anlaşmaya göre, sağlanamazsa özel durumlar dışında eşit uzaklık prensibine göre yapılır.[159] Kıyıları bitişik olan

[156] BMDHS, md. 3.
[157] Hüseyin Pazarcı, 2016, a.g.e., s. 263.
[158] Aydoğan Özman, a.g.e., s. 301.
[159] Hüseyin Pazarcı, 1998, a.g.e., s. 344.

devletlerin karasularının yan sınırlarının belirlenmesi de anlaşma ve eşit uzaklık prensibinin uygulanması ile yapılır.

Karasuları devletin egemenliğine tabi deniz alanlarından biri olmakla beraber, açık denizlerde serbestlik ilkesi uyarınca deniz seyrüseferinin kesintisiz bir şekilde yapılabilmesi kıyı devletine bu alanlarda birtakım sınırlandırmalar getirilmiştir. Bu sınırlandırmaların en önemlisi bir istisna olan zararsız geçiş hakkıdır. BMDHS'ye göre sahili bulunan ya da bulunmayan tüm devletlerin gemileri sahildar devletin güvenliğine, barışına ve düzenine zarar vermeden kara sularından geçme hakkından yararlanır.[160] Zararsız geçişi ihlal eden durumlar yine BMDHS'de yer almaktadır. Geçişin zararsız olarak tanımlanabilmesi için kıyı devletinin güvenliğine, barışına ve düzenine zarar verici özellikler taşımaması gerekmektedir.[161] Yine geçişin kıyı devletinin düzenlemelerine ve uluslararası hukukun genel kurallarına uygun olması gerekir. Zorlayıcı bir neden olmadan dinleme faaliyeti yapmak, durmak, tatbikat yapmak, balık avlamak ve geçişle bağdaşmayan fiillerde bulunmanın aykırı eylemler olduğu söylenebilir. Zararsız geçiş hakkı askeri olmayan devlet gemileri ve yabancı ticari gemiler için tartışmasız biçimde kabul edilirken, savaş gemilerinin ve kamu yetkileri kullanan devlet gemilerinin bu hakka sahip olup olmadıkları tartışmalıdır çünkü bunların geçişine ilişkin kural açık şekilde konulmuş değildir.

Bir zararsız geçişi zararlı kılan faaliyetlerin neler olduğu BMDHS'de sayılmıştır. Kıyı devletinin savunması ya da güvenliğine zarar vermeyi amaçlayan propagandalar ve kıyı devletine zarar verecek biçimde bilgi toplanması, silahlı deneme yapılması, kıyı devletinin egemenlik, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığının tehdit edilmesine yol açacak şekilde kuvvete başvurulması, uluslararası hukuka aykırı davranışlarda bulunulması, uçak ve askeri makinelerin uçurulması, güverteye indirilmesi ya da gemiye alınması, kıyı devletinin sağlık, maliye, gümrük ya da muhaceret konularında kanunlara aykırı olacak şekilde para, mal ya da kişilerin gemiye alınıp çıkarılması, istemli ya da istemsiz olarak ağır kirlenmeye sebep olacak fiillerde bulunulması, balık avlama faaliyetinin gerçekleştirilmesi, araştırma ya da ölçüm gerçekleştirmek, kıyı devletinin haberleşme, deniz teçhizat ya da tesisinin

[160] BMDHS, md. 17.
[161] BMDHS, md. 19.

engellemesine yönelik faaliyetlerde bulunulması ve geçişle doğrudan ilgili olmayan her türlü faaliyet zararsız geçişi zararlı kılan fiilerdir.[162]

Kural olarak tüm devletlerin ticaret gemilerine denize kıyısı olup olmamasına bakılmaksızın zararsız geçiş hakkı tanınmaktadır. Sahildar devlet açısından en önemli konulardan biri savaş gemileri bakımından mevzuatı uygulama yetkisidir. Savaş gemileri bir devletin münhasır egemenliğini temsil ettiğinden, kıyı devleti savaş gemileri üzerinde yargı ve icra yetkisini kullanamamaktadır. Bugün bu tarz gemilerin dokunulmazlığı uygulamada kural olarak yerleşmiştir. Böylesi bir durumda, söz konusu gemilere karşı devletin yapabileceği tek yaptırım, bu gemilerin kıyı devletinin yasa ve yönetmeliklerine uyması ikazında bulunmak, uymazlarsa karasularını terk etmesini istemektir.[163]

BMDHS'ye göre kıyı devletinin zararsız geçişe ilişkin olarak sahip olduğu bazı yetkiler deniz trafiğinin ve güvenliğinin sağlanması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve denizdeki canlı kaynakların korunması, balıkçılıkla ilgili kanuna aykırı faaliyetlerin önlenmesi, denizaltı kablo ve petrol boru hatlarının korunması olarak sayılabilir.[164] BMDHS'nin kıyı devletine zararsız geçişe ilişkin olarak yüklediği yükümlülükler ise devletlerin zararsız geçişlerine engel olmamak ve gemilerin uyrukluğuna göre hukuki ya da fiili ayrım yapmamaktır.[165]

Zararsız geçiş dışında, kıyı devletine karasularında getirilen kısıtlamaların diğeri yargı yetkisine ilişkindir. Kıyı devletinin yargı yetkisini kullanabilmesi geminin savaş ya da ticaret gemisi olmasına göre değişir. BMDHS'ye göre gemide işlenen suçlara ilişkin olarak kıyı devleti yargı yetkisine sahiptir.[166] Eğer bu gemilerde işlenen suçların neticeleri kıyı devletini etkiliyorsa, işlenen suç ülkenin barışını karasularındaki düzeni bozacak nitelikte ise, bu gemilerde uyuşturucu kaçakçılığı mevcut ise ve gemi kaptanı ya da geminin bayrağını taşıdığı devletin diplomatik temsilcileri tarafından yerel makamlardan yardım talep edilmişse kıyı devletinin yargı yetkisi devreye girer.[167]

---

[162] BMDHS, md. 19/2.
[163] BMDHS, md. 30.
[164] BMDHS, md. 21.
[165] BMDHS, md. 24.
[166] BMDHS, md. 27/2.
[167] BMDHS, md. 27/1.

Fakat ticari amaç dışında kullanılan devlet gemileri ve savaş gemilerinde kıyı devletinin yargı yetki bulunmamaktadır.[168]

Türkiye'de karasularının genişliği konusunda çıkarılan ilk kanun 15.05.1964 tarihli ve 476 sayılı Karasuları Kanunu'dur. Bu kanunda Türk karasuları 6 deniz mili ilan edilmiştir. Bunun yanında karasuları genişliği daha fazla olan devletlere karşı Türk karasularının mütekabiliyet ilkesi çerçevesinde 6 milden fazla olacağı da maddeler arasında yer almaktadır.[169] 1982 yılına kadar uygulanan 476 sayılı Karasuları Kanunu, karasuları sınırlarının belirlenmesinde karşılıklılık ilkesini öngördüğünden karşı tarafa inisiyatif tanıyordu. Bu yüzden bu kanun 20.05.1982 tarihinde 2674 sayılı kanun ile yenilenmiştir. Bu yeni Karasuları Kanunu ile birlikte Türk karasuları 6 mil olarak belirlenmiştir. Ancak Bakanlar Kurulu belli denizler için, hakkaniyet ilkesine uygun olmak ve o denizlerle ilgili tüm özellikleri göz önünde bulundurmak koşuluyla, 6 deniz milinin üzerinde karasuları genişliği tespit etmeye yetkilidir. Bu yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulu, 29.05.1982 tarihli ve 8/4782 sayılı kararı ile Türk karasuları uygulamasına Ege Denizi'nde 6 deniz mili, Akdeniz ve Karadeniz'de 12 deniz mili olarak devam etmektedir.[170]

1.5.3.Bitişik Bölge (*Contiguous Zone*)

1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi (CKBBS) madde 24'e göre bitişik bölge, karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemez. Açık denizlerin karasularına bitişik bölgesinde kıyı devleti, sağlık, maliye, gümrük ve muhaceret konularında yapılan düzenlemelerin ülkesinde ya da karasularında ihlalini önlemek ve gerçekleşen ihlalleri cezalandırmak için zaruri kontrolü icra edebilir. İki devletin kıyılarının karşılıklı ya da bitişik olduğu durumlarda

---

[168] BMDHS, md. 32.

[169] Türkiye'nin 15.05.1964 tarih ve 476 sayılı Karasuları Kanunu, *https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf*, (Erişim Tarihi: 16 Şubat 2021).

[170] Türkiye'nin 20.05.1982 tarih ve 2674 sayılı Karasuları Kanunu, *https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2674.pdgf*, (Erişim Tarihi: 16 Şubat 2021).

aralarında aksi yönde bir anlaşma olmadıkça bu iki devletin hiçbiri bitişik bölgesini iki devletin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçemez.[171]

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) madde 33'e göre bitişik bölge, karasularının ölçüldüğü hattan itibaren 24 deniz milini geçemez. Karasularına bitişik olan ve bitişik bölge olarak tanımlanan bölgede kıyı devleti sağlık, maliye, gümrük ve muhaceret konularındaki düzenleme ve kanunlarında kendi karasularında ya da ülkesinde ihlalini önlemek ve ihlal gerçekleşirse de ihlali cezalandırmak için her türlü kontrolü icra edebilir.[172]

Kıyı devletinin karasularına bitişik olan bitişik bölge (*Contiguous Zone*), özetle, açık deniz alanına doğru uzanan, devletlerin egemenliği altında bulunmadığı halde, onlara belirli bir uzaklığa kadar birtakım sınırlı yetkiler veren denizalanıdır.[173] Tanımdan da anlaşılacağı üzere, bitişik bölgenin iç sınırı daima karasularının dış sınırından oluşmaktadır. Devletin ulusal deniz yetki alanlarında sahip olduğu yetkileri kısmen taşıdığı bu bölge, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 24 deniz milini geçemez.[174] Bir kıyı devletinin bitişik bölgesinin olabilmesi için bitişik bölge oluşturduğuna dair bir hukuki karar alması ve sonrasında bu kararı ilan etme yoluna gitmesi şartları bulunmaktadır.

Bitişik bölge iddiasının ilk olarak 1736 yılında İngiltere tarafından "*Hovering Acts*"[175] adıyla çıkarmış olduğu yasa ile birlikte ortaya atıldığı bilinmektedir. Bu yasa ile birlikte ilk bitişik bölge uygulamasını gerçekleştiren İngiltere, bu alana "*İngiliz Bitişik* Bölgesi" adını vermiş ve hali hazırda 3 mil olan karasularına 2 millik bir saha daha eklemek suretiyle, alanını 5 mile çıkarmıştır. İngiltere'yi daha sonra, 1799 yılında çıkarmış olduğu kanunla izleyen Amerika, bitişik deniz alanında kaçakçılıkla mücadeleyi sağlamak amacıyla limanına yanaşan yabancı gemileri kıyıdan itibaren 12

[171] CKBBS, md. 24.
[172] BMDHS, md. 33.
[173] Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri*, Beta Yayınları, İstanbul, 1996, s. 190.
[174] BMDHS, md. 33/2.
[175] Hovering Acts: İngiltere'nin kıyısından 24 mil uzaklıktaki deniz alanında, yabancı gemilerin yaptığı kaçakçılığı önlemek amacıyla, gümrük ve maliye konularında getirdiği denetimdir. 1736 yılında çıkarılan bu kanunun, 1876 yılında içeriği değiştirilmiştir.

millik mesafede ABD kanunlarına tabi tutmak suretiyle denetlemiştir. Amerika bu kanunlar aracılığıyla içki kaçakçılığını önlemeye çalışmış, 12 millik mesafe içerisinde gemilerin durdurulması, aranması ve içki yasağını çiğneyen gemilerle ilgili cezai işlem yapılması sağlamıştır. Amerika'nın 1924 yılında da benzer şekilde içki yasağını çiğneme girişimlerine karşı çıkardığı "liquor treatis" ile milli mevzuatını bitişik bölgede de uygulama yoluna gittiği görülmüştür.[176] Tabii bir devletin kendi bitişik bölgesinde bulunan gemi üzerinde sahip olduğu kontrol icra etme yetkisini kullanırken ölçülü olması gereklidir. Hakkında ihlal şüphesi olan bir gemiyi soruşturma veya bu gemi üzerinde arama yapma kabul edilebilir araçlar olabilir fakat tutuklama, limana kadar eşlik etme vb. orantısız olarak değerlendirilebilir.[177]

Bitişik bölge kavramının ortaya çıkmasının temel amacı, kıyı devletinin karasularında sahip olduğu egemenlik haklarını çıkarları doğrultusunda korurken, açık denizlerde geçerli olan serbestlik ilkesiyle bu haklar arasında çıkabilecek uyuşmazlıkların çözülebileceği, karasularının ötesinde bir ara alan oluşturmaktır. Dolayısıyla bu kavram ile birlikte uluslararası hukuka uygun şekilde hem deniz yetki alanları korunmakta hem de açık denizlerdeki serbestlik ilkesi sağlanmış olmaktadır. Bitişik bölge kavramına ihtiyaç duyulmasının bir diğer nedeni ise, devletlerin o dönemde 3 millik karasuları rejimini uyguluyor olmasıdır. Devletler gümrük, maliye gibi birtakım hususlarda diğer devletleri denetlemek istediğinde hali hazırda uygulanan 3 millik karasuları alanı bu kontrol için elverişli değildir. Bunun yanında karasuları dış sınırının dar olması da sahildar devletin güvenliğini tehdit edecek bir etken olarak değerlendirilmiştir.[178] Bitişik bölge kavramının ortaya çıkışında devletler açısından güvelik tehditlerinin etkili olduğu açıktır. Fakat 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı'nda güvenlik amacıyla bitişik bölge kurulması hususu tartışılmış olmakla birlikte, bitişik bölge ilan ederken geçerli sayılan dört ana tema olan gümrük, maliye, göç ve sağlık başlıklarına ilaveten, güvenlik başlığı eklenmemiştir. Bunun ana nedeni ise, güvenlik kavramını her devletin farklı yorumlayabileceği gerçeğidir.[179] Böylece muğlak bir terim olan "güvenlik" kavramının, kıyı devletleri tarafından

[176] Selami Kuran, a.g.e., s. 214.
[177] Sevin Toluner, a.g.e., s.191-194.
[178] Sevin Toluner, a.g.e, s.172.
[179] Sevin Toluner, a.g.e., s.192.

yapılabilecek yorum farklılıkları sonucu yasak bölgelerin oluşturulması ihtimalinin de önüne geçilmiştir. Güvenlik başlığı, bitişik bölge ilanı gerekçeleri arasına girmemiş ve tartışma götüren bir konu olmuş olsa da, uluslararası terörizm, insan kaçakçılığı, yasadışı göç vb. suçlarla mücadele bağlamında aslında güvenlik amaçlı bitişik bölgelerin de kurulduğunu söylemek mümkündür. Hatta devletlerin bitişik bölgelerinde gümrük, maliye, göç ve sağlık konuları gibi güvenlik konusunda da, kendi iç suları ve karasularında sahip oldukları yetkileri işletme yetkisi bulunduğu görüşünü savunanlar da bulunmaktadır.[180]

Bitişik bölge kavramı uluslararası hukuka 1930 La-Haye Konferansı ile girmiştir. Bu kavramın hukuki terim olarak ise, öncelikle 1958 CKBBS'nin 24.maddesinde, ardından 1982 BMDHS'nin 33.maddesinde tanımlandığı görülmektedir. 1958 CKBBS'nin 24.maddesine göre; kıyı devleti maliye, gümrük, göç ve sağlık konularında, kendi karasularında yapılacak herhangi bir ihlali önlemek ve gerekirse cezai işlem uygulayabilmek için bitişik bölgede kontrol sağlayabilir. Tanımın ikinci maddesine göre ise, bitişik bölge mesafesi, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 12 millik uzunluğu geçemez. 1982 BMDHS'nin 33.maddesinde yapılan bitişik bölge tanımlaması da, yukarıda açıklanan KBBS'nin 24.madde ile, genişlik konusunda yapılan değişiklik dışında aynı içeriğe sahiptir. 1958 KBBS'nin 24.maddesinden farklı olarak, 1982 BMDHS'nin 33.maddenin 2.bendine göre, bitişik bölgenin genişliği karasularının ölçüldüğü esas hattan itibaren en fazla 24 deniz mili olabilir ve bu sınırı geçemez.[181]

Bir bitişik bölgenin gerçek genişliğinin, bitişik bölge sayılan alandan karasuları genişliğinin çıkarılmasıyla elde edilen deniz alanı olduğu bilinmektedir. Çünkü bitişik bölge, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren başlamaktadır. Dolayısıyla BMDHS'de belirlenmiş olan 24 millik alanın, fiili anlamda 12 millik bölümünün bitişik bölge olarak, diğer 12 millik bölümünün ise karasuları rejimi kapsamında daha üst seviyede egemenlik yetkilerinin kullanıldığı bir alan olarak

[180] Rona Aybay-Elif Oral, Kamusal Uluslararası Hukuk, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2016, s. 185.
[181] BMDHS, md. 33.

değerlendirmek daha anlamlı olacaktır.[182] Bu bitişik bölge ve karasuları adlı 12'şer millik iki alanın ayrımı yetkiler bağlamındadır. Karasuları denilen alan ülkenin bir parçasını oluşturur fakat bitişik bölge açık denizler rejimine tabidir. Karasuları rejimi kapsamında üst seviyede olan egemenlik yetkilerinin içine tüm yasama, yürütme ve yargı yetkileri dahil olurken, bitişik bölgede maddelerde açıkladığımız gibi sadece gümrük, maliye, sağlık ve göç konusundaki yetkiler söz konusu olacaktır. Ayrıca bitişik bölgenin varlığından söz edebilmek için, devletin ülke topraklarına bağlı sayılan karasularının aksine özel iddia ile hak talebinde bulunulmalıdır.[183]

1958 KBBS ve 1982 BMDHS karşılaştırıldığında, bitişik bölge kavramı konusunda üç değişiklikten söz edebiliriz:

1. 1958 KBBS'de 12 mil olan bitişik bölge uzunluğu, 1982 BMDHS'de 24 mile çıkarılmıştır.
2. 1982 BMDHS'de, 1958 KBBS'nin aksine, bitişik bölgenin kıyı devletleri arasında paylaşılması hususu yer almamıştır.
3. Her iki sözleşmede bulunan 4 temel yetkiye ilaveten, BMDHS 303. madde ile birlikte, denizde bulunan tarihi ve arkeolojik objelere ilişkin gerçekleşen eylemlere karşı kıyıdaş devletlere birtakım haklar verilmiştir. Bu anlamda bu maddeyi de incelemek gerekir.

1982 BMDHS madde 303'e göre devletlerin denizden çıkarılan arkeolojik ya da tarihi eşyaları koruma görevleri vardır ve bu amaçla işbirliği içinde olmaları gerekmektedir. Kıyı devleti bu eşyaların ticaretini kontrol etmek için bunların deniz dibinden kendi izni olmadan çıkarılmasını kendi ülkesi üzerinde ya da karasularında kendi kanunlarına aykırı bir davranış olarak kabul edebilir.[184]

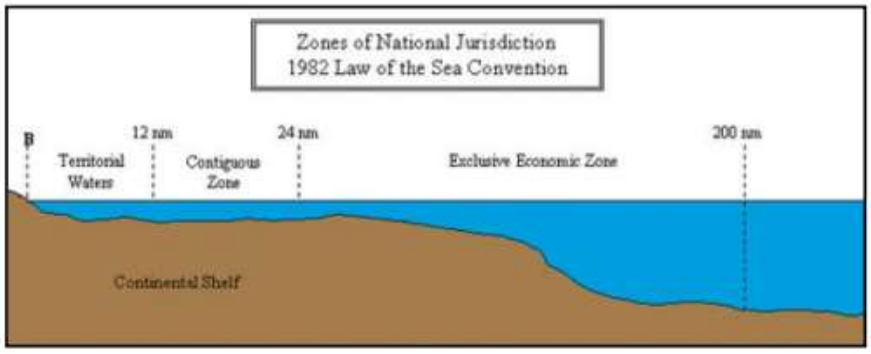
Görüldüğü üzere bu madde aracılığıyla bitişik bölgeye atıf yapılarak kıyıdaş devlete tarihsel ve arkeolojik haklar konusunda bazı yetkiler tanınmıştır. Karasularında zaten sahip olunan sualtı kültürel mirasının korunması yetkisi, bu madde ile bitişik bölgeye de taşınmış olmaktadır. Böylece 1958 KBBS ile

[182] Levent Kürbüz, a.g.e., s. 49.
[183] Malcolm Shaw, *Uluslararası Hukuk,* 8.Baskı, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2018, s. 411.
[184] BMDHS, md. 303.

kıyasladığımızda, 1982 BMDHS'de kıyıdaş devlete tanınan ilave müdahale yetkilerini görüyor ve bitişik bölgeye daha fazla önem verildiği söyleyebiliyoruz.

Son olarak Türkiye'nin bitişik bölge uygulamalarını inceleyecek olursak, Türkiye ilk olarak 07.06.1926 tarihli ve 906 sayılı "*Gümrük Kanununun Bazı Maddelerinin Değişikliğine İlişkin Kanun*" ile 4 millik gümrük bitişik bölgesi uygulamıştır. Daha sonra çıkardığı 02.05.1949 tarihli ve 5383 sayılı "*Gümrük Kanunu*" ile birlikte gümrük sınırı siyasi sınırla eş tutulmuş, dolayısıyla önceden uygulanan 4 millik gümrük bitişik bölgesi geçersiz olmuştur. 29.05.1982 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 2674 Sayılı Karasuları Kanunu'nda herhangi bir bitişik bölge düzenlemesine yer verilmemiştir. Dolayısıyla Türkiye'nin hali hazırda bitişik bölge uygulaması bulunmamaktadır.[185] Buna ek olarak, bitişik bölge oluşturma amacına yönelik olarak herhangi bir girişimi de mevcut bulunmamaktadır.

Şekil-4: Bitişik Bölge (*Contiguous Zone*)

Kaynak: Ferit Hakan Baykal, *Deniz Hukuku Çalışmaları*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s. 53.

1.5.4.Kıta Sahanlığı (*Continental Shelf*)

Devletlerarası egemenlik kazanmaya yönelik çabaların her birinin sonucunda yeni bir terim türetilmektedir. Bu terim türetilirken devletler siyasi, hukuki, ekonomik, askeri ya da güvenlik konularını temel alarak arayış içine girerler. Kıta sahanlığı da bu

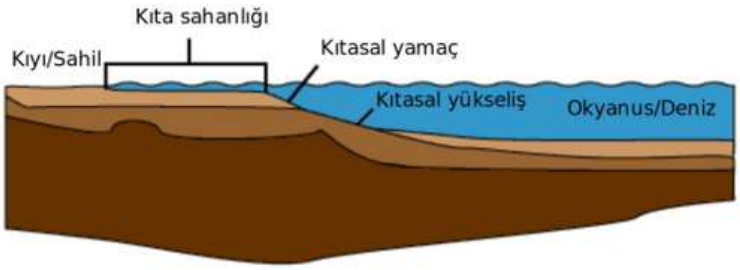
[185] 29 Mayıs 1982 tarih ve 17706 Sayılı Resmi Gazete, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17708.pdf, (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2021).

çaba sonucu türetilmiş bir kavramdır. Bu kavram ile kıyıya uzanan kara parçası eğimi gittikçe değişerek denizin içine kadar devam etmektedir ve bu alanda kıyı devletinin egemenlik hakları bulunmaktadır. Aslında denizin dibi açık deniz rejimine tabi bir alanken, teknolojik gelişmeyle oluşan erişilebilirlik ve her geçen gün devletlerin genişleme arzusu sonucu deniz dibindeki kaynaklar konusunda kıyı devletinin bu hakları oluşturması gerekliliği doğmuş ve açık deniz rejimi zaman içinde kaybolmuştur.

Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre coğrafi anlamda kıta sahanlığı, kara sayılan ve karaları çevreleyen 200 metre derinliğe kadar olan sığ deniz dipleridir. Hukuki anlamda kıta sahanlığı ise, ülkelerin kıyılarına bitişik olan ve 200 metre derinliğe ya da bu sınırın ötesinde bulunan su derinliğindeki doğal kaynakların işletilmesine mümkün olduğu yere kadar karasuları dışında kalan denizaltı bölgelerinin, deniz yatağı ve toprak altı kesiminin tamamını ifade etmektedir.[186] Kıta sahanlığı bir devletin denizaltında kalan bölümüdür. Kıyı devletinin deniz altında bulunan uzantısı demek de doğru olacaktır. Hukuki manada kıta sahanlığı, sahildar devletin karasularının ötesinde ama sahiline bitişik olan su altı alanlarının deniz yatağı ve deniz tabanındaki cansız kaynakların araştırılması ve işletilmesi hususunda münhasır yetkilere haiz olduğu denizalanıdır. Kıyıdan başlayarak belirli bir derinliğe (ortalama 133m) kadar azar azar derinleşerek yamaç şeklini alır.[187] Kıta sahanlığı karasularının dış sınırından başlayarak belli bir derinliğe ve uzaklığa kadar giden deniz tabanı ve toprak altını oluşturur. Jeolojik açıdan kıta sahanlığı, sahildar devletin kara ülkesi ile okyanusu arasında yukarıdan aşağı doğru kıta sahanlığı, kıta yüksekliği ve kıta yamacı unsurlarını içerir.

[186] Türk Dil Kurumu online sözlük, https://sozluk.gov.tr/, (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2021).
[187] Selami Kuran, a.g.e., s. 229.

Şekil-5: Kıta Sahanlığı (*Continental Shelf*)

Kaynak: QS Study, "Divisions of the Ocean Floor", *https://qsstudy.com/divisions-ocean-floors/*, (Erişim Tarihi: 2 Eylül 2021).

Kıta sahanlığı kavramından ilk bahseden 1887 yılında kişi İngiliz bilim adamı Robert Mill'dir.[188] Bu kavramın uluslararası hukuk literatüründe ilk kez 1916'da SSCB'nin Sibirya'nın kuzeyinde bulunan adaların Rus kıta sahanlığına dahil olduğunu iddia etmesiyle kullanıldığı görülmektedir. Rusya, bu adaların ana toprağının kıta sahanlığına ait olduğunu ileri sürmüştür.[189]

Kavramın hukuk kavramı olarak ilk kullanımı Venezuela ile Birleşik Krallık arasında 1942 yılında imzalanan "Paria Körfezi'nin Denizaltı Alanları Anlaşması" ile olmuştur. Kıta sahanlığı kavramı ilk kez Trinidad kara sularının ötesindeki deniz yatağının paylaşılması konusu ile uluslararası bir antlaşmada yer bulmuştur.[190] Bu ikili anlaşma ile o dönemde henüz adı konulmamış olan kıta sahanlığı kavramı ilk kez tanınmış ve kıyı devletinin burada saklı bir hakkının ya da egemenlik hakkının olduğu kabul edilmiştir.[191]

Kavramın hukuki bir terim olarak kullanılmaya başlanması ise daha önce bahsettiğimiz üzere, 1945 Truman Bildirisi'yle gerçekleşmiştir. Bu bildiri ile ABD, kendi kıyılarına bitişik olan deniz yatağında bulunan tüm doğal kaynakların işletilmesi ve araştırılması hakkının kendisine ait olduğunu ilan etmiştir. Bildiriye göre

---

[188] Enver Bozkurt-Mehmet Ali Kütükçü, *Devletler Hukuku*, Nobel Yayınevi, Ankara, 2000, s. 134.
[189] Yusuf Eryılmaz, *Devletler Hukukunda Kıta Sahanlığı, Ege Denizi ve Adaların Durumu,* Ankara Barosu Dergisi, Sayı:2, Ankara, 1975, *http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/1975-2/3.pdf*, (Erişim Tarihi: 13 Şubat 2020), s.144-157.
[190] Selami Kuran, a.g.e., 230.
[191] Selami Kuran, a.g.e., s. 230.

münhasıran ABD'ye ait olan alanlarda ABD'nin izni olmaksızın hiçbir devlet ya da kişi doğal kaynak araması ya da işletilmesi gibi bir girişimde bulunamayacaktır.[192] Truman Bildirisi'nin ardından kıta sahanlığı kavramına ilişkin ilk girişimler Güney Amerika ülkeleri tarafından yapılmıştır. Resmi anlamda ilk kıta sahanlığı ilan eden ülke ise Şili'dir. Bu ilan aracılığıyla Şili, açık denizlerde serbestlik ilkesinden saparak açık denizlerde kendi kullanım ve egemenlik hakları olduğunu iddia etmiştir. Bunun üzerine, Peru ve Ekvator gibi ülkeler ise kendi kıyılarındaki kaynakları kontrol altına alabilmek adına 200 deniz mili açıklığa kadar egemenlik alanlarını oluşturmuşlardır. Ardından Basra Körfezi'nde bulunan İngiliz Sömürgeleri ve Commonwealth üyesi devletler de kıta sahanlığı uygulamalarına başlamışlardır. 1950'li yıllarda Kore Cumhuriyeti, İzlanda, Filipinler, İsrail gibi devletlerin de kıta sahanlığı ilanlarının oldukları görülmektedir. [193]

Kıta sahanlığı kavramının tam anlamıyla hukuki bir tanıma kavuşması, 1958 yılında Cenevre'de toplanan Birinci Deniz Hukuku Konferansı'nda gerçekleşmiştir. Çünkü bu konferans sonucu yapılan dört anlaşmadan biri Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'dir ki Türkiye bu sözleşmeye taraf olmamıştır.

1958 CKSS madde 1'e göre kıta sahanlığı, kıyıya bitişik olan fakat karasularının dışında kalan, 200 metre derinliğe kadar sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprakaltını veya o derinliğin ötesinde bulunan doğal kaynakları işletmeye imkan olan noktaya kadar uzanan yerleri ve adaların kıyılarına bitişik olan sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprakaltını kapsar.[194]

Yani kıta sahanlığı, kıyıya veya adaya bitişik olan ve 200 metre derinliğe ya da doğal kaynakların işletilebildiği bunun ilerisindeki bir derinliğe kadar olan deniz yatağı ile deniz tabanının altını ifade eder. Bu tanımda dikkat çeken noktalar, 200 metre derinlik kriteri ile 200 metre derinlikten sonra doğal kaynakların işletilebilirlik

[192] Selami Kuran, a.g.e., s. 230.
[193] Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk, Konu Anlatımı, Temel Belgeler, Örnek Kararlar*, Beta Yayınları, İstanbul, 2003, s. 45-46.
[194] CKSS, md. 1.

imkanının bulunduğu derinlik kriteridir. 1958 CKSS'de yer alan diğer önemli hususlardan biri de adalara da kıta sahanlığı hakkının verilmesidir.

Yine 1958 CKSS'ye göre, kıyıları karşılıklı veya bitişik olan devletler arasında kıta sahanlığı sınırı, bu devletlerin kendi aralarında yapacakları bir anlaşma sonucu tespit edilebilecektir. Eğer bir anlaşmaya varılamazsa, kıta sahanlıkları arasındaki mesafe, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatta eşit mesafede buluna bir orta hat çizilmesi suretiyle belirlenecektir. İlke olarak adaların da kıta sahanlığına sahip olacağı da bu Sözleşme ile belirtilmiştir.[195] Kıta sahanlığı hususunda 1958 Cenevre Sözleşmesi'nin en önemli katkısı ise, kıta sahanlığının dış sınırının nelere göre saptanacağıdır. Ki bu şartlardan ilki 200 metre derinliğe haiz olması, ikincisi ise 200 metre derinlikten sonra eğer işletilebilme imkanı varsa, bu bölgenin işletilmesi ölçütleridir.[196]

Kıta sahanlığı konusunda diğer bir tanım UAD'nin 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları sonucu ortaya çıkmıştır. Davanın konusu, Kuzey Denizi'nde bulunan taraflar arasında kıta sahanlıklarının belirlenmesinde uygulanacak deniz hukuku kurallarını tespit etmektir. Davada Danimarka ve Hollanda eşit uzaklık ilkesinin zorunlu olduğunu savunurken, Almanya 1958 CKSS'ye taraf olmadığını dolayısıyla söz konusu 6. maddeyi kabul etmek zorunda olmadığını, ancak eğer taraflar arasında hakkaniyetli çözüm getirecekse bu ilkeyi kabul edebileceğini vurgulamıştır. Bu karara göre, Almanya, Danimarka ve Hollanda arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırılması uyuşmazlığı konusunda kıta sahanlığının yasal önemini vurgulayan iki sonuç çıkarmıştır. Ki bunlar kıta sahanlığının kıyı devletinin doğal bir uzantısı (*natural prolongation*) olduğu ve hukuki anlamının yer bilimsel anlamından daha ileri bir noktada olduğudur.[197] Yine bu karara göre sınırlandırmada önemli olan metot değil, bu metodun taraflar açısından doğuracağı makul sonuçtur. Her bölgenin farklı özellikler taşıdığı göz önünde bulundurulursa bütün durumlara uygulanabilir tek bir metodun varlığından söz edilemez. Neticede, sınırlandırma hakça ilkeler ön planda tutularak, somut durumun tüm etmenleri ele alınarak ve diğer tarafların hakları tecavüz

[195] CKKS, md. 6.
[196] Hüseyin Pazarcı, 2016, s. 283.
[197] Hüseyin Pazarcı, 2016, a.g.e., s. 283.

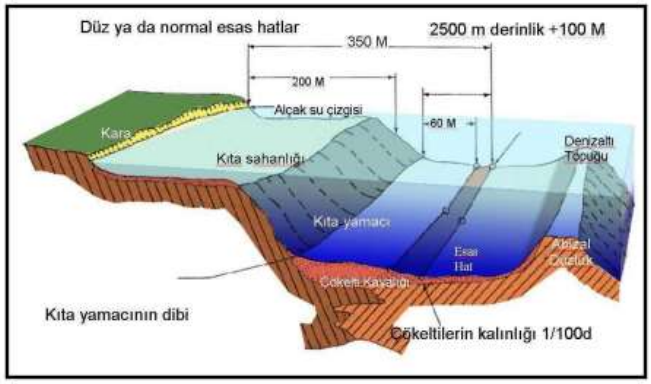
edilmeksizin yapılmalıdır. Tüm bu önemli ilkeleri belirleyen 1969 kararının hükümleri, daha sonra uluslararası mahkeme ve hakemlik kararlarıyla doğrulanmıştır. Prensip haline gelen bu karar daha sonra yaşanacak olan ihtilafların çözümünde kullanılmıştır.

1958 CKSS'de yer alan yer alan kıta sahanlığı tanımı daha çok ekonomik ve teknolojik temellere dayandırılmıştır. Fakat "imkan" noktası teknolojik gelişmeler sonucu değişebilir nitelikteki bir dinamiktir. Dolayısıyla sözleşme ile, derinliği hiçbir şekilde 200 metreye ulaşmayan devletler ile 200 metrenin çok üzerinde olan devletlerarasında denge sağlanmaya çalışılmıştır. Amaçlanan bu denge sağlanamadığı ve gelişmeler güçlü devletlerin lehine olduğu için 1982 BMDHS'de yeni bir kıta sahanlığı tanımı yapılmıştır.

1982 BMDHS madde 76'da yer alan kıta sahanlığı tanımına göre kıta sahanlığı, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz miline kadar olan bölümde, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısında bulunan denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını kapsar.[198]

Sözleşmeye göre kıta sahanlığının dış sınırını belirleyen noktalar, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 350 deniz milini veya 250 metre su derinliğini bir araya getiren 2500 metre eş derinlik çizgisinden itibaren 100 deniz milini aşmayacak biçimde olacaktır.[199]

Şekil-6: Kıta Sahanlığı

Kaynak: Sertaç Hami Başeren, *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, Ankara, 2013, s. 257.

[198] BMDHS, md. 76.
[199] BMDHS, md. 76/5.

Kıta sahanlığı sahildar devlete, karasularından sonra başlayan bitişik su alanlarındaki deniz yatağı ve toprak altındaki cansız kaynakları işletme ve araştırma yetkisi veren münhasır egemen deniz yetki alanıdır. Hem BMDHS hem CKKS'ye göre, devletlerin kıta sahanlığı üzerindeki haklarına kavuşmaları herhangi bir koşula bağlanamaz ve sahip oldukları kıta sahanlığı ilan etmeleri yoluna bağlı değildir.[200] Bu nedenle söz konusu alanlarda kıyı devleti *ab initio* (başlangıçtan bu yana) ve *ipso facto* (fiilen) olarak haklara sahip olduğundan, bölgedeki haklarının doğması için herhangi bir resmi duyuruda bulunmasına gerek yoktur.[201] Yine 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları kararına göre de, bu durum teyit edilmiştir.

Kıyı devleti, kendi kıta sahanlığına dahil alanlarda bulunan doğal kaynakları araştırma, bunları işletme ve bu amaçları gerçekleştirmeye yönelik olarak tesisler inşa etme ve bu tesislerin güvenliği için tedbirler alma hakkına sahiptir.[202] Kıyı devletinin bu hakları konusunda BMDHS'de yeni bir düzenleme gerçekleştirilmemiştir. Bu konudaki maddelerle devletlerin kıta sahanlıklarındaki doğal kaynakları işletme ve araştırma hakları[203] ve bu amaca yönelik olarak tesis ve yapay ada kurma hakları doğrulanmıştır.[204] Bunun yanında, söz konusu kaynakların işletilmesi ve araştırılması için kıyı devletinin kuracağı yapay ada, tesis ve güvenlik bölgeleri, uluslararası ulaşım için vazgeçilmez olduğu herkesçe bilinen suyollarına engel oluşturacak biçimde kurulamazlar[205], ayrıca güvenlik bölgelerinin dış kenarlarının mesafesi 500 metreden fazla olamaz.[206]

Kıyı devletinin kıta sahanlığına ilişkin hakları yalnızca doğal kaynaklardan faydalanmaları amacına yöneliktir. Bu doğal kaynaklar ise iki türlüdür: madenler ve diğer cansız kaynaklar ile deniz yatağı ve toprakaltıyla devamlı fiziksel dokunma halinde olan canlılar. Buna göre, kıyı devletinin üzerinde hakkı olduğu canlılar ya sünger, midye ve mercan gibi tabana sabit olarak şekilde yerleşik olan deniz ürünleri,

---

[200] CKSS, md. 2-3, BMDHS, md. 77.
[201] İslam Safa Kaya, *Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 52.
[202] CKKS., md. 5/2.
[203] BMDHS, md. 77.
[204] BMDHS, md. 80.
[205] CKKS, md. 5, BMDHS, md. 78/2.
[206] BMDHS, md. 60/5.

ya istakoz, yengeç, salyangoz gibi tabana devamlı fiziksel dokunma halinde hareket eden sürüngenleri, ya da deniz tarağı, deniz kestanesi gibi deniz yatağının çökeltisine yerleşen canlıları kapsar. Ayrıca bu canlı kaynaklara deniz tabanına yerleşik olan diğer tüm bitkileri ve deniz yosunlarını eklemek de doğru olacaktır. Madenler ve diğer cansız kaynaklar denildiği zaman ise bunlar deniz yatağının üzerinde çökelti tabakası içinde bulunan maden yumrularını ve toprakaltında bulunan tüm madenler ile hidrokarbürleri içerir.[207]

Kıyı devletine kıta sahanlığı hakları kapsamında verilen saymış olduğumuz tüm bu hak ve yetkiler, kıta sahanlığının üzerinde yer alan su alanını ve onun da üstünde yer alan hava alanlarının rejimlerini hiçbir şekilde etkilememektedir.[208] Kıta sahanlığı üzerindeki su alanı açık denizlerde bulunuyorsa, açık deniz rejimi koşullarına tabiiyetini devam ettirmektedir. Yine eğer bu kıta sahanlığı üzerinde ilan edilmiş bir MEB varsa, o zaman MEB rejimi koşulları geçerli olacaktır. Diğer yandan, üçüncü devletler kıyı devletlerinin haklarını göz önünde tutmak kaydıyla, bir devletin kıta sahanlığı üzerinde kablo ve petrol veya gaz taşıyan boru yerleştirme gibi birtakım eylemlerde bulunabilirler. Bu anlamda kıyı devleti, kendi kıta sahanlığına denizaltı kablolarının ve boru hatlarının yerleştirilmesini engelleyemez.[209] Bunun yanında denizaltı kabloları ve boru hatlarının döşenmesi hususunda BMDHS, kıyı devletlerinin kıta sahanlığı üzerinde araştırma yapmak, buradaki doğal kaynakları işletmek, petrol borularının kullanımı sonucu oluşacak kirlenmeyi önlemek ve bu konuda belirli tedbirler alma hakkını saklı tutarken, yine kıyı devletinin kıta sahanlığına döşenen boruları kabul etmesi gerekliliği vurgulanmıştır.[210]

Kıta sahanlığının sınırlandırılması konusuna gelince, sınırlandırma işleminin gerçekleştirilebilmesi için üç tür sınırın belirlenmesi gerekmektedir ve bunlar dış ön sınır, yan sınır ve iç sınırdır. Kıta sahanlığının iç sınırı kıyı devletinin karasularının bittiği noktadan başladığından bu sınırın belirlenmesi sorun oluşturmamaktadır. Fakat

[207] Hüseyin Pazarcı, 2016, a.g.e., s. 284.
[208] CKSS, md. 3, BMDHS, md. 87/1.
[209] CKKS, md. 4, BMDHS, md. 79.
[210] BMDHS, md. 79.

dış ön sınır ve yan sınır için aynı durum sağlanamamaktadır. Çünkü bu noktada devreye komşu kıyıdaş devletler girmektedir.

1982 BMDHS madde 83'e göre, kıyıları bitişik ya da karşılıklı olan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakkaniyete uygun çözüme ulaşmak amaç edinilerek UAD Statüsünün 38. maddesinde belirtildiği gibi uluslararası hukuka uygun biçimde anlaşma ile yapılacaktır.[211]

Bu maddede dikkat çeken nokta, kıta sahanlığının sınırlandırılmasının kıyıdaş devletlerarasında yapılacak olan bir anlaşma yoluyla, barışçı ilkeler çerçevesinde ve "hakça ilkeler (*equitable principles*)" çerçevesinde yapılacak oluşudur. Hakça ilkeler, somut ve bilimsel verilere dayalı olması ve uluslararası mahkemede yapılmış bir yargılamada tarafların rızasını gerektirmemesi yönleriyle "hakkaniyet ve nısfet (*ex aequo et bono*)" çözüm yolundan farklıdır. Çünkü hakkaniyet ve nısfet ilkesine göre hukuk dışı sayılabilecek veriler de göz önünde tutulur ve tarafların kesin rızası gerekir. Hakça ilkelerle karar verilirken başvurulan somut ve bilimsel veriler şunlardır: yerbilimsel öğeler, coğrafi öğeler, bölgedeki belirli diğer sınırların varlığı, tarihsel hakların varlığı, bölgede ortak petrol yataklarının varlığı ve devletlerin hayati çıkarları.[212]

Yunanistan ile Türkiye arasında 1973 yılından beri var olan kıta sahanlığı sorunu hala bir çözüme kavuşamamıştır. Taraflar arasındaki çözümsüzlüğün temel sebebi uyuşmazlığın hangi çözüm yoluna dayanarak çözüleceği hususunda gelinemeyen ortak karardır. Yunanistan bu sınırlandırma yapılırken eşit uzaklık ilkesinin temel alınmasını savunmaktadır. Fakat Türkiye 1958 CKSS'ye taraf olmadığından, bu anlaşmanın 6.maddesinde öngörülen bu kuralın kendisine karşı ileri sürülmesi hukuken mümkün değildir. Ayrıca eşit uzaklık ilkesi, UAD'nin 1969 tarihli kararında ortaya attığı ilkelerden yalnızca biri olduğundan, direkt olarak bu kuralın kullanılması zorunluluğu söz konusu değildir. Zaten Divan, bu kuralın adaletsizlik doğurduğunu daha sonraki pek çok kararında tekrarlamıştır. Yine eşit uzaklık ilkesi bir örf ve adet kuralı olmadığından, Türkiye'nin bu kuralı uygulamaması durumunda genel

[211] BMDHS, md. 83.
[212] Hüseyin Pazarcı, 2016, a.g.e., s. 286.

uluslararası hukuka aykırı davrandığı yönünde bir kanı da oluşturulamayacaktır. Burada herkesçe kabul edilmesi gereken 1958 CKSS 6. madde ve 1982 BMDHS 83. madde olup, bunlara göre tek taraflı sınırlandırma ilanı yapılamaz ve sınırlanmada birincil esas ilke tarafların karşılıklı mutabakatıdır.[213] Ayrıca unutulmaması gereken şudur ki 1958 CKSS'nin 6. maddesinde eşit uzaklık ilkesi özel durumlar istisnasıyla birlikte öngörülerek düzenlenmiştir. Bu anlamda Ege Denizi'nde yer alan adalar özel durumların başında gelecektir. Özel durumların istisna tutulmasının amacı, hakça ilkelere en uygun sınırlandırmanın hayata geçirilmesidir.

Yine Yunanistan, söz ettiğimiz eşit uzaklık ilkesine uygun kıta sahanlığı sınırlandırmasını Türkiye ile Yunan adalarının yalnızca en doğuda bulunanlara göre gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır ki buna göre Türkiye adaların batısında herhangi bir hak iddia edememektedir. Bu yaklaşım hem doğal uzantı hem de hakkaniyet ilkesine ters düşer niteliktedir. Bu duruma benzer bir örnek oluşturan Hakem Mahkemesi'nin İngiltere-Fransa arasındaki Manş Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin 1977 tarihli kararı, Yunanistan'ın iddialarını çürüten bir sonuca sahiptir. Bu davanın konusu Fransa kıyılarına yakın olan İngiltere'ye ait Anglo-Normand adalarının haklarıydı. Bu noktada İngiltere eşit uzaklık ilkesini savunurken, Fransa hakça ilkelere dayalı bir çözüm öneriyordu. Mahkeme ise bu uyuşmazlıkta daha önce anlattığımız adaların özel durum teşkil etmesi hususunu aynen yineliyor, eşit uzaklık ilkesine göre çözümün Fransa açısından adaletsizlik doğuracağını karara bağlıyordu. Benzer şekilde Adalet Divanı, 1982 tarihli Tunus-Libya Davasın'da Kerkennah Takım Adaları'na "kısmi etki (*partial effect*) tanımıştır. Kararlardan anlaşıldığı üzere adalara bazen kısmi etki tanınır, bazense hiç etki tanınmaz.

Türkiye'ye göre kıta sahanlığının sınırlandırılmasında doğal uzantı esas alınmalıdır. Dolayısıyla Ege Denizi kıta sahanlığı Anadolu'ya ait doğal bir uzantıdır ve Yunan adalarının kendilerine ait bir kıta sahanlığının bulunması söz konusu olamayacaktır. Diğer yandan Türkiye tek taraflı söylemlerin baz alınmasının aksine hem 1958 CKSS, hem 1982 BMDHS hem de teamül hukukunda öngörüldüğü üzere sınırlandırmada karşılıklı anlaşmanın temel olduğu görüşündedir. Türkiye, UAD'nin

[213] CKKS, md. 6, BMDHS, md. 83.

1969 tarihli kararında yer alan "bütün ilgili durumlar" ve "hakça ilkeler" esas alınarak yapılacak çözümden yanadır. BMDHS 83. maddede yer verilen hakça çözüme ulaşılması yolunda sınırlandırma gerçekleştirilirken bölgedeki tüm somut unsurlar göz önünde bulundurulur.[214] Ege Denizi, yarı kapalı bir deniz olduğundan ve üzerinde bulunan adalardan dolayı özel durumlar istisnasını oluşturmaktadır. Yarı kapalı bir deniz olma özelliği tipik bir özel durumken, bambaşka sayı ve konumdaki adalar benzersiz bir özel durum oluşturmaktadır. Öyle ki, Yunan adalarının sayısı ve konumu neticesinde dünyada başka bir örneği olmayan bir özel durum söz konusudur bile denebilir. Bu anlamda bölgeye hakça çözümün getirilmesi ancak sınırlandırmanın tüm coğrafi, jeofizik ve stratejik özellikler incelenerek yapılmasıyla mümkün olacaktır. Sonuçta Türkiye ile Yunanistan arasında bir çözüm ancak ana kara ülkeleri esas alınmak suretiyle oluşturulacak bir orta hatla, doğal uzantı esas alınarak, tek taraflı ilanlardan ziyade karşılıklı bir anlaşma yapılarak ve hakça ilkeler çerçevesinde hayata geçirilebilecektir. Hali hazırda var olan Lozan Antlaşması'nın yarattığı dengenin devamlılığı, kıyıdaş devletlerin Ege Denizi'nden eşit şartlarda faydalanmasıyla sağlanabilecektir.[215]

[214] Hakça ilkeler, "hakça çözümü" gerektirir. Buradaki hakça ilkeler soyut bir hukuki terim değildir. Sınırlandırmada esas alınan somut özellikler jeolojik, jeofizik, topografik unsurlar, kıyıların durumu, adalar, adaların boyutları, diğer ülkelere olan mesafesi, sosyal ve ekonomik durumu, güvenlik, tarihi haklar, deniz ulaşımı ve petrol yataklarından oluşmaktadır. Tüm bu somut veriler incelenerek hakça ilke hayata geçirilebilir.

[215] Selami Kuran, a.g.e., s. 240-249.

İKİNCİ BÖLÜM

MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE KAVRAMI

2.1.MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI VE TANIMI

ABD'nin 1945 yılında Truman bildirisiyle diğer gemilerin geçişine engel olmayacak şekilde karasuları dışında balıkçılık bölgesi kurulacağının ilanı, münhasır ekonomik bölge kavramının temelini oluşturmaktadır. Daha sonra 23.07.1947 tarihinde Şili'nin kıta sahanlığı ve kıta sahanlığından itibaren 200 millik bir deniz yetki alanında menfaatlerini korumak için doğal kaynaklar üzerinde iddialar ileri sürmüş ve bu 200 millik alan Şili yasama meclisinde onaylanıp kanun haline getirilmiş, münhasır ekonomik bölge kavramı ilk kez hukuki bir nitelik kazanmıştır. Daha sonra da Peru, 200 kilometrelik bir koruma, saklama ve araştırma bölgesi keşfettiğini, bunun ise bölgedeki seyir özgürlüğüne herhangi bir müdahaleye yol açmayacağını bildirmiştir.[216] Devletlerin her geçen gün artan balıkçılık bölgesi ilanları da, münhasır ekonomik bölge kavramının ortaya çıkmasını tetikleyen etkenlerden biridir. Cenevre Konferası'ndan sonra 1958 yılında İzlanda, 1961 yılında ise İngiltere ayrıcalıklı balıkçılık bölgesi ilanlarında bulunmuşlardır. MEB kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte başta Latin Amerika devletleri olmak üzere birçok devlet kendi yasama organlarında kararlar almak suretiyle kendi MEB alanlarını ilan etme yoluna gitmişlerdir. MEB kavramı 1945'lerden sonra uygulanan 200 millik miras denizi (*patrimonial sea*) ve 1960'ların başında oluşan balıkçılık bölgesi (*fishery zone*) terimlerinin etkisi altında ortaya çıkmış ve bu kavramlara olan ilginin de artmasıyla 1982 BMDHS hukuksallık kazanmıştır.[217]

Münhasır ekonomik bölge kavramı 1971 yılında Afrika-Asya Hukuk Danışma Komitesi tarafından Kolombo'da yapılan toplantıda Kenya temsilcisi tarafından da ileri sürülmüştür. Ardından Afrika ülkelerinin de önderliğiyle birlikte resmi ve yasal bir konsept olarak ilk kez Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı neticesinde 1982

[216] Enver Bozkurt, a.g.e., s. 57.
[217] Hüseyin Pazarcı, 2016, a.g.e., s. 282.

BMDHS ile yeni bir kavram olarak kabul edilmiştir.[218] Bu noktaya gelene kadar, 1971 Montevideo Bildirisi, 1972 Santo Domingo Bildirisi ve Yaunde Semineri'nin, sözleşmeye katkısı olduğu söylenebilir. 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren pek çok devlet 200 millik münhasır bölge uygularken, deniz hukuku uzmanları da uluslararası örf ve adet hukukunun kıyı devletlerine 200 millik bu alanda hak ve yetkilerin uygulanmasına imkan tanıdığını ifade etmişlerdir. Hatta bu duruma somut birer örnek olarak 1982 Libya-Tunus ve 1985 Libya-Malta davalarında "devletlerin uyguladığı münhasır ekonomik bölgeler uluslararası örf ve adet hukukunun bir parçasıdır" açıklamaları verilebilir. Devletlerin münhasır ekonomik bölgeyi benimsemeleri konusunda verilebilecek örnekler bunlarla da sınırlı değildir. Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'na göre Avrupa Birliği'nde üyeliği bulunan kıyı devletleri 200 millik alanda balıkçılık dahil olmak üzere egemen hak ve yetkilere haizdir. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri 1983'te, Sovyetler Birliği ise 1984'te sahip oldukları balıkçılık bölgelerini münhasır ekonomik bölgeye dönüştürmüşlerdir. Bakıldığında, denizdeki doğal kaynaklara sahip olma ve devletlerin ekonomik etki alanlarını genişletme çabaları sonucu oluşan münhasır ekonomik bölge kavramı, önceleri az gelişmiş devletlerin az gelişmişlik çemberlerini kıracak ve daha fazla gelişmelerini sağlayacak bir araç olarak düşünülerek ortaya atılmıştır. Fakat zamanla bu kavram gelişmiş devletler tarafından da ciddi anlamda benimsenmiştir ve bir yandan da kavramın ortaya çıkaracağı çıkar çatışmaları anlaşılmıştır.[219]

Teknolojik gelişmeyle birlikte kıyı devletleri kıta sahanlığı alanlarının üzerinde bulunan su yüzeyindeki balık stokları vb. üzerinde münhasır haklar elde etme girişimlerinde bulunmuşlardır. Ayrıca sömürge devletlerinin bağımsızlıklarını kazanmalarıyla kıyılarına yakın deniz alanlarında birtakım hak ve yetkilere sahip olma ihtiyacı duymuşlardır. Bu ihtiyaç üzerine 1945'ten sonra Güney Amerika'da miras denizi kavramı ortaya atılmış, daha sonra 1960'lı yıllardan başlayarak balıkçılık bölgesi kavramı gündeme gelmiştir. Bu gelişmelerin ardından münhasır ekonomik bölge kavramı ortaya atılmıştır.

[218] Sevin Toluner, a.g.e., s. 272.
[219] Selami Kuran, a.g.e., s. 252.

Miras denizi kavramı, münhasır ekonomik bölgeye örnek oluşturan bir kavramdır. Miras denizi kavramı resmi anlamda ilk kez Santo Domingo Deklarasyonu'nda kullanılmıştır. Miras denizi kavramı, kıyı devletinin kıyısına bitişik konumda olan sularda, kıta sahanlığında, deniz tabanında, toprak altında ve yeraltında bulunan doğal kaynakların rasyonel kullanımına olan ihtiyacı sınırlayacak şekilde kullanmasın anlamına gelmektedir.[220] Aynı dönemde Kamerun'da yapılan Afrika Ülkeleri Deniz Hukuku Semineri'nde devletler kendi kıyılarının ötesinde ekonomik yetkilere sahip oldukları birtakım deniz alanlarının oluşturulması fikrini benimsemişlerdir. Münhasır ekonomik bölge tartışmalarının 3.Deniz Hukuku Konferansı'na taşınmasıyla birlikte artık bu kavram bölgesel niteliğini kaybedip genel bir amaç halini almıştır. Tartışmaların nihayetinde, 200 millik miras denizi isteyen devletlerle kıyı devletinin yetkilerinin kısıtlanması gerekliliğini savunan devletlerarasında dengeleyici bir unsur olarak "münhasır ekonomik bölge" kavramı benimsenerek sözleşmedeki yerini almıştır.

MEB, 1982 Üçüncü Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı'nda kabul edilen ve kıyı devletine kıyıdan itibaren açık denizlere doğru en fazla 200 deniz miline kadar olan mesafede, karasularının ötesinde ve karasularına bitişik olan, kıyı devletine birtakım ekonomik haklar veren deniz alanıdır.[221] Karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 deniz miline kadar uzanmakta ve kıyı devletine münhasır ekonomik haklar vermektedir. Münhasır ekonomik bölge açık deniz rejiminin istisnasını oluşturmaktadır ve kıyı devletine karasuları dışında kullanabileceği oldukça geniş hak ve yetkiler tanımaktadır. Fakat kıyı devleti MEB alanına doğal olarak (*ipso facto*) ve başlangıçtan beri (*ab initio*) sahip olamaz. Çünkü münhasır ekonomik bölgeye sahip olabilmek için açık bildirimde bulunmak şarttır.

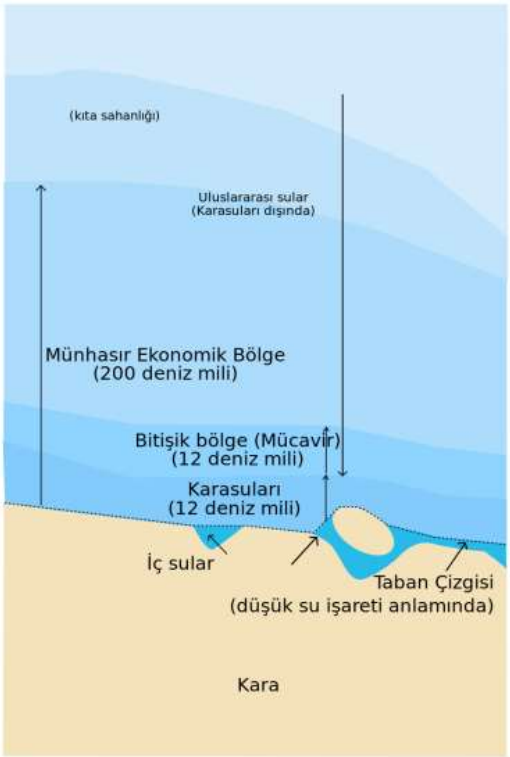
BMDHS 55. maddeye göre münhasır ekonomik bölge, karasularının ötesinde yer alan ve karasularına bitişik olan bir bölgedir. Özel hukuki rejime tabi olan münhasır ekonomik bölgede kıyı devleti ve diğer devletlerin sahip olduğu hak, yetki ve

[220] Envert Bozkurt, a.g.e., s. 65.
[221] BMDHS, md. 55, md. 57.

serbestlikler bu rejimin bir gereği olarak sözleşmenin ilgili maddelerinde düzenlenmektedir. [222]

MEB, "*Esas çizgiden başlayarak 200 deniz miline kadar ilan edilebilen karasularının ilerisinde ve bitişiğinde başlayan bir deniz bölgesidir".*[223] MEB'in genişliği, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 deniz milinin ötesine geçemez.[224]

Şekil-7: Münhasır Ekonomik Bölge (*Exclusive Economic Zone)*

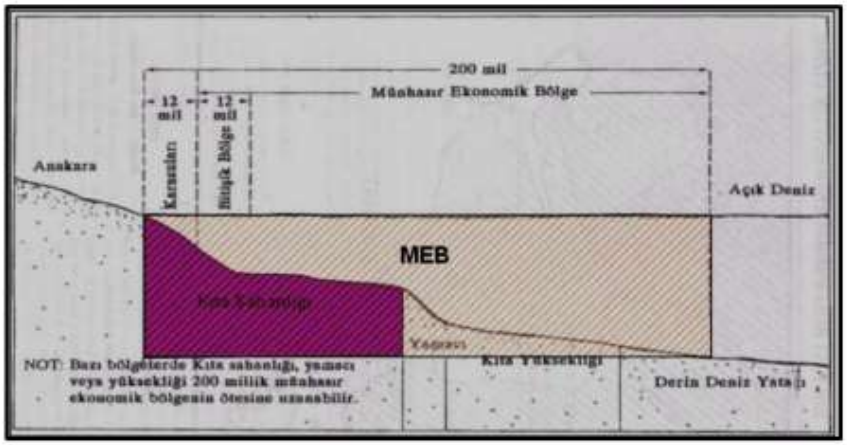

Kaynak: IMU NOTES, "Maritime Boundaries", 28 Mayıs 2019, *https://imunotes.in/tag/exclusive-economic-zone/*, (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2021).

[222] BMDHS, md. 55.
[223] Yücel Acer-İbrahim Kaya, a.g.e., s.169.
[224] BMDHS, md. 57.

MEB 1982 BMDHS'nin 57.maddesine göre, bir kıyı devletinin karasularının esas çizgisinden itibaren 200 deniz mili uzaklığa kadar ulaşan ve karasuları dışında kalan su tabakası, deniz yatağı ve toprak altında kıyı devletine tanınan münhasır ekonomik hakların ve yetkilerin olduğu alanı ifade etmektedir.[225] Yani MEB, karasularından itibaren 200 deniz milinin ötesine uzanamaz. Bu tanımdan yola çıkılırsa, bir kıyı devleti ile karşısında bulunan devlet ile arasındaki mesafe 400 deniz milinden fazla ise kıyı devleti 200 deniz millik alanda MEB ilan edebilecektir. Böylesi bir durumda, bu devletin 12 millik bölgede karasuları genişliği olduğu düşünülürse, 188 millik alanın kıyı devletinin MEB'i olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Şekil-8: Münhasır Ekonomik Bölge

Kaynak: Ferit Hakan Baykal, a.g.e., s. 53.

2.2.Münhasır Ekonomik Bölgenin Hukuki Rejimi

MEB kavramı, ilk kez 1982 BMDHS'nin 55.-75. maddeleri arasında düzenlenmiştir. BMDHS madde 55'e göre MEB, "Karasularının ötesinde ve bu sulara bitişik olan bir bölge olmakla birlikte, sözleşmede düzenlenen özel bir rejime tabi olup, bu rejimin bir gereği olarak, gerek kıyı devletlerinin gerekse diğer devletlerin hak,

[225] Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri 2.Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 1990, s. 385.

yetki ve serbestlikleri bu sözleşmenin çeşitli maddelerince düzenlenmiş olan bölgedir."[226]

Sahildar devlet MEB'de ekonomik haklar, yasama ve yargı yetkilerini içeren birtakım egemen haklara sahiptir. Bunların yanında, üçüncü devletlerin de MEB'de bazı hakları bulunmaktadır.

2.2.1.Kıyı Devletinin Hak ve Yetkileri

MEB kıyı devletine, karasularının ötesinde 200 deniz mili genişliğe kadar olan bölgede deniz yatağının üzerindeki sularda, deniz yatağında ve bunların toprak altında bulunan canlı ve cansız doğal kaynakların işletilmesi, araştırılması, korunması, yönetilmesi ve su kütlesi ile su yüzeyindeki rüzgar ve akıntılardan enerji üretimi gibi bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar verir. Bu haklar suni ada, tesis ve yapılar kurma ile bunları kullanma, denizde bilimsel araştırmalar yapma ve deniz çevresinin korunmasını ve düzenlenmesini de kapsar. MEB anlamında kıyı devletinin sahip olduğu hak ve yetkiler, 1982 BMDHS'de yer alan "*Münhasır Ekonomik Bölgede Sahildar Devletlerin Hakları, Yetkisi ve Yükümlülükleri*" başlıklı 56.maddeye göre özetle;

-Deniz yatağının üzerindeki sularda, deniz yatağında ve toprak altında canlı ve cansız doğal kaynakların korunması, yönetilmesi, araştırılması ve işletilmesi,

-Bu sulardan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretilmesi gibi fiillerle bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılması ve işletilmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilmesi,

-Suni ada, tesis ve yapılar kurup bunları kullanması, denizlerde bilimsel araştırmalar yapması ve deniz çevresinin korunması MEB'de kıyı devletinin hak, yetki ve yükümlülükleri olarak yer almaktadır. Kıyı devleti MEB alanında haklarını kullanıp

[226] BMDHS, md. 55.

yükümlülüklerine yerine getirirken diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerini göz önünde bulundurarak, sözleşmeye uygun şekilde hareket edecektir.[227]

MEB temel olarak, kıyı devletinin egemenliğinde olmayan fakat burada deniz tabakasında, deniz tabanında ve deniz tabanının altında yer alan tüm canlı ve cansız doğal kaynaklar üzerinde kıyı devletine münhasır hak ve yetkiler veren bir alandır. Bu alanda kıyı devleti ya da kıyı devletinin izin verdiği kişi ve devletler dışında doğal kaynak araması ya da işletilmesi yapılamaz. Diğer taraftan bu alanda hava kesiminde de güneş enerjisi ya da rüzgar enerjisi gibi doğal kaynaklar da kıyı devletinin münhasır yetkisi altındadır.

BMDHS'de yer alan ekonomik amaçlı haklar özetle; kıyı devletinin MEB'de su, akıntı ve rüzgarlardan enerji üretip burada araştırma ve işletme faaliyetlerinde bulunabilir, suni adalar kurup bunları kendi yararına işletebilir ve MEB'de bilimsel amaçlı araştırmalarda bulunabilir.

Kıyı devletinin MEB'de ekonomik yetkilerinin dışında idari yetkileri de söz konusudur. BMDHS'ye göre sahildar devlet MEB'de doğal kaynakları aramak ve işletmek için her türlü ada, suni platform, tesis, araç ve gereç kurabilir. Bu yapıların kurulup kullanılmasında tek yetkili olan kıyı devleti olup, yine kıyı devleti bu yapıların etrafında 500 metre çapında ve 500 metreyi aşmayacak şekilde güvenlik bölgesi ilan edebilir. Ayrıca kıyı devletleri bu yapılar üzerinde güvenlik, sağlık, gümrük ve maliye konularında egemen haklara sahiptir.[228] Kurulan bu güvenlik bölgesi uluslararası tanınmış suyollarına müdahale edecek şekilde olamaz. Sözleşme sahildar devlete idari yetkiler tanısa da, devletler uluslararası tanınmış deniz ulaşımını engellememek ve aksatmamakla yükümlüdürler. Yine sözleşmede bahsedilen yapay ada, yapı ve tesislerin ada statüsüne haiz olmadığı ve bu yapı ve tesislerin kendine özgü karasularının bulunmadığı, bunların varlığının deniz alanlarının sınırlandırılmasında etkiye haiz olmadığı belirtilmiştir.

Kıyı devletinin MEB hususunda sahip olduğu bir diğer yetki yargı yetkisidir. BMDHS'ye göre sahildar devlet, MEB'de canlı kaynakların işletilmesi, araştırılması ve korunması esnasında egemen yetkilerini kullanırken gemiye çıkılması, gemiye el

[227] BMDHS, md. 56.
[228] BMDHS, md. 60.

konulması, geminin kontrol ve denetimi, yargılama, tutuklama ve hakkında dava açılması da dahil olmak üzere gerekli tüm önlemleri alma hakkına haizdir.[229] Sahildar devletin kanun ve kurallara riayetsizlik gösterildiğinde öngördüğü müeyyideler, aksi ilgili devletler tarafından kararlaştırılmadıkça hapis cezası olarak verilmez.[230]

Sahildar devletin bu yetkileri kullanması, kanunları uygulaması, deniz çevresinin korunması ve MEB uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkindir. BMDHS'nin 211. maddesine göre kıyı devleti, gemilerin sebep olduğu kirliliği önlemek için uluslararası kurallar ve düzenlenen konferanslar ile oluşturulan uluslararası teşkilatlar tarafından kabul edilen standartlara uygun hukuki düzenlemeler yapabilir.

Yine BMDHS'nin 246. maddesinde münhasır ekonomik bölgede yapılacak bilimsel araştırmalar düzenlenmiştir. Bu maddeye göre kıyı devleti MEB ve kıta sahanlığı alanlarında yapılacak bilimsel araştırmaları düzenleme, bunlara izin verme ve yürütme yetkisine sahiptir. Münhasır ekonomik bölgede bir başka devlet tarafından araştırma yapılması kıyı devletinin rızasına bağlıdır.[231] Fakat barışçıl amaçlarla, 1982 BMDHS'ye uygun olarak yapılacak ve insanlığın yararına olacak şekilde deniz çevresine ilişkin bilgiyi arttıracak bilimsel araştırmalara kıyı devletinin rıza göstereceği sözleşmede bulunmaktadır.[232] Bunun yanında bilimsel araştırma sonucu araştırmayı yapan devletin araştırma sonuçlarını uluslararası kullanıma sunma zorunluluğu da bulunmaktadır.[233]

2.2.2. Diğer Devletlerin Hak ve Yetkileri

BMDHS, münhasır ekonomik bölge konusunda yalnızca hak ve yetkiler getirmekle kalmaz, bazı konularda da bu bölgeye sahip olan devlete sınırlandırmalar getirir. Bu alan kıyı devletinin tam egemenliğinde değildir ve kıyı devletine yalnızca doğal kaynaklar üzerinde münhasır yetkiler veren bir deniz alanıdır. Bu hukuki statü diğer devletlerin bu alanı diğer konularda serbest şekilde kullanabilmeleri anlamını taşımaktadır. Diğer bir deyişle MEB, doğal kaynaklar dışında açık denizlerin sağladığı

[229] BMDHS, md. 73/1.
[230] BMDHS, md. 73/3.
[231] BMDHS, md. 246/2.
[232] BMDHS, md. 246/3.
[233] BMDHS, md. 249/1.

hemen hemen tüm hakları diğer devletlere sağlamaktadır. Öyle ki, BMDHS'nin 58. maddesine göre, MEB'de sahili olsun ya da olmasın, tüm devletler uçuş ve seyrüsefer serbestliğinden faydalanabilmekte, denizaltı kabloları, petrol boruları ve telekomünikasyon hatları döşeme hakkına sahip olabilmekte ve bilimsel araştırmalar yapabilmektedirler.[234] Bir diğer sınırlandırmaya göre ise, sözleşmede münhasır ekonomik bölge sınırlarının karşılıklı olarak ya da ilgili ülkeler tarafından tanımlanmasının tıpkı kıta sahanlığında olduğu gibi, hakça bir çözüme ulaşmak için bir antlaşma şeklinde yapılması öngörülmektedir.[235]

BMDHS'de yer alan "*Münhasır Ekonomik Bölgede Diğer Devletlerin Hakları ve Yükümlülükleri*" başlıklı 58.maddeye göre, MEB'de sahili olan veya olmayan tüm devletler seyrüsefer, uçuş denizaltı kabloları ve petrol boruları döşeme serbestliğinden yararlanabilirler. Devletler bu serbestliklerden gemilerin, uçakların, denizaltı kablolarının ve boruların işletilmesinde denizlerin diğer uluslararası yasal amaçlarla kullanılması serbestliğinden sözleşmenin diğer hükümlerine uygun şekilde yararlanırlar. Devletler MEB'de haklarını kullanıp yükümlülüklerini yerine getirirken kıyı devletinin hak ve yükümlülüklerini göz önünde bulunduracaklar ve kıyı devletinin kabul ettiği uluslararası hukuktan kaynaklanan kanun ve kurallara, BMDHS ile bağdaştığı ölçüde uyacaklardır.[236]

Tüm devletler kıyı devletinin MEB'inden deniz ulaşımı bağlamında faydalanabilirler. Dolayısıyla gemilerin geçiş rejimi bağlamında MEB, açık deniz rejimine bağlıdır. Aynı şekilde, uçaklar ve bazı hava araçları açısından da bu alan üzerinde bulunan hava sahasında serbestlik ilkesi söz konusudur. Deniz ulaşımına ek olarak, üçüncü devletlerin bir devletin MEB'inden kablo veya boru döşemek suretiyle de faydalanma hakları bulunmaktadır.

MEB teriminin amacı kıyı devletini bu alandan ekonomik olarak faydalanma konusunda tek kılma düşüncesine dayansa da, bu konuda bazı kuraldışı durumların öngörüldüğü görülmektedir. Böylece bölge devletlerine bazı şartlara bağlı olarak bir

[234] BMDHS, md. 58.
[235] BMDHS, md. 56.
[236] BMDHS, md. 58.

kıyı devletinin MEB'inin sadece canlı doğal kaynaklarından yararlanma hakkının verildiği görülmektedir.[237]

Bu haklardan yararlanacak olan bölge devletlerinin türleri denize kıyısı olmayan devletler ve coğrafi bakımdan elverişsiz devletlerdir. BMDHS'nin 69. ve 70. maddeleri uyarınca ekonomik ve sosyal dengenin sağlanabilmesi amacıyla, hakkaniyetli olmak üzere sadece canlı doğal kaynaklardan yararlanma hakkı tanınmıştır.[238] Coğrafi bakımdan elverişsiz devletler, ya denize kıyısı olmakla birlikte kendilerine ait MEB'e sahip olmayan ya da bu alandaki canlı kaynaklara bağlı olmasına rağmen bunlardan yeterli miktarda yararlanamayan devletlerdir. Son olarak, uyrukları bu bölgede önceden avlanan bölge devletleri de, MEB ilanının ardından, bazı şartlarla, bu bölgedeki canlı kaynaklardan faydalanabileceklerdir.[239]

Hem denize kıyısı bulunmayan devletlerin, hem coğrafi anlamda elverişsiz devletlerin hem de önceden bölgede avlanan bölge devletlerin söz konusu haklardan faydalanabilmelerinin hakça bir şekilde yapılması gerekmektedir. Bunun için MEB devletiyle anılan devletlerarasında anlaşma yapılması öngörülmektedir. Fakat bu tür bir düzenlemeye gidilebilmesi için MEB devletinin bölgede avlanacak canlı kaynakların kabul edilebilir av hacmini belirleme[240] ve belirlenen miktar üzerinden kendi avlanma gücünü saptama[241] mecburiyeti vardır. Böylece, sadece MEB devletinin avlanma gücü dışında kalan miktarlar için bu devletin diğer devletlerle anlaşmalar yapması kabul edilmektedir. Bir bölge devletinin bir başka kıyı devletinin MEB'inde elde edeceği bu tür hakları üçüncü bir devlete devretme yetkisi bulunmamaktadır.[242]

2.2.3.Artık Haklar

Münhasır ekonomik bölgedeki artık haklar konusuna BMDHS madde 59'da açıklık getirilmektedir. Burada diğer devletlerle kıyıdaş devletin münhasır ekonomik

[237] Hüseyin Pazarcı, 1998, a.g.e., s. 411-412.
[238] BMDHS, md. 69-70.
[239] BMDHS, md. 62/3.
[240] BMDHS, md. 61/1.
[241] BMDHS, md. 62/2.
[242] BMDHS, md. 72.

bölgede herhangi bir konuda çıkarları çatıştığı durumda kullanılacak çözüm yönteminin niteliği açıklanmaktadır. Sözleşme'nin hem hak hem yetki tanımadığı durumlarda çıkarların çatışmasıyla oluşan uyuşmazlıkların çözümünün esası, hakkaniyet ilkesine dayanarak ve diğer tüm ilgili şartlar söz konusu menfaatlerin uluslararası toplumun tamamı ve taraflar için olan önemi göz önünde bulundurularak çözülmelidir.[243] Buradan anlaşılan en önemli husus, ne denize kıyısı bulunan devlete ne de diğer devletlere alt-üst ilişkisi temel alınarak hiyerarşik üstünlük tanınmıyor oluşudur. Her iki durumda bulunan devlet için de uyuşmazlığın hakkaniyete uygun şekilde çözümlenmesi asıl amaçtır. Bu noktada BMDHS'de yer alan uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümlenmesi gerekliliği vurgusu unutulmamalıdır.[244] Zaten eğer uyuşmazlık bu şekilde giderilemezse, BMDHS Kısım XV'de düzenlenen uyuşmazlık çözümünde öngörülen diğer zorunlu çözüm yollarına başvurmak gerecektir.[245]

2.3.Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması

Münhasır ekonomik bölgenin belirlenmesi sorunu Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda kıta sahanlığı konusuyla birlikte en çok tartışılan konulardan birisidir. Bu konferansta, MEB için de kıta sahanlığı konusunda olduğu gibi, kıyıları karşılıklı veya yan yana olan devletler için sınırlandırma konusunda hakkaniyet ilkesi esas alınmıştır. MEB sınırlandırılması kıta sahanlığındaki gibi anlaşma yolu ile ve uluslararası hukuka uygun biçimde yapılacak, hakça bir sonuç elde edilmeye çalışılacaktır. Bu konuda 74. ve 83. maddeleri oldukça önemlidir. 1982 BMDHS'de yer alan kıyıları bitişik ya da karşılıklı olan devletlerarasında MEB'in sınırlandırılması başlıklı bölümün 74. maddesine göre, kıyıları karşılıklı ya da bitişik olan devletler, MEB sınırlandırılması hakkaniyete uygun çözüme kavuşmak maksadıyla, UAD statüsünün 38. maddesinde belirtildiği biçimde uluslararası hukuk kurallarına uygun düşmek şartıyla sınırlandırma anlaşması yapabileceklerdir.[246] Burada önemli olan

[243] BMDHS, md. 59.
[244] BMDHS, md. 279-280.
[245] BMDHS, md. 281.
[246] Sami Doğru, *"Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka göre bölgedeki Kıta Sahanlığı ve MEB Alanlarının Sınırlandırılması"*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 119, 2015, s. 521.

hususlar hakkaniyete uygun paylaşım, paylaşımın uluslararası hukuka uygun olması ve bu paylaşımın anlaşmayla yapılması gerekliliğidir. Uluslararası ilişkilerde kalıcı çözüm üretebilmek için karşılıklı rıza anlayışı benimsenmelidir. Orantısız edimler veya paylaşımlar içeren anlaşmalar taraflarca kabul edilmeyecektir. Eğer bu devletler herhangi bir anlaşma sağlayamazlarsa, sözleşmenin "Uyuşmazlıkların Çözümü" başlıklı 15. bölümünde öngörülen yöntemlere başvurabileceklerdir.[247] Burada barışçıl çözüm bir yükümlülüktür. Uyuşmazlık yaşamakta olan devletlerarasında MEB sınırlandırılması hususunda bir anlaşma mevcut ise, sınırlandırma bu anlaşma maddelerine göre yapılacaktır. BMDHS'nin 83. maddesinde ise, 74. maddede MEB konusunda yapılan düzenlemelerin aynıları kıta sahanlığı konusunda yapılmıştır.[248] Barışçıl yollarla çözülemeyen uyuşmazlıklar için bağlayıcı karar gerektiren zorunlu prosedürler düzenlenmiştir. BMDHS'nin 286. maddesine göre barışçıl yollarla çözülemeyen uyuşmazlıklar taraflardan birinin isteği üzerine yetkili mahkeme ya da yargı yerine sunulacaktır. Bu bağlamda başvurulabilecek yerler; Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (*ITLOS*), Uluslararası Adalet Divanı (*ICJ)*, 7 numaralı Ek'e göre oluşturulan hakem mahkemesi ve 8 numaralı Ek'e göre oluşturulacak özel bir hakem mahkemesidir.

Sınırlandırma konusunda sözleşmenin yine 74/2. maddesine göre, eğer taraflar belirli bir süre içerisinde anlaşmaya varamazlarsa, sözleşmenin kıta sahanlığı konusundaki 83/3. maddesindeki işlemlere bu kez de MEB için başvuracaklardır. Buna göre söz konusu devletler, anlayış ve işbirliği içinde, pratik çözüm getiren geçici düzenlemeler getirmek ve bu geçici düzenlemelerin kullanıldığı sürenin içinde nihai anlaşmanın yapılmasını tehlikeye düşürmemek ve engellememek için gerekli gayreti göstermelidirler. Geçici düzenlemeler, nihai sınırlandırmayı zarara uğratmamalıdır.[249]

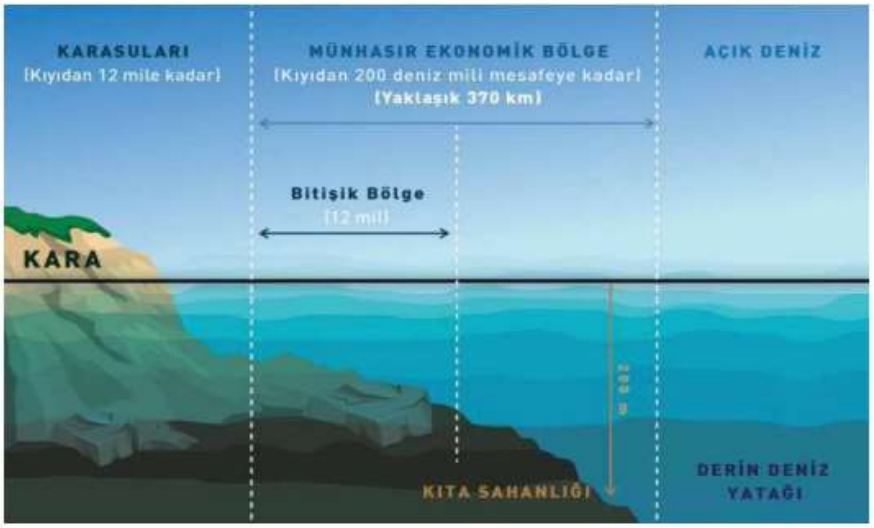
74/3. maddede de, bu düzenlemelerin aynıları yer almaktadır. Söz konusu devletler eğer aralarında uygulanan bir anlaşma varsa MEB alanlarının belirlenmesi için bu anlaşmayı uygulayacaklardır.[250] Eğer tüm bunlara rağmen yine bir çözüme

[247] BMDHS, md. 74/2.
[248] BMDHS, md. 83.
[249] BMDHS, md. 83/2.
[250] BMDHS, md. 74/4.

varılamazsa sözleşmenin 5 numaralı Ek'inin 2. bölümünde düzenlenen uzlaştırma usulüne başvurulması zorunludur. Uzlaştırma Komisyonu konuya ilişkin olarak gerekçeli kararını içeren raporu hazırladıktan sonra taraflar anlaşmak için karşılıklı görüşmeler yaparlar. Bu görüşmelere rağmen de anlaşmaya varılamazsa, tarafların rızaları esas alınarak yargı yoluna başvurmaları gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki tek taraflı rıza ile yargı yoluna başvurulması imkanı bulunmamaktadır.[251] Diğer taraftan, antlaşmayı yapacak olan devletlerin, antlaşma gerçekleşene dek, pratik çözüm getiren geçici nitelikli düzenlemeler yapmaları ve nihai antlaşma sağlanana kadar, bu antlaşmanın önüne engel koymama hususunda ellerinden gelen çabayı gösterecekleri ve geçici süre için getirmiş oldukları hiçbir düzenlemenin yapılacak olan nihai sınırlandırmayı bozucu hiçbir etki getirmeyeceği kayıt edilmiştir.[252]

MEB'in sınırlandırılmasında iki farklı yöntem bulunmaktadır. Bunlar ilan yoluyla ya da anlaşma yoluyla sınırlandırmalardır. BMDHS'ye göre kıyı devleti MEB'inin detaylı coğrafi koordinatlarına ilişkin listeleri ve deniz haritalarını yayımlamak ve bir örneğini Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri'ne vermek zorundadır.[253]

Şekil-9: MEB Sınırlarını Gösteren Harita

Kaynak: Cemal Aslan, "Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge: Farkları Neler?", 2019, *Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge: Farkları Neler? - Stratejik Ortak*, (Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2021).

[251] Selami Kuran, a.g.e., s. 268.
[252] BMDHS, md. 74/3.
[253] BMDHS, md. 75.

2.4.Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıta Sahanlığı Arasındaki Farklar

MEB kavramı 1982 BMDHS'nin 55.-65. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Hukuki anlamda kıta sahanlığı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmış, 1958 CKKS ve 1982 BMDHS'nin 76.-85. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu iki kavramı kıyaslayacak olursak, kıta sahanlığı daha jeopolitik bir kavramken, MEB daha çok iktisadi ve hukuki bir kavramdır. Kıta sahanlığını oluşturan etmenler coğrafi ve jeolojik anlamlar taşırken, bu etmenler MEB sınırlarının tespitinde önem taşımamaktadır. MEB'in ortaya çıkmasındaki en büyük sebep kıta sahanlığının artık devletlerin ihtiyacını karşılayamaz hale gelmesidir. Kıta sahanlığı karasularına bitişik denizaltı alanlarında cansız doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesini sağlarken, MEB 1970'li yıllarda kıyı devleti için balıkçılık fikriyle ortaya çıkmış ve geliştirilmiştir. MEB kavramı kıta sahanlığına ek birtakım imkanlar getirmiştir. Bu yüzden devletler artık genel olarak kıta sahanlığındansa MEB kavramına eğilmektedirler. Zaten bir kıyı devletinin deniz alanında MEB haklarını uygulayabilmesi durumunda kıta sahanlığı haklarına ihtiyacı kalmayacağı söylenebilir.[254]

MEB ve kıta sahanlığı arasındaki en büyük farkı oluşturan kıta sahanlığının coğrafi, MEB'in hukuki bir terim olmasının yanında, bu haklar nitelik ve içerik bakımından da oldukça farklıdır. Kıta sahanlığındaki haklar münhasırdır. Kıta sahanlığının getirdiği haklar kıyı devleti tarafından kullanılmasa bile, kıyı devleti açıkça rıza göstermediği takdirde diğer devletler tarafından kullanılamayacaktır. Kıta sahanlığı kavramı, doğal kaynakların işletilmesi ve araştırılması için doğmuştur. Doğal kaynaklar kavramının tanımı hem 1958 CKKS hem de 1982 BMDHS'de yapılmıştır. Bu sözleşmelerde yer alan tanımlara göre doğal kaynaklar, deniz yatağı ve toprak altında bulunan madenler ve diğer cansız kaynaklarla birlikte, sabit canlı organizmaları da kasteder.[255] MEB kavramı 1982 BMDHS'de düzenlenmiştir. Daha önce de üzerinde durduğumuz bu tanıma göre MEB, karasularına bitişik olan sularda ve onun ötesinde 200 deniz mili mesafeye kadar uzanan ve bu bölgedeki deniz yatağının üzerindeki sularda, deniz

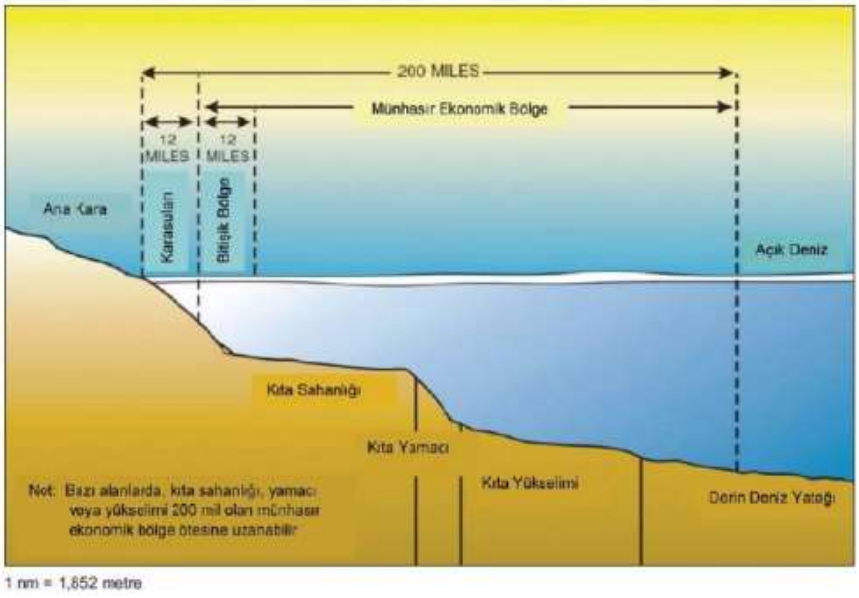
[254] Selami Kuran, a.g.e., s. 275.
[255] CKKS, md. 2/4; BMDHS, m. 77/4.

yatağında ve bunların toprağı altındaki canlı/cansız her türlü doğal kaynağın korunması, işletilmesi, araştırılması ve idaresi hususunda kıyı devletine egemen haklar veren bölgedir. Az önce de belirttiğimiz gibi göründüğü üzere, MEB'de nitelik anlamında kazanılan haklar, kıta sahanlığı ile kazanılan haklardan daha geniş kapsamlıdır. MEB, 200 mile kadar olan alanda kıta sahanlığı haklarını da içermektedir. MEB'de kıta sahanlığına ilave olarak sabit olmayan canlı kaynaklar ve tüm cansız kaynaklar da eklenmektedir. Bu da MEB rejiminin daha etkin olduğunu ve kıta sahanlığına göre daha kapsamlı haklar sağladığının bir göstergesidir. Kıta sahanlığı için sağlanan hakların önemi, MEB alanı olan 200 deniz milinin ötesindeki alanlar için önem kazanacaktır.

Eğer kıyı devleti MEB ilan ederse kıta sahanlığının sağladığı haklar direkt olarak bu bölgede de kullanılacaktır. Bu anlamda 1982 BMDHS, MEB ve kıta sahanlığı kavramlarını birbirine yaklaştırmıştır. BMDHS'nin 56. maddesine göre, MEB rejiminin kıyı devletine sağladığı haklar, aynı sözleşmenin kıta sahanlığı rejimini düzenleyen 6. bölümüne göre kullanılacaktır. Bu durumda iki rejim birbirine çakışacak, MEB rejiminde kıyı devletine tanınan haklara dahil olarak kıta sahanlığı rejimiyle getirilen haklar da tanınmış olacağından, MEB rejiminin uygulandığı alanlarda kıta sahanlığının pratik anlamda bir önemi söz konusu olmayacaktır.[256]

[256] Selami Kuran, a.g.e., s. 270.

Şekil-10: BMDHS'ye göre Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıta Sahanlığı

Kaynak: Nuray Karapınar, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar", *Doğal Kay. ve Eko. Bült.*, Sayı: 20, 2015, s. 14.

1982 BMDHS'ye göre, MEB ile kıta sahanlığı arasındaki farklar sıralanacak olursa bunlar;

1. MEB, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 deniz milinin ötesine erişemezken[257], kıta sahanlığı 350 deniz miline kadar erişebilmektedir.[258]
2. MEB ilana bağlıdır, kıta sahanlığı ise ilana bağlı olmayıp, kendiliğinden hak sahibi olunan bir müessesedir.
3. MEB sunidir, kıta sahanlığı ise doğal oluşumdur.
4. MEB kıyı devletinin coğrafi yapısından bağımsız olup, kıyıdan belirli bir uzaklığa kadar olan bölgede kıyı devletine canlı ve cansız kaynakların araştırılması, korunması ve işletilmesi haklarını tanırken, kıta sahanlığı kara ülkesinin doğal ve coğrafi yapısına göre deniz üzerindeki uzantısına bakılarak belirlenir.

[257] BMDHS, md. 57.
[258] BMDHS, md. 76.

5. MEB, kıta sahanlığından farklı olarak su kütlesini ve bu su kütlesindeki canlı kaynaklara sahip olma hakkını da içermektedir.
6. MEB'de denize kıyısı bulunan devlet deniz yatağının üzerinde bulunan sularda, deniz yatağında ve deniz bunların toprağının altında, canlı ve cansız tüm doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, yönetimi ve muhafaza edilmesi hususları ile burada bulunan su, akıntı ve rüzgardan üretilme potansiyeli olan tüm enerji kaynakları dahil olmak üzere, bölgenin ekonomik amaçlarla işletilmesi ve araştırılmasına yönelik egemen haklar kullanılır.[259] Kıta sahanlığında ise, denize kıyısı bulunan devlete deniz yatağında ve toprak altında bulunan maden ve diğer cansız kaynaklarla birlikte sabit olan canlı varlıkları araştırma ve buradaki doğal kaynakları çıkarmak ve işletmek amacıyla egemen haklar kullanılır.[260] Yani MEB, kıta sahanlığına kıyasla daha kapsayıcı bir nitelik taşımaktadır.

Karapınar'ın yapmış olduğu çalışmaya göre münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığının farklarını da genel hatlarıyla sıralayabiliriz:

1. MEB mutlak bir sınır olarak 200 mildir, kıta sahanlığı ise birtakım istisnalar halinde 350 mile kadar çıkabilmektedir.
2. MEB yapay bir oluşumdur, kıta sahanlığı ise doğal bir oluşumdur.
3. MEB'de kıta sahanlığında bulunmayan bir hak olarak, su kütlesindeki kaynaklara da sahip olma hakkını içermektedir.
4. MEB'de bilimsel araştırma yapma, balıkçılık ve suni ada yetkisi kıyı devletine ait yetkilerdir.[261]

Özetle; kıta sahanlığı deniz tabanı ve deniz tabanının üzerinde bulunan cansız kaynakların çıkarılması, araştırılması ve işletilmesi için kıyı devletlerine birtakım egemen haklar verirken, münhasır ekonomik bölgede kıta sahanlığında halihazırda bulunan cansız kaynaklara ek olarak, kıta sahanlığının su kütlesi üzerindeki canlı doğal

[259] BMDHS, md. 56.
[260] BMDHS, md. 77.
[261] Nuray Karapınar, a.g.e., s. 13-21.

kaynakların da araştırılması, işletilmesi, korunması ve idaresi hususlarında denize kıyısı bulunan devlete egemen haklar vermektedir.[262]

2.5.Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölgesi

Münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığından farklı olarak kendiliğinden sahip olunmayan, ilana ihtiyaç duyulan ve ancak ilan edilmesi suretiyle o bölgedeki haklara devletlerin sahip olabildiği bir alandır. Zaten tam da bu yüzden günümüzde birçok ülkenin MEB alanlarını ilan etmedikleri halde, kıta sahanlıkları vardır. Şu da unutulmamalıdır ki bir devletin MEB'e sahip olabilmesi için bunu ilan etmesi yeterlidir, BMDHS'ye taraf olmasına gerek yoktur.[263]

Türkiye, BMDHS'ye taraf olmadığı halde, üç tarafı denizlerle çevrili bir kıyı devleti olma özelliğine sahip olduğundan MEB ilan etme hakkı söz konusudur. Bu kavramın Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı çerçevesinde gördüğü kabule ve devletlerin bu konudaki uygulamalarına bakıldığında böyle bir hakkın yapılageliş hukuku bağlamında da kabul edildiği izlenimi görülmektedir. Türkiye bu hakkına dayanarak, 05.12.1986 tarihinde 86/11264 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla Karadeniz'de 200 millik MEB ilan etmiştir. Buna karşılık bugün, Türkiye'nin Ege Denizi ve Akdeniz'de Yunanistan ve GKRY ile yaşanan karasuları, kıta sahanlığı ve Kıbrıs meselelerinden dolayı herhangi bir MEB ilanı mevcut değildir. Diğer denizlerle kıyaslayacak olursak Karadeniz'in görece daha sorunsuz oluşu MEB ilanında rol oynamıştır. Türkiye'nin Karadeniz'de MEB ilanının hemen ardından, Türkiye'nin 23.12.1986 tarih ve Sovyetler Birliği'nin 06.02.1986 tarihli mektuplarıyla, 1978 tarihli kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşmasıyla öngörülen sınırın MEB'e uzatılması kabul edilmiştir.[264]1987 yılında Sovyetler Birliği'yle sınır[265] ve 1997 yılında Bulgaristan'la

[262] Cihat Yaycı, *Sorular ve Cevaplarla Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı*, 1.Baskı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınevi, İstanbul, s. 11.
[263] Selami Kuran, a.g.e., s. 271.
[264] Hüseyin Pazarcı, 1998, a.g.e., s. 413.
[265] *Resmi Gazete*, 28.12.1987,s.19386.

yan sınır oluşturmuştur.[266] Sovyetler Birliği ile olan sınırın 1991 yılında dağılmasının ardından komşumuz Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Gürcistan açısından geçerli şekilde devam etmesi uluslararası hukuka uygun görülmüştür.

[266] *Resmi Gazete*, 21.7.1988, s.23409.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'DE DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI SORUNU

İngiliz tarihçi Edward Gibbon'un deyimiyle, "dünyanın çok uzun süredir tartıştığı bir kıyı" olan Doğu Akdeniz, son dönemde başta Türkiye olmak üzere pek çok ülke için ana gündem maddesi haline gelmiştir.[267] Akdeniz Havzası'nın önemi, ekonomisi enerjiye bağımlı ABD, Çin ve Avrupa Birliği'ni besleyen enerji kaynaklarını barındıran bir üçgen oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Doğu Akdeniz; Süveyş, Cebelitarık ve Karadeniz'den işletilen uluslararası deniz ticaretinin büyük ölçüde bağlı olduğu ve dünya ticareti açısından önem taşıyan bir havzadır. Bu coğrafyanın geçmişte olduğu gibi 2000'li yıllarda da mücadele sahası olarak kullanılması, askeri ve ekonomik anlamda üstünlük sağlamaya yarayacak doğal kaynaklar ile bu kaynakların nakil güzergâhlarının bulunduğu bir yapıda olması ile jeopolitik ve enerji arasındaki simbiyotik ilişkinin devam etmesinden kaynaklanmaktadır.[268] Yetki alanı ihlalleriyle yapılan enerji araştırılması ve çıkarılmasının yanında, deniz güvenliğini tehdit eden yasadışı göç, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı gibi suçların da bu güzergâh yoluyla Ortadoğu'dan Avrupa'ya doğru ihraç edilmesi, havzanın güvenlik ve istikrarını engellemektedir.[269]

---

[267] Umut Kedikli, "Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı", *Alternative Politics*, Volume 7, Issue 3, 2015, http://alternatifpolitika.com/eng/makale/enerji-kaynaklari-mucadelesinde-dogu-akdeniz-havzasi-ve-deniz-yetki-alanlari-uyusmazligi, (30.08.2019).

[268] Sanem Özer, "Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliği ve Savaşları", *Orta Doğu Analiz*, Cilt 5, Sayı 60, 2013, s. 68.

[269] Ulvi Keser, "Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Kıbrıs Adası'nın Stratejik Pozisyonu", *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2012, s. 58.

Hem kıtaları birbirine bağlayan bir konuma sahip olması, hem bölgede yeni enerji kaynaklarının tespit edilmesi sebebiyle çok büyük stratejik öneme haiz Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları sınırlandırılması sorununun temelinde pek çok sebep bulunmaktadır. Bu sorunlar ise çözülmek yerine kuşaktan kuşağa miras olarak bırakılmıştır. Bu sorunların en önemlisi, münhasır ekonomik bölgelerin iç içe geçmesi ve Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olması nedeniyle MEB sınırlarında taşmalar meydana gelmesidir. Bunun dışında, kıyı devletleri arasındaki hali hazırda var olan mevcut ciddi uyuşmazlıklar, uluslararası hukuk kurallarının geçirdiği dönüşüm, bölgenin karmaşık siyasi ve fiziki coğrafyası, bölge ülkeleri arasındaki menfaat çatışmaları ve bölgedeki petrol ve doğalgazın paylaşılması sorunu da bölgedeki sorunun ana maddeleridir.[270] Tüm bu çeşitli ve iç içe geçmiş sorunlar, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasını her an tırmanma ihtimali olan bir kriz ve sonu kestirilemeyen uzun vadeli bir problem haline getirmiş, zaten çok aktörlü olan bölge sorunlarına yeni aktörlerin eklenmesine sebep olmuştur.

KKTC'nin uluslararası arenada tanınırlığı tartışma konusu olduğundan, münhasır ekonomik bölge konusundaki hakları da doğal olarak tartışma konusu olmaktadır. Bölgede var olan bu sorunların yanında, Yunanistan Meis-Rodos-Girit hattını esas almak suretiyle Doğu Akdeniz'in kendine ait olmayan bölümlerinde kıyı oluşturmaya çalışmaktadır. Yunanistan'ın Türkiye ile Rodos adası arasındaki kıta sahanlığı sınırını oluştururken, en doğudaki Ege adalarını esas almak suretiyle Türkiye'nin açık deniz alanlarına erişim imkanını tamamen kapatma girişimleri söz konusudur. GKRY ve Yunanistan ortay hatları esas alarak Türkiye'yi Antalya Körfezi'ne mahkum etme maksadıyla çeşitli strateji ve politikalar işletmeye çalışmaktadırlar. Doğu Akdeniz'de deniz güvenliğimizi tehdit eden ana unsur olarak deniz yetki alanlarının paylaşımı sorunu üzerinde durmaktayız fakat bölgede yaşanan Arap Baharı da bir etki sebebidir. Suriye ve Kuzey Afrika'da yaşanan olaylar sonucu ortaya çıkan kırılgan devlet yapılanmaları, denizde başta yasa dışı göç faaliyetleri olmak üzere, ortaya çıkan siyasi boşlukla birlikte terörizm gibi asimetrik tehditleri de ön plana çıkararak bölgede istikrarsızlık yaratmaktadır. Bunun yanında Suriye krizi Doğu Akdeniz bölgesine,

[270] Selami Kuran, a.g.e., s. 277.

bölge dışı aktörlerin de dâhil olmasına yol açmış ve Rusya bölgede askeri varlığını daimi bir deniz kuvveti bulundurmak suretiyle arttırmıştır.[271]

3.1.DOĞU AKDENİZ'İN ÖNEMİ

3.1.1.Doğu Akdeniz'in Tarihsel Açıdan Önemi

> *"Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu müddetçe bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu ada bizim için çok mühimdir."*[272]
>
> *M. Kemal Atatürk*

Doğu Akdeniz, siyasal anlamda ilk devlet biriminin ortaya çıktığı, ekonomik anlamda paranın icat edildiği ve dünyadaki ilk ticaretin gerçekleştirildiği, dini anlamda semavi dinlerin ortaya çıktığı bölgedir.[273] Doğu Akdeniz, pek çok yazar ve tarihçinin "Verimli Hilal" olarak adlandırdığı bölgede yer almaktadır. Tarih sahnesine bakıldığında, uygarlıkların tamamı dünyanın en verimli toprakları sayılan Mısır, Mezopotamya ve Anadolu bölgelerini ele geçirmeyi ve ellerinde tutmayı hedef edinmişlerdir.[274] Çünkü devletler açısından karasal anlamda bu topraklara hakim olmak demek, buradaki denizlere de hakim olmak anlamına gelecekti ki, sonuçta dünya ticaretinin kontrol altına alınması sağlanmış olacaktı. Bu anlamda Doğu Akdeniz bölgesinin tarihin her döneminde sahip olduğu cazibe, onu Dünya'nın en kalabalık ve önemli merkezlerinden biri konumunda tutmuştur. İnsanlık tarihinin en önemli geçiş güzergahlarından olan Doğu Akdeniz, tarih boyunca Fenikeliler, Hititler, Mısır Uygarlığı, Anadolu medeniyetleri, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu,

---

[271] Cenk Özgen, "Doğu Akdeniz'de Deniz ve Enerji Güvenliği", *Opportunities in the Mediterranean Region Economy, Energy and Security*, s. 38.

[272] Cemal Akay, "Atatürk'ün Yıllar Önce Kıbrıs'la İlgili Sözleri", 10 Kasım 2020, https://www.kibrisgazetesi.com/ataturkun-yillar-once-kibrisla-ilgili-sozleri-makale,12712.html, (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2021).

[273] Emre Baysoy, Antik Dönem Doğu Akdeniz Jeopolitiği, Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:4, Sayı:8, 2015, s. 14.

[274] Bahar Aşcı, "Medeniyetler İçin Coğrafya'nın Önemi ve "Bereketli Hilal", *21.Yüzyıl Dergisi*, Sayı 54, Haziran 2013, s. 44.

İskender İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu, Persler, Selçuklu ve Anadolu Seçluklu İmparatorlukları gibi pek çok kadim medeniyete ev sahipliği yapmıştır.[275]

İmparatorluk ve devletlerin çoğu için Akdeniz'e hakimiyet, tarihin her döneminde temel hedefler arasında yer almıştır. Yunanlıların yaklaşık iki yüz yıl süren hakimiyeti döneminde Rodos adasının Akdeniz ticaretinde kilit rol oynadığı görülmektedir. Öyle ki burada ticaret yaparken uygulanan kurallar, Roma hukukunun kaynaklarından biri olmuş, günümüzün kıta Avrupasının ticaret kanunlarının temel taşını oluşturmuş ve hukuk tarihine "*Lex Rhodia*" olarak geçip tüm Akdeniz'de uygulanmıştır.[276] Tarihte ilk kez Roma İmparatorluğu döneminde Akdeniz'in tek bir imparatorluk sınırları içerisinde yer aldığı görülmektedir. İslamiyetin doğuşuna kadar Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu bu bölgeyi kontrol altında tutmuştur ve hatta imparatorluğun ağırlık merkezi de Doğu Akdeniz olmuştur. Antik Roma döneminde, "*Akdeniz bizim deniz*" anlamına gelen "*Mare Nostrum*" ifadesinin kullanılmıştır.[277] Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesinin ardından MS 5.yy sürecince Doğu'da kurulan Bizans imparatorluğunun bölgede hüküm sürmüştür. Doğu Akdeniz'de Türk hakimiyetinin ise bu tarihten sonra, Selçuklu devletinin kurulmasıyla başladığı görülmektedir.

Osmanlı Devleti, XV. yüzyılın sonundan itibaren deniz imparatorluğu olma yolunda ciddi adımlar atmıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin, deniz hakimiyet teorisinin temel felsefesini inşa eden ünlü Türk amirali Barbaros Hayreddin Paşa'nın hepimizce bilinen sözü *"Denizlere hakim olan cihana hakim olur"* anlayışını benimseyerek denizci bir millet olma düşüncesiyle hareket ettiği görülmüştür. Öyle ki tahta çıkan her Osmanlı padişahı Akdeniz'e büyük önem atfetmiş, Kanuni Sultan Süleyman döneminde, XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti, Akdeniz'e neredeyse tam anlamıyla hakim olmuştur. XIX. yüzyıl ortalarına gelindiğinde Doğu Akdeniz'deki bu üstünlüğün yok olduğu görülmektedir.[278] Osmanlı Devleti'nin denizlere atfettiği önem

---

[275] Simay Erenoğlu, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2019, s. 6.

[276] Cahit İstikbal, "*Enerji Kaynakları ve Deniz Yetki Alanları Bakımından Doğu Akdeniz Sorunu*", Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 73.

[277] Cihat Yaycı, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye", *Bilge Strateji*, Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012, s. 3.

[278] Şenay Kaya, a.g.e., s. 5.

tartışmasızdır. Fakat tarihsel süreçte gelinen konumu sadece verilen önemle ilişkilendirerek açıklamak, durumu doğru değerlendirmeyi imkansız kılacaktır. Gelinen durumu pek çok farklı neden sonucunda oluştuğu görülmektedir. Genel konjonktüre bakılacak olursa, XV. yüzyılda başlayan coğrafi keşifler sonucunda Osman Devleti ekonomik anlamda adeta bir darbe yemiştir. Ne var ki, XVII. ve XVIII. yüzyıllara gelindiğinde, Avrupa'da gelişen merkantilizmle birlikte dünya ticaretine verilen önem artmış; İtalya, İspanya ve Portekiz gibi Güney Avrupa ülkeleri yeni keşif yolları açmıştır. Ticaret yollarının merkezinin Akdeniz'den Atlantik'e doğru kayması sonucunda İngiltere, Fransa ve Hollanda Akdeniz'de üstün güç konumuna gelmiştir.

Yine Osmanlı Devleti dönemi için yapılan diğer bir eleştiri, günümüzde Türkiye'ye yapılan eleştiri ile aynıdır: Denize ve denizciliğe verilen önemin azalması. Osmanlı Devleti denizlere eskiden verdiği ölçüde önem vermemesi sonucunda çağa ayak uyduramamış, donanmasının modarnizasyonu anlamında geri kalmış, denizlerdeki etkisinin azalması ile doğru orantılı olacak şekilde sınırları küçülmüş ve adeta Anadolu kıyılarına çekilmek durumunda kalmıştır.[279] Bu aşamaya gelindiğinde, artık bölgede başta İngiltere olmak üzere, ABD, Fransa, Rusya gibi XX. yüzyılda güç merkezi olan devletler söz sahibi olma mücadelesine girmişlerdir.

Siyasi ve askeri tarihte gelişen olaylara bakıldığında Akdeniz; daima bir rekabet alanı görülmüş ve dünya siyasi tarihinin merkezi olarak görülebilecek jeostratejik ve jeopolitik açıdan son derece önemlidir. Üç kıtanın kesişim noktası olan Doğu Akdeniz, ticari geçiş yolları üzerinde olması nedeniyle her dönem pek çok devletin ilgi merkezi olma konumunu korumuştur. Bunda hiç şüphesiz, Doğu Akdeniz'in deniz ticaretinin temel kilit noktalarından biri olmasının yanı sıra, Ortadoğu petrolünün Avrupa'ya ulaştırılması bağlamında enerji geçiş yolu olma işlevi etkili olmuştur. Ayrıca yakın tarihte bölgede bulunan hidrokarbon enerji kaynakları ile birlikte bölgenin önemi daha da artmıştır. Sonuçta önümüzdeki süreçte, küresel/bölgesel güç olmayı hedefleyen devletlerin hakimiyet mücadelesine sahne olma potansiyeline kavuşan Doğu Akdeniz'in tarihsel akışı etkilemeye devam edeceği apaçıktır. Çünkü doğal gaz rezervlerinin varlığının kesinleşmesinden sonra gerek küresel güçlerin gerekse

[279] Ali Kurumahmut, *Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1998, s. 8.

bölgesel aktörlerin Doğu Akdeniz'e yönelik olarak geliştirdikleri stratejileri ve taktik atakları ciddi bir ivme kazanmıştır. Dolayısıyla uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk açısından sorunların yaşandığı bölge olma konumunu sürdürecektir.

3.1.2.Doğu Akdeniz'in Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Önemi

Doğu Akdeniz, tarihin hemen hemen her döneminde güç ve mücadele savaşlarına sahne olan, siyasi, askeri ve ekonomik çıkarların çatıştığı jeostratejik bir bölgedir. Süveyş Kanalı, Çanakkale Boğazları ve Cebelitarık aracılığıyla Kafkasya, Balkanlar ve Ortadoğu üçgenini kontrol etme potansiyeline sahiptir. Deniz ve hava ulaşımı bakımından sağladığı imkanlarla Doğu Akdeniz, tarihin her döneminde siyasi ve ticari roller bakımından birbirini tamamlayan Afrika, Asya ve Avrupa kıtalarının birleştiği eşsiz bir konumdadır. Üç kıta ile çevrili ve bir kavşak noktası özelliğine haiz Doğu Akdeniz, medeniyetlerin çevresinde geliştiği ve göç yolları aracılığıyla kültürlerin dünyaya yayıldığı bir merkez olmuştur. Tarihteki siyasi ve ticari yönlerinin yanı sıra yeni keşfedilen doğal gaz ve petrol rezervleri ile bu rezervlerin nakil güzergahı olması anlamında jeostratejik önemi her geçen gün artan bir coğrafyadır.[280] Ulaştırma ve enerji kaynaklarının kontrol edilebilirliğini sağlaması da bu önemi arttırmaktadır. Öyle ki, Akdeniz'de yılda ortalama 220.000'den fazla gemi seyir halinde bulunmaktadır. Alan olarak dünya denizlerinin yalnızca %1'ini kaplamasına karşın, dünya deniz trafiğinin tamamının 1/3'ü Akdeniz'de gerçekleştirilmektedir.

Doğu Akdeniz'in stratejik açıdan ve güvenlik açısından değerini algılayabilmemiz için öncelikle bölgenin konumunu ve kapsadığı noktaları iyi algılamamız gerekmektedir. Dünya haritasına bakıldığında, Akdeniz bölgesinin dünyanın tam merkezinde yer aldığı görülmektedir. Zaten Akdeniz sözcüğünün İngilizce karşılığı olan *Mediterranean*, "Dünyanın Ortası" anlamına gelmektedir.[281] Doğu Akdeniz üç kıta ile çevrili, yarı kapalı bir deniz özelliğine sahiptir. Konumu itibariyle Doğu

[280] Dursun Yıldız, *Doğu Akdeniz'de Isınan Sular*, Bizim Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 19.
[281] Levent Ağaoğlu, *Kıbrıs Dünyanın Merkezidir*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2018, s. 24.

Akdeniz'in çevresinde sayısız yüksek medeniyet gelişmiş ve ayrıca göç yollarıyla çeşitli kültürlerin dünyaya yayıldığı bir merkez olmuştur.

Şekil-11: Dünya Vektörel Haritasında Doğu Akdeniz'in Yeri

Kaynak: *https://publicdomainvectors.org/*, (Erişim Tarihi: 15 Mart 2021).

Günümüzde kabul edilmiş ortak bir sınırı olmamakla birlikte, genel kabule göre Doğu Akdeniz, Tunus'ta Bon Burnu ile başlayıp Sicilya Adası'nın Batı ucundaki Lilibeo Burnu arasında çizilen hattın doğusundaki bölgeyi kapsamaktadır. Bu hat, Sicilya'nın güneydoğu sahillerine uzanarak kuzeydoğudaki Paloro Burnu'ndan geçer ve buradan da güneybatıdaki Paci Burnu'na ulaşır. Doğu Akdeniz 27 derece Doğu boylamının doğusunda kalan alandan oluşmaktadır. Değerlendirmeye konu olan uyuşmazlık ise Doğu Akdeniz'de Mısır-Libya kara sınırının Akdeniz kıyılarına vardığı noktadan geçen 25 derece doğu boylamının doğusunda ve Ege Denizi'nin dışında kalan kıta sahanlığının sınırlandırılması hususundadır. Ayrıca, konunun 25 derece doğu boylamının batısı ile de alakası vardır. Anadolu kıyılarının 25 derece doğu boylamının batısında olan Libya kıyılarıyla karşılıklı konumları vardır. İki kıyı arasında çizilecek olan ortay hat, Girit Adası'nın güneydoğusunda Türkiye ve Libya arasındaki kıta sahanlığı sınırını oluşturabilir.[282] 25 derece doğu boylamının doğusunda, ele aldığımız bölgenin güneyinde Mısır bulunur. Mısır'ın doğusunda

[282] Cihat Yaycı, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi", *Güvenlik Stratejileri*, Sayı:14, 2012, s. 33.

Gazze nedeniyle Filistin kıyıları bulunur. Ardından, kuzeye doğru, sırayla İsrail, Lübnan ve Suriye yer alır. Kuzeybatıda ise Türkiye kıyılarının önünde Rodos, Meis ve batıda Girit, Kerpe ve Çoban adaları ile Yunanistan bu coğrafyaya dahil olur. Coğrafyanın ortasında yer alan Kıbrıs Adası'ndan dolayı, buradan devlet olarak KKTC ve GKRY, üsleri sebebiyle de İngiltere, yani toplamda üç egemenlik de buradan dahil olur.

Boylam bazında diğer bir tanıma göre ise Doğu Akdeniz, Yunanistan'ı da içine alacak şekilde "*22 derece Doğu boylamının doğusunda kalan bölge*" olarak açıklanmaktadır.[283] Bu kabulden yola çıkıldığında Doğu Akdeniz; Türkiye, Yunanistan, İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Mısır, Karadağ, Suriye, İsrail, Filistin, Libya, Lübnan, Tunus kıyıları ile çevrilmiştir.[284] KKTC, GKRY ve Malta'nın ada olarak Doğu Akdeniz'e kıyıları mevcut olan ülkelerdir. Bunların yanı sıra, Kıbrıs'ta mevcut üslerinin egemen toprak statüsüne sahip olmasından dolayı İngiltere de Doğu Akdeniz'de kıyısı olan ülkeler arasında sayılmak durumundadır.[285] Doğu Akdeniz'in konumu Şekil-12'te gösterilmiştir.

Şekil-12: Doğu Akdeniz Ülkeleri

Kaynak: Merve Aksoy Ercümen, "Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti", 9 Eylül 2016, *Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti - İNSAMER (insamer.com)*, (Erişim Tarihi: 16 Mart 2021).

[283] Cahit İstikbal, a.g.e., s. 70.
[284] Dursun Yıldız, *Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından Akdeniz'in Doğusu*, Bizim Yayınlar Kitapevi, İstanbul, 2008, s. 55.
[285] Cenk Özgen, *"Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekâtı"*, Akademik Orta Doğu Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, 2013, s. 104.

Doğu Akdeniz'i yalnızca sahildar devletlerin değil, bunların yanında gerek bölgesel gerekse küresel aktörlerin ilgi odağı haline getiren neden, sahip olduğu eşsiz coğrafi konumun beraberinde getirdiği ekonomik, askeri ve siyasi değerdir. Doğu Akdeniz, adeta dünyanın batısı ile doğusunu birbirine bağlayan enerji, ulaşım ve dağıtım koridoru kavşağında bulunmakta ve ticaret yollarından oluşmaktadır. Türkiye ve Suriye aracılığıyla Yakındoğu'ya, Süveyş Kanalı aracılığıyla Kızıldeniz'e, Arap Yarımadası ve Basra Körfezi'ne bağlanmaktadır. Aynı zamanda, Ege Denizi, İyon Denizi ve Adriyatik Denizi gibi çok önemli üç denizi de içinde bulundurmaktadır.[286]

Üç kıtanın kesişim noktasında bulunan Doğu Akdeniz bölgesinin önemli özelliklerinden biri olan Süveyş Kanalı'nın önemine değinmek gerekmektedir. Güvenlik ve coğrafi keşifler gibi sebeplerle Doğu Akdeniz'in deniz taşımacılığı aracı olarak kullanılması zaman zaman azalsa da, Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla bölge deniz ulaşımı açısından vazgeçilmez bir güzergah olarak aktif şekilde kullanıma açılmıştır. Ayrıca bölgenin bir diğer önemi, Ortadoğu gibi dünya enerji rezervlerinin yarısından çoğunu içerisinde barındıran coğrafya ve Akdeniz ile Kızıldeniz'i, Uzak Doğu ile Avrupa'yı birbirine bağlayan 1869 yılında kurulmuş olan Süveyş Kanalı'nı kontrol kabiliyetine haiz bir coğrafya oluşudur.[287] Süveyş Kanalı'nın Akdeniz'i Kızıldeniz'e bağlamasıyla, Avrupa ile Asya arasında gerçekleşen ticari faaliyetlerin ana kilit noktası Doğu Akdeniz coğrafyası olmuştur ki bu ekonomik değer anlamına gelir. Ümit Burnu'na kıyasla, Süveyş Kanalı yoluyla Avrupa-Uzakdoğu arasında yapılacak olan ticaret yolu 7000 deniz mili kısalmaktadır.[288] Süveyş Kanalı her sene binlerce geminin geçişini sağlayan ve dünyada en yoğun olarak kullanılan geçiş yollarından birini oluşturmaktadır. Ayrıca Doğu Akdeniz Ortadoğu, Balkanlar ve Kuzey Afrika gibi komşu bölgeleri de kontrol edebilme fırsatı sunmaktadır ki da bu da stratejik değerdir. Doğu Akdeniz'i stratejik açıdan değerli kılan bir diğer neden de Kıbrıs Adası'nı bünyesinde barındırmasıdır. Kıbrıs, deniz ve hava ticaret yolları üzerinde bulunmasının yanında hem Orta Doğu'yu hem de Doğu Akdeniz'i kontrol

[286] Cenk Özgen, a.g.e., s. 103.
[287] Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi, Bilge Adamlar Kurulu Raporu "*Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye*", Rapor No:59, İstanbul, Aralık 2013, https://www.academia.edu/6884881, (12.05.2020), s. 3.
[288] Levent Kürbüz, a.g.e., s. 16.

edebilecek bir konumdadır. Bu anlamda bölgenin enerji merkezlerine hakim olmak isteyen devletler, Kıbrıs'ı anahtar olarak görmektedirler. Bahsedilen bu konum sonucu bölgede etkin olabilen bir devlet bu bölgede siyasi nüfuz elde edebilir ve gerektiğinde askeri güç de kullanabilir.[289] Dolayısıyla bütün bunlar coğrafik konumun getirdiği değere tekabül eder ve bu değer bölgede pek çok farklı değeri de sunmaktadır. Burada Doğu Akdeniz bölgesinin önemini ayrı başlıklarda açıklamaya çalışıyor olsak da, her bir önem açısı birbirini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Örneğin coğrafik değer ekonomik, stratejik ve güvenlik açısından önemi de hiç kuşkusuz beraberinde getirmektedir.

Jeopolitik teorilerin ortak noktası, sorunlu bölgeleri, özellikle petrol bölgelerini kontrol altında tutmaktır. Günümüzde de enerji kaynaklarına ve/veya enerji kaynaklarının dağıtım koridorlarına hakim olmak, küresel ekonomiye ve dolayısıyla dünyaya hakim olma çabası sürmektedir. Görülen o ki enerji kaynaklarına duyulan ihtiyaç sürekli olarak arttıkça bu çaba gelecek yıllarda da küresel jeopolitiği belirlemeye devam edecektir.[290] Bu anlamda, Doğu Akdeniz gibi hem yeni keşfedilen rezervlerle enerji kaynağı olma hem de enerji dağıtım koridoru olma niteliğine sahip bir bölgenin jeopolitik teoriler bağlamında da ele alınması son derece önemlidir. Mackinder'ın kara hakimiyeti teorisine göre Doğu Avrupa'dan başlayarak Orta Asya ve Sibirya Kalpgah (*Heartland*) olarak isimlendirilmiştir. Batı Avrupa'dan başlayarak Akdeniz Bölgesi, Ortadoğu, Hindistan, Güneydoğu Asya ve Çin'i içine alan bölge ise kenar kuşağı (*Hilal*) oluşturur. Bu teoriye göre kalpgaha sahip olan ülke kenar hilale, kenar hilale sahip olan ülke ise dünya adasına sahip olur.[291] Bu teorinin temel taşı olan Kalpgah'a giden deniz ticaretinin odak noktasını ise Doğu Akdeniz oluşturmaktadır.[292] Alfred Mahan'ın deniz hakimiyeti teorisine göre bir devletin büyüklüğü, kıyılarının uzunluğu ve limanlarının özellikleriyle doğru orantılıdır. Bu teoriye göre stratejik deniz yollarını kontrol eden denizleri de kontrol eder, ve sonuçta dünyayı kontrol eder. Doğu Akdeniz, doğu-batı arasındaki ticaret yollarının üzerinde yer aldığı ve Karadeniz

[289] Cenk Özgen, a.g.e., s. 36.
[290] İsmail Hakkı İşcan, "Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları", Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 2004, s. 47-79.
[291] Çağdaş Duman, "Jeopolitik Teoriler", *file:///C:/Users/ASUSPC/Downloads/JeopolitikTeoriler.pdf*, (Erişim Tarihi: 28.01.2021), s. 1.
[292] Cahit İstikbal, a.g.e., s. 75.

ülkelerinin dünyaya açılan noktasını oluşturduğundan, Doğu Akdeniz'in küresel ticaretteki ağırlığı azımsanamayacak kadar büyüktür.[293] Dolayısıyla sahip olduğu jeopolitik konum itibariyle Doğu Akdeniz, Mahan'ın teorisinde büyük önem taşıyan bölge olarak tanımlanır. Hava hakimiyet teorisinin kurucusu Douchet'e göre hava gücü, deniz ve kara gücünden üstündür. Hareket serbestisi coğrafi koşullarla sınırlı kalan devletlerin kalpgaha hakim olmaları, sadece hava gücüne sahiplerse gerçekleşebilecektir. Doğu Akdeniz ise, jeopolitik konumu itibariyle Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkaslar gibi üç istikrarsız bölgeye hava gücü aracılığıyla müdahale etmek için vazgeçilmezdir. Bölgenin kalpgaha yakınlığı ve bölgede bulunacak hava üssünün kenar kuşağa kolay erişilebilirliği de bu vazgeçilmezliği arttırmaktadır. Son olarak, Nicholas J. Spykman'ın kenar kuşak teorisine göre Türkiye ve Yunanistan ile doğrudan, İran ve Irak ile de dolaylı yoldan temas halinde olan Doğu Akdeniz, merkez bölgeyi çevreleyen kenar kuşağın önemli bir bölümünü kontrol altında tutan bölgedir.[294] Bakıldığında, jeopolitik teoriler dünya hakimiyet mücadelelerinde etkili olmuştur. Günümüzde keşfedilmekte olan enerji kaynak ve iletim yolları jeopolitik paradigmaları değiştirmeye devam etmektedir. Henüz adı konulmamış olsa da, ABD başta olmak üzere küresel güç olma yolunda ilerleyen devletlerce, "*Enerji havzalarına ve iletim kanallarına hakim olan, dünyaya hakim olur*" şeklinde ifade edilen enerji hakimiyet teorisinin benimsendiği görülmektedir.[295]

Aleksandr Dugin'in Avrasyacılık modeline göre ABD hakimiyetine karşı olarak merkez bölgede bulunan Rusya ile Rimland'ta bulunan işbirliği yaparak Avrasya imparatorluğu oluşturulmalıdır. Dugin'in zengin batı-yoksul güney-Avrasya şeklinde dünyayı üçe bölerek tanımladığı görülmektedir. Bu üçlü hattın kesişim noktasında Doğu Akdeniz bulunmaktadır.

Zibigniew Brzezinski'nin Büyük Satranç Tahtası modelinde Türkiye'nin Akdeniz bölgesindeki üstünlüğü, Karadeniz'deki istikrarı ve Kafkasya'da Rusya'yı dengeleyici rolünün NATO'nun güçlenmesi konusundaki etkisinden söz etmektedir. Brzezinski bu

[293] Cahit İstikbal, a.g.e., s. 75.
[294] Cenk Özgen, " a.g.e., s. 104.
[295] Abdullah Ural, "*ABD'nin Enerji Hakimiyet Teorisi ve Büyük Ortadoğu Projesi*", Akademik Ortadoğu Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 2009, s. 132.

teoride Türkiye'ye doğudan gelebilecek olası tehditlere karşı tampon bölge rolü vermektedir. Doğu Akdeniz'de yaşanabilecek olası bir düzensizlik durumu hiç şüphesiz Avrupa'yı da etkileyecektir.

Samuel Huntington'un Medeniyetler Çatışması teorisine göre 8 ayrı gruba ayrılan dünya medeniyetleri arasında kültürel farklılıkların çatışmaya dönüşme potansiyeli vardır. Bu çatışmanın Batı ile İslam arasında gerçekleşme ihtimali yüksektir. Doğu Akdeniz'in jeopolitik konumuyla bu iki medeniyetin ortasında yer aldığı düşünülürse, olası bir çatışmada en çok etkilenecek bölge olduğu anlaşılacaktır.[296]

Doğu Akdeniz, jeopolitik konumunun doğal bir sonucu olarak, Orta Doğu, Avrupa, Kuzey Afrika ve Uzak Doğu ülkelerinin güvenlik dinamiklerini etkilemektedir. Dolayısıyla bu coğrafya, sadece bölgesel ya da küresel üstünlük sağlama açısından değil, istikrar ve barışa katkı sağlaması açısından da son derece kritiktir. Özellikle Ortadoğu bölgesinde ortaya çıkan kriz ve çatışmalarda Doğu Akdeniz bölgesinin aktif şekilde kullanıldığı somut örneklerle görülmektedir. 1980'li yıllarda Lübnan'da yaşanan kanlı olaylar sırasında ABD, bölgede bulunan vatandaşlarının tahliyesini Kıbrıs adası üzerinden sağlayabilmiştir. Yine, gerek Arap Baharı sürecinde bölgede yaşanan gelişmeler gerekse 2011-2012 yıllarında Suriye'de gerçekleşen olaylar dikkate alındığında, Doğu Akdeniz'in Ortadoğu'nun istikrar ve güvenliğinin sağlanması açısından tartışmasız bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır.[297]

Sonuç olarak, Doğu Akdeniz'in üç kıtanın birleşim noktasında yer alması, Ortadoğu'ya komşu olması, Süveyş kanalı gibi önemli bir koridor aracılığıyla Basra Körfezi'ne bağlanması, Kıbrıs adasının bu bölgenin kontrolü anlamında tartışmasız stratejik değeri, Hazar Havzası ve Ortadoğu'ya ulaşmada en kısa yol olması ve burada deniz dibi hidrokarbon kaynaklarının keşfedilmesi, bölgenin jeopolitik ve jeostratejik anlamda değerini arttırmış, bölgede kıyıdaş olsun veya olmasın, bölgeyi enerji politika ve stratejileri bağlamında pek çok devletin öncelikli gündem maddesi haline

[296] Sibel Turan, Mahmut Şen, "Doğu Akdeniz'in Önemi", *İstanbul Rumeli Üniversitesi Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Tam Metin ve Özet Kitabı*, İstanbul, 2021, s. 34-35.
[297] Hasret Çomak, "*Doğu Akdeniz'de Yetki Alanları*", Uluslararası Ortadoğu Kongresi Bildiriler Kitabı Cilt I., Kocaeli, 2012, s. 27.

getirmiştir. Dolayısıyla, Doğu Akdeniz tarihin her döneminde kontrol altında tutulması gereken bir bölge olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Doğu Akdeniz'de görüldüğü gibi, benzer şekilde pek çok sınırlandırma sorununda devletlerin tezlerini oluştururken yalnızca hukuki değil, hatta kimi zaman açık bir biçimde hukuksuz, aynı zamanda siyasi tutum ve tavırlar çerçevesinde karar almaya gittiklerini gözlemleyebiliyoruz. Bu kararları alırken, devletlerin geçmiş dönemde ikili veya çok taraflı olarak geliştirdikleri olumlu veya olumsuz her türlü ilişki biçimi sahaya yansımaktadır. Fakat şu da unutulmamalıdır ki, sahada oluşturulması gereken düzen en nihayetinde bu devletlerin kendilerine antitez üreten devletlerle yaşadıkları sorunlar veya bu sorunlara karşı verdikleri tepkilerden arınıp, uluslararası sınırlandırma hukuku ilkelerine ve kurallarına göre temellendirilmelidir.[298]

Doğu Akdeniz'in jeopolitik ve jeostratejik önemini kısaca açıklamak gerekirse;

1. Doğu Akdeniz Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasında bir kavşak görevine haizdir.
2. Coğrafi anlamda bakıldığında tarihin ilk çağlarından itibaren verimli olan bu topraklar pek çok uygarlığın yaşam alanı olmuştur.
3. Doğu Akdeniz'in stratejik açıdan önemine bakıldığında, bünyesinde barındırdığı ticaret ve ulaşım için önemli olan Cebelitarık, Süveyş ve Çanakkale boğazları vardır.
4. Akdeniz'in kontrolü için kilit konuma sahip Kıbrıs adası bu bölgede bulunmaktadır.
5. Coğrafi keşiflerle Ümit Burnu'nun bulunması Akdeniz'in önemini kaybetmesine yol açmış olsa da, 19. yüzyılda dünyayı iki kıtaya ayıran ilk yapay kanal olan Süveyş kanalının burada bulunması ve bu kanalın Ümit Burnu'ndan yaklaşık 7000 deniz mili kısalması, bölgenin önemini arttırmıştır.

[298] Burak Şakir Şeker, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Akdeniz Güvenliği", *Uluslararası Ortadoğu Kongresi Bildiriler Kitabı Cilt I*., Kocaeli, Ekim 2012, s. 130.

6. Enerji nakil yolları, sahip olduğu boğazlar ve yeni keşfedilen enerji kaynakları Doğu Akdeniz'in değerine değer katmıştır.[299]

3.1.3.Doğu Akdeniz'in Hidrokarbon Kaynakları ve Ekonomik Açıdan Önemi

Avrupa, Asya ve Afrika'yı birbirine bağlayan bir coğrafyaya sahip olan Doğu Akdeniz, binlerce yıldan beri deniz ticaretinin önemli bir merkezi olmuştur. Antik dönemde Fenikelilerle birlikte artan Akdeniz'deki deniz ticareti, uzak medeniyetler arası etkileşimi geliştirirken, Akdeniz coğrafyasında büyük medeniyetlerin meydana gelmesini sağlamış ve dolayısıyla toplumların refahını arttırmıştır. Dünya deniz taşımacılığının en önemli transit bölgelerinden birisi olmasının yanında Doğu Akdeniz'in önemi, son dönemde bölgede bulunan hidrokarbon rezervleriyle daha da artmıştır. Bu kaynaklar Doğu Akdeniz'i enerji nakli konusunda stratejik bir kavşak olmaktan çok ileriye taşımıştır. Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının arasında yer alan Doğu Akdeniz'de yer alan doğalgaz rezervlerinin dünya genelindeki doğalgaz rezervlerinin %47'sini oluşturduğu düşünülmektedir.[300]

Akdeniz, günümüzde de deniz trafik yollarını içinde barındıran ve yeni keşfedilen rezervler sonucu enerji koridoru olması vasfıyla dünya ticareti açısından vazgeçilmez bir alandır. Uluslararası Denizcilik Örgütü (*International Maritime Organization*) tarafından yayımlanan verilere göre, dünya ticaretinin %80'inden daha fazlası denizlerden gerçekleştirilmektedir.[301] Bu ticaretin büyük bölümü enerji nakli şeklindedir. Bunun sebebi ise, Doğu Akdeniz'in dünyadaki petrol üretiminin %30'undan fazlasını gerçekleştiren Ortadoğu ile dünyadaki petrol tüketiminin

---

[299] Okan Çelik, "1982 BM Deniz Hukuku Perspektifinde Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı ve Enerji Kaynakları Paylaşımı Sorununun Hakkaniyet İlkesiyle Çözüm Yolları", 2016, https://www.academia.edu/30944932/Uluslararası_Hukuk_Doğu_Akdeniz_Deniz_Yetki_Alanları_Paylaşımı_Sorunu_ , (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2021), s. 3-4.

[300] Selçuk Duman, *Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar*, Berikan Yayınları, Ankara, 2021, s. 5.

[301] IMO, Marine Environment, https://www.imo.org/OurWork/Environment/Pages/Default.aspx, (Erişim Tarihi: 13 Eylül 2021).

yaklaşık %20'sini gerçekleştiren Avrupa'yı birbirine bağlayan nitelikteki konumudur.[302] Dünya ticaretinin tamamının %30'u ise Akdeniz'de gerçekleştirilmektedir. Dünya ticareti 4500 limana bağlı olan 50.000'den fazla gemi ile yapılırken, bu gemilerin 4.000 tanesi Doğu Akdeniz sularında seyir etmektedir. Bu veriye göre Doğu Akdeniz, dünya okyanusunun sadece %3'ünü kaplamasına rağmen, dünya ticaretinin 1/6'sı Doğu Akdeniz üzerinden yapılmaktadır. Doğu Akdeniz bu gücünü Türk Boğazları, Cebelitarık ve Süveyş Kanalı'na borçludur.[303] Cebelitarık Boğazı'ndan her sene ortalama 106.000 gemi geçmektedir, bu da deniz trafiğinin %10'una tekabül etmektedir. Bu ticari hareketliliğin en büyük bölümünü oluşturan enerji kaleminin %70'i Doğu Akdeniz üzerinden transfer edilmektedir.

ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin 2010 yılında yayımladığı rapora göre Mısır ile Kıbrıs arasındaki Nil, Kıbrıs ile İsrail arasındaki Leviathan, Girit'in güneydoğusunda kalan Heredot bölgesi ve Kıbrıs etrafındaki toplam enerji rezervi yaklaşık 30 milyar varil petrole eşdeğerdir. Bu rakamın piyasa değeri ise yaklaşık 1,5 trilyon dolara tekabül etmektedir. Ancak arama çalışmaları hala devam etmekte ve teknolojik imkanların gelişmesiyle bölgede var olduğu düşünülen enerji rezervlerinin oranlarında değişiklik oluşması muhtemeldir.

Doğu Akdeniz'de fazla miktarda enerji yatağı olabileceği konusunda en önemli işaret Mısır'dan gelmiştir. Mısır açıklarında Nil deltasında Shell şirketinin sondaj çalışmaları sonucu Şubat 2004'te Nil deltasının kuzeydoğusunda yer alan *North East Mediterranean* (NEMED) sahasında büyük miktarda hidrokarbon yatağı keşfettiğini duyurmuştur. Bugün bu sahada 1,5 trilyon kübik feet ya da 42 milyar m³ doğalgaz olduğu tahmin edilmektedir. Mısır Nil havzasında 15 tane ana kıyıya yakın alanda (onshore), 15 tane açık denizlerde (ofshore) tanımlı ruhsat için 2012'de teklif turlarına başlamıştır. Mısır'ın bu keşifleri diğer ülkeleri de enerji araştırmaları konusunda yüreklendirmiştir.

---

[302] International Energy Statistics, EİA, *https://www.eia.gov/international/data/world#/?tl_type=p&tl_id=5-A&pa=0000000000000000000000000000000000q&ct=0&ord=SA&c=ruvvvvvfvtvnvv1urvvvvfvvvvvvfvvvou20evvvvvvvvvvnvvuvo&f=A*, (Erişim Tarihi: 13 Eylül 2021).

[303] Levent Kürbüz, a.g.e., s. 16.

Ardından İsrail açıklarında sondaj çalışmalarını yürüten Amerikan Noble Enerji ve İsrail'in Delek Drilling, Anver, Isramco ve Dor şirketleri 2009 yılında Tamar-1 bölgesinde büyük miktarda doğalgaz yatağı bulunduğunu açıklamıştır. Delek Drilling şirketinin tahminine göre Tamar-1 ile Dalit-1 sahalarında yer alan toplam doğalgaz miktarının 255 milyar m³'tür. Delek yetkililerine göre söz konusu sahadaki bu doğalgaz İsrail'in 20 yıllık enerji ihtiyacını giderebilecek miktardadır.

Mısır ve İsrail'de peş peşe keşfedilen bu enerji kaynaklarının küresel güçlerin dikkatini çekmesiyle Doğu Akdeniz'deki araştırmalar artmıştır. Bölgedeki doğal gaz rezervleri konusunda en net bilgiyi veren ve 2010 yılında Amerikan Jeolojik Araştırmalar Merkezi tarafından yayımlanan rapora göre, Nil Deltası'nda yani Kıbrıs ile Mısır arasındaki bölgede 223.242 trilyon ayak küp doğal gaz, 1.763 milyar varil elde edilebilir petrol ve 5.974 milyar varil sıvı gaz bulunurken, Leviathan bölgesinde yani Kıbrıs ile İsrail arasındaki bölgede potansiyel olarak 122.378 trilyon ayak küp doğal gaz ve 1.689 milyar varil petrol olduğunu açıklanmıştır.[304] Heredot bölgesinde yani Kıbrıs ile Girit arasındaki bölgede 1,5 ve 2 trilyon metre küp iki ayrı rezerv keşfedilmiştir. Kıbrıs çevresinde ise 8 milyar varil petrolün var olduğu tahminler arasında yer almaktadır.[305]

Mısır ve İsrail'in ardından Lübnan 1970-1975 yıllarında bölgede petrol arama çalışmalarına başlamış fakat petrol çıkarma maliyetlerinin petrolden sağlanacak gelirden fazla olması sebebiyle çalışmalarına son vermiştir. Zaten sonraki süreçte ülkede gelişen iç savaş sonucunda Lübnan enerji arama çalışmalarına yatırım yapacak fırsatı elde edememiştir.[306] Fakat buna rağmen, Mısır ve İsrail'in enerji keşifleri Lübnan'ı da cezbetmiş, Lübnan hem kendi MEB alanını ilan etmiş hem de iki ve üç boyutlu sismik araştırmalar gerçekleştirmiştir. Lübnan'a ait MEB alanında 708 milyar m³ doğal gaz bulunduğu tahmin edilmektedir. İlan ve araştırmaların yanı sıra Lübnan, potansiyel gazın işlenebilmesi için 2012'de bir petrol yasası da hazırlatmıştır.[307]

[304] Bilge Adamlar Kurulu Raporu, a.g.e., s. 8-10.
[305] Selçuk Duman, a.g.e., s. 6.
[306] Sertaç Hami Başeren, 2010, s. 151.
[307] Bilge Adamlar Kurulu Raporu, a.g.e., s. 12.

Doğu Akdeniz'de enerji bağlamında yürütülen çalışmalarının Türkiye'yi en çok ilgilen kısmı GKRY'nin Kıbrıs'ın güneyinde gerçekleştirdiği sondaj ve ruhsatlandırma çalışmalarıdır. GKRY'nin bu çalışmaları tek taraflı olarak yürüttüğü hukuki, ekonomik, siyasi ve güvenlik anlamında hem Türkiye hem KKTC'yi doğrudan etkilemektedir. GKRY'nin 2006 yılında Kıbrıs'ın güneyinde tek taraflı olarak ilan ettiği 51.000 km²'lik alanda çalışmalara başlamış, 2007 yılında uluslararası ihale açmıştır. Bu kapsamda Amerikan Noble Şirketi 12. parselde araştrma yapmak üzere ruhsat almıştır. Bu şirket 2011 yılında 12. parselin güneydoğusunda bulunan Afrodit sahasında ortalama rezervi 198 milyar m³ doğal gaz yatağı bulduğunu duyurmuştur.

Ne Kıbrıs çevresindeki ne de Doğu Akdeniz havzasındaki enerji rezervi ve bu rezervin ekonomik karşılığı henüz net olarak saptanamamıştır. En olumlu tahminlere göre ise Doğu Akdeniz havzasında bulunan hidrokarbon kaynaklarının parasal değeri 3 trilyon dolara ulaşan ve 15 trilyon m³'e eş değerdir. Söz konusu kaynaklar, başta AB ülkeleri olmak üzere enerji talebi yüksek olup yeterli kaynağı bulunmayan devletler tarafından ana gündem maddesi haline getirilmiştir. Söz konusu rezervin bölgeleri şöyledir: Kıbrıs, Lübnan, Suriye ve İsrail arasında kalan bölgede 3 milyon ve 450.000 m³ doğalgaz ve yaklaşık olarak 1 milyar 700 milyon varil petrol yer almaktadır. Delta havzasında 7 trilyon m³ doğalgaz ve 1 milyar 800 milyon varil petrol vardır. Kıbrıs, Mısır ve İsrail arasında yer alan bölgede 10 trilyon m³ doğalgaz, 8 milyar varil petrol bulunmaktadır. Doğuya uzanan bölgede 3 trilyon m³ doğalgaz mevcuttur. Akdeniz'de toplam değeri 3 trilyon dolar olan 60 milyar varil petrole eşdeğer hidrokarbon rezervi olduğu da söylenmektedir. Bu ise, Avrupa'nın 30 yıllık, Türkiye'nin ise 572 yıllık doğalgaz ihtiyacını karşılayacak bir miktardır. İsrail'in Tamar ve Leviathan sahalarında ispatlanmış doğalgaz miktarı yaklaşık 700 milyar m³ ve bunun 1,8 trilyon m³'e kadar çıkabileceği tahmini söz konusudur. Yalnızca Leviathan sahasında ispatlanmış 453 milyar m³ doğalgaz miktarı 25 Avrupa ülkesine 6 yıl yetecek miktardadır.[308]

[308] Fatma Taşdemir, "Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları", *Ankara Strateji Enstitüsü*, Rapor No: 2012-3, Eylül 2012, s. 41-42.

Bu bağlamda söz konusu enerji kaynaklarının, enerji talep eden ülkelere ihraç edilmesi konusunda geliştirilen projelerin başında Doğu Akdeniz Doğalgaz Boru Hattı (*Eastern Mediterranean Natural Gas Pipeline*) projesi gelmektedir. Bu proje Kıbrıs açıklarından başlayıp Yunanistan'a ulaştırılması hedeflenen ve AB tarafından desteklenen bir projedir. Afrodit sahasından çıkarılacak olan gaz Yunanistan'a, Yunanistan'dan İtalya'ya ve buradan AB'ye iletilmesi planlanmaktadır. Derinliği 3 kilometre, uzunluğu 1900 kilometre olarak planlanan bu projenin yılda 10 milyar m³ doğalgaz taşıma kapasitesi vardır.[309] 02.01.2020 tarihinde Yunanistan, İsrail ve Kıbrıs liderleri arasında EastMed Boru Hattı projesi imzalanmıştır. Türkiye söz konusu projeyi kabul etmemiştir. Türkiye, Libya ile yapmış olduğu MEB anlaşmasıyla Doğu Akdeniz'de Libya ile karşılıklı kıyılarını kontrol etmeye başlayarak EastMed Boru Hattı'nın geçirilmesi planlanan deniz sınırlarına hakim olmuştur. EastMed Boru Hattı projesinin geçeceği deniz sınırları 22.07.2020 tarihi itibariyle Türkiye'nin kontrolündedir. Ayrıca Doğu Akdeniz'de eşit paylaşımı öngörmeyen bu proje Türkiye açısından "ölü doğmuş" bir projedir. Bu boru hattına sahip ülkeler ise Türkiye'yi bölgede barışa karşı bir tehdit unsuru olarak görmektedirler.[310] İsrail tarafından da desteklenen ve 19.07.2020 tarihinde onaylanan bu proje, Leviathan gazı için alternatif olarak görülmektedir.

Şekil-13: EastMed Boru Hattı Projesi

Kaynak: "EastMed'e İsrail Devlet Şirketi, 25 Ocak 2018, *https://www.kibrispostasi.com/c58-GUNEY_KIBRIS/n240945-eastmede-israil-devlet-sirketi*, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

[309] Paul Tugwell, "Leaders From Israel, Cyprus, Greece Sign EastMed Gas Pipe Deal", 2 Ocak 2020, *https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-02/leaders-from-israel-to-greece-set-to-sign-eastmed-gas-pipe-deal*, (Erişim Tarihi: 13 Haziran 2021).

[310] "EastMed gas: Paving the way for a new geopolitical era?", *https://www.dw.com/en/eastmed-gas-paving-the-way-for-a-new-geopolitical-era/a-49330250*, (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2021).

Son dönemde ABD'nin EastMed Boru Hattı projesinden çekilmesi gündeme gelmiştir. Bu çekilme kararının altında hem ekonomik hem de jeostratejik nedenler yatmaktadır. Jeostratejik açıdan Türkiye'nin bu projeden rahatsız olduğunu bilen ABD bölgedeki politikalarını yeniden şekillendirmektedir. ABD, EastMed projesine ilişkin çekincelerini gayri resmi bir yazı ile Yunanistan, İsrail ve GKRY'ye bildirmiştir. ABD'nin çekinceleri arasında projenin çevresel hassasiyetlere uzak olması ve ekonomik açıdan sürdürülebilir olmaması yer almaktadır. Ayrıca ABD'nin bu projenin söz konusu bölgede Türkiye ile gerginliğe yol açtığını vurgulaması Yunanistan'ı hayal kırıklığına uğrattı. Böylece Türkiye'nin, "Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye'yi ve KKTC'yi yok sayan hiçbir projenin başarılı olamayacağı" öngörüsü doğrulanmış oldu.[311] EastMed Anlaşması'nın ortaya çıkaracağı toplam maliyet 19,5 milyar dolarken, gazın Türkiye üzerinden taşınması 4,7 milyar dolar civarındadır. Yani 15 milyar dolar ucuza mal olacak bir proje tüm paydaşlar açısından daha faydalı ve karlı olacaktır.[312]

3.2.DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE UYUŞMAZLIĞI

Birçok çeşitli başlıkta anlatmaya çalıştığımız üzere, Doğu Akdeniz jeopolitik, jeostratejik, tarihsel, ekonomik ve güvenlik anlamında oldukça önemli ve yaşanan olaylar bağlamında da siyasi konjonktür açısından karmaşık bir coğrafya alanını teşkil etmektedir. Bunun bir nedeni de Doğu Akdeniz'in pek çok farklı ülkeyle çevrili oluşudur. İsrail- Lübnan, İsrail-Filistin, KKTC-GKRY ve Türkiye-Yunanistan gibi çeşitli ülkelerarasında mevcut gerilim ve uyuşmazlıklar sebebiyle, çatışan çıkarlar çeşitlenmekte ve devletlerarasındaki güven sorunları artmaktadır.[313] Son yıllarda keşfedilen petrol ve doğalgaz kaynakları da uyuşmazlıkları alevlendirmektedir.

---

[311] Tevfik Durul ve Derya Gülnaz Özcan, "Yunan uzmanlar ABD'nin EastMed'den desteğini çekmesini değerlendirdi", *https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yunan-uzmanlar-abdnin-eastmedden-destegini-cekmesini-degerlendirdi/2473798*, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2021).

[312] III.Güvenlik Sempozyumu Raporu, "Doğu Akdeniz'den Basra'ya Krizler ve Düzen", Polis Akademisi Yayınları, *dogu_akdenizden_basraya_rapor.pdf*, s. 60, (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2021).

[313] Selami Kuran, a.g.e., s. 274.

Yapılan son keşiflere göre gelecek 50 yılda bölgenin ciddi bir gaz kaynağı olarak kullanılacağı açıktır. Bölgede bulunan bu petrol ve doğalgaz yataklarının bölge ülkeleri ve Avrupa devletlerinin enerji ihtiyaçlarını önemli oranda karşılayabileceği düşünülmektedir. *United States Geological Survey (USGS)*[314] raporlarına göre Levant Baseni'nde 1,7 milyar varil kurtarılabilir petrol ve 122 Tcf (trilion cubic feet) = (3,5 trilyon m^3) kurtarılabilir doğal gaz varlığı olduğu tahmin edilmektedir.[315] Levant Havzası'nın yanında, Mısır'ın kuzeyinde Nil delta havzasında ve Girit'le Kıbrıs arasında kalan Heredot isimli havzada da büyük miktarda hidrokarbon bulunduğu tahmin edilmektedir. Dolayısıyla bölge ülkeleri söz konusu enerjiden en büyük payı alabilmek için deniz yetki alanlarını genişletme eğilimi sergilemekte ve bunu hayata geçirebilmek adına da Doğu Akdeniz'de kendi aralarında MEB anlaşmaları yapmak suretiyle bölgede zaten var olan siyasi çatışmaları ve güvensizliği arttırmaktadırlar.

Doğu Akdeniz'de keşfedilen zenginlikler artan refahın habercisi olmanın yanında artan uyuşmazlıkların da habercisidir. Yeni bulunan kaynakların yarattığı uyuşmazlıklar, hali hazırda var olan eski uyuşmazlıkları derinleştirirken eski-yeni sorunların bir araya gelmesiyle çözümsüzlüğü arttırmaktadır. Bilindiği üzere bölge devletleri arasında geçmişten beri var olan Kıbrıs sorunu, Türk-Yunan uyuşmazlığı gibi sorunlar mevcuttur. İlgili devletler arasında imkansız gibi görünen işbirliği sağlanacak olursa, hidrokarbon kaynaklarının da uyuşmazlıkların çözümünde katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. İşbirliği yönünde geliştirilmeyen her türlü politika daha fazla kriz ve çatışmaya yol açabilecektir. Dolayısıyla tarafların tutum ve davranışları, geçmişten beri var olan hassas siyasi sorunlarla günümüzde sağlamak istedikleri ekonomik çıkarları nasıl dengeleyecekleri konusunda belirleyici olacaktır.[316]

---

[314] Amerika Birleşik Devletleri Jeolojik Araştırmalar (USGS): Amerika Birleşik Devletleri'nin peyzajını, doğal kaynaklarını ve bunları tehdit eden doğal tehlikeleri inceler.

[315] Özer Balkaş, İsrail'de (Levant Baseni) Petrol ve Doğalgaz Faaliyetleri, Geliştirilen Doğal Gaz Rezervi ve Kıbrıs'ta Sondaj Gerginliği, Türkiye Petrol Jeologları Derneği (TPJD) TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, 2011, s. 1.

[316] Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması Sorunu: Tarafların Görüşleri, Uluslararası Hukuk Kuralarına Göre Çözüm ve Sondaj Krizi, *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, AÜSBF, Uluslararası Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Araştırma Merkezi, Yayın No:608, Ankara, 2013, s. 253.

Bölgeye kıyıdaş sayısız devletin varlığı yetmezmiş gibi, üstüne Rusya, ABD, İngiltere ve Avrupa Birliği gibi küresel güçlerin de bölgede söz sahibi olma istekleri Doğu Akdeniz'de çeşitli strateji ve işbirlikleri geliştirmelerine yol açmaktadır. Tüm bu gelişmeler Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıyıdaşlarıyla deniz yetki alanları sınırlandırmaları konusunu öncelikli ana gündem maddesi haline getirmiştir.

Daha önceki bölümlerde açıkladığımız üzere, kıta sahanlığı denize kıyısı bulunan devletin deniz altında bulunan jeolojik uzantısıdır. Hukuki açıdan tanımına gelince, kıta sahanlığına jeolojik uzantıya ek olarak kıta yamacı ve kıta yüksekliği de dahil edilir. BMDHS, jeolojik uzantı tanımına ek olarak MEB ve kıta sahanlığı kavramlarının uyumlu birlikteliğini sağlamak için mesafe ölçütünü de bu tanıma eklemiştir.[317] Hatırlatmak gerekirse, denize kıyısı bulunan devletler *ab inito* ve *ipso facto* olarak kıta sahanlığına sahip olurlar. Bunun anlamı, kıyı devleti herhangi bir ilanda bulunmaksızın ya da kullanması gerekmeksizin kıta sahanlığı hakkına haizdir. Dolayısıyla Türkiye'nin de doğal olarak Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı hakları mevcuttur.

Yine daha önce açıkladığımız MEB hususuna gelelim. MEB, kıyı devletlerinin esas hatlardan itibaren 200 deniz miline kadar devletlerin ancak ilan yoluyla sahip olabilecekleri bir deniz yetki alanıdır. Türkiye'nin ise Doğu Akdeniz'de herhangi bir MEB ilanı yoktur. MEB, tanımında yer alan 200 deniz milinin içerisinde kıyı devletine kıta sahanlığında bulunan hakların aynılarını kıyı devletine aynen verir. Ama buna ek olarak, kıyı devletine bu 200 deniz mili içindeki su kitlesindeki hakların da tamamını kıyı devletine verir. Dolayısıyla hem kıta sahanlığının hem MEB'in devletlere egemen haklar verdiğini söylemek doğru olacaktır. Yaşanan gelişmeler, gelecekte MEB'in karasularına dönüşebileceğini düşündürmektedir. Ama unutulmamalıdır ki kıta sahanlığı ve MEB kıyı devletinin ülkesinin bir parçası değildir.[318]

Akdeniz Havzası incelendiğinde egemen devletlerarasındaki mesafenin kısa oluşu ve coğrafi kısıtlamalar da bir diğer sorundur. Dünya düz bir şekle sahip olmadığı için, devletlere ait 200 mil sınır birbiriyle çakışmaktadır. Suriye ile Lübnan'ın, Türkiye ile

[317] BMDHS, md. 76.
[318] Sertaç Hami Başeren, a.g.e., s. 257.

Mısır'ın MEB sınırları birbiri içine geçmiştir. Kıyıdaş devletlerarasındaki mesafeler hiçbir noktada 400 deniz miline ulaşmadığından, devletlerin hiçbiri münhasır ekonomik bölgelerini 200 deniz milinin ötesinde ilan edememektedirler. Çünkü böyle bir ilan durumunda BMDHS'nin 57.maddesi uyarınca belirlenmiş MEB genişliğinin uygulanması, kıyı devletlerinin ilan ettikleri tüm deniz yetki alanlarının iç içe geçmesi sorununu doğuracaktır. 400 deniz milinden kısa olan karşılıklı kıyı uzunluğunun varlığı, kıyıdaş devletler açısından MEB sınırlarının belirlenmesi konusunda karşılıklı uzlaşma gerektirmektedir. Bu yüzden Türkiye, herhangi bir tek taraflı MEB ilanı yolunu tercih etmemiştir.[319]

Doğu Akdeniz'de yaşanan MEB uyuşmazlığının temelinin coğrafi koşullar olduğu düşünülse de, BMDHS'de yer alan en temel ilkeler olan hakkaniyet, hakça çözüm, oransallık, kapatmama ve coğrafyanın üstünlüğü ilkeleri gerçek ve doğru anlamda uygulanmamakta, devletlerin bu doğrultuda uygulamadıkları politikalar bölgedeki karışıklıkları doğuran temel etmen olarak karşımıza çıkmaktadır.[320] Bölge devletlerinin tutumları, tüm devletlerin çıkarlarını göz önünde bulunduracak çok taraflı şekilde değil, kendi çıkarlarını sağlamayı güden iki taraflı anlaşmalar çerçevesinde ilerlemektedir. Bu eğilimin özellikle GKRY ve Yunanistan'da olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bölgede yürütülen tartışmaların hukuksal düzlemde yürütülen bir tartışmadan ziyade, siyasi bir mesele boyutuna eriştiği görülmektedir.[321]

Bölgede güvensizlik ortamı oluşturan ve deniz yetki alanları konusunda uyuşmazlıkları arttıran GKRY ve Yunanistan, hem bölgesel güvenliği tehdit etmekte, hem de uluslararası hukuka aykırı olarak yaptığı anlaşmalar, KKTC ve Türkiye'nin MEB ve kıta sahanlığı alanlarını ihlal etmektedir. GKRY'nin yasadışı yollardan kendisinin olduğunu ileri sürdüğü sözde MEB alanlarında uluslararası enerji şirketlerine verdiği arama ruhsatlarının Kıbrıs adasından bile büyük olduğu bilinmektedir. Yunanistan'ın Meis, Girit, Kerpe hattını esas alarak ve Mısır ile MEB

---

[319] Turgut Kaymal, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu, Bahriye Enstitüsü, https://bahriyeenstitusu.org/2017/07/28/dogu-akdenizde-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlandirilmasi-sorunu/, (Erişim Tarihi: 2 Ekim 2021).

[320] Nejat Doğan, "*Doğu Akdeniz'de Enerji Stratejileri ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği*", 21.Yüzyıl Dergisi, Aralık 2013.

[321] Fuat Aksu, "*Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu ve Türkiye-AB İlişkileri*", Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, A.Ü.S.B.F. Yayınları, Ankara, 2013, s. 159-196.

anlaşması yaparak Türkiye'yi bölgede etkisiz hale getirmeyi amaçlamaktadır. Yunanistan-GKRY ikilisinin bu girişimleri Doğu Akdeniz'deki MEB uyuşmazlığının temelini oluşturmaktadır.

Bahsettiğimiz üzere, GKRY'nin Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmek suretiyle diğer birtakım kıyıdaş devletlerle, Türkiye'yi içlerine almaksızın yaptıkları bu anlaşmalar, açtıkları ruhsat sahaları ve bu sahalarda petrol ve doğalgaz arama konusunda verilen ruhsatlar bölgede ciddi sorunlar oluşturmaya devam etmektedir. Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının sorununda temel teşkil eden olayların başında gelenlerinden birisi de Kıbrıs sorunudur. Bu anlamda, uyuşmazlığı "*Kıbrıs sorununun denize yayılması*" olarak ifade etmek yerinde bir tabir olacaktır.[322] Zira Kıbrıs "*Yunanistan için daima emperyalist ve yayılmacı politikasının bir hedefi; Türkiye için, tarih boyunca bir savunma ve ulusal güvenlik meselesi olmuştur*".[323] Sorunun en temelinde bulunan ana çıkar ise esasen 21. yüzyılda en stratejik alanlardan biri olan ve bu konumunu koruyacak olan Doğu Akdeniz'de küresel güçlerin etkin olma mücadelesidir. Kaynaklar üzerinde hakim olma çabası çerçevesinde uyuşmazlıklar hızla gelişmektedir. Silahlı çatışma riski bile taşıyan bu sorunların, tırmanmaya meyilli uzun vadeli sorunlara dönüşeceği tahmin edilmektedir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki muhtemel kıta sahanlığı ve MEB alanları; Türkiye-Suriye sınırının denize vardığı noktadan Deveboynu Burnu'na kadar uzanan Anadolu kıyıları önündedir. Türkiye'ye ait bu alanlarını sınırlarını açıklamak gerekirse, Suriye-Türkiye kara sınırının denize ulaştığı Duran Deresi'nin denize döküldüğü noktadan başlayarak KKTC ile Türkiye arasında yapılan "*Akdeniz'de Kıta Sahanlığı'nın Sınırlandırılması Hakkında Antlaşma*" ile çizilmiş olan sınırın doğu ucunda 35° 49' 09" 889 K 34° 48' 51" 634 D noktasına uzanmaktadır. Türkiye-KKTC arasında bulunan kıta sahanlığı sınırını izleyerek bu sınırın batı ucunda 35° 16' 18" D boylamını takip ederek Anadolu-Mısır ortay hattına kadar gelir. Deveboynu Burnu'ndan geçen boylama kadar batı istikametinde bu hattı takip eden sınır; bu noktadan ise kuzeybatı yönünde Girit Adası ve Çoban Adası'nın arasından Ege

[322] Selami Kuran, a.g.e., s. 274.
[323] Ulvi Keser-Gökhan Ak, "Kıbrıs Sorunu Bağlamında Doğu Akdeniz'de Yapılması Gerekenler", *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, Ocak 2018, s. 106.

Deniz'ine ulaşmış olur. Ege-Akdeniz ayrım çizgisinden ve Rodos, Kerpe ve Çoban adalarının Akdeniz kıyılarında, Yunan karasularının dış sınırını takip eder ve Fethiye kıyılarında Akyarlar Burnu'nda sona ermiş olur.[324]

Şekil-14: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı ve muhtemel MEB alanları

Kaynak: Sertaç Hami Başeren, 2013, a.g.e., s. 254.

Doğu Akdeniz konusunun bu kadar çetrefilli hale gelmesi ve gündemden düşmemesindeki şüphesiz en önemli etkenlerden biri, günümüzdeki temel mücadele alanlarından birisinin uygun fiyata enerji arzını garantilemek olmasıdır. Gerek uluslararası kuruluşlar, gerek politika üretici merciler, gerek özel sektör kalemi enerji kaynağı keşifleri gerçekleştirmek için okyanuslara yönelim göstermektedirler. Bu anlamda dikkat çeken bölgelerden biri de 2003'ten beri araştırma ve sondaj çalışmaları yapılan Doğu Akdeniz olarak göze çapmaktadır.

Bölge ülkelerinden Mısır'ın 2012'de Nil Havzası'nda 15 tane kıyıya yakın bölgede tanımlı ruhsat (*onshore*), 15 tane açık deniz bölgesinde tanımlı ruhsat (*offshore*) için teklif turlarına başlaması, bölgede bulunan diğer ülkeleri hidrokarbon kaynaklarını araştırma konusunda cesaretlendirmiştir. Fakat daha geriye gidilecek olursa, İsrail'in

[324] Sertaç Hami Başeren, a.g.e., s. 255.

1960'larda deniz araştırmalarına başlayıp ilk küçük keşfini 1999'da, ilk büyük saha keşfini de 2009'da gerçekleştirdiği görülmektedir.[325]

Doğu Akdeniz'de GKRY ve Yunanistan, bölgede adaları bulunmayan diğer kıyı devletleriyle birlikte başta Mısır ve Türkiye'nin aleyhine olmak üzere, maksimalist tutumlar sergilemektedirler. Bunu da hiç tereddütsüz bir biçimde uluslararası hukuka aykırı olarak, Meis, Rodos ve Kıbrıs adaları başta olmak üzere adaların coğrafi konumlarını yanlış şekilde kullanarak ve ortay hatlar yöntemini suiistimal ederek yapmaya çalışmaktadırlar. Bu ikilinin kurallara doğrudan aykırı olarak dile getirdikleri maksimalist isteklere, Türkiye ve KKTC doğal olarak karşı çıkmaktadırlar. Karşı çıkışlar işe yaramadığı gibi, Yunanistan ve GKRY hem çeşitli üçüncü devletlerle anlaşmalar yapmaya devam ediyor, hem de tek taraflı işlemler yoluyla aslında sahip olmadıkları yetkileri ve çizmek istedikleri sınırları Türkiye ve KKTC'ye dayatmaya çalışmaktadırlar.

Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorununun ortaya çıkmasının nedeni, bu tutumlarla birlikte GKRY'nin KKTC ve Türkiye'yi görmezlikten gelerek Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmesi ve bölgedeki diğer komşu kıyıdaş devletler olan Mısır, İsrail, Lübnan gibi ülkelerle MEB bölgelerinin belirlenmesine yönelik anlaşmalar yapmasıdır. GKRY ile Mısır arasında MEB anlaşması 17.02.2003'te imzalanmıştır ve 2004'te Birleşmiş Milletler tarafından tescil edilmiştir. GKRY ile Lübnan arasındaki anlaşma ise 17.01.2007'de, GKRY ile İsrail arasındaki MEB anlaşması 17.12.2010'da imzalanmıştır.[326] GKRY ile yapılan bu anlaşmalar sonucunda, anlaşmayı yapan devletlerin hak kaybına uğradıkları açıktır. Örneğin Mısır, Türkiye ile ortay hatlar esasına dayanarak bir anlaşma gerçekleştirmek yerine, Yunanistan ile Rodos, Girit, Meis, Kerpe ve Çoban adalarının kısa kalan kıyıları arasında bir sınırlandırma anlaşması yaptığı takdirde, Yunan kıyıları Anadolu kıyılarına kıyasla daha güneyde olduğundan bu kez Yunanistan lehine ek bir bölge daha kaybetmiş olacaktır.[327]

---

[325] Selami Kuran, a.g.e., s. 275.
[326] Ferhat Kökyay, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Akdeniz Enerji Politikası, *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı: 101, İstanbul, 2021, s. 149.
[327] Sertaç Hami Başeren, a.g.e., s. 261.

Şekil-15: GKRY-Yunanistan ikilisinin Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye kabul ettirmeye çalıştığı hukuka aykırı deniz yetki alanları

Kaynak: Emin Erol, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Hidrokarbon Çalışmaları, Birlik, Sayı:220, 2018, s. 36.

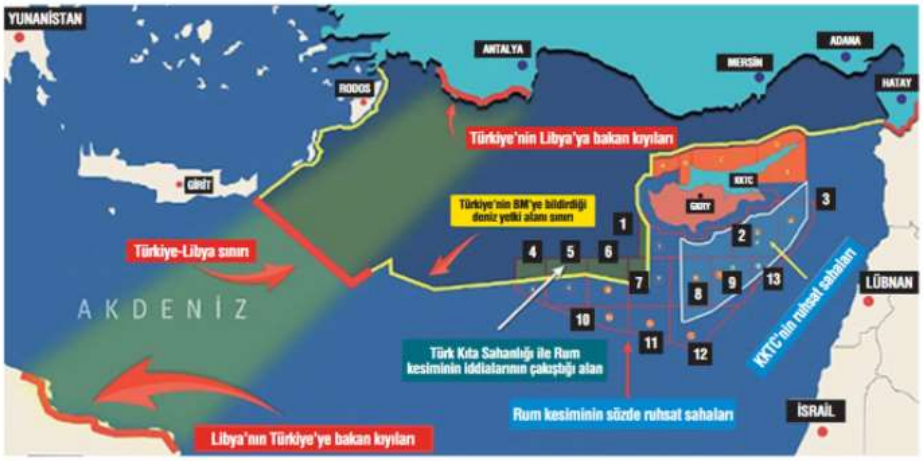
Türkiye bu anlaşmaların hiçbirini tanımadığını resmi olarak Nota yoluyla bildirmiştir. Türkiye'nin notasına rağmen GKRY Parlamentosu Lübnan-GKRY MEB sınırlandırma anlaşmasının ardından 26.01.2007'de ilan ettiği bir yasa ile, Kıbrıs Adası'nın güneyinde, Lübnan ve Mısır ile kendi arasında çizmiş olduğu sınırların içinde 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan etmiştir ki bu ruhsat sahalarının yüzölçümleri toplamı 70.000 km²'dir. Bu ruhsat sahalarından 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı olanları, Türkiye'nin 02.03.2004 tarihli ve 2004/Turkuno DT4739 numaralı notasıyla Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı alanlarının 7.000 km²'lik kısımda koruma altına aldığı hakları ihlal etmiştir.[328] Ayrıca, 2, 3, 8, 9, 12 ve 13 numaralı parseller de KKTC'nin hak iddia ettiği alanlarla çakışmaktadır. Böylece aşağıdaki şekilde görüldüğü üzere yalnızca 10 ve 11 numaralı parsellerde çakışma olmamaktadır.[329] GKRY ve Yunanistan'ın haksız talep ve tecavüzleri, Türkiye'nin haklarını ihlal etmektedir. KKTC ve Türkiye tarafından kabul edilmeyen bu girişimler, GKRY ve

[328] Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz'de Gerilim", https://tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/munhasir-ekonomik-bolge/dogu-akdeniz-serhat-h-baseren/, (Erişim Tarihi: 25 Şubat 2021).

[329] "Akdeniz'de Yeni Parsel Gerilimi", 04.12.2021, https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/812245.aspx, (Erişim Tarihi: 2 Mart 2021).

Yunanistan için hak doğurmadığı gibi, tarafımızca yalnızca uyuşmazlık konuları olarak kayda geçilmektedir.

Şekil-16: Türk Kıta Sahanlığı ile Rum kesiminin iddialarının çatıştığı alan

Kaynak: "Akdeniz'de Yeni Parsel Gerilimi", 04.12.2021, https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/812245.aspx, (Erişim Tarihi: 2 Mart 2021).

GKRY bununla da sınırla kalmamış, Kıbrıs adasının doğusunda kalan, Kıbrıs adası ile Lübnan arasında bulunan 3 ve 13 numaralı sahalar dışında, Türkiye'nin haklarını ihlal eden bölgeler dahil olmak üzere, geriye kalan 11 sahada ruhsat vermek için 55.000 km²'lik alanı ihaleye açmıştır. Bu ihaleyle birlikte Amerikan Noble şirketi "Afrodit" isimli araştırma gemisiyle çalışmaya başlamıştır. GKRY'nin tüm bu uygulamaları KKTC ve Türkiye'nin haklarının ihlaline yol açmaktadır. Söz edilen 55.000 km²'lik alanın 7.000 km²'lik kısmı Türkiye'nin alanlarını tecavüz ederken, 48.000 km²'lik kısmı KKTC'nin alanlarını tecavüz etmektedir. Bu yüzden, Türkiye ile KKTC arasında 21.09.2011 tarihinde New York'ta "Kıta Sahanlığı'nın Sınırlandırılması Anlaşması"[330] yapılmıştır.

[330] T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, "Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/471), Sıra Sayısı: 114", 14.10.2011, https://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0471.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2021).

Şekil-17: KKTC tarafından TPAO'ya verilen hidrokarbon işletme ruhsatları

Kaynak: Türkiye-Libya Deniz Mutabakatının Fikir Babası Tümamiral Dr. Cihat Yaycı SDE'de konuştu, 5 Aralık 2019, *https://www.sde.org.tr/toplanti/turkiye-libya-deniz-mutabakatinin-fikir-babasi-tumamiral-dr-cihat-yayci-sdede-konustu-faaliyeti-14295*, (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

Türkiye ile KKTC arasında yapılan "*Kıta Sahanlığı'nın Sınırlandırılması Anlaşması*" Doğu Akdeniz'de yürütülen faaliyetlere karşı KKTC ve Türkiye'nin aktif bir politika izleyeceğini göstermesi anlamında mühim bir belgedir. Bu anlaşma sayesinde taraflar, GKRY'nin adanın tamamı üzerinde tek temsilcisiymiş gibi tek başına hakimiyet kurmasını engellerken, aynı zamanda Kıbrıslı Rumların Türkler üzerinde kurmaya çalıştıkları siyasi hakimiyete karşı da tepkilerini açıkça ortaya koymuşlardır. Yine Türkiye 04.10.2005 tarihinde BM genel sekreterine verdiği bir nota ile[331] Akdeniz gibi yarı kapalı ya da kapalı bir denize kıyısı olan devletlerin haklarını kullanırken işbirliği içinde hareket etme gibi bir zorunluluklarının olduğunu ve deniz yetki alanlarının tüm devletler açısından yükümlülük doğurduğunu belirtmiştir.[332] Bu anlaşmanın siyasi açıdan üç mesaj verdiği söylenebilir ki bunlar:

1. Ada üzerinde iki eşit siyasi otoritenin varlığı kabul edilmelidir.
2. Kıbrıs Türkleri adanın tamamı üzerinde meşru, eşit ve ayrılmaz haklara sahiptir.[333]

[331] Sertaç Hami Başeren, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, Yayın No:31, 2010, s. 111.
[332] Kapalı ya da yarı kapalı denizlere kıyısı olan devletlerarasında işbirliği: Kapalı ya da yarı kapalı bir denize kıyısı bulunan devletler, sözleşme gereğince kendilerine ait haklar kullanıp yükümlülükleri yerine getirirken işbirliği içinde olmalıdırlar., BMDHS, md. 123.
[333] Selami Kuran, a.g.e., s. 276.

3. Adada çözüm olmadığı sürece, Türkiye'nin Akdeniz'deki muhatabı KKTC'dir.

Tüm bu mesajlarla, KKTC'nin egemenlik hakları vurgulanmaktadır. Bu anlaşmanın siyasi ve hukuki ölçekte mütekabiliyet ve iyi niyet üzerine kurulduğu söylenebilir. Anlaşma ile Türkiye ve KKTC'nin Akdeniz'de bulunan kıta sahanlıklarının bir kısmı uluslararası hukuka uygun şekilde ve hakça ilkeler çerçevesinde 27 coğrafi koordinatın birleştirilmesiyle elde edilen bir çizgiyle sınırlandırmaktadır.[334] Anlaşmanın nihai amacı Kıbrıs'ta kalıcı çözüme ulaşmaktır. Anlaşma yapılırken önleyici ve caydırıcı bir tedbir olarak düşünülmüştür. Çünkü zaten GKRY'nin herhangi bir sondaj faaliyetine başlaması durumunda bu tür bir anlaşmanın imzalanacağı daha önceden bildirilmiştir. Dolayısıyla KKTC ve Türkiye'nin barışçıl yollarla bir çözüme ulaşma gayretinde olduğu apaçıktır.[335] Bu anlaşmanın sonucunda 23.09.2011 tarihinde "Piri Reis" isimli Türk sismik araştırma gemisi Kıbrıs Adası'nın güneyinde bulunan "G" bölgesinde petrol sondajı gerçekleştirmek için 4.000 kilometrelik alanda gerekli çalışmalara başlamıştı. Bu gemi çalışmalarına 2 Kasım 2011 tarihinde son vermiştir.[336]

Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorununun temelinde pek çok sebep bulunmaktadır. Uyuşmazlığın ana sebebinin "*Münhasır Ekonomik Bölgelerin iç içe geçmesi*" ve Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olmasından dolayı "*MEB sınırları arasında taşmalar*" oluşmasıdır. Ana nedenler dışında, uluslararası hukukun geçirdiği değişim ve dönüşüm, bölgenin çok karmaşık siyasi bir coğrafyadan oluşması, bölge ülkeleri arasında çatışan çıkarlar ve bölgedeki petrol ve doğalgazın paylaşılması sorununun varlığından söz edilebilir. Ayrıca, KKTC'nin uluslararası

---

[334] Dışişleri Bakanlığı, 21 Eylül 2011 Türkiye-KKTC Kıta Sahanlığının Sınırlandırılma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, No: 216, *https://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-_-kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa*, (Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021).

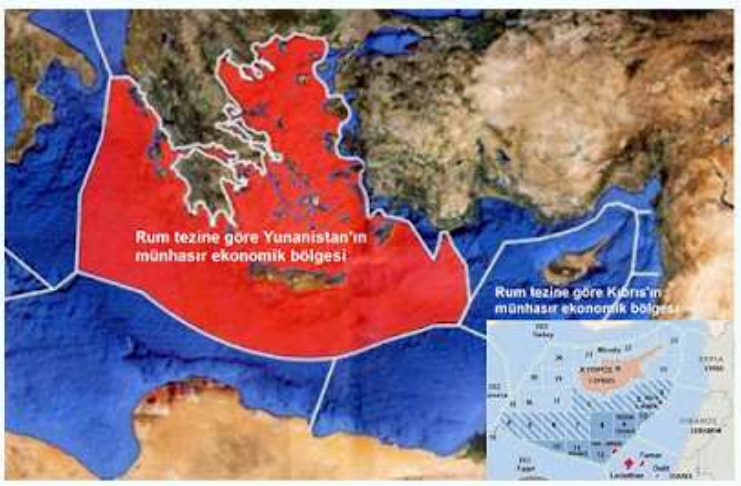
[335] İsmail Şahin, The Continental Shelf Delimitation Agreement Between Turkey and TRNC, *Adalet Dergisi*, Sayı: 65, 2020, s. 51-70.

[336] Piri Reis, "G noktası" bölgesinde çalışmalarını tamamlamak üzere, *https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n65258-piri-reis-g-noktasi-bolgesinde-calismalarini-tamamlamak-uzere*, (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2021).

alanda varlığının halen tartışılıyor oluşu, onun MEB hakları bağlamında da tartışmaları gündeme getirmektedir.[337]

Yine Yunanistan Rodos, Meis ve Girit hattını esas alarak Doğu Akdeniz'in bu tarafında kıyı oluşturmaya çalışmaktadır. Yunanistan hakkı olmadığı halde, Meis adasına tam yetki vererek bu ada ile Mısır arasında Türkiye'yi dışlamak suretiyle MEB sınırlandırması yapmak istemektedir. Yunanistan, Türkiye ile Rodos adası arasındaki kıta sahanlığı sınırını en doğuda kalan Ege adaları ile Türkiye arasında çizmektedir. Böylesi bir uygulama halinde, Türkiye'nin açık denizlere erişim imkanı yok olmaktadır. GKRY ve Yunanistan ortay hatları esas alarak Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezi'nde dar bir deniz alanına hapsedecek stratejiler geliştirmektedirler. Tüm kıyı devletlerinin küresel güçleri arkalarına alarak ve yalnızca kendi çıkarları doğrultusunda işbirliği geliştirmeleri sonucunda Türkiye Akdeniz'de yalnızlaşmakta ve ileri sürdüğü tezler güçsüz hale gelmektedir. Daha sonra detaylı inceleyeceğimiz Türkiye-Libya mutabakatının üçüncü devletlere karşı ilan edilmesiyle bu durum giderilmeye çalışılmıştır.[338]

Şekil-18: Rum tezine göre Yunanistan'ın MEB'i

Kaynak: Cemal Aslan, Rum-Yunan İkilisinin Doğu Akdeniz'de "Egemenlik Yayılması", *Doğu Akdeniz Petrol & Gaz ve Enerji Panorama,* 2019.

[337] Selami Kuran, a.g.e., s. 277.
[338] Selami Kuran, a.g.e., s. 277.

Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda zorluklar çıkaran hususlara kısa kısa özetlemek faydalı olacaktır. Bu başlıca sorunları önce maddeleyip sonra kısa kısa açıklayacak olursak bunlar:

1. Deniz yetki alanlarının birbirleriyle kesişiyor olması
2. Doğu Akdeniz bölgesinde yer alan adaların her birinin kendi deniz yetki alanlarının olması
3. Avrupa Birliği'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlaması üzerindeki etkisi

Bahsettiğimiz üzere, Doğu Akdeniz'de yaşanan sorunların başında deniz yetki alanlarının kesişiyor olması gelmektedir. BMDHS'ye göre olması gereken 12 millik karasuları sınırı ve 350 millik kıta sahanlığı sınırı denize kıyısı bulunan devletlerin deniz yetki alanlarının kesişmesi sonucunu doğurmaktadır. Söz edilen kesişme aşağıdaki resimde görülmektedir. Bahse konu olan kesişme, keşfedilen potansiyel enerji kaynakları bağlamında ciddi uyuşmazlıklara yol açmaktadır.[339]

Doğu Akdeniz'de Sicilya, Kıbrıs, Meis ve Malta adalarının bulunduğu bilinmektedir. Bu adaların kendi deniz yetki alanlarına sahip olmaları da bölgedeki karışıklığı etkilemektedir. Kıbrıs adasında hem Türkiye hem de Yunanistan'ın yönetiminin bulunduğu ikili yapı ve GKRY'nin KKTC'yi yok sayarak geniş petrol ve doğalgaz arama sahaları açması bu sorunların en temeline örnektir. Kısacası zaten var olan deniz yetki alanları sorunu adaların varlığıyla daha da karmaşıklaşmaktadır. Aşağıdaki şekilde görüldüğü üzere Kıbrıs adasındaki iki devletli yapı arama sahalarının kesişmesine yol açmaktadır.

Doğu Akdeniz'de Yunanistan ve Türkiye, birbirleriyle çakışan MEB ve kıta sahanlığı iddialarına sahiptir. Yunanistan, kendi anakarasına oldukça uzak ve Türkiye anakarasına neredeyse bitişik noktadaki Yunan adalarına, anakaralarla aynı miktarda deniz yetki alanı ürettiği gerekçesiyle Türkiye'ye karşı tutarsız tavır ve taleplerde bulunmaktadır. Adaların anakaralarla aynı ölçüde hakka sahip olduğunu ileri sürerek, deniz yetki alanlarını ayıran ortay hattın, Türkiye'nin anakarası ile en doğuda yer alan Yunan adaları arasında çekilecek olan ortay hat esas alınarak belirlenmesi gerektiğini

[339] Erkan Güney, a.g.e., s. 1-25.

savunmaktadır. Türkiye ise, Yunan adalarına verilecek haklar ile Türkiye anakarasına verilecek hakların gayet tabi eşit olmaması gerektiğini, böyle olursa da bunun hem hakkaniyet ilkeleriyle hem de uluslararası hukuk ile ters düşeceğini savunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin talebi, ortay hakkın ters tarafında kalan adalara ya hiç hak tanınmaması ya da kısmi hak tanınması gerekliliği yönündedir. Çünkü neredeyse Türkiye anakarasının hemen yanındaki Yunan adalarının Türkiye'nin güneyde ve batıdaki deniz yetki alanlarıyla bağlantısını kesmesi uluslararası hukuk çerçevesinde açıklanamaz.[340]

Maddelerimizden sonuncusu olan Avrupa Birliği'nin etkisine gelecek olursak, Avrupa Birliği'nin Doğu Akdeniz'deki yetki alanı tartışmalarına yaklaşımı hukuksal bir zeminden çok siyasi bir nitelikte yürüttüğü görülmektedir. Yunanistan ve GKRY, Avrupa Birliği'ne üye olduklarından, birliğin denizlere ilişkin düzenlemelerinden yararlanarak kendi ulusal çıkar ve önceliklerini besleyecek girişimlerde bulunma konusunda serbesti elde etmekte ve bir meşruiyet alanı kazanmaktadırlar. Bu duruma örnek olarak, GKRY'nin ilan ettiği MEB'de hidrokarbon kaynaklarının araştırılması ve işletilmesi konularında ruhsat verme ve ihaleye çıkma süreçlerinde hazırladığı dosyaların AB mevzuatına uygun olarak yapıldığı bilinmektedir. Türkiye bu birliğe üye olmadığından AB siyasalarının belirlenmesinde karar alma mekanizmalarında etki gösterememekte, dolayısıyla verilen kararları kabul etmek ya da reddetmek şeklinde iki davranıştan birini hayata geçirebilmekte, hatta çoğunlukla kararları kabule zorlanmaktadır. Bu da AB ile Türkiye arasında bitmek bilmeyen bir müzakere, pazarlık ve çekişme sürecine neden olmaktadır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki uyuşmazlık temelde her iki ülkenin de ulusal deniz sınırlarının belirli olmaması ve sınır belirsizliklerinin yarattığı yetki bölgelerinde doğan çatışmayla alakalıdır. Hem Ege Denizi'nde hem Akdeniz'de Yunanistan ile Türkiye arasında deniz yetki alanlarını belirleme anlaşmasının yapılmamış olması ikili ilişkileri zorlaştırmakla kalmayıp, AB ile yürütülen üyelik müzakerelerini de olumsuz etkilemektedir. Lozan Barış Antlaşması sonucunda iki ülke arasındaki kara sınırları belirlenmiş olsa da,

[340] Ferhat Ercümen, "Doğu Akdeniz'deki Yetki Alanlarının Belirlenmesinde Adaların Rolü", Anadolu Ajansı, *https://www.aa.com.tr/tr/analiz/dogu-akdenizdeki-yetki-alanlarinin-belirlenmesinde-adalarin-rolu/1670572*, (Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2021).

1923'ten bu yana iki ülkenin deniz sınırlarını belirleyecek herhangi bir haritalandırma yapılamamıştır. Tüm bunlara ek olarak ayrıca egemenliği antlaşmalarla devredilmemiş coğrafi formasyonlar sorunu da eklenince durum daha karmaşık bir hal almaktadır. Tüm bunlar değerlendirildiğinde, Türkiye'ye olan yaklaşımın AB üyeliğinden bağımsız şekilde yapılması gerekmektedir. Yunanistan ve GKRY üyesi olduğu için AB sorunu içselleştirmiş durumdadır. Bu belirsizlik ortamında Yunanistan ve GKRY, Türkiye'nin Gümrük Birliği yükümlülüklerini yerine getirmediği gerekçesiyle Türkiye'nin bazı konularda görüşme başlatmasının önüne engel koymaktadır.

Genel boyutlarıyla incelendiğinde AB'nin deniz yetki alanları konusundaki amaçlarını sıralayacak olursak bunlar, AB'nin sınırları içindeki deniz alanlarında yürütülen konularda ortak uygulamaları hayata geçirmek, üye ülkelerin birliğin kurallarını etkin uygulamasını kolaylaştırmak, ortak düzenlemeleri uygulamak için gerekli olan alt yapı ve finansman desteğini vermek, ulusal-uluslararası ve birliğin mevzuatı arasında uyumlu bir hukuki zemin oluşturmak ve birlik ile birliğe komşu devletlerarasında işbirliğini geliştirmek şeklinde özetlenebilir. Bununla beraber ortak deniz alanlarının iç ve dış sınırlarının belirlenmesi hususunda ortaya sorun çıkması durumunda AB'ye üye ülkelerle komşu ülkeler arasındaki uyuşmazlığın ortadan kaldırılabilmesi için yargısal çözüm konusundaki her türlü girişimi de desteklemektedir. Fakat tüm bu yazılı kurallara rağmen uygulamaya gelindiğinde AB'ye halihazırda üye olan devletlerle komşu devletler ya da aday ülkeler arasındaki sınırlandırma müzakerelerinde üye ülke açık bir biçimde daha avantajlıdır. Bilindiği üzere birlik kendi üyesi olan devletlerin tezlerine yakın bir duruş sergilemektedir, aday ülke için ise süreç zorlu bir pazarlığa evrilmektedir.[341]

[341] Fuat Aksu, a.g.e., s. 166.

3.3.DOĞU AKDENİZ'DE KIYIDAŞ DEVLETLERİN UYGULAMALARI

Kıbrıs Adası'nın güney ve güneydoğusunda bulunan petrol ve doğalgaz rezervleri, MEB uyuşmazlığının habercisi olmanın yanında bölgede uluslararası hukukun getirdiği engeller, yaşanmakta olan çıkar çatışmaları, bölgede tırmanmakta olan siyasi gerilimler, keşfedilen enerji kaynakları ve karmaşık fiziki coğrafya Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları sınırlandırılması sorununu uzun soluklu bir uyuşmazlık haline getirmiştir.

Doğu Akdeniz'deki yetki alanları uyuşmazlığının temelinde MEB bölgelerinin birbiriyle çakışması yatmaktadır. KKTC'nin devlet olarak tanınırlığının olmaması, adanın sahip olması gereken haklar bakımından uyuşmazlığı arttırmıştır. Ayrıca Yunanistan'ın, Türkiye'ye yakın konumda bulunan adaları olan Meis, Girit ve Kerpe'nin MEB'e sahip olduğunu iddia etmesiyle Türkiye Doğu Akdeniz'de oldukça küçük bir alana hapsedilmektedir. Bu anlamda, bölgede bulunan enerji kaynakları devletlerin kendi çıkarlarını sağlamaları için ürettikleri MEB alanı tartışmalarını alevlendirmiştir.

Doğu Akdeniz olarak kabul edilen bölgede Yunanistan, Türkiye, Suriye, İsrail, Mısır, Filistin, GKRY ve KKTC kıyıları yer almaktadır. Ayrıca İngiltere'ye ait olan ve GKRY sınırlarının içinde bulunan Akrotiri ve Dikelya üsleri, MEB uyuşmazlığı konusunda İngiltere'nin de bölgeye dahil olmasına neden olmaktadır. Bu bölümde Doğu Akdeniz'de kıyısı bulunan tüm devletlerin bölgede MEB uygulama ve politikaları incelenecektir. Türkiye'nin uygulamalarına ise tezin 4. bölümüne saklanacaktır.

3.3.1. Yunanistan

Yunanistan 1936 yılında 3 mil olan karasularını ulusal mevzuatında 6 mil karasuları genişliğine çıkarmıştır.[342] Ayrıca 1982 BMDHS'yi kabul etmesiyle beraber, sözleşmeden kaynaklanan haklarını kullanarak karasuları sınırını 12 mile çıkarma hakkını saklı tutup, uygun şartlar olursa bu hakkını kullanacağını ilan etmiştir. Ve bunun ötesinde 200 metre derinliğe kadar veya bunun ötesinde işletme ve araştırmaya elverişli derinliğe kadar uluslararası anlaşmalarla kabul edilen kıta sahanlığında münhasır hakları olduğunu kabul eden yasaya sahiptir. Yine Yunanistan, kendisi ile kıyıları bitişik veya karşılıklı ülkelerle arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hususunda bir anlaşma bulunmadığı takdirde, ortay hattın sınır oluşturacağını da ulusal mevzuatında kabul etmiştir.

Son dönemde gerçekleşen enerji keşifleriyle birlikte, Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi'nde geçmişten beri var olan deniz yetki alanlarını paylaşım sorunları Doğu Akdeniz'e de taşınmıştır. Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki temel tezinin, Anadolu ile en yakın Yunan adaları arasında ortay hat çekerek bunu Türkiye'ye kıta sahanlığı sınırı şeklinde dayatmak olduğu gerek diplomatik girişimlerinden, gerek sahada uyguladığı politikalarından gerekse yaptığı birtakım açıklamalardan anlaşılmaktadır. Yunanistan'ın BM'ye iletmiş olduğu hükme göre, "*Kıyıları Yunan kıyıları ile yan yana veya karşı karşıya bulunan komşu devletlerle sınırlandırma anlaşması akdedilmemişse, kıta sahanlığı ya da (ilan edilmemişse) MEB'in dış sınırı; her noktası karasularının genişliğinin ölçüldüğü esas hatların üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıktaki ortay hattır.*"[343]

Yunanistan'ın ortay hat prensibine dayalı MEB sınırlandırılması amacı doğrultusunda Libya ve Mısır ile temasa geçtiği görülmektedir. Fakat Mısır, Yunanistan'ın Mısır ile Meis adası arasında ortay hat çekerek kıta sahanlığı sınırlandırması yaparken, Meis adasına kıta sahanlığı hakkı vermek istemesini kabul

[342] *https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/GRC_1936_Law.pdf*.
[343] 2289/1995 sayılı "Maden, Hidrokarbon Arama ve İşletme ve Diğer Ahkam" hakkında yasanın 4011/2011 sayılı "Elektrik ve Doğal Gaz Enerji Piyasasının İşletilmesi, Hidrokarbon Arama, Üretim ve Nakil Ağları ve Diğer Ahkam" hakkında yasanın madde 156.1 ile değiştirilen 2/1 maddesinde kıta sahanlığının dış sınırı konusunda düzenleme.

etmemiştir. Mısır bunun nedeni olarak Türkiye'yi incitmek istemediğini ifade etmiştir.[344] Yine Yunanistan'ın GKRY ile de birtakım deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşması yapma girişimleri olduğu ve bunların basına da yansıdığı görülmektedir.[345]

Yunanistan'ın akademik ve siyasi çevrelerinde sürekli gündemde olan MEB tartışmalarına bakıldığında, hak iddiası içeren bölümlerin büyük ölçüde Türkiye'nin Anadolu yarımadasıyla örtüştüğü görülmektedir. Yunanistan'ın hak iddia ettiği bu alanlar ise, uluslararası deniz hukuku ilkeleri uyarınca karasuları dışında kıta sahanlığı ve MEB hakkı bulunmayan adalardan kaynaklanmaktadır. Yani Yunanistan'ın aslında ileri süremeyeceği bir iddiada bulunarak pazarlık etmeye çalıştığı görülmektedir. Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlığı bölümünde de genel hatlarıyla bahsettiğimiz üzere Yunanistan; Rodos (Rhodes), Meis (Castellorizzo), Girit (Crete), Kaşot (Çoban,Kasos) ve Kerpe (Karpathos) hattını esas almak suretiyle, eşit mesafe/ortay hatta dayalı bir sınırlandırma gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.[346] Bu sınırlandırmayı yaparken, adaların her birine teker teker ve tam anlamıyla kıta sahanlığı verilmesini istemektedir. Bu sayede Türkiye'yi Meis ve Rodos adalarıyla Anadolu arasında çizilen ortay hattın kuzeyine hapsedip, güneyde kalan geniş alanda MEB ve kıta sahanlığını Rodos, Meis, Girit, Kaşot ve Kerpe güney kıyılarıyla Mısır'ın kıyıları arasında sınırlandırmaya çalışmaktadır.[347] Söz konusu adaları takımadalar olarak kabul ederek hem Türkiye hem de GKRY, Mısır ve Libya ile bu adaların sınırlarına göre anlaşma sağlamak istemektedir. Fakat bu sınırlandırma Türkiye ile adalar arasında değil, Yunanistan ile Türkiye anakara coğrafyası arasında gerçekleştirilmelidir ki bu coğrafyanın üstünlüğü ilkesinin gerekliliğidir. Yunanistan "ters tarafta kalan adalar" konusunda UAD kararlarını ve hakkaniyet ilkesini dikkate almayarak hareket etmektedir. Bölgede Girit dışındaki adalar ters tarafta kaldıkları için MEB hakları bulunmamaktadır. Bu durumun benzeri İngiltere-Fransa Davası'nda

---

[344] Sertaç Hami Başeren, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, Yayın No:31, 2010, s. 8.

[345] Greek City Times, "Turkey reacts violently but it is time for a Greece-Cyprus EEZ deal", *https://greekcitytimes.com/2020/08/07/turkey-reacts-violently-but-it-is-time-for-a-greece-cyprus-eez-deal/*, (Erişim Tarihi: 3 Haziran 2021).

[346] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2020, s. 48.

[347] Sertaç Hami Başeren, a.g.e., s. 8.

yaşanmıştır. İngiltere'ye ait olup Fransa'ya daha yakın konumda bulunan Kanal adalarına sınırlandırmayla birlikte UAD sadece 12 mil genişliğinde çerçevelenmiş karasuyu/kıta sahanlığı alanı tanımıştır.[348] Yunanistan-Türkiye deniz yetki alanı sınırlandırılmasında ise Türkiye anakara coğrafyası ile Yunanistan adalarının sosyal yapıları karşılaştırıldığında, adalara MEB değil, yalnızca karasuyu hakkı tanınmalıdır.

Yunanistan, Girit'in çevresinde var olduğu düşünülen hidrokarbon kaynaklarının Türkiye tarafından kullanılmasını sınırlandırmayı planlamaktadır. Yunanistan bu iddialarını 17.02.2003 tarihli GKRY-Mısır Anlaşmasına itiraz etmek için Türkiye'nin 02.04.2004 tarihli ve 2004/TURKUNO DT/4739 notasına atfen verdiği notada belirtmiştir. Bu notada Yunanistan, GKRY-Mısır arasında yapılan kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasında ortay hat kullanılmasının uluslararası hukuka uygun olduğunu ifade etmiştir.[349] Aynı notada Yunanistan, adaların kıta sahanlığına sahip olduğunu ve Yunanistan ile Türkiye arasındaki kıta sahanlığının Meis adası dahil olmak üzere en yakın Yunan adaları ile Anadolu arasından geçecek ortay hat ilkesine dayanması gerekliliğini de vurgulamıştır.

Şekil-19: Yunanistan ve GKRY'nin Hedefi

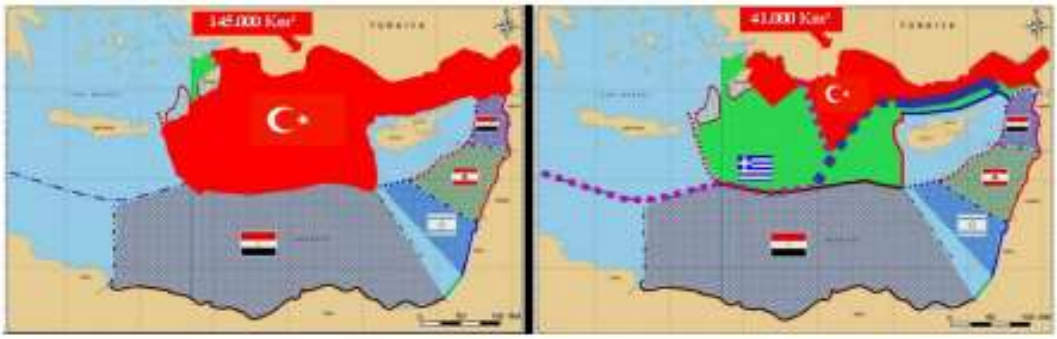

Kaynak: Bu Navtex'e Yunanistan Sevindi, 28 Eylül 2021, https://aydinlik.com.tr/haber/bu-navtex-e-yunanistan-sevindi-258964#2, (Erişim Tarihi: 6 Aralık 2021).

[348] Şenay Kaya, a.g.e., s. 69.
[349] Emre Kurt-Soyalp Tamçelik, "Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölge Algısı ve Yakın Tehdit Alanı Kıbrıs", *Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı*, Cilt:3, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Nisan 2014, s. 890.

Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki politikası, Türkiye'ye yakın konumda bulunan bu adaları esas alarak ve bunların kıta sahanlığı ve MEB haklarını olduğunu iddia ederek Türkiye'yi Antalya Körfezi'nde 41.000 km²'lik bir alana hapsetmektir.[350] Bu hem Türkiye'nin 148.000 km²'lik bir alan kaybına yol açmakta, hem de muhtemel enerji kaynaklarını kullanımı engellemektedir.[351] Normalde sahip olmamız gereken alan 189.000 km²'lik bir deniz alanıdır. Yunanistan, bu tezlerini somutlaştırarak Sevilla Üniversitesi'ne bir harita bile hazırlatmış ve bu haritaya göre de Türkiye 41.000 km²'lik alana sahip görülmektedir. Dolayısıyla eğer GKRY ve Yunanistan'ın dayattığı sınırlar kabul edilirse, Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip olmasına rağmen Türkiye ciddi bir alan kaybı yaşarken, Mısır ve Libya deniz yetki alanlarına uzanan tüm bölgeler GKRY ve Yunanistan'ın kullanımına bırakılmış olacaktır.[352] Türkiye'nin politikaları bölümünde değineceğimiz Türkiye-Libya Mutabakatı Yunanistan'ın bu çabalarını boşa çıkarmıştır.

Şekil-20: Türkiye'nin 148.000 km²'lik Muhtemel Asgari MEB'i ve GKRY-Yunanistan İkilisinin Türkiye İçin İleri Sürdüğü 41.000 km²'lik MEB Alanının Karşılaştırılması

Kaynak: Cihat Yaycı, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye", *Bilge Strateji*, Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012, s. 25.

[350] Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz'de Gerilim", https://tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/munhasir-ekonomik-bolge/dogu-akdeniz-serhat-h-baseren/, (Erişim Tarihi: 25 Şubat 2021).
[351] Umut Kedikli, a.g.e., s. 409.
[352] Bilge Adamlar Kurulu Raporu, s. 22.

Yunanistan 2008 yılında Meis'in güneyinde TPAO adına yapılan bir araştırmaya müdahalede bulunmuştur. Türkiye söz konusu 4512 sayılı parselde TPAO'ya ruhsat veren 2008/14004 sayılı kararını 16.07.2009 tarihinde Resmi Gazete yayımlamıştır.[353] Bu araştırmada Türkiye için görevlendirilen Malene Ostervold isimli Norveç araştırma gemisinin, Yunan kıta sahanlığında hareket ettiği gerekçesiyle bu müdahalede bulunduğunu söyleyen Yunanistan'a göre Malene Ostervold gemisinin faaliyetleri deniz hukuku ve uluslararası hukuk bağlamında uygun değildir. Norveç makamları ise, üçüncü devletlerarasında henüz çözüme kavuşmamış herhangi bir deniz sınırlandırma sorunuyla ilgili bir tutum takınmayacağını açıklamıştır. Norveç makamlarının başka devletlerin deniz yetki alanlarında faaliyette bulunan Norveç şirketlerine veya gemilerine emir veremeyeceğini de eklemiştir. Yunanistan ise Norveç hükümetine "*Meis'in batısında yapılacak her türlü arama için Yunanistan'ın izninin gerekli olduğunu*" bildirmiştir.[354] Bunun üzerine Norveç araştırma gemisi Meis'in güneydoğusunda yürüttüğü faaliyetlere son verdiğini açıklamıştır.

Yine Yunanistan, bu tezlerine paralel şekilde, Libya'daki iç karışıkları fırsat bilerek 03.12.2011 tarihinde Girit'in güneyi ve İyon Denizi'nde, hidrokarbon rezervlerinin bulunması amacıyla 4001/2011 sayılı kanun ile sismik araştırma sahası ilan etmiş ve 08.08.2014 yılında da hidrokarbon ihalesi açarak Türk kıta sahanlığını parselleyip satışa çıkarmıştır. Bahsedilen bu kanun, 22.08.2011 tarihinde 179/2011 sayılı Yunan Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır. Burada açıklanan kanunun 156. maddesinin 4. fıkrasına göre "*Eğer Yunanistan sahillerinin karşısında ya da bitişiğinde olan devletlerle sınırlandırma anlaşması yapılmamışsa, bu anlaşma ortay hat yani her iki devletin kıyısından eşit uzaklık çizilmek suretiyle yapılacaktır.*"[355] Yunanistan'ın yaptığı bu faaliyetler daha sonra BM Deniz Hukuku Bülteni'nde de yer almıştır.[356] Daha sonra Avrupa Birliği de Yunanistan'ın açmış olduğu ihaleleri tüm AB ülkelerine duyurmuştur. 13.12.2014 tarih ve C400/4 sayılı Resmi Gazete duyurusunda, Girit

---

[353] 16 Temmuz 2009 tarih ve 27209 sayılı T.C. Resmi Gazetesi, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090716.htm, (Erişim tarihi: 16 Ağustos 2021)

[354] Sertaç Hami Başeren, a.g.e., s. 276.

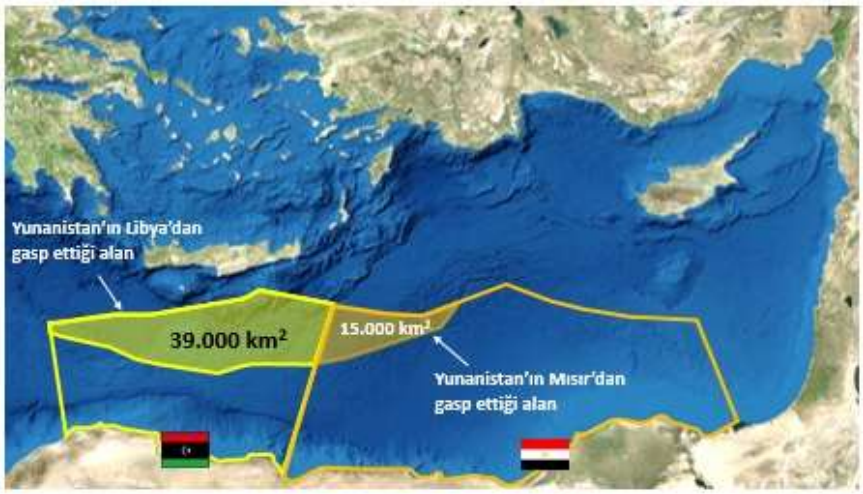
[355] Levent Kürbüz, a.g.e., s. 91.

[356] United Nations Law of the Sea Bulletin, Volume 2013, Issue: 79, https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin79e.pdf, (Erişim Tarihi: 16 Eylül 2021), s. 14.

adasının güneyinde ve Türk kıta sahanlığında bulunan parseller, Yunan kıta sahanlığı parselleriymiş gibi gösterilerek, üstelik coğrafi koordinatlarla birlikte yayımlanmıştır.

Hiçbir şekilde doğruları yansıtmayan bu haritada, Türkiye'ye ait olan 18 ada Yunanistan devlet sınırları içerisinde gösterilmiştir.[357] İhaleye konu olan sahada Yunanistan'ın hak iddia ettiği alanlarda Türkiye'nin yanında Libya'nın da deniz alanlarını tıkadığı görülmektedir. Normalde Libya'ya ait olması gereken 00 km²'lik yani Libya'nın bu bölgedeki MEB alanlarının neredeyse 1/3'lük kısmını kapsayan bu denizalanı, aynı zamanda Türkiye'nin hakkı olan 8.900 km²'lik kısmını da içermektedir. Yunanistan'ın haksız yere bu alanları oldubittiye getirerek sahiplenme çabası dikkat çekmektedir.[358] Türkiye'nin ilan edilen bu ruhsat sahalarına zaman kaybetmeden itiraz etmesi gerekmektedir. Aksi halde, GKRY ve Yunanistan, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda adalara tam etki tanıyan tezleri doğrultusunda hareket etmeye devam edeceklerdir.

Şekil-21: Yunanistan'ın gasp ettiği deniz yetki alanları

Kaynak: Türkiye-Libya Deniz Mutabakatının Fikir Babası Tümamiral Dr. Cihat Yaycı SDE'de konuştu, 5 Aralık 2019, *https://www.sde.org.tr/toplanti/turkiye-libya-deniz-mutabakatinin-fikir-babasi-tumamiral-dr-cihat-yayci-sdede-konustu-faaliyeti-14295*, (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

[357] Ümit Yalım, "Yunanistan Türk Kıta Sahanlığını Parselleyip Satışa Çıkardı", TÜRKSAM, 2018, *https://www.turksam.org/detay/4668-yunanistan-turk-kita-sahanligini-parselleyip-satisa-cikardi*, (Erişim Tarihi: 17 Eylül 2021).
[358] Cihat Yaycı, 2020, a.g.e., s. 52.

Yunanistan ortay hat prensibini temel alarak benzer taktiği daha önce Yunanistan-Arnavutluk Anlaşması ile Arnavut'a karşı da uygulamaya çalışmıştır. 27.05.2009 tarihli bu anlaşma yüzünden 225.000 km²'lik deniz yetki alanı kaybına uğrayacak olan Arnavutluk'un Anayasa Mahkemesi, bu anlaşmayı hukuken geçersiz bularak reddetmiştir. Mahkeme, bu anlaşmanın BMDHS'de yer alan kıta sahanlığı ve MEB alanlarını belirlerken kullanılması gereken hakkaniyet ilkesini yerine getirmediğini ve BMDHS'nin 15. maddesine[359] de aykırı olduğunu ifade etmiştir.[360] Yunanistan Türkiye'ye dayatmaya çalıştığı ruhsat sahalarında da Arnavutluk-Yunanistan deniz yetki alanları anlaşmasındaki sınırları esas alarak Girit yanında Gavdos, Gaiduronisi, Gavdopula, ve Kufonidysan adacıklarına tam etki tanımaktadır. Daha önce yapmaya çalıştığı bu uygulama Türkiye açısından dikkate değerdir. Bu uygulama ise kıta sahanlığının sınırlandırılmasında örf ve adet hukukunda yer alan hakkaniyet ilkesini, BMDHS 83. maddeyi, adaların coğrafi konumlarına ve büyüklüklerine göre değerlendirilmesi kuralını, ters tarafta bulunan adaların uzun kıtasal kıyıların açık denizlere erişimini engelleyemeyeceği kuralını reddetmektedir.[361]

Yürüttüğü uygulamaların hukuki açıdan doğru olmadığını bilen Yunanistan, bu esaslarla sınırlandırma gerçekleştiremeyeceğinin kendisi de farkındadır. Adriyatik'ten başlayarak yavaş yavaş MEB ilan edilmesi politikasından anlaşılan amaç, komşu ülkelerce fazla itiraz konusu oluşturmayacak noktalardan başlayan ruhsat ihalelerinin ardından, bu ihalelerden elde edilen sonuçlara göre daha ileri adımlar atmaktır.[362]

Yunanistan GKRY ile birlikte üye oldukları çeşitli kurumları ve üçüncü devletleri etkileyerek, Sevilla haritasının uygulanmasına zemin hazırlamaya çalışmaktadırlar. Ayrıca bu ikili, 2010 yılında itibaren Türkiye'nin İsrail ve Mısır'la arasında var olan

---

[359] Sahilleri bitişik ya da karşılıklı olan devletler arasında karasularının sınırlandırılması: İki devletin sahilleri bitişik ya da karşılıklı olduğunda, eğer aralarında aksine bir anlaşma mevcut değilse, bu devletlerden hiçbirinin kendi karasularını, her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur. Bununla birlikte bu hüküm, tarihi hakların ya da diğer özel durumların varlığı sebebiyle, her iki devletin karasularının başka biçimde sınırlandırılmasını gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz., BMDHS, md. 15.

[360] Fatjon Cuka, ANALYSIS, Albania, Greece taking issue of maritime jurisdiction zones to The Hague, 12.02.2021, *https://www.aa.com.tr/en/analysis/analysis-albania-greece-taking-issue-of-maritime-jurisdiction-zones-to-the-hague/2142647*, (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2021).

[361] Sertaç Hami Başeren, a.g.e., s. 278.

[362] Cihat Yaycı, 2020, a.g.e., s. 55.

gerilimli ilişkiden yararlanarak bu ülkelerle de Yunanistan-GKRY-İsrail, Yunanistan-GKRY-Mısır şeklinde yeni işbirlikleri geliştirmişlerdir.

Son olarak Yunanistan ile Mısır 06.08.2020 tarihinde bir MEB anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma ile Yunanistan ile Mısır arasında anlaşmanın içeriği ve çizilen sınırın tam konumu net şekilde belli olmamakla birlikte, anlaşma Mısır ile karşısında olan Yunanistan adaları arasında bir sınır çizerek iki tarafın karşılıklı deniz yetki alanlarını belirlemeye yöneliktir. Yunanistan'ın Mısır ile anlaşma yapma hususunda yoğun bir çaba göstermesinin sebebi, Türkiye ile Libya arasında imzalanan mutabakattır. Yunanistan Türkiye-Libya anlaşmasını hukuken temelsiz olan ve kendi haklarına tecavüz eden bir anlaşma olarak görmektedir. Bu anlamda Yunanistan, Türkiye ile Libya arasında paylaşılmış olan alanda Mısır ile anlaşma yaparak bu anlaşmayı boşa çıkarma çabası içine girmiştir. İmzalanan anlaşmanın ardından Yunan Dışişleri Bakanı Dendias, "*Türkiye ile Trablus arasında imzalanan hukuki temelsiz, hukuka aykırı ve hükümsüz mutabakat muhtırasının tamamen zıttı bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmanın imzalanmasının ardından, var olmayan Türkiye-Libya mutabakatı, en başından beri ait olduğu yerde, yani çöp tenekesinde sona erdi*" demiştir. Ayrıca Yunan diplomatlar bu anlaşmanın gerçek amacının Türkiye-Libya anlaşmasını etkisizleştirmek olduğunu söylemişlerdir.

Türkiye, Yunanistan ile Mısır arasındaki bu anlaşmanın akabinde "*Yunanistan ile Mısır arasında deniz sınırı bulunmamaktadır. İmzalandığı açıklanan sözde deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşması Türkiye için yok hükmündedir. Bu anlayışımız masada ve sahada ortaya konacaktır*" şeklinde açıklamada bulunmuştur. Söz konusu anlaşma hem Türkiye'nin daha önce BM'ye bildirdiği kıta sahanlığı ile çakışmakta hem de Libya'nın haklarını gasp etmektedir. Yunanistan ile Mısır arasında çizilen sınır Meis, Rodos ve Girit gibi Yunan adalarına büyük etki alanı tanımaktadır.[363]

Uluslararası hukuk kurallarına göre Yunanistan-Mısır anlaşması Türkiye'nin hak kaybına uğramasına yol açamaz. Çünkü Türkiye'nin üçüncü bir devlet olarak iki taraf arasında yapılan sınırlandırma anlaşmasını tanımama ve doğurduğu sonuçları kabul

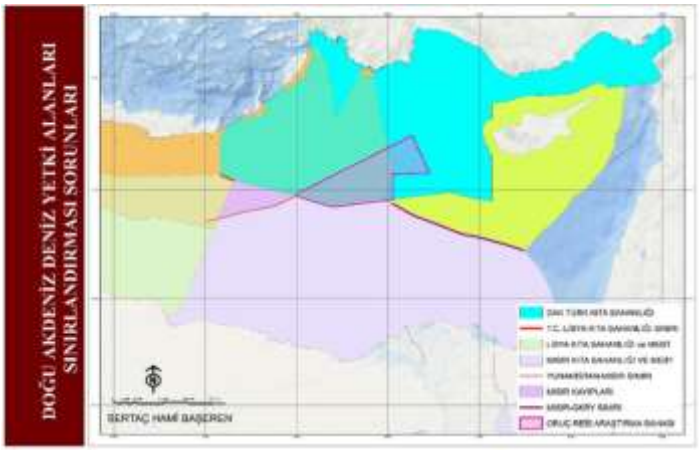
[363] Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Yunanistan-Mısır Deniz Sınırı Antlaşması ve Türkiye", *SETA Perspektif*, Sayı:293, 2020, s. 1-5.

etmeme hakkı vardır. Diğer yandan Doğu Akdeniz gibi yarı kapalı deniz olma özelliğine sahip bir denizalanı sınırlandırmada işbirliğini gerektirmektedir ve Mısır bunu bozarak Türkiye ile anlaşma yapmaktan kaçınmış, GKRY ile anlaşma yapma yoluna girmiştir. Halbuki bu tutum, Yunanistan ve Mısır'ın taraf olduğu BMDHS'nin "*Kapalı ya da yarı kapalı bir denizi çevreleyen devletler, haklarını kullanırken ve bu görevlerini yerine getirirken birbirleriyle işbirliği yapmalıdır*" maddesiyle uyuşmamaktadır.[364]

Yunanistan-Mısır anlaşması sonrası Türkiye, ilan edilen alanda herhangi bir faaliyete izin vermeyeceğini ve Doğu Akdeniz'de hem kendisinin hem de KKTC'nin meşru haklarını ve çıkarlarını kararlılıkla savunmaya devam edeceğini ifade etmiştir. Türkiye daha Mısır-GKRY ve İsrail-GKRY anlaşmaları ilan edildiğinde kendi MEB ve kıta sahanlığı alanlarının tecavüz edilmesine ve GKRY'nin adanın tek yasal temsilcisiymiş gibi davranarak Kıbrıs Türklerini yok saymasına gerekçeleriyle birlikte itiraz etmiştir. Yunanistan-Mısır anlaşmasını da hem resmi açıklamalarıyla hem de eylemleriyle hukuki bulmadığını aynı şekilde göstermelidir. Türkiye'nin en önemli tezi hakça bir çözüme ulaşmak için sınırlandırmanın esas itibariyle coğrafi unsurların ve dolayısıyla kıyı uzunluklarının arasındaki oranın dikkate alınarak yapılmasıdır. Türkiye'nin kendi kıta sahanlığı olarak gördüğü alanda bulunan doğal kaynaklar üzerinde egemen yetkilerini koruma yönündeki önleyici tutum ve tavırları hukuken gerekli ve faydalıdır.[365]

[364] BMDHS, md. 123.
[365] Yücel Acer, 2020, a.g.e., s. 1-5.

Şekil-22: Yunanistan ile Mısır arasındaki Kıta Sahanlığı/MEB Sınırı

Kaynak: Sertaç Hami Başeren, "Yunanistan Mısır Anlaşmasıyla Akdeniz'de haksızlığını tescil etti", 2020, https://www.aa.com.tr/tr/analiz/yunanistan-misir-anlasmasiyla-akdenizde-haksizligini-tescil-etti/1937166, (Erişim Tarihi: 16 Ekim 2021).

Türkiye ile Yunanistan arasındaki uyuşmazlık, bugüne kadar farklı ülkelerarasında da yaşanmış olup, yargı kararlarının ortaya koyduğu sonuçlar ortadadır. Örneğin 1969 Kuzey Denizi Davaları'nda UAD, "*Coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi söz konusu olamaz*"[366], İngiltere ile Fransa arasında uyuşmazlığa ilişkin 1977 tarihli Manş Denizi Davası'nda uluslararası hakem mahkemesi, "*Eşit uzaklık veya bir başka sınırlandırma metodunun uygunluğunu coğrafi şartlar belirler*"[367] ifadelerini kullanmışlardır. Benzer şekilde 1985 tarihli Libya-Malta Davası kararında, "*Tarafların kıyıları başlama çizgisini oluşturur*"[368] ve Tunus-Libya Davası kararında "*Kıta denize hakimdir*"[369] şeklinde ifadelerle coğrafyanın üstünlüğü ilkesi defalarca vurgulanmıştır.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınırlandırma sorunları, uluslararası hukukça öngörülen hakkaniyet ilkesine uygun şekilde çözüme kavuşturulmalıdır. Uluslararası deniz yetki alanları uyuşmazlıklarında yargı mercileri eğer uyuşmazlık taraflarının kıyı uzunlukları ve kıyı şekilleri birbirine benzerse, sınırlandırmayı doğrudan eşit uzaklık ilkesine göre gerçekleştirmektedir. Daha önce de örneklediğimiz üzere, Doğu Akdeniz'de sınırlandırma sorununa benzer deniz yetki alanı sorunlarına ilişkin olarak

[366] 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları Kararı, para. 91.
[367] 1977 tarihli Manş Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, para. 96.
[368] 1985 tarihli Libya-Malta Davası Kararı, para. 47.
[369] 1982 tarihli Tunus-Libya Davası Kararı, para. 73.

UAD'nin daha önce vermiş olduğu yargı kararlarında coğrafyanın üstünlüğü prensibinin ön planda tutulduğu görülmektedir. Bu ilkeden anlaşılan, sınırlandırmanın anakara coğrafyası ele alınarak yapılacağıdır.

Coğrafyanın üstünlüğü prensibinin yetersiz kaldığı durumlarda hakça çözüme ulaşabilmek için yine diğer coğrafi unsurlar dikkate alınacaktır. Doğu Akdeniz örneğinde olduğu şekilde, kıyı uzunlukları arasında farklılıklar mevcutsa sınırlandırma "ilgili coğrafi unsurlar" dikkate alınarak yapılmaktadır. Başvurulacak diğer coğrafi unsurlardan öncelikli olanlar; adalar, kıyı uzunluğu ve kıyı şekilleridir. Türkiye'nin Yunanistan ile yapacağı sınırlandırmada en önemli ilgili diğer unsur adalar iken, GKRY ile yapacağı sınırlandırmada ise kıyı uzunluğudur. GKRY ile Türkiye'nin kıyı uzunlukları karşılaştırıldığında Türkiye'nin on kat daha uzun bir kıyı uzunluğuna sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu iki ülke arasındaki sınırlandırma kıyı uzunlukları dikkate alınarak elde edilecek bir orana göre yapılmalıdır. Yunanistan ile Türkiye arasında yapılacak sınırlandırmada ise Yunanistan'ın sınırlandırma için esas aldığı adalar olan Rodos, Meis, Girit, Kaşot ve Kerpe adalarının kıyı uzunlukları kıyaslanamaz derecede farklıdır ve Türkiye'nin lehinedir. Bu noktada adalar, diğer coğrafi unsurların başında gelmektedir ve adalara verilecek etki de birtakım değerlendirmeler sonucu belirlenmektedir. Adaların kıta sahanlığının olması, onların anakara ülkeleriyle aynı statüye sahip oldukları anlamına gelmez. Özellikle başka bir ülkenin kıyısına kendi ülkesinin kıyısından daha yakın olan adaların sınırlandırmaya etkisi oldukça sınırlıdır. Çünkü iki anakara arasında yapılacak olan sınırlandırmada, diğer ülkenin kıyısına daha yakın olan adanın anakaraların gerektirdiği sınırlandırma hattını "bozma (*distortion*)" etkisi çok daha fazladır. Dolayısıyla bu tür durumlarda adalara ya çok sınırlı bir etki tanınmakta ya da adalar tamamen ihmal edilmektedir. Uluslararası yargı kararları incelendiğinde, adaların etki derecesi nüfuslarına, ekonomik durumlarına, yaşanabilir olup olmadıklarına ve büyüklüklerine göre değerlendirilirler ve yüzölçümleri küçük ise etki sahibi olma ihtimalleri daha da çok azalmaktadır.[370]

[370] Cihat Yaycı, 2020, a.g.e., s. 59.

Hakkaniyet prensibine dayalı bir sonuca ulaşılabilmesi için coğrafi unsurlardan sonra ilgili diğer bütün unsurlar dikkate alınmalıdır. Coğrafi olmayan unsurların başında doğal kaynaklar gelir. Kanada-Fransa arasındaki Jan Mayen Davası'nda olduğu gibi, doğal kaynakları hakkaniyete uygun olmayan biçimde dağıtan bir sınırlandırma çizgisi adil bir sonuç vermeyecektir. Tunus-Libya Davası'nda olduğu gibi, önceden belirlenmiş petrol arama ruhsat alanlarını ve diğer devletlerin deniz yetki alanlarını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir.[371]

Çözüm için esas alınması gereken hakça paylaşım ilkesi; orantılılık ilkesi, coğrafyanın yeniden şekillendirilememesi, doğadan kaynaklanan eşitsizlikleri telafi etmeme ilkesi, devletlerden birinin diğerinin doğal uzantısını kapatmama ilkesi, gerekli saygı ilkesi ve tüm devletlerin hukuk önünde eşitliği ilkesi ve hakkaniyetin mutlak eşitlik anlamına gelmediği ilkelerini kapsamaktadır.[372] Orantılılık (*proportionality*) ilkesine göre, aralarında sınırlandırma yapılacak ülkelerin kıyı uzunlukları ile, onlara tanınan kıta sahanlığı/MEB alanları arasındaki oranın birbirine yakın olması gerekir. Orantılılık, bir nevi sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olup olmadığını ölçen nihai bir kontrol işlevine sahiptir. Yani söz konusu sınırlandırmada herhangi bir faktör, sınırlandırma sonucu oluşan oranı önemli miktarda değiştirecek etkiye sahipse, bu sınırlandırmanın hakkaniyetli olduğu söylenemeyecektir. Kapatmama ilkesine göre ise, bir ülkenin yakınında bulunan deniz alanını bir başka ülkeye vermekle sonuçlanan bir sınırlandırma hakkaniyete uygun olmayacaktır.[373]

[371] Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 22.
[372] Fevzi Topsoy, Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında "Hakkaniyet İlkesi" ve Dağıtıcı Adaletin Sağlanmasındaki Rolü, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, s. 196-197.
[373] Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 23.

Şekil-23: Yunanistan'ın hakkaniyete uygun olmayan maksimalist talepleri

Kaynak: "Sevilla Haritası Nedir?", 22.09.2020, *https://tr.euronews.com/2020/09/22/sevilla-haritas-nedir-ankara-atina-gerginligi-nas-l-baslad-gelinen-durum-ne*, (Erişim Tarihi: 14 Eylül 2021).

Yunanistan'ın Meis, Rodos, Girit, Kaşot ve Kerpe adalarına Yunan ana karası muamelesi yaparak Türkiye anakarası ile bu adalar arasında ortay hatta dayanan sınırlandırma yapma girişimleri uluslararası hukuk bağlamında kabul edilemez ve hakkaniyetle örtüşmez. GKRY ile birlikte olup, Türkiye'yi dışlamak üzere yürütülen bu politika hukuki mesnetten yoksundur. Uluslararası deniz hukukunun en önemli ilkelerinden olan coğrafyanın üstünlüğü[374], orantılılık ve kapatmama/kesmeme ilkelerine göre de bu sınırlandırmanın uygun olmadığı apaçıktır. Çünkü bu adalar "ters tarafta kalan ada" konumuna haizlerdir ve sınırlandırma bakımından kıyı oluşturmadıkları gibi sadece karasularına sahip olabilmektedirler. Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye'nin, deniz yetki alanı paylaşımında da bu oranda hak sahibi olması gerekmektedir.

[374] Coğrafya kavramından, iki ülke arasındaki sınırlandırmaya konu olan alandaki anakara coğrafyası anlaşılmalıdır. En önemli coğrafi unsur anakara kıyılarının uzunluğudur.

Şekil-24: Yunanistan ve GKRY'nin hak iddia ettiği kıta sahanlığı

Kaynak: III.Güvenlik Sempozyumu Raporu, Doğu Akdeniz'den Basra'ya Krizler ve Düzen, Polis Akademisi Yayınları, *dogu_akdenizden_basraya_rapor.pdf*, s. 55.

3.3.2.Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

Doğu Akdeniz'de kıyıdaş devletlerarasında enerji kaynaklarının paylaşımı konusunda deniz yetki alanlarının paylaşımına ilişkin uyuşmazlıklara bakıldığında, ilk uyuşmazlığın GKRY ile Türkiye arasında yaşandığı görülmektedir. GKRY 2000'li yılların başlarından itibaren gerek tek taraflı faaliyetleriyle gerekse birtakım ikili anlaşmalar imzalamak suretiyle Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarını kendi çıkarlarını azami ölçüde karşılayacak şekilde belirlemeye yönelik aktif bir siyaset izlemektedir.

GKRY, 12 mil karasuları genişliğine[375] ve 200 metre derinlik veya işletilebilirlik esasında kıta sahanlığına sahiptir.[376] Ayrıca GKRY'nin "*Kıbrıs Cumhuriyetinin Bitişik Bölgesinin İlanına Dair Kanun*" ve "*Kıbrıs Cumhuriyetinin Münhasır Ekonomik Bölge İlanına Dair Kanun*" şeklinde yürürlükte olan iki ayrı kanunu da mevcuttur. 05.04.2004 tarihinde yürürlüğe giren bu iki kanuna göre GKRY, 24 deniz mili bitişik bölgeye ve 200 deniz mili genişliğinde MEB'e sahiptir. Bu iki kanuna göre de, bölgede

[375] GKRY'nin 1964 tarih ve 45 sayılı Karasuları Kanunu, *https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CYP_1964_Law.pdf*, (Erişim Tarihi: 23 Ekim 2021).

[376] GKRY'nin 5 Nisan 1974 tarih ve 8 sayılı Kıta Sahanlığı Kanunu, *https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CYP_1974_Law.pdf*, (Erişim Tarihi: 23 Ekim 2021).

karşılıklı kıyıları bulunan devletler olduğunda, bu devletler arasında bir anlaşma yapılana kadar "orta hattın" geçerli olacağı kabul edilmektedir.[377]

GKRY, Doğu Akdeniz'de ilk olarak 02.04.2004 tarihinde Türkiye ve KKTC'nin haklarını görmezden gelerek "Kıbrıs Cumhuriyeti" adına, 21.03.2003 tarihinden itibaren geçerli olan bir MEB ilanında bulunmuştur. Ardından 17.02.2003 tarihinde Mısır, 17.01.2007 tarihinde Lübnan ve 17.12.2010 tarihinde İsrail ile peş peşe MEB sınırlandırma anlaşmaları imzalamıştır. Türkiye ise bu anlaşmaların, kendisinin ve KKTC'nin Kıbrıs adası çevresindeki deniz alanlarındaki hak ve menfaatlerinin dikkate alınmaksızın yapıldığını ve GKRY'nin tek başına tüm adayı temsilen kararlar alma yetkisinin olmadığını bildirmiş ve böyle anlaşmaların yürürlüğe konulmamasını talep etmiştir.[378] Buna rağmen GKRY, Yunanistan'ın Kıbrıs-Meis-Rodos hattı güneyinde Türkiye'nin haklarını yok sayma politikasına paralel bir politika izlemektedir ve Türkiye'yi dışlamaktadır. GKRY-Lübnan anlaşması, Türkiye'nin girişimleri sayesinde Lübnan iç hukukunda henüz onaylanmamış ve Mısır anlaşma konusunda geri adım atmış olsa da, GKRY'nin Libya ile sınırlandırma anlaşması yapma niyeti içerisinde olduğuna ve Suriye ile sınırlandırma müzakereleri yürüttüğü ve ilişkin bilgiler açık kaynaklarda mevcuttur.[379]

GKRY'nin Lübnan, İsrail ve Suriye ile yaptığı sınırlandırma anlaşmalarında ilgili kıyı olarak aldığı Baf ile Zafer Burnu arası toplam 168,907 deniz miliyken Lübnan, Suriye ve İsrail'in kıyı uzunluğu 316,907 deniz milidir. Bu durumda ortaya çıkan sonuca göre söz konusu kıyı uzunlukları oranı 1,87'dir. Yani hakça paylaşım çerçevesinde Suriye, İsrail ve Lübnan'ın, GKRY'nin 1,87 katı kadar deniz yetki alanlarının olması gerekmektedir. Ancak GKRY bu ülkelerle yapmış olduğu anlaşmalar sonucu nerdeyse eşit deniz yetki alanına sahip olup bir nevi söz konusu

---

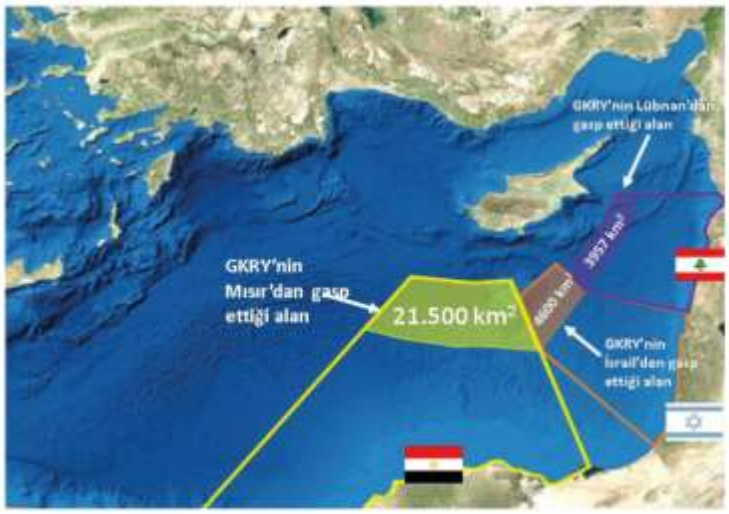
[377] Emete Gözügüzelli, "Deniz Hukuku Rejimi Üzerine Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin İç Hukuk Uygulamaları ve Çıktıları", https://dergipark.org.tr/tr/pub/bs/issue/54864/751586, (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2021), s. 19-22.

[378] T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretler Hk. 30 Ocak 2007 tarih ve 18 numaralı basın açıklaması, *NO:18 - 30 Ocak 2007, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini hk. / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)*, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2021).

[379] Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz'de Gerilim", https://tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/munhasir-ekonomik-bolge/dogu-akdeniz-serhat-h-baseren/, (Erişim Tarihi: 25 Şubat 2021).

sahildar devletlerin deniz yetki alanını sahiplenmiştir. Bu durum Mısır için ise çok daha vahimdir. Çünkü ilgili kıyı olarak alınan Arnauti Burnu ile Zafer Burnu arası uzunluk 197,659 deniz miliyken, Mısır'ın kıyı uzunluğu ise 400,128 deniz milidir. Dolayısıyla kıyı uzunluğu anlamında Mısır 2 kat üstündür. GKRY'nin hakça paylaşımı esas alan bir anlaşma ile en fazla Mısır'ın yarısı kadar deniz yetki alanının olması gerekirken, Mısır yaptığı anlaşma ile 21.500 km² kayba uğramıştır. Sonuçta GKRY, Mısır'ın 21.500 km², İsrail'in asgari 4.600 km² ve Lübnan'ın 3.957 km² deniz yetki alanını sahiplenmiştir.[380]

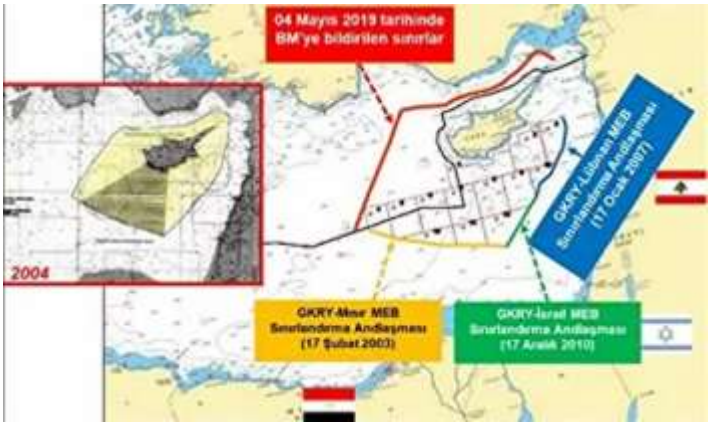
Şekil-25: GKRY'nin Mısır, İsrail ve Lübnan'a ait olup gasp ettiği alanlar

Kaynak: Doç. Dr. Cihat Yaycı: "İsrail, Türkiye'nin Kendisine Muhtaç Olduğunu Asla Düşünmesin", 10 Mart 2021, *https://doguakdenizpolitik.com/doc-dr-cihat-yayci-israil-turkiye-nin-kendisine-muhtac-oldugunu-asla-dusunmemeli/*, (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2021).

[380] Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 36-37.

Şekil-26: 2004 yılında MEB ilan eden, Mısır, Lübnan ve İsrail ile MEB Sınırlandırma Anlaşması imzalayan GKRY, 2019 yılında adanın kuzeyinde ilan edip BM'ye bildirdiği sözde MEB sınırları

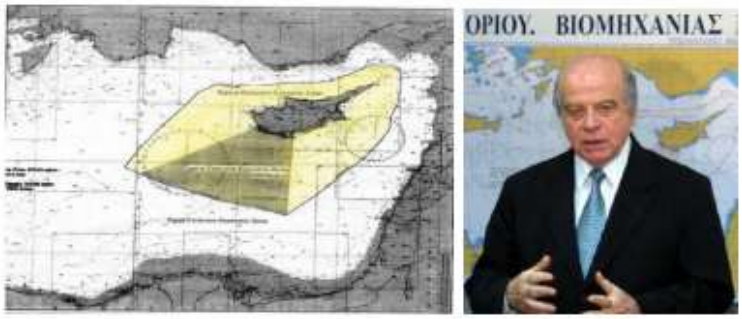
Kaynak: Emekli Tümamiral Cihat Yaycı: Türkiye bir an önce Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmeli, *https://tr.sputniknews.com/20200907/emekli-tumamiral-cihat-yayci-turkiye-bir-an-once-dogu-akdenizde-meb-ilan-etmeli-1042794457.html*, (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2021).

GKRY, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında ortay hat metodunun geçerli olması gerektiğini ileri sürerek kıyı uzunluğu bakımından sahip olduğu dezavantajı avantaja dönüştürmeye çalışmaktadır. Gerek İsrail, gerek Mısır ile imzaladığı anlaşmalarda bu açıkça görülmektedir. Mısır ile 17.03.2003 tarihinde imzaladığı anlaşma ile GKRY, kıyı uzunlukları bire dört oranın olmasına rağmen ortay hat metodunu kullanarak üstünlük sağlamış ve Mısır'a ait olması gereken deniz yetki alanını gasp etmiştir. Bu anlaşma ile iki ülke arasındaki MEB sınırı, Kıbrıs adası ile Afrika sahilleri arasında sekiz nokta belirlenmesiyle, ana kara statüsüne sahip ve coğrafi açıdan üstün olan Mısır'ın hakları çiğnenerek ve "eşit uzaklık ilkesi" esas alınarak belirlenmiştir. [381]Oysa hem uluslararası deniz hukuku kuralları, hem hakkaniyet prensibi hem de coğrafi koşullar dikkate alındığında, Mısır'ın kendisiyle karşılıklı kıyıları bulunması sebebiyle Türkiye ile anlaşma yapması doğru olacaktı. Çünkü uluslararası deniz hukuku kurallarına göre Mısır ve Türkiye'nin kıyıları karşılıklıdır ve bu iki ülkenin ortay hattı esas alarak sınırlandırma yapması en temel hakkıdır. Eğer Mısır Türkiye ile anlaşma yapmış olsaydı, GKRY ile yapmış olduğu

[381] United Nations, "Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone", 17 February 2003, *https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf*, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2021).

anlaşmaya kıyasla 11.500 km² daha fazla deniz yetki alanına sahip olacaktı. Söz konusu anlaşma sonrası dönemin GKRY Ticaret, Sanayi ve Turizm Bakanı Nicos A. Rolandis, GKRY'nin hak ettiğinden fazlasını aldığını resmen kabul ettiğini yaptığı açıklamada belirtmiştir. Bakan, yaptığı açıklamada GKRY'nin hali hazırda sahip olduğu alanın dört katı daha fazlasında egemenlik hakkına sahip olacağını, bu anlamda sınır olarak ortay hattın belirlenmesinin son derece mühim olduğunu beyan etmiştir.[382] Türkiye ise Mısır-GKRY MEB Anlaşması'nı 02.03.2004 tarihinde BM nezdinde tanımadığını bildirmiş ve protesto etmiştir. Burada gerekçe olarak GKRY'nin adayı tek başına temsil etme yetkisine haiz olmadığını ve anlaşmada KKTC ve Türkiye'nin hak ve menfaatlerinin dikkate alınmadığını belirtmiştir. GKRY ise Mısır ile bu sınırlandırmayı gerçekleştirirken Uluslararası Hidrografi Örgütü'nün el kitabında toplanmış ve uluslararası anlamda kabul gören yöntemlere tam manasıyla uyduklarını ileri sürmüştür.[383]

Şekil-27: GKRY tarafından 2004 yılında ilan edilen MEB ve GKRY Eski Dışişleri Bakanlarından Nikos Rolandis'in bu haritanın önünde çekilmiş fotoğrafı

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 18.

GKRY, 26.01.2007 tarihinde Kıbrıs adasının güneyinde sözde MEB alanları içerisinde toplamı 70.000 km²'den oluşan 13 adet hidrokarbon arama ruhsat sahası ilan etmiştir. Daha sonra bu ruhsat sahalarında 3 tur ruhsat ihalesi yapmıştır. Söz konusu petrol arama ruhsat alanlarından ve 7.000 km²'den oluşan 5 saha (1,4,5,6,7 numaralı

[382] Cihat Yaycı, a.g.e., s. 39.
[383] Sertaç Hami Başeren, a.g.e., s. 14.

sahalar) Türkiye'nin kıta sahanlığı ile çakışmaktadır ve Türkiye bunları kabul etmediğini ve uluslararası hukuk yoluyla haklarını arayacağını bildirmiştir. Ayrıca bu sahaların geriye kalan 8 tanesinde KKTC'nin hakları bulunmaktadır. 2,3,8,9 numaralı sahalarda KKTC tarafından TPAO'ya verilen ruhsat sahaları ile çakışma bulunmaktadır. İhaleye Norveçli DNO Oil, İngiliz Increase Oil Recover ve Birleşik Arap Emirlikleri'nden Larsen Oil Gas katılıp 6 ve 11 numaralı parsellere teklif vermiş fakat sonra bu tekliflerini geri almışlardır.[384] İhale edilen bu sahalardan Afrodit isimli 12 numaralı sahaya ait hakları ise ABD'ye ait Noble Energy Şirketi almıştır.[385] Rumların Doğu Akdeniz'de sondaj faaliyetleri yürüttüğü bölgedeki hidrokarbon yataklarının ekonomik değerinin 7 trilyon dolardan fazla olduğu ve tek başına Avrupa Birliği'nin 25 yıllık enerji ihtiyacını karşılayabileceği öngörülmektedir.

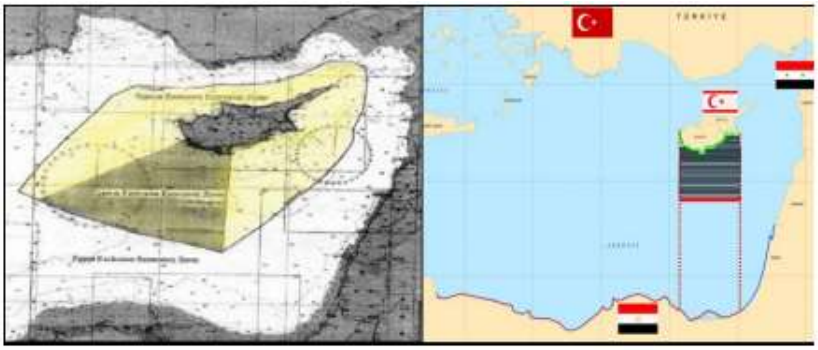
GKRY'nin Doğu Akdeniz'de son dönemde bölgede kıyıdaş olan diğer devletlere uluslararası hukuk kuralları uyarınca tanınan hakları dikkate almayan ve mevcut durumu bozan tek taraflı işlemleri dikkat çekmektedir. GKRY'nin eşit uzaklık prensibini esas alarak ve tamamen kendi lehine izlediği bu siyaset, bölgeyi hem bugün hem yakın gelecekte sorunlar yumağına dönüştürmektedir. GKRY'nin yaptığı tek taraflı bu uygulamalar, BMDHS ile de bağdaşmamaktadır. BMDHS'nin "Kıyıları bitişik veya karşılıklı bulunan devletlerarasında MEB ve kıta sahanlığının sınırlandırılması" hususlarını düzenleyen 74. ve 83. maddelerine göre, kıyıları bitişik veya karşılıklı olan devletler, kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmalarını UAD Statüsü'nün 38. maddesinde yer alan uluslararası hukuka göre anlaşma yoluyla gerçekleştirebileceklerdir. Bu iki madde, söz konusu duruma haiz devletlerarasında bölgesel nitelikli anlaşma öngörmektedir. BMDHS'nin kapalı ve yarı kapalı denizleri düzenleyen 122. ve 123. maddelerine de aykırı davranmaktadır. Ayrıca yine BMDHS'ye göre, taraflar yükümlülüklerini yerine getirirken iyi niyetle hareket etmeli, sözleşmeden doğan haklarını, yetkilerini ve serbestilerini hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmayacak şekilde kullanmalıdırlar.[386] Doğu Akdeniz'de GKRY'nin izlediği

[384] Sertaç Hami Başeren, a.g.e., s. 13.
[385] Cihat Yaycı, a.g.m., s. 18.
[386] BMDHS, md. 300.

politikalar incelendiğinde ise, BMDHS'de yer alan iyi niyet ilkesine aykırı biçimde bölgedeki kıyıdaş devletlerin hak ve özgürlüklerini ihlal ettiği görülmektedir.

Diğer taraftan uluslararası deniz hukukuna uygun şekilde sınırlandırma yapılabilmesi için devletlerin kıyı uzunluklarının orantısı ile adaların anakaraların önünü kesmemesi ve ters yönde olup olmamalarına dikkat edilmelidir. Örneğin UAD, 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda eşit uzaklık prensibi temel alınarak oluşturulacak sınırlandırma hattının hakkaniyete aykırı sonuç doğuracağını belirtmiş ve bunu uygulamamıştır. UAD'nin 1985 tarihli Libya-Malta davası kararında divan hakkaniyet ilkesine öncelik vermiş ve bir ada ile anakara arasında sınırlandırma yaparken, sınırlandırmanın anakara ülkesi olan Libya lehine sonuçlanması gerektiğini belirtmiştir. Yine UAD, 2009 tarihli Romanya-Ukrayna davası kararında ise divan, Serpents adasını ilgili kıyı olarak görmemiş ve bu adaya 12 millik karasuyu hakkı tanımıştır. Bu kararlardan anlaşılan o ki, Türkiye'nin GKRY'nin belirlediği sınırlandırmada ihlal edilen hakları bulunmaktadır. Ayrıca GKRY'nin Kıbrıs adasının tamamını temsilen hareket etmesi de kabul edilebilir değildir. Bu anlamda, GKRY'nin çıkardığı yasaların ve imzaladığı anlaşmaların Türkiye ya da diğer devletler açısından herhangi bir bağlayıcılığı yoktur.

Şekil-28: GKRY'nin 2004 yılında ilan ettiği MEB ve Türkiye'nin yaklaşımına uygun şekilde hareket etmiş olsaydı sahip olabileceği MEB alanlarını gösteren harita

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 45.

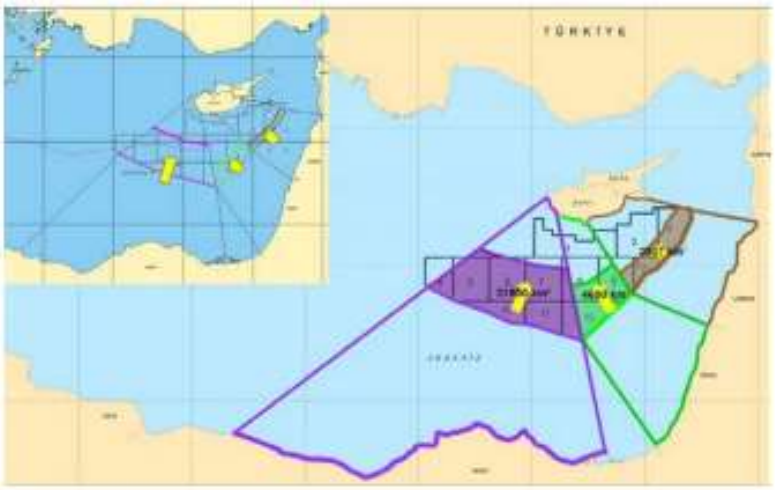
GKRY sınırlandırma anlaşmaları yaparken ve MEB ilan ederken Türkiye'nin kullandığı düşey hatlar yerine diyagonal hatları kullanmıştır. Bu yöntemi kullanarak deniz yetki alanlarını ve karşılıklı sınırlandırma anlaşması yapacağı devlet sayısını arttırmıştır. Eğer GKRY de Türkiye gibi düşey hatlar esasına göre hareket etmiş olsaydı yalnızca Mısır ve kısmen İsrail ile yetki alanı sınırlandırma anlaşması yapabilecek ve şuanda iddiada bulunduğu deniz yetki alanının yalnızca 1/3'üne haiz olabilecekti.[387]

GKRY'nin Türkiye ile ilişkilerini bozan MEB alanlarını tesis etmesindeki amaçları nelerdir sorusunu özetle maddeler halinde açıklamakta yarar vardır. Bunlar;

1. Kıbrıs adasının tek hakimi olduğunu diğer devletlere kabul ettirmek,
2. Doğu Akdeniz'de bulunan hidrokarbon rezervlerinden daha fazla istifade ederek enerji ihtiyacını gidermek,
3. AB'nin tek petrol üreticisi olma özelliğine haiz olmak,
4. Tanınmış petrol şirketlerine ruhsat vererek GKRY'yi enerji merkezine dönüştürmek,
5. Kıbrıs sorununa ilişkin görüşmeleri aksatmak,
6. Türkiye'nin bu olaylar karşısında tepki göstermesini sağlayarak AB müzakerelerinin önünü tıkamak,
7. İsrail ve Yunanistan'ı yanına almak suretiyle Doğu Akdeniz'de söz sahibi olmak,
8. Ayrıca GKRY'nin Türkiye-İsrail arasındaki gerilimli ilişkiden yararlanarak bunu kendisi için faydaya dönüştürmek ve böylece kendi içinde yaşadığı ekonomik ve siyasi krizi daha az bir toplumsal tepkiyle aşmayı amaçladığı düşünülmektedir.

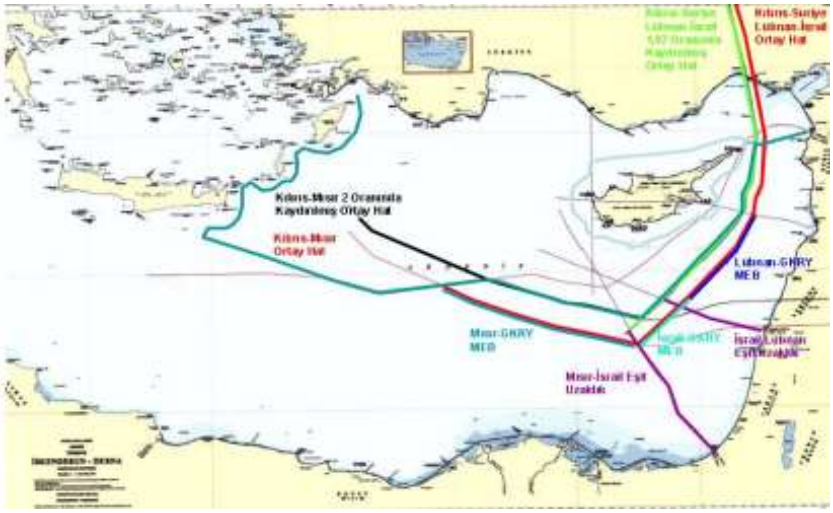
[387] Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 44.

Şekil-29: GKRY ile yaptıkları deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşmalarının ardından Mısır, İsrail ve Lübnan'ın kayıplarını gösteren harita

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e..s. 40.

Şekil-30: Eşit Uzaklık ve Orantılılık İlkesine Göre Karşılaştırmalı Sınırlandırmalar

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 38.

3.3.3.Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

"*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Karasuları Kanunu*"nun 3. maddesi uyarınca KKTC'nin karasuları genişliği 12 mildir[388] ve 14.11.2005 tarihinde kabul ettiği "*Deniz Yetki Alanları Yasası*"na göre karasuların ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile uzanan su alanlarında ve toprak altında kıta sahanlığı bulunmaktadır.[389] Yine aynı yasanın 7. maddesine[390] göre KKTC'nin 24 deniz mili genişliğinde bitişik bölgesi vardır. Bu maddenin ikinci paragrafına göre ise KKTC ile karşılıklı ya da yan yana kıyıları bulunan devletlerin bir anlaşmaya vararak belirleyecekleri esas hatlardan itibaren 200 deniz mili uzunluğunda MEB ilan edebileceği düzenlenmiştir.[391] Sınırlandırma anlaşmaları ise, bölgenin tüm özellikleri göz önünde bulundurularak, hakkaniyet ilkesi esas alınarak ve uluslararası hukuka uygun şekilde yapılacaktır.

KKTC'nin Doğu Akdeniz deniz yetki alanları uyuşmazlığı konusundaki görüşünün temel çerçevesini Kıbrıslı Türkler'le Kıbrıslı Rumlar'ın eşit statüde oldukları oluşturmaktadır. Bu yüzden GKRY'nin diğer tüm devletlerle yaptığı anlaşmaları geçersiz kabul ettiğini açıklamaktadır. KKTC, bölgede yaratmaya çalıştığı istikrarı sürekli bozan GKRY'nin uluslararası hukuka aykırı adımlarına engel olmalarını diğer devletlerden beklediğini de bildirmiştir.[392] Ayrıca KKTC'ye göre Kıbrıs'ta yapılacak MEB sınırlandırılmasının uluslararası hukuk bağlamında geçerli olabilmesi için öncelikle Kıbrıs adasında hali hazırda var olan siyasi rejim probleminin çözülmesi gerekmektedir.

Dönemin KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş Mısır-GKRY MEB anlaşması daha imzalanmadan önce bu anlaşmaya ilişkin açıklama yapılırken KKTC'nin görüşünü

---

[388] Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Karasuları Yasası, Sayı:42/2002, *https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.mahkemeler.net%2Fbirlestirilmis%2F42-2002.doc&wdOrigin=BROWSELINK*, (Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2021).

[389] Sertaç Hami Başeren, a.g.e., s. 35.

[390] "Bakanlar Kurulunun önerisi üzerine meclisin alacağı kararla esas hatlardan itibaren 24 deniz milini geçmeyecek şekilde bitişik bölge ve 200 deniz milini geçmeyecek şekilde MEB ilan edilebilir. Bunların sınırları KKTC ile bitişik veya yan yana kıyısı bulunan ülkelerle anlaşma ile belirlenecek şekilde ilan edilebilir. Sınırlandırma anlaşması hakkaniyet ilkesi çerçevesinde ve bölgenin tüm özellikleri dikkate alınarak uluslararası hukuka uygun şekilde yapılır."

[391] Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanları Yasası İçdüzeni, Sayı 63/2005, *https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.mahkemeler.net%2Fbirlestirilmis%2F63-2005.doc&wdOrigin=BROWSELINK*, (Erişim Tarihi: 30 Ağustos 2021).

[392] Arda Özkan, a.g.e., s. 374-380.

belirtmiştir. Denktaş, üçüncü taraflarla yapılan görüşmelere KKTC'nin de katılmasının gerekli olduğunu ve bölgede petrol ya da doğal gaz yatakları bulunması halinde KKTC'nin buradan %50 oranında pay sahibi olduğunu ifade etmiştir.[393] Denktaş Suriye Doğal Kaynaklar ve Petrol Bakanı'nın GKRY'yi ziyaret ettiği sırada yaptığı açıklamada; "Kıbrıs adasının kıta sahanlığı ve MEB'in sınırlandırılmadığını, bu sınırlandırmanın yapılabilmesi için bölgede Türkiye dahil tüm kıyıdaş devletlerin bir araya gelerek karşılıklı anlaşmalar yapmalarının gerektiğini, bu sınırlandırmanın en başta KKTC ile anlaşma sağlanmadan gerçekleşemeyeceğini, GKRY'nin tek başına sınırlandırma yetkisinin olmadığını ve KKTC ile işbirliği içinde hareket etmek zorunda olduğunu, aksi taktirde KKTC'nin haklarını gerektiği şekilde savunacağını ve Rum idaresinin bölgede yeni krizlere sebep olacak fiil ve davranışlardan kaçınması gerektiğini, ilgili devletlerin de buna fırsat vermeyeceklerini ümit ettiğini" bildirmiştir. Söz konusu Mısır-GKRY MEB anlaşmasının imzalanmasının ardından ise KKTC Cumhurbaşkanı Talat, "Kıbrıs çevresindeki petrollerden ortak biçimde yararlanılması gerektiğini, aksi halde sıcak durumların yaşanabileceğini" ifade etmiştir. GKRY-Lübnan anlaşmasının ardından da KKTC Cumhurbaşkanı Talat tarafından benzer açıklamalar yinelenmiş, GKRY'nin Kıbrıs adasının tek sahibi olmadığı, tüm adayı temsilen imzaladığı anlaşmaların hükümsüz olduğu ve KKTC tarafından bağlayıcılığı olmadığı ve bu oldubitti çabalarının adanın istikrarını yok ettiği bildirilmiştir. Kara ve denizlerde bulunan doğal kaynaklarda KKTC'nin de %50 oranın hak sahibi olduğu da belirtilmiştir.

GKRY'nin açmış olduğu 13 petrol araştırma sahası KKTC'nin tepkilerini arttırmıştır. KKTC BM Türk Daimi Temsilciliği, BM Genel Sekreteri'ne 08.08.2007 tarihinde bir mektup yazmıştır. Mektupta, GKRY'nin söz konusu petrol araştırma sahalarında yürüttüğü çalışmaların KKTC açısından kabul edilebilir olmadığı, GKRY'nin attığı adımlarla adada çözüm ihtimalini azalttığı, GKRY'den bölgede gerilimi arttıracak adımlar atmamasını bekledikleri ve adada kalıcı barışın ancak Kıbrıslı Türkler ile Rumların söz konusu kaynakları birlikte kullanmalarıyla sağlanabileceği bildirilmiştir.[394]

---

[393] Şenay Kaya, a.g.e., s. 47.
[394] Sertaç Hami Başeren, a.g.e., s. 36-38.

KKTC, söylemlerinin yanında fiiliyatları ile de kıta sahanlığı haklarını kullanıp korumaktadır. *National Imagery & Mapping Agency, Maritime Safety Information Center* (NIMA) tarafından yayınlanan 2474/2002 (54) East Mediterranean sayılı Hydrolant mesajıyla Türk bayraklı MTA SİSMİK-I gemisinin 11-16.11.2002 tarihleri arasında sismik araştırma yapacağı ilan edilmiştir[395] ve Türkiye bu araştırmalarda KKTC ile işbirliği içinde olduğu belirtilmiştir.

06.03.2003 tarihinde 25041 sayılı T.C. Resmi Gazetesi'nde "*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Denizcilik Anlaşması*" yayımlanmıştır. Bu anlaşmaya göre taraflar, deniz yetki alanlarında bulunan doğal kaynakların değerlendirilmesi ve araştırılması için ortak girişimlerde bulunacaklarını belirtmişlerdir.[396]

GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki politikaları bölümünde de bahsettiğimiz üzere GKRY, 02.04.2004 tarihinde "Kıbrıs Cumhuriyeti" adına MEB ilanında bulunmuştur. Ayrıca GKRY'nin bölge devletleri olan Mısır, Lübnan ve İsrail'le yapmış olduğu ikili sınırlandırma anlaşmaları da Türkiye ve KKTC'nin hakları görmezden gelinerek ve hakkaniyet ilkesine aykırı şekilde yapılmıştır. GKRY 19.09.2011 tarihinde, KKTC'nin tüm uyarılarına rağmen çalışmalara başlayıp 2, 3, 9 ve 11 numaralı parsellerde ihale başlatmıştır. Bu durumda, 1, 2, 3, 8, 9, 13 numaralı parsellerin bir kısmında KKTC'nin hakları bulunmaktadır. Geriye kalan 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı parsellerde ise Türkiye'nin hakları bulunmaktadır.[397] Türkiye, GKRY'nin bu tek taraflı tutumunu protesto etmiş, KKTC ise ruhsat alanlarında petrol arama faaliyetlerini sürdüreceğini duyurmuştur.

---

[395] KKTC' nin sismik araştır a yaptığı sahanın koordinatları ; "36° 02' K - 032° 48' D, 36° 34' K - 035° 24' D, 34° 42' K - 034° 55' D, 34° 53' K 034° 27' D, 35° 07' K - 034° 16' D, 35° 12' K - 033° 54' D, 35° 12' K-033° 54' D, 35° 24' K- 032° 55' D".

[396] Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İmzalanan Denizcilik Anlaşması, *http://ua.mfa.gov.tr/detay.aspx?6583*, (Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2021).

[397] Umut Kedikli-Taşkın Deniz, a.g.e., s. 409.

Şekil-31: KKTC'nin TPAO'ya verdiği ruhsatlarla GKRY ruhsatlarının çakıştığı alanlar

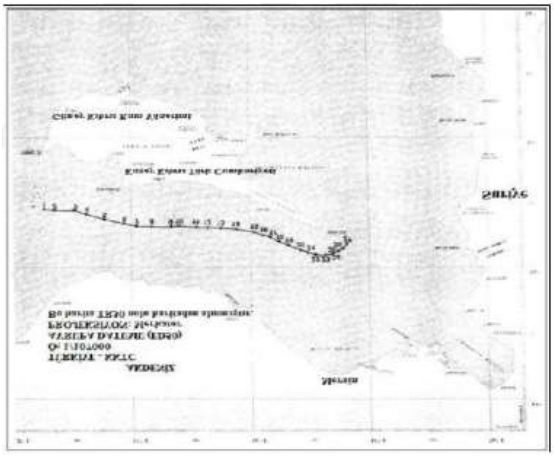

Kaynak: "Rumların ve TPAO'nun haritaları çakışıyor", 27 Aralık 2011, *https://www.denizhaber.net/rumlarin-ve-tpaonun-haritalari-cakisiyor-haber-39314.htm*, (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2021).

KKTC'nin uyarılarına karşın GKRY'nin Akdeniz'de petrol araştırma faaliyetlerini sürdürmesi ve ilan ettiği parselleri ihaleye çıkarması üzerine Türkiye ile KKTC arasında, Türkiye bölümünde de üzerinde duracağımız, "*Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma*" 21.09.2011 tarihinde New York'ta imzalanmıştır. Bu anlaşma, 10.10.2012 tarihinde 26437 sayılı T.C. Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır.[398] Bu anlaşmada Türkiye ile KKTC arasında sınırlandırma Anadolu ile Afrika arasında eşit hat belirlenerek, eşit uzaklık ilkesine göre yapılmıştır.

[398] 10 Ekim 2012 tarih ve 26437 sayılı T.C. Resmi Gazetesi, *https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121010.htm*, (Erişim tarihi: 10 Haziran 2021).

Şekil-32: Türkiye ile KKTC arasında Kıta Sahanlığı'nın Sınırlandırılması Anlaşması Ekinde Yer Alan Harita, TBMM, 1/471, 2001

Kaynak: T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, "Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/471), Sıra Sayısı: 114", 14.10.2011, *https://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0471.pdf*, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2021).

Ardından 22.09.2011 tarihinde KKTC Bakanlar Kurulu, TPAO'ya petrol ve doğal gaz arama ruhsatı vermiştir. TPAO'ya ruhsat verilen alanlarla GKRY'nin ruhsat vermek için ihaleye çıkardığı alanlar çakışmaktadır.[399] TPAO, kendisine verilen ruhsatlarla 26.09.2011 ile 02.11.2011 tarihleri arasında "G Bölgesi"nde Dokuz Eylül Üniversitesi'ne ait Koca Piri Reis gemisiyle jeofizik ve sismik araştırmalar yaparak 4.000 km'lik alanda veri toplamıştır. Bu çalışmalar üzerine Türkiye ile KKTC arasında "Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretim Paylaşımı Sözleşmesi" imzalanmıştır.[400] Bu sözleşmeye göre Türkiye ile KKTC kaynak arama bölgelerinde eğer petrol bulunursa %50-%50 şeklinde paylaşım yapılacaktır.[401] Fakat Türkiye'nin GKRY'nin sondaj çalışmalarını durdurmak üzere KKTC ile imzaladığı kıta sahanlığı sınırlandırma

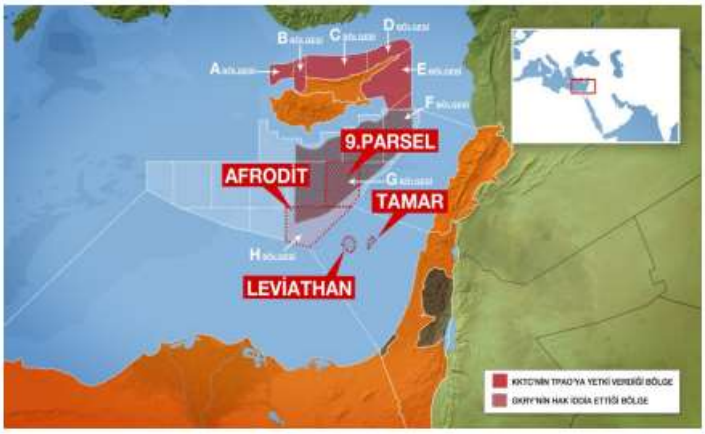
[399] İhaleye açılan parsellerin yüzölçümü 55.000 km²'den oluşmaktadır. Bu alandan 7 km²'lik kısım Türkiye'nin deniz yetki alanlarıyla çakışırken, 48.000 km²'lik alan ise KKTC'nin deniz yetki alanlarıyla çakışmaktadır.

[400] "Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretim Paylaşımı Sözleşmesi" imzalandı, 02.11.2011, *https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n65509-petrol-sahasi-hizmetleri-ve-uretim-paylasimi-sozlesmesi-imzaland*, (Erişim tarihi: 12 Ekim 2021).

[401] *https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/kktcde-petrol-arama-calismalari-basliyor-20426323*.

anlaşması işe yaramamıştır. Nitekim GKRY Doğu Akdeniz'de sondaj faaliyetlerine devam etmiş ve 12. blokta ciddi miktarda (5-8 tcf) doğal gaz bulduğunu açıklamıştır.[402]

Şekil-33: KKTC Ruhsatları ile GKRY Ruhsatlarının Çakıştığı Alanlar

Kaynak: Serdar Örnek-Baransel Mızrak, Bir Güvenlik Sorunu Olarak Kıbrıs'ta Enerji Kaynakları ve Uluslararası Aktörlerin Politikaları, *Bilge Strateji*, Cilt 8, Sayı 15, Güz 2016, s. 18.

GKRY bu gelişmelere tepki göstermiştir. Bunun üzerine KKTC Dışişleri Bakanlığı, GKRY'nin yıllardır Kıbrıs'ın sahip olduğu doğal kaynaklardan, adanın tek sahibiymiş gibi yararlandığını, adanın iki eşit paydaşından biri olan Kıbrıs Türk halkının da burada bulunan doğal kaynakların işletilmesi ve araştırılması konusunda Rum kesimiyle eşit ve meşru haklara sahip olduğunu bildirmiştir. GKRY'nin 19.09.2011 tarihinde tek taraflı olarak sondaj çalışmalarına başlaması ile KKTC tarafından TPAO'ya verilen ruhsat sahalarında yapılan sismik araştırma faaliyetlerine BM nezdinde itiraz etmesi büyük bir çelişki barındırmaktadır.[403]

Kıbrıs adası çevresindeki enerji keşiflerinin hemen öncesinde KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu bölgede söz konusu sondaj uyuşmazlığına ilişkin olarak BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon'a 4 madde şeklinde bir öneride bulunmuştur. Bu maddeler:

---

[402] Levent Kürbüz, a.g.e., s. 104.

[403] KKTC Dışişleri Bakanlığı'nın 02.05.2014 tarihli Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Anlaşması hakkında basın açıklaması, *Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Anlaşması hakkında basın açıklaması | Turkish Republic of Northern Cyprus (ct.tr)*, (Erişim Tarihi: 30 Eylül 2021).

1. Kıbrıs sorunu çözülmeden önce bölgede herhangi bir arama yapılmamalı,
2. İlk madde kabul edilmezse, iki toplum arasında arama faaliyetleri ile ilgili olarak ortak bir komite kurulmalı,
3. Eğer enerji arama faaliyetleri sonucunda petrol ve doğal gaz bulunursa, bu enerji kaynaklarından elde edilecek gelirin Kıbrıs meselesinin çözümünde kullanılmalı,
4. Yapılacak olan düzenleme ile iki tarafın tezleri taahhüt altına alınmalıdır.

Bu öneriler, GKRY lideri Dimitris Hristofyas tarafından kabul edilmemiştir. Hristofyas taraflar arasında Kıbrıs sorunu ile ilgili çözüme ilişkin anlaşmaya varılmasa bile sondaj sonucu çıkarılacak enerji gelirinden Kıbrıslı Türklerin de pay sahibi olacağını bildirmiştir. Daha sonra ise bu lider, önceki ifadelerine çelişecek şekilde açıklamalarda bulunup, Kıbrıslı Türklerin bu enerjiden pay alabilmesinin ancak Kıbrıs adasındaki iki toplumun birleşmesi ve Türk ordusunun adayı terk etmesiyle gerçekleşebileceğini söylemiştir.[404]

KKTC ile karşılıklı kıyıları olan İsrail, Mısır, Suriye ve Lübnan'ın kıyı uzunlukları göz önünde bulundurularak ve hakkaniyet ilkesi esas alınarak GKRY yerine KKTC ile sınırlandırma anlaşmaları gerçekleştirmeleri halinde, GKRY ile yaptıkları anlaşma sonucu sahip oldukları deniz alanından çok daha fazlasına sahip olabilecekleri görülmektedir. Diğer taraftan uluslararası deniz hukukuna uygun bir sınırlandırmanın sağlanabilmesi için devletlerin ilgili kıyı uzunluklarının orantıları, adaların ana karaların önünü kapatmamaları ve ters yönde olup olmamaları da hesaba katılmalıdır. Tüm bu özel durumlar, adaların ana karalar kadar deniz yetki alanına haiz olamayacağı genel ilkesini oluşturmaktadır. Uluslararası mahkemeler tarafından alınan Ukrayna-Romanya, Libya-Malta davaları başta olmak üzere pek çok davada bu defalarca ifade edilmiştir.[405]

Sonuçta uluslararası hukuka göre, GKRY tüm adayı değil, sadece Kıbrıslı Rumları temsil etmektedir, adada yaşayan her iki kesim de eşit statüye sahiptir ve dolayısıyla doğal kaynaklar üzerinde de eşit haklara sahip olacaktır. Adadaki deniz yetki

[404] Levent Kürbüz, a.g.e., s. 105.
[405] Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 42-43.

alanlarına ilişkin sorunlar da ancak Kıbrıs sorununun çözümüyle beraber çözüme kavuşabilecektir. GKRY'nin yürüttüğü karşıt tavırlar sorunu derinleştirmekte ve çözümü zorlaştırmaktadır.

3.3.4.Mısır

522 mil ile Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip ikinci ülke Mısır'dır.[406] Mısır, 1958 CKKS'den itibaren 12 millik karasuyu ilanında bulunan[407] ve 200 metre veya işletilebilir derinliğe kadar kıta sahanlığı haklarını kullanacağını öngören yasal düzenlemeye sahip bir ülkedir. 1982 BMDHS'ye taraf olan Mısır, 26.08.1983 tarihinde bu sözleşmeyi onaylarken haklarını kullanacağını ve yükümlülüklerini yerine getireceğini, aynı şekilde bu bölgedeki diğer tüm devletlere sözleşmeye uygun şekilde gerekli saygıyı göstereceğini ve MEB sınırlarını sözleşmede öngörüldüğü şekilde belirleyeceğini açıklamıştır.[408]

Mısır-GKRY MEB sınırlandırma anlaşması yapılmadan önce, Mısır'ın GKRY Büyükelçisi kendi ülkesiyle GKRY arasında henüz bir anlaşma olmamakla beraber, doğal gaz sahasında ortak işletmeler oluşturabileceklerini ve kıta sahanlığı ile MEB belirlenmesi konusunda işbirliğine hazır olduklarını içeren beyanlarda sık sık bulunmuştur. Müzakere anlamında tanınan tek bir Kıbrıs (GKRY) olduğunu ve bu devletle muhatap olacağını da belirtmiştir.[409]

Bu gelişmeler üzerine 15.03.2003 tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığı Ankara'da Mısır Büyükelçisi ile yaptığı görüşmede GKRY'nin adanın tamamını temsil etmediğini ve Kıbrıs'ın tamamını temsilen yapılacak bir anlaşmanın imzalanmasının adada barışa yönelik çabaları olumsuz etkileyeceğini ve bu anlaşmadan kaçınmaları gerektiğini bildirmiştir. Öte yandan bu anlaşmanın hem Türkiye ve KKTC hem de Doğu Akdeniz'de kıyıdaş bulunan tüm devletlerin hak ve çıkarları açısından hakça

---

[406] Dursun Yıldız ve Doğan Yaşar, *Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç*, İstanbul, Truva, 2012, s. 47.
[407] Bilge Adamlar Kurulu Raporu, a.g.e., s. 18.
[408] Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı ve Türkiye", Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2010., s.18.
[409] Şenay Kaya, a.g.e., s. 38.

ilkelere uygun olmayacağını da eklemiştir. Mısır bu itiraz karşısında cevaben, uluslararası arenada, bahsi geçen sözleşmenin teknik nitelikli olduğunu ve siyasi herhangi bir anlamının bulunmadığını, Kıbrıs sorununa dahil olma gibi bir amaç gütmediklerini, GKRY ile yaptıkları MEB anlaşmasının benzerlerini Türkiye de dahil olmak üzere diğer kıyıdaş devletlerle de yapmak istediklerini ve GKRY ile imzalanan anlaşmanın adanın kuzeyini etkilemeyeceğini dile getirmiştir.[410] Türkiye, bu anlaşmanın imzalanmasının kendisinin ve KKTC'nin hiçe sayılması anlamına geleceğini dile getirmiş ancak çabaları sonuçsuz kalmıştır. Sonuçta, Türkiye'nin girişimlerine rağmen Mısır ile GKRY arasındaki MEB sınırlandırma anlaşması, GKRY Sanayi, Ticaret ve Turizm Bakanı ve Mısır Dışişleri Bakanı tarafından 17.02.2003 tarihinde imzalamıştır. Bu anlaşmada iki ülke arasındaki MEB sınırı Kıbrıs ile Afrika sahilleri arasında eşit uzaklık çizgisi yani ortay hat ilkesine dayanarak gerçekleştirilmiştir. İki ülke ilişkilerini daha üst seviyeye çıkararak 08.09.2005 tarihinde Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının işletilmesi için "Petrol Araştırmaları İşbirliği" isimli protokolü imzalayarak taraflar açısından Akdeniz'de bir diğer önemli adımı atmışlardır.[411]

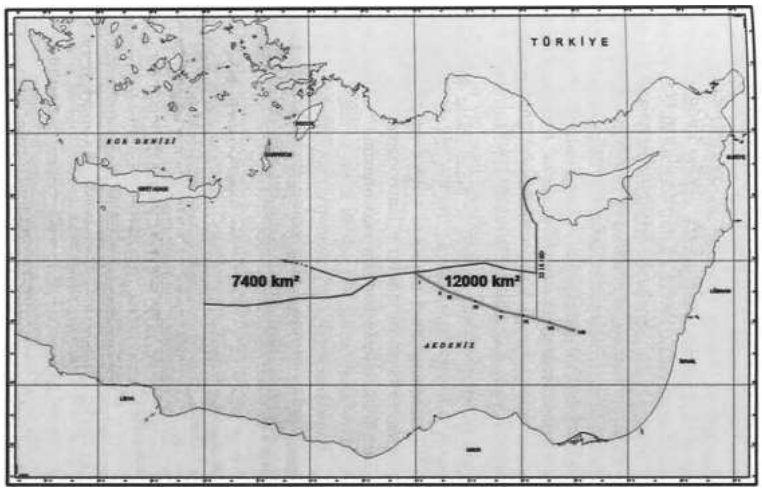
Ortay hatta dayanan sınırlandırma sonucunda Mısır ciddi bir deniz yetki alanı kaybına uğrarken, GKRY normalde haiz olduğu deniz yetki alanının dört katı daha fazlası olan bir alanda egemenlik haklarına sahip olmuştur. Oysa Türkiye ile Mısır arasında yapılacak ortay hatta dayalı bir sınırlandırma anlaşması Mısır'ın şuan sahip olduğundan 11.500 km² daha fazla MEB ve kıta sahanlığı alanı olacaktı. Bu alan, Mısır'ın yüzölçümüm %1'ine tekabül ettiği gibi ayrıca Kıbrıs adasından bile daha büyük bir sahadır.[412] Ayrıca GKRY ile yaptığına benzer şekilde Yunanistan'a ait Rodos, Meis, Girit, Kerpe ve Kaşot hattını esas alan bir sınırlandırma anlaşması sonucu Mısır, 7.400 km² 'lik bir deniz alanından daha mahrum olacaktır.

Mısır ile Türkiye arasında yapılacak bir MEB anlaşması Türkiye'nin haklarından ziyade, Mısır'ın haklarını koruyacaktı. Mısır'ın GKRY ile imzalamış olduğu ortay

[410] Arda Özkan, a.g.e., s. 376.
[411] Şenay Kaya, a.g.e., s. 43.
[412] Sertaç Hami Başeren, a.g.e., s. 20-22.

hatta göre yapılan anlaşmada Mısır kaybeden taraf olmuştur.[413] Bu anlaşma ile GKRY, kıyı uzunluğunu dikkate almamış ve uluslararası hukukun hakkaniyet ilkesine aykırı şekilde hareket etmiştir.[414]

Şekil-34: Mısır'ın MEB/Kıta Sahanlığı sınırını Türkiye yerine GKRY ile yaparak uğradığı, ve aynı sınırı batıya doğru Yunanistan ile çizmesi halinde uğrayacağı kayıplar

Kaynak: Sertaç Hami Başeren, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, Yayın No:31, 2010.s. 21.

Mısır Türkiye ile arasını düzeltmek için 2013 yılında, GKRY ile 2003 yılında imzalamış olduğu MEB anlaşmasını kabul ettiği bir yasa ile tek taraflı şekilde feshederken, yapılacak yeni bir anlaşmaya ancak Türkiye'nin de yer alması halinde katılacağını bildirmiştir. Bu gelişme üzerine GKRY, akdedilen bir anlaşmanın tek taraflı fesih yoluyla iptal edilemeyeceğini belirtse de Mısır geri adım atmamıştır.

[413] Sertaç Hami Başeren, "*Doğu Akdeniz'de İş İşten Geçmeden*", https://tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/munhasir-ekonomik-bolge/dogu-akdeniz-serhat-h-baseren/.
[414] Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 36.

3.3.5.Libya

Libya, 18.02.1959 tarihinde çıkartmış olduğu kanuna göre, 12 deniz mili karasuları rejimine haizdir.[415] Yine Libya, 01.05.2005 tarihinde karasularının dış sınırından itibaren 62 deniz mili balıkçılık koruma alanı ilan etmiş ve bunu BM'ye bildirmiştir. Ayrıca, 27.05.2009 tarihinde Libya Genel Halk Komitesi dış sınırı en fazla 200 deniz mili olan ve karşılıklı kıyıların arasındaki mesafe 400 deniz milinden az olduğunda, uluslararası hukuka uygun biçimde ve anlaşmalar aracılığıyla MEB uygulayacağını da ilan etmiş ve BM'ye bildirmiştir.[416]

Libya, kıta sahanlığının sınırlandırılmasını iki ayrı uluslararası yargı kararıyla belirlemiştir. Libya ile Tunus, kendi aralarında bulunan deniz sınırındaki bölgede araştırma ve işletme ruhsatları vermişler ve bunun üzerine birbirlerini protesto etmişlerdir. Karşılıklı protestolar sonucunda oluşan uyuşmazlığı çözüme kavuşturmak için UAD'ye başvurmuşlardır. Bu devletlerin ikisi de UAD'de uyruklarında yargıç olmadığı için devletler "*ad hoc*" yargıç atamışlardır. UAD bu dava için 1982 yılında hakkaniyet ilkeleri uyarınca bir sınır belirlemiştir.[417]

Libya, Malta ile yaşamış olduğu kıta sahanlığı uyuşmazlığı nedeniyle 23.05.1976 tarihinde UAD'ye başvurmuştur. UAD, bu dava hakkında 03.05.1985 tarihinde karar verebilmiştir. Ardından, 10.11.1986 tarihinde Malta ile Libya arasında kıta sahanlığının sınırlandırılmasına dair anlaşma yapılmış ve koordinatlar belirlenmiştir.[418] Divan bu davada da hakkaniyet ilkelerine göre sınır belirlerken, BMDHS'nin önemini vurgulamış, taraflar istemde bulunmasalar bile söz konusu

---

[415] United Nations, Act No. 2 of 18 February 1959 concerning the delimitation of Libyan territorial waters, *https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/LBY_1959_Act.pdf*, (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2022).

[416] Levent Kürbüz, a.g.e., s. 99.

[417] International Court of Justice, "Application for Revision and Interpretation of the Judgment of 24 February 1982 in the Case concerning the Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya)", *https://www.icj-cij.org/en/case/71*, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2022).

[418] United Nations, "Agreement between the Great Socialist People's Lybian Arab Jamahariya and the Republic of Malta implementing Article 3 of the Special Agreement and the Judgment of the International Court of Justice, 10 November 1986",*https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/LBY-MLT1986ICJ.PDF*, (Erişim tarihi: 18 Eylül 2021).

sözleşmenin uluslararası teamül hukuku olarak tarafları belirli bir ölçüde bağlayacağını da belirtmiştir.[419]

UAD'nin Kuzey Denizi Davaları'nda verdiği ve Tunus-Libya ve Libya-Malta davalarında yinelediği kararında, sınırlandırmada eşit uzaklık prensibinin zorunlu olmadığına karar vermiştir. Ayrıca, başka herhangi bir sınırlandırma yönteminin de her koşulda emredici olamayacağı ifade edilmiştir. Divan'a göre sınırlandırma, hakkaniyet ilkeleri esas alınarak, anlaşma yöntemiyle ve ilgili tüm koşullar incelenerek yapılmalıdır. Yapılacak olan sınırlandırma tüm taraflara kara ülkelerinin doğal uzantısını oluşturan tüm kıta sahanlığı alanlarını mümkün olduğu kadar bırakacak şekilde ve karşısındaki ülkenin kara ülkesinin doğal uzantılarını kapatmayacak şekilde yapılmalıdır. Eğer ki bu sınırlandırma kesişen alanlar yaratıyorsa, bu alanlar taraflar arasında üzerinde anlaşılan orantıda (*agreed proportion*) ya da anlaşılamazsa eşit olacak şekilde paylaşılmalıdır. UAD verdiği kararda, hakkaniyet ilkesini esas alarak karar vermiştir. Hakkaniyet ölçüsünde verilen kararda ise, bir ada ile anakara arasındaki sınırlandırmanın anakara devleti olan Libya lehinde sonuçlanması gerektiğini vurgulamıştır.[420]

Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda Libya ile gerçekleştirmiş olduğumuz ve hayati önem arz eden Libya mutabakatına, Türkiye'nin politikaları bölümünde yer verilecektir.

[419] International Court of Justice, "Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), *https://www.icj-cij.org/en/case/68*, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2022).
[420] Cihat Yaycı, *Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2020, s. 78.

Şekil-35: Türkiye-Libya Mutabakatına göre belirlenen deniz yetki alanları

Kaynak: Muazzez Harunoğulları, "Eastern Mediterranean Energy Basın: International Conflict and Competition on the Region", *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE),* 2020, s. 475.

3.3.6.İsrail

Doğu Akdeniz'de yaklaşık olarak 128 mil uzunluğunda kıyı şeridine sahip olan İsrail 17.12.2010 tarihinde GKRY ile ortay hat prensibi esas alınarak MEB sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. Bölgedeki diğer devletlerle başka bir MEB anlaşması imzalamamış olan İsrail, 12.07.2011 tarihinde de MEB sınırlarını bildiren koordinatları BM'ye bildirmek suretiyle MEB ilan etmiştir. Ayrıca bölgede müttefik arayan Yunanistan ve GKRY'nin ilan etmiş olduğu tüm MEB alanlarını tanıyarak bölgede Türkiye'ye karşı uygulanan politikaya katılmıştır. Böylece İsrail de Kıbrıs sorununda bir taraf haline gelmiştir.

GKRY, Mısır ile yapmış olduğu anlaşmadaki gibi, İsrail ile olan anlaşmasında da hak gaspı gerçekleştirmiştir. Eğer İsrail, GKRY yerine karşılıklı kıyıları olan Türkiye ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılması anlaşması gerçekleştirmiş olsaydı GKRY'nin doğalgaz keşfi yaptığı Afrodit sahasındaki 12 numaralı parselin tamamı ile 7,8 ve 11 numaralı parsellerin bir kısmı da İsrail'in olacaktı. Son dönemde bu hatasının farkına varan İsrailli yetkililer, 13.03.2018 tarihinde söz konusu 12 numaralı parselden hak talep ettiklerini GKRY'ye bildirmişler ve bu talep GKRY tarafından tepkiye yol açmıştır. İsrail'in kıyı uzunluğu bölgede küçük bir ada konumundaki GKRY'nin dört

mislidir. Bu anlamda orantılılık ilkesi bağlamında 4 pay İsrail'e düşerken 1 pay GKRY'ye düşecek biçimde paylaşım yapılmalıdır. Fakat GKRY ile İsrail arasındaki paylaşım yarı yarıya olacak şekilde yapılmıştır. Dolayısıyla burada sınırlandırma, kıyı uzunluklarına, nüfusa vb. bakılmaksızın ve orantılılık ilkesine dikkat edilmeksizin gerçekleştirilmiştir. Yüzölçümü 5.600 km² olan GKRY, kendi ülkesi kadar bir alana el koymak suretiyle İsrail'i aldatmıştır.[421]

Hali hazırda kendi rezervlerinden enerji ihtiyacının %60'ını karşılayan İsrail'in Tamar ve Leviathan bölgelerinde hidrokarbon kaynakları çıkarmaya başladığı ve bu sayede haiz olacağı doğalgazın %40'ını ithal etme potansiyeli olabileceği bilinmektedir.[422] Bu kaynakları Yunanistan ile GKRY aracılığıyla Avrupa pazarına iletme konusunda görüşmeler yapıldığı da bilinmektedir.[423] Bu amaç doğrultusunda İsrail-GKRY-Yunanistan üçlüsünü birleştiren bir petrol boru hattı inşa edilmesi planlanmaktadır.

Şekil-36: İsrail-GKRY-Yunanistan arasında inşa edilmesi planlanan petrol boru hattı

Kaynak: Georgias Chrysochou-Dalaklis Dimitrios, "Offshore Energy Exploration Activities and the Exclusive Economic Zone Regime: A case study of the Eastern Mediterranean Basin, Haziran 2018, *https://www.researchgate.net/publication/322927029_Offshore_Energy_Exploration_Activities_and_the_Exclusive_Economic_Zone_Regime_A_case_study_of_the_Eastern_Mediterranean_Basin/figures?lo=1*, (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021).

[421] Doç. Dr. Cihat Yaycı: "İsrail, Türkiye'nin Kendisine Muhtaç Olduğunu Asla Düşünmesin", 10 Mart 2021, *https://doguakdenizpolitik.com/doc-dr-cihat-yayci-israil-turkiye-nin-kendisine-muhtac-oldugunu-asla-dusunmemeli/*, (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2021).
[422] Matthew Bryza, Eastern Mediterrenean Gas: Potantial for Breakthroughts, *Turkish Policy*, Sayı:12, 2013, s. 36.
[423] Cihat Yaycı, a.g.m., s. 28.

Diğer taraftan İsrail Lübnan ile deniz yetki alanları bağlamında yan hudut sorunu yaşamaktadır. Lübnan 17.01.2007'de GKRY ile MEB anlaşması imzalarken, bunun hem Türkiye'nin baskıları hem de İsrail-Lübnan arası yaşanan yan hudut sorunundan dolayı Lübnan iç hukukunda yürürlüğe girmediği görülmektedir. Bunun yanında Lübnan'ın, 860 km²'lik bir alan kaybettiği gerekesiyle İsrail-GKRY MEB sınırlandırma anlaşmasına karşı çıktığı bilinmektedir. ABD ve GKRY, enerji bağlamında İsrail'in önünü açmak için Lübnan ile İsrail arasında arabuluculuk görüşmeleri yapmaktadır. Bu arabuluculuk görüşmelerinin, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki elini zayıflatma amacı güttüğü düşünülmektedir.[424]

Şekil-37: İsrail ile GKRY arasında imzalanan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması anlaşması

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 27.

3.3.7.Lübnan

Doğu Akdeniz'de 107 millik kıyı şeridine sahip olan Lübnan, ilk olarak 1970-1975 yıllarında İngiliz, ABD'li ve Rus uzmanlara deniz yetki alanlarındaki kaynaklarını

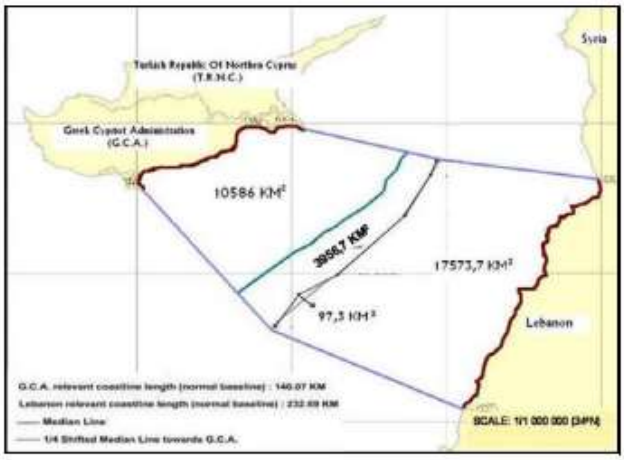
[424] Emin Erol, "Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynaklar ve Bölgesel Barış", *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset,* AÜSBF, Uluslararası Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Araştırma Merkezi, Yayın No:608, Ankara, 2013, s. 208.

araştırmak üzere çalışmalar yaptırmış fakat petrol çıkarma faaliyetlerinin giderlerinin gelirlerinden fazla olduğunu görünce bu çalışmaları durdurmuştur.[425] 1975-1990 yılları arasında ise ülkede yaşanan iç savaş nedeniyle hiçbir petrol arama faaliyetinde bulunamamış ve diğer ülkelerin bu konuda gerçekleştirdiği faaliyetlere de katılamamıştır.[426] Son dönemde ise Doğu Akdeniz'de bulunan enerji kaynakları diğer kıyıdaş devletler gibi Lübnan'ın da tekrar bu konuyla ilgilenmesine neden olmuştur. Bunun üzerine kendi MEB alanları üzerinde araştırmalar başlatan Lübnan, yaklaşık 708 milyar m³ doğal gazın var olduğunun tahmin edildiği Oslo Barış Araştırmaları Enstitüsü tarafından bir raporda açıklanmıştır.[427]

Lübnan'ın da Mısır ve İsrail gibi Doğu Akdeniz'de birtakım hidrokarbon rezervleri aramanın dışında, MEB ilan etme girişimleri de bulunmaktadır. Bu girişimleri doğrultusunda Lübnan Meclisi, 17.08.2010 tarihinde denizlerde canlı ve cansız kaynakların, doğalgaz ve petrol rezervlerinin kullanılması ve araştırılması hakkında bir kanun onaylamıştır.[428] Ayrıca öncelikle 06.10.2005 tarihinde GKRY ile Lübnan arasında MEB sınırlarının çizilmesi konusunda "*İşbirliği Memorandumu*" imzalanmıştır.[429] Ardından Türkiye'nin karşı çıkışlarına rağmen Lübnan, 17.01.2007 yılında GKRY ile MEB sınırlandırması anlaşması gerçekleştirmiştir. Lübnan bu anlaşma ile Mısır gibi petrol gelirlerinden pay kazanmayı ve İsrail'le olan deniz sınırı konusunda avantaj sağlamayı amaçlamıştır.[430]

[425] Şenay Kaya, a.g.e., s. 51.
[426] Aslan Gündüz ve Hüseyin Öztürk, *Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, TÜDAV Yayın, No:12, Aralık 2002, s. 113.
[427] Bilge Adamlar Kurulu Raporu, a.g.e., s. 20.
[428] Cihat Yaycı, 2020, a.g.e., s. 74.
[429] Sertaç Hami Başeren, a.g.e., s. 23.
[430] Arda Özkan, a.g.e., s. 376-380.

Şekil-38: GKRY ile kıyı uzunluklarını dikkate almadan sınırlandırma anlaşması yapan Lübnan'ın kaybını gösteren harita

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 40.

Türkiye söz konusu itirazını bir nota ile bildirmiş, bu notada GKRY-MEB anlaşmasının KKTC ve Türkiye'nin Kıbrıs adası ve çevresindeki hak ve menfaatlerini görmezden geldiğini, GKRY'nin tek başına adanın tamamını temsilen hareket etmesinin doğru olmadığını bildirmiş ve bu anlaşmanın yürürlüğe konmaması gerektiğini ifade etmiştir.[431] Türkiye'nin itirazlı notası en azından, Lübnan Meclisi'nin imzaladığı bu anlaşmayı onaylamadan bekletmesini sağlamıştır. Ayrıca İsrail ile olan anlaşmazlıklar da anlaşmanın yürürlüğe girmesini geciktirmiştir.

Daha sonra GKRY-Lübnan MEB sınırlandırma anlaşmasını etkileyen bir gelişme yaşanmıştır. Lübnan Meclisi onayladığı kanunu 19.10.2010 tarihinde BM Genel Sekreteri'ne sunmuştur. BM'ye yapılan bildiride ilan edilen alanlar, GKRY-Lübnan arasındaki MEB sınırlarının koordinatlarını kapsamaktadır. Bu nedenle daha önce imzalanmasına rağmen muhtemelen Türkiye'nin itirazları nedeniyle henüz onaylanmamış olan GKRY-Lübnan Anlaşmasının onaylanıp onaylanmamasının bir hükmü kalmamıştır. Lübnan'ın GKRY ile anlaşırken Doğu Akdeniz'deki Leviathan

[431] T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretler Hk. 30 Ocak 2007 tarih ve 18 numaralı basın açıklaması, *NO:18 - 30 Ocak 2007, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini hk. / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)*, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2021).

bölgesinde zengin enerji kaynaklarından elde edebileceği paydan mahrum kalmamayı amaçladığı söylenebilir.[432]

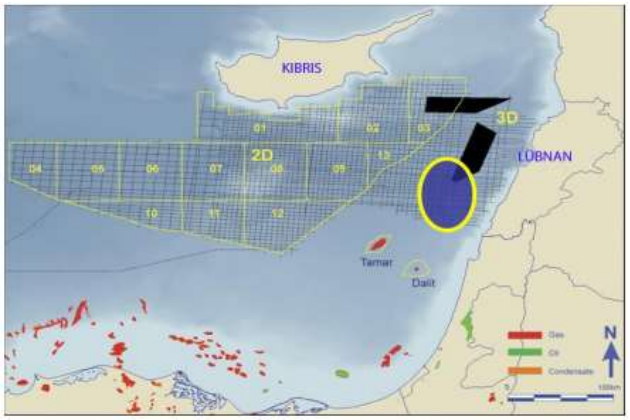
Şekil-39: Lübnan'ın 2010 yılında BM'ye bildirdiği MEB sınırları

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 26.

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, Lübnan ile İsrail arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda gerilim söz konusudur. Çünkü İsrail'in BM'nin değerlendirmesi için hazırlamış olduğu haritadaki sınırlarla, Lübnan'ın ilan ettiği MEB'in yaklaşık 9 km'lik bir alanında kesişme söz konusudur.[433]

Şekil-40: Lübnan ile İsrail'in ilan ettiği MEB alanlarındaki kesişmeyi gösteren harita

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 30.

[432] Emre Kurt ve Soyalp Tamçelik, a.g.e., s. 889.
[433] Bilge Adamlar Kurulu Raporu, a.g.e., s. 19.

3.3.8.Suriye

Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ve 95 millik bir kıyı şeridine sahip olan Suriye, 19.11.2003 tarihinde "*Suriye'nin Karasularında Ulusal Egemenliğinin Belirlenmesi*" hakkındaki yasayı onaylamıştır. Bu yasa ile karasuları, iç sular, kıta sahanlığı, MEB ve bitişik bölgeye ilişkin rejimlerin tamamını düzenlemiştir. Ayrıca bu yasaya paralel şekilde, karasularının esas hatlardan itibaren 12 deniz mili, bitişik bölgesinin 24 deniz mili olduğunu ve münhasır ekonomik bölgesinin 200 deniz milini aşmayacağını BM'ye bildirmiştir.[434]

Bu ilanın ardından Suriye, petrol arama ve çıkarma amacıyla keşif izni vermeye başlatmıştır. Bu amaçla ilk olarak 2007 yılında araştırma lisansı vermek için ihaleye çıkmış fakat İngiliz Dove Enerji şirketinden başka teklif veren olmadığı için Suriye lisans anlaşması yapmaktan vazgeçmiştir.[435] Ardından 24.03.2011-05.10.2011 tarihleri arasında hidrokarbon potansiyeli olan MEB alanlarını 3 parsele ayırıp tekrar ihale açmıştır. Ancak 15.03.2011 tarihinde başlayan iç savaş sebebiyle bu faaliyetlere ara vermek zorunda kalmışlardır.

İhaleye açılan bu alanlar, kuzey kesiminden Türkiye'nin deniz yetki alanlarının bir kısmıyla kesişmektedir.[436] Kesişen bu alan, Türkiye kara sınırının bittiği noktadan itibaren batı istikametinde yaklaşık olarak 30 deniz mili mesafeye kadar uzanmaktadır. Türkiye Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarını 27.04.2012 tarih ve 28276 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu kararı ile petrol ruhsat sahalarını ilan etmiştir.[437] Söz konusu kesişme, Türkiye'nin ilan edip TPAO'ya verdiği bu ruhsat sahaları ile Suriye'nin ihaleye açtığı alanların çakışmasıyla oluşmuştur. Türkiye ile Suriye arasındaki bu sınırlandırmayı etkileyen sorun yan sınırın belirlenmesiyle ilgilidir.

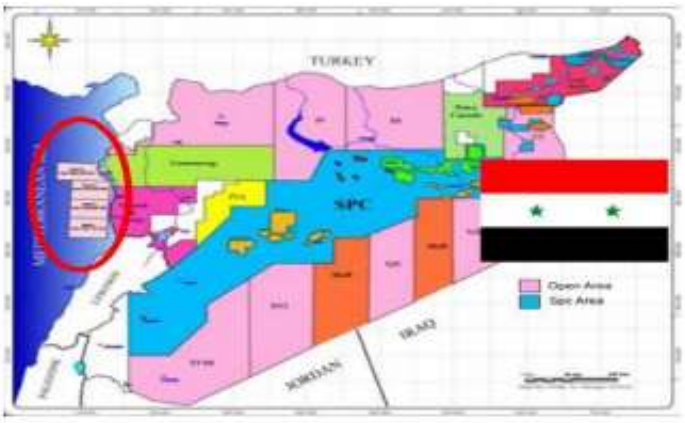
[434] United Nations, Law. No. 28, *https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/syr_2003e.pdf*, (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2021).

[435] Arzu Al-Gökhan Katıtaş, "Geoeconomic Struggles in the Eastern Mediterranean Region", Hakan Arıdemir (Ed.), *Turkish Republic of Northern Cyprus Studies on Politics and Economics*, Botimet Flesh, Tiran, s. 20.

[436] Cihat Yaycı, a.g.e., s. 67.

[437] T.C. Resmi Gazete, Sayı: 28276, 27 Nisan 2012, *https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427.htm*, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2021)

Şekil-41: Suriye tarafından ilan edilen petrol arama sahaları

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 26.

Suriye Doğal Kaynaklar ve Petrol Bakanı ile GKRY Ticaret Bakanı 2001 yılında bir dizi görüşmeler gerçekleştirmiş ve kıta sahanlığı ile MEB sınırlandırması hususunda anlaşma imzalamayı düşündüklerini açıklamışlardır.[438] Ancak bu sözde kalmış, bugüne kadar herhangi bir anlaşma imzalanmamıştır.[439] Aynı şekilde ilan edilen MEB alanlarındaki ihaleler de askıda kalmış, uluslararası şirketler bu ihalelere ilgi göstermemişlerdir. Bunların gerçekleştirilememesi, ülkede baş gösteren iç savaş ve istikrarsızlıktan kaynaklanmaktadır.[440]

GKRY'nin yürüttüğü siyasi ve hukuka aykırı girişimler sonucunda, bölgede kıyıdaş olmalarına rağmen Türkiye ve Suriye anlaşma dışı bırakılmışlardır.[441] Fakat 1982 BMDHS'ye göre, sahildar devletlerin karasularının bittiği hattan itibaren 200 millik alanda bulunan deniz yatağındaki sularda, deniz yatağında ve bunların toprakaltında yer alan doğal kaynakların korunması, araştırılması ve işletilmesi, ayrıca ilgili diğer tüm devletlerin haklarını dikkate alarak faaliyette bulunma hakları vardır.[442] Buradan anlaşılan her zaman belirttiğimiz gibi kıyıdaş devletlerin hakça çözüm arayışı çerçevesinde anlaşma yoluna giderek sınırlandırmayı amaçlamaları gerektiğidir.

---

[438] "Suriye ve GKRY Petrol Araştırma Projesinde Anlaştı", *Kathimerini Gazetesi*, 7 Ağustos 2001, https://www.ekathimerini.com/, (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2021)
[439] Sertaç Hami Başeren, a.g.e., s. 25.
[440] Soyalp Tamçelik ve Emre Kurt, a.g.e., s. 889.
[441] Umut Kedikli-Taşkın Deniz, a.g.e., s. 413.
[442] BMDHS, md. 55-56.

Suriye'de MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırmasının nasıl yapılacağı henüz belirlenmemiştir. Suriye'de var olan iç karışıklıklar nedeniyle deniz yetki alanları konusunda somut bir adım atmadığı görülmektedir. Ancak Suriye'nin deniz yetki alanlarına yönelik haklarını saklı tutması, gelecekte KKTC ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarındaki hak menfaatlerine yansıyabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'İ TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRME: SORUNLAR, BEKLENTİLER VE ÖNCELİKLER

4.1.Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Politikaları

20.05.1982 tarihli ve 2674 sayılı kanuna göre Türk karasuları genişliği 6 mildir. Bakanlar Kurulu, belli denizler için belirli şartlarda 6 milden fazla karasuları ilan etme hususunda yetkili kılınmıştır. Bakanlar Kurulu bu yetkisini kullanırken, hakkaniyet ilkesini ve yetki kullanacağı denizlerin özelliklerini göz önünde bulundurmalıdır. Yine bu kanuna göre, Türkiye ile kıyıları yan yana ya da karşı karşıya olan devletlerarasında, karasuları bölgenin ilgili tüm özellik ve durumları göz önünde bulundurularak, hakkaniyet ilkesi esas alınarak yapılan bir anlaşma ile sınırlandırılacaktır.[443] Bu kapsamda Bakanlar Kurulu 29.05.1982 tarihli 82/4742 sayılı sayılı kararname ile karasuları Ege'de 6 mil, Karadeniz ve Akdeniz'de ise 12 mil olarak ilan edilmiştir.[444]

Doğu Akdeniz'de 1792 km sahil şeridi ve 569 deniz mili uzunluğunda en uzun kıyı şeridine sahip ülke konumunda olan Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'de 12 millik karasuları rejimi vardır.[445] Fakat Doğu Akdeniz'de bugüne kadar herhangi bir MEB ilanında bulunmamıştır. 05.12.1986 tarihli "Türk MEB'si Hakkında Karar" adlı kararnameye göre, karasularının başladığı esas hattan itibaren, 200 deniz miline kadar uzanan sahayı Karadeniz'de MEB olarak ilan etmiş bulunmaktadır.[446] Dolayısıyla Türkiye'nin Karadeniz haricinde, Ege ve Akdeniz'de kıta sahanlığı ve MEB'i yoktur. Türkiye'nin herhangi bir bitişik bölge uygulaması olmadığı gibi, BM'ye tescil

---

[443] Türkiye'nin 20.05.1982 tarih ve 2674 sayılı Karasuları Kanunu, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2674.pdf, (Erişim Tarihi: 16 Şubat 2021).
[444] Hüseyin Pazarcı, a.g.e., s. 264.
[445] Arda Özkan, Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı, *2.Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, Kahramanmaraş, 2012, s. 377.
[446] Türkiye'nin 05.12.1986 tarih ve 19314 sayılı Resmi Gazetesi, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19314.pdf, (Erişim tarihi: 5 Şubat 2021).

ettirilmiş bir haritası da bulunmamaktadır. Türkiye, 1958 CKSS ve 1982 BMDHS'ye taraf değildir.

Uluslararası deniz hukukuna göre, kapalı veya yarı kapalı denizlere kıyıdaş olan devletler, haklarını kullanır ve yükümlülüklerini yerine getirirken işbirliği içinde hareket etme mecburiyetine sahiplerdir.[447] Dolayısıyla yarı kapalı bir deniz olma özelliğine sahip Doğu Akdeniz'de yapılacak olan kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmaları, yalnızca ilgili tüm devletlerarasında, bölgede bulunan devletlerin tamamının hak ve çıkarları gözetilerek hayata geçirilecek olan düzenlemelerle mümkün olacaktır. Türkiye'nin tezleri hem KKTC'nin hem de kendisinin haklarını koruyacak biçimde şekillenmektedir.[448] 1982 BMDHS ve 1958 Cenevre Sözleşmeleri'ne taraf olmayan Türkiye, uluslararası hukuk ilkeleri gereğince, kıyı devletleri ile anlaşmalar yaparken, tüm ilgili veya özel koşulların dikkate alınmasını ve "hakkaniyete" dayanılmasını amaçlamaktadır.

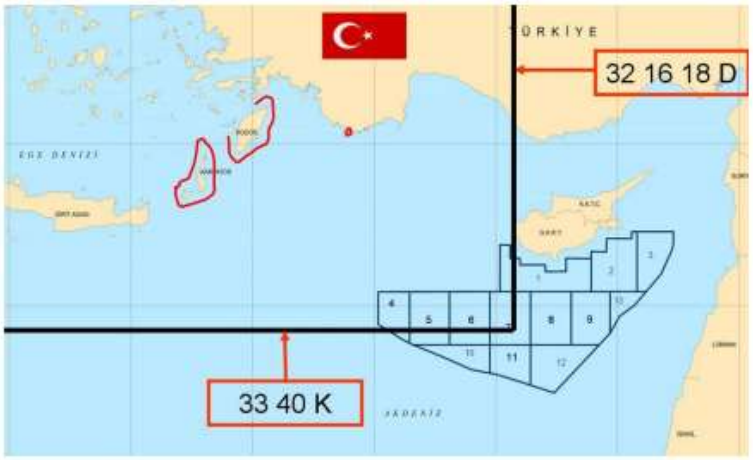
Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının paylaşımı sorunu konusundaki temel görüşü veya tezi, uluslararası hukuk kurallarına göre Doğu Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olarak kabul edilmesi ve söz konusu alandaki paylaşımın ilgili tüm devletlerin bir araya gelerek uluslararası hukukun hakkaniyet ilkesi temel alınarak oluşturacakları anlaşma yoluyla yapılması gerektiğidir.[449] Türkiye, söz konusu alanda herhangi bir münhasır ekonomik bölge ilan etmemiş olsa da, çeşitli nedenlerle buradaki *ipso facto* (fiilen) ve *ab initio* (başlangıçtan beri) olarak sahip olduğu hakları koruyacağını belirtmektedir. Bu haklarının bulunduğu alanlarda diğer devletlerin hidrokarbon arama, çıkarma vb. hiçbir faaliyete izin vermeyeceğini açıklamış bulunmaktadır. Bu bağlamda, Doğu Akdeniz'de 32° 16' 18" D boylamının batısında bulunan sahalarda kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırması Türkiye'nin egemen haklarını yakından ilgilendirmektedir. Türkiye bölgede herhangi bir MEB ve kıta sahanlığı ilanında bulunmamıştır. Ayrıca, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması için bölgede kıyısı bulunan herhangi bir devletle anlaşma

[447] Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı 4 Ekim 2005 tarihli ve 2005/Turkuno DT/16390 sayılı notası.
[448] Sertaç Hami Başeren, 2013, a.g.e., s. 262.
[449] 2004 Turkuno DT/4739 (Mart 2004), 2005 Turkuno DT/16390 (Ekim 2005) ve UN. Doc. A/61/1011/-S/2007/456 (Temmuz 2007) sayılı notalar.

(21.09.2011 tarihli Türkiye-KKTC kıta sahanlığı sınırlandırılması anlaşması ve 27.11.2019 tarihli Türkiye-Libya Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası hariç) akdetmemiştir. Türkiye, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının bölgedeki ancak tüm devletlerin katıldığı bir anlaşmayla belirlenmesi gerektiği görüşündedir. Dolayısıyla Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilecek olan MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırmasının, ancak uluslararası hukuka uygun olacak şekilde, ilgili tüm devletler ve özel koşullar dikkate alınarak ve hakça bir anlaşma ile sağlanabileceğine inanmaktadır. Bunlara rağmen, 32° 16' 18" D boylamının batısı ile 33° 40' K enleminin kuzeyi arasında kalan deniz alanlarındaki mevcut hukuki hak ve menfaatlerini uluslararası hukuka dayanarak savunacağını da ifade etmiştir. Söz konusu 32° 16' 18" D boylamının batısında bulunan alanlarda yapılacak olan sınırlandırma anlaşmalarının hakça ilkeler gözetilerek yapılması gerekmektedir. Türkiye daha önce de açıkladığımız üzere, bu haklarını ileri sürerek, GKRY-Mısır MEB anlaşmasını kabul etmemektedir.[450] Türkiye bu anlaşma üzerine 02.04.2004 tarihinde verdiği nota ile 32° 16' 18" D boylamının batısında kalan sınırlandırma sahasında uluslararası hukuktan kaynaklanan tüm haklarını saklı tuttuğunu belirtmiştir. Yine BM'ye sunulan bu notada bildirdiği gibi Türkiye, Kıbrıs adasında Kıbrıs'taki Türk ve Yunan toplumlarını bir arada temsil eden hukuki yahut fiili bir otoritenin olmadığını düşünmektedir.[451] Türkiye'nin bu fiili kıta sahanlığı sınırlarını belirten bir adımdır.

[450] Sertaç Hami Başeren, 2013, a.g.e., s. 263.
[451] Bilge Adamlar Kurulu Raporu, a.g.e., s. 27.

Şekil-42: 32° 16’ 18” D boylamının batısı ile 33° 40’ K enleminin kuzeyi arasında kalan alanı gösteren harita

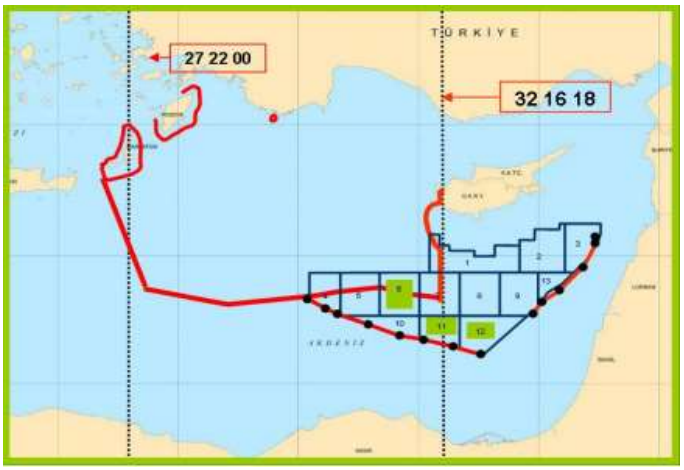

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 32.

Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren’in oluşturmuş olduğu ve sınırlandırmada ortay hat esasına dayanan harita son derece minimalist biçimde hazırlanmış olsa da, Yunanistan ve GKRY basını başta olmak üzere bu haritanın maksimalist olduğu yönünde eleştiriler yapılmış ve Mısır’ın Türkiye ile karşılıklı kıyısının bulunmadığı dile getirilmiştir.[452] Oysa bu eleştiri son derece anlamsız ve gerçeklik payı taşımayan bir eleştiridir. Yine Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren’in haritada gösterdiği ve Türkiye’nin asgari muhtemel MEB alanına GKRY tarafından 2007 yılında Kıbrıs’ın güneyinde ilan edilen 13 petrol arama sahasının 5 tanesini tecavüz ettiği görülmektedir. Türkiye yine yayınladığı nota ile bu durumu kabul etmeyerek Doğu Akdeniz’de “deniz yetki alanlarının belirlenmesinde tüm kıyı devletlerinin belirli bir anlaşma sağlamaları” gerekliliğini vurgulamıştır.[453]

[452] Theodoros Karyotis, “Türkiye, Mısır ile Deniz Sınırları Çiziyor”, *Ethnos Gazetesi*, 11.01.2010, https://www.kaptanhaber.com/turkiye-misir-ile-deniz-sinirlari-ciziyor/20884/, (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2021).
[453] Cihat Yaycı, a.g.e., s. 33.

Şekil-43: Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren'in Türkiye'nin muhtemel MEB'i ve GKRY'nin 1, 4, 5, 6, 7 numaralı parselleri ile ihlalini gösteren harita

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 33.

26.03.2007 tarihinde GKRY'nin Kıbrıs'ın güneyi ve güneydoğusunda ilan ettiği 13 adet petrol arama sahasının üzerine Türkiye, Doğu Akdeniz'deki haklarını koruyacağını duyurmuştur. Bu sahalardan 1, 4, 5, 6, 7 numaralı sahalar Türkiye'nin MEB ve kıta sahanlığı sınırlarıyla çakışmaktadır. Söz konusu bölge, Türkiye ile Mısır arasında eşit uzaklık ilkesi esas alınarak çizilen sınıra göre Türk kıta sahanlığındadır. Türkiye, 30.01.2007 tarihinde yaptığı basın açıklamasında GKRY'nin adanın tümünü temsil etmediğini, bu nedenle Doğu Akdeniz'de tek başına imzaladığı anlaşmaların ve yasal düzenlemelerin geçerliliği ve bağlayıcılığı olmadığını belirtmiştir. Burada yapılacak olan kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasının, ilgili tüm devletlerin katılımı ve haklarının korunmasıyla yapılabileceğini söylemiştir. Bu çerçevede GKRY'nin ilan ettiği ruhsat alanlarına itiraz edilmiştir. "Doğu Akdeniz'de hak ve çıkarlarını koruyacağı" duyurusuna ek olarak, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı sınırının batıda 28° 00' 00'' boylamı, doğuda 32° 16' 18'' boylamı ve güneyde 34° 00' 00'' enlemi arasında kalan denizalanı olarak kabul edilmiştir.

Aynı şekilde 2007 yılında GKRY-Lübnan arasında yapılan MEB sınırlandırma anlaşmasına da Türkiye, kendi kıta sahanlığını korumak için itiraz etmiştir. T.C. Dışişleri Bakanlığınca Lübnan'ın Ankara büyükelçiliğine verilen notada, söz konusu anlaşmanın Türkiye'nin deniz alanlarında haiz olduğu hak ve menfaatleri ihlal ederek

yapıldığı belirtilmiştir. GKRY-Lübnan anlaşması, hali hazırda Lübnan iç hukukunda yürürlüğe girmemiştir.

T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından 05.08.2011 tarihinde yapılan bir diğer açıklamada, GKRY'nin Doğu Akdeniz'de yapmış olduğu arama çalışmalarının Kıbrıs sorununa ilişkin barış görüşmelerini çıkmaza soktuğu ve hatta bölge ülkeleri arasında yeni uyuşmazlıklar doğurduğu belirtilmiştir. Ayrıca Kıbrıs Rum tarafının tek taraflı olarak tüm adayı temsilen adaya ait doğal kaynaklar hakkında girişimde bulunma ya da söz söyleme gibi hak ve yetkilere sahip olmadığı, bu tür yasal dayanaktan yoksun faaliyetlerin bölgede gerginlik yarattığı ve adadan eşit şekilde yararlanma hakkına zarar vermekte olduğu belirtilmiştir. Sonuçta Türkiye, Kıbrıs'ta süregelen deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorununun ancak Kıbrıs meselesinin çözülmesiyle bir sonuca varabileceğini düşünmektedir.[454]

"*Türkiye ve KKTC bundan sonra da bölgedeki meşru hak ve çıkarlarını korumak için uluslararası hukuka uygun biçimde siyasi ve diplomatik kanallardan girişimlerini sürdüreceklerdir. Türkiye ve KKTC'nin bu amaca yönelik olarak ne gerekiyorsa yapacağından kimsenin şüphesi olmamalıdır. Beklentimiz, kapsamlı çözüm görüşmelerinin sürdüğü bir ortamda görüşmelerin gidişatını olumsuz yönde etkileyebilecek, bölgede gerilimi arttırabilecek, oldu-bittiler yaratmaya yönelik tek yanlı girişimlerden önemle kaçınılmasıdır.*"[455]

GKRY'nin 2003 yılında başlayarak Doğu Akdeniz'de yaptığı anlaşmalar Türkiye açısından endişe verici bir hal almıştır. GKRY'nin son olarak 17.12.2010 tarihinde İsrail ile yapmış olduğu MEB sınırlandırma anlaşmasının üzerine Türk Dışişleri Bakanlığınca açıklama yapılmıştır. Bu açıklamaya göre, GKRY'nin Doğu Akdeniz'e kıyısı bulunan birtakım devletlerle yaptığı ve yapmaya çalıştığı anlaşmalar, Türkiye açısından Kıbrıs sorunu bağlamında değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Türkiye, ancak Kıbrıs sorunun çözülmesiyle bölgede gerçek manada bir sonuca varılabileceğini, aksi

---

[454] Bilge Adamlar Kurulu Raporu, a.g.e., s. 27.

[455] T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Hakkında 5 Ağustos 2011 tarih ve 181 numaralı basın açıklaması, *https://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa*, (Erişim tarihi: 12 Nisan 2021)

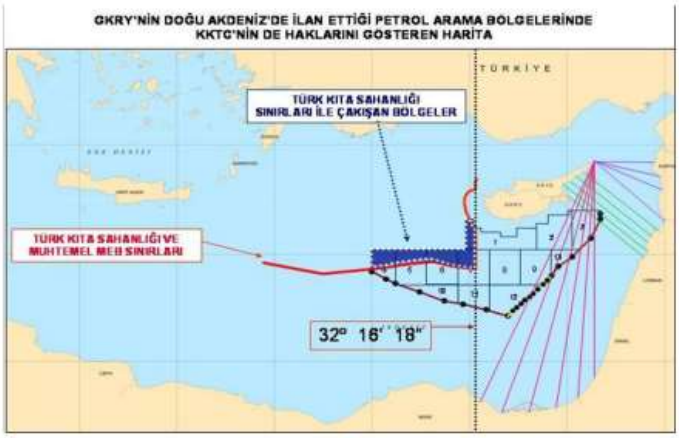
takdirde sürüncemelerin devam edeceğini düşünmektedir. Zaten Türkiye, sözü edilen MEB sınırlandırma anlaşmasına konu olan deniz alanlarında kendi açısından herhangi bir hak iddiasında bulunmamaktadır ve kendi karşı çıkışının Kıbrıs meselesi bağlamında olduğunu vurgulamaktadır. Türkiye'ye göre, GKRY'nin Kıbrıs Türklerini yok saymak suretiyle, son derece zamansız ve çözüm sürecine bakış açısı bağlamında düşündürücü şekilde imzaladığı anlaşmalar kabul edilebilir değildir. Ayrıca GKRY'nin adanın tümünü temsilen yaptığı anlaşmaların ülkemiz açısından bir hükmü bulunmamaktadır. Söz konusu anlaşmalar "*Kıbrıs Türkleri'nin mevcut, doğal ve eşit hak ve çıkarlarını yok sayarken aynı zamanda devam eden müzakereler üzerinde olumsuz etki yaratmakta, dahası Doğu Akdeniz'de barış ve istikrar ortamına katkıda bulunmamaktadır*". Bu anlamda, Türkiye, Kıbrıs Türklerinin hak ve çıkarlarının korunması için gerekli girişimleri siyasi ve diplomatik yollardan gerçekleştirmeye devam edecektir.[456] Dolayısıyla, GKRY'nin Kıbrıs Adası'nın deniz yetki alanlarında vermeye kalkıştığı ruhsatlar ile petrol ve doğalgaz araştırması yapabileceğini düşünen ülke ve şirketler, adada diğer kurucu halk olan Kıbrıs Türkleri'nin iradesini yok saymamalı ve Kıbrıs meselesinin çözüm sürecini zorlaştıracak girişimlerden kaçınmalıdır.[457]

---

[456] T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk. 21 Aralık 2010 tarih ve 288 sayılı basın açıklaması, *https://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa*, (Erişim Tarihi: 10 Mart 2021)

[457] T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın 30 Ocak 2007 ve 18 numaralı basın açıklaması; Türk Dışişleri Bakanlığı'nın 23 Temmuz 2007 tarihli notasında, "Kıbrıs Rum tarafının Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarını sınırlandırma ve doğal gaz yataklarını arama çabaları azalmadan devam etmektedir. Kıbrıs Rum tarafı, uluslararası hukukun yerleşik ilkelerine aykırı olarak 13 petrol arama bölgesi belirleyen (*identifying*) bir kanun kabul etmiş ve uluslararası ihale açmıştır. İhale süreci, itirazlarımıza devam etmekte ve 16 Ağustos 2007'de neticelenmesi beklenmektedir. Bölgede fiili (*de facto*) durumlar yaratmayı amaçlayan bütün bu fiiller tümüyle kabul edilemez fiillerdir" cümlelerine yer verilmiştir.

Şekil-44: GKRY'nin Doğu Akdeniz'de İlan Ettiği Petrol Arama Bölgeleri'nde KKTC'nin de Haklarını Gösteren Harita

Kaynak: Cemal Aslan, Doğu Akdeniz'deki Doğalgaz Yatakları: Türkiye, KKTC ve GKRY, 2018, *http://cemal-aslan.blogspot.com/2018/10/dogu-akdeniz-havzasnn-jeostratejik-ve_6.html*, (Erişim Tarihi: 14 Ekim 2021).

Kıbrıs'ta Kıbrıslı Rumlarını ve Kıbrıslı Türklerini bir arada temsil eden fiili ya da hukuki ortak yetkili bir hükümet mevcut değildir.[458] Dolayısıyla hem GKRY'nin hem de KKTC'nin ayrı ayrı hak ve yetkileri söz konusudur. Bu anlamda, GKRY'nin adanın tümünü temsilen yaptığı anlaşmaların herhangi bir sonuç doğurması söz konusu değildir ve Türkiye GKRY'nin tek başına tüm adayı temsilen yaptığı anlaşmaların hiçbirini tanımamaktadır. Zaten Rum tarafının Türk tarafını dışlayıcı tavrı, doğrudan olmasa da iki kesimli devlet modelini içten içe kabul etmiş olduklarının bir göstergesidir. Annan Planı ve 1959-1960 Kıbrıs'ın kuruluş anlaşmaları, Kıbrıs'ın deniz yetki alanlarında bulunan doğal kaynakları merkezi idarenin kontrolüne tabi tutmuştur. Annan Planı'na göre egemenliğin tek olduğu ve bunun federal şekilde kullanılacağı kuruluş anlaşmasından net bir şekilde anlaşılmaktadır: "*Cyprus is a member of the United Nations and has a single international legal personality and*

[458] T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın 23 Ocak 2007 tarihli notası, Türk Dışişleri Bakanlığı'nın 30 Ocak 2007 tarih ve 18 numaralı basın açıklamasında, "GKRY'nin adanın tümünü temsil etmediği", 4 Ekim 2005 ve 2 Mart 2004 tarihli notalarında, "Bir bütün olarak Kıbrıs'ı yani Kıbrıslı Türkleri ve Kıbrıslı Rumları birlikte temsil eden hukuki ya da fiili tek bir otorite bulunmadığı" bildirilmiştir.

sovereignty".[459] Rum tarafı ise uygulamaları ile kendi tezlerini kendi çürütmekte ve iki kesimlilik yaklaşımına farkında olmadan katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'nin itirazlarının temelinde Kıbrıs Rumlarının adanın tümünü tek başına temsilen yaptığı usulsüz ilanlar ve adanın güneyinde bulunan doğalgaz yataklarının tek sahibiymiş gibi davranması yatmaktadır. Çünkü GKRY, sondaj çalışmalarıyla çıkarılacak doğalgaz ile sağlanacak gelirden Kıbrıslı Türklere hakları olan payı vermeyi planlamamaktadır. Ayrıca Türkiye, GKRY gibi KKTC'nin de MEB ilan etmek suretiyle Doğu Akdeniz'de sondaj çalışmaları yürütebileceğinin altını çizmektedir. Fakat burada KKTC'nin önünü kapatan etkenler söz konusudur. KKTC'nin Türkiye dışında hiçbir ülke tarafından tanınmaması MEB ilan edemeyeceği düşüncesi uyandırmaktadır. Tanınırlığı olmadığı için KKTC, uluslararası şirketlerle görüşmeler yürütememektedir. Uluslararası şirketlerin Kıbrıslı Rumlar, AB, İsrail, Rusya, ABD gibi aktörler tarafından gördüğü siyasi ve ekonomik baskılar da KKTC ile hareket etme konusunda kendilerini caydırmaktadır.[460]

Kıbrıs sorunu bağlamında Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları sorunu için Türkiye'nin iki ana girişimde bulunması gerekmektedir. Bunlardan birincisi, 2003 yılında GKRY'nin Mısır ile yaptığı MEB anlaşmasının ve bu görüşmeler esnasında sağlanan avantajlar düşünülerek, KKTC'nin denizciliğe ilişkin yasal düzenlemelerine hız kazandırmasıdır. Ayrıca KKTC ile Türkiye kendi aralarında deniz yetki alanlarını saptayacak anlaşmalar geliştirmelidirler. Hem Annan Planı hem de 1982 BMDHS dikkate alınarak hayata geçirilecek olan bu düzenlemelerin Türkiye ve Kıbrıs Türk halkı için yararlı olacağı açıktır. İkinci olarak, "yasal hükümetin etkin kontrolünde bulunmayan Kıbrıs Cumhuriyeti bölgeleri" olarak anılan ve AB hukukunca deniz yetki alanları da askıya alınan KKTC'nin, deniz alanlarını kapsayacak şekilde bu bölgelerde etkin ve fiili kontrolün kendisine ait olduğunu, hem AB'ye hem de uluslararası

[459] The Compherensive Settlement of the Cyprus Problem, Article 2, 31 March 2014, *https://web.archive.org/web/20120328062304/http://www.zypern.cc/extras/annan-plan-for-cyprus-2004.pdf*, s. 7.
[460] Selami Kuran, a.g.e., s. 278.

topluma ispatlamak zorundadır. Bu, KKTC'nin uluslararası anlamda tanınırlığı olmasa dahi Kıbrıs Türk halkının çıkarları bağlamında olumlu sonuçlar verecektir.[461]

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki 1792 km sahiliyle en uzun kıyı şeridine sahip olan ülke olduğunu dile getirerek, GKRY ve İsrail'in yürüttüğü sondaj çalışmalarının kendi çıkarlarına ters düştüğünü ifade etmektedir. GKRY ise BM tarafından "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak tanındığı, aynı bilinirlikle AB üyesi sıfatı taşıdığı ve dolayısıyla Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tamamını temsil ettiği gerekçesiyle Doğu Akdeniz'de devlet olarak kendisinin varlık gösterdiğini söylemektedir. Diğer yandan, daha önce de bahsettiğimiz, Türkiye'nin 21.09.2011'de New York'ta KKTC ile eşit uzaklık prensibini esas alarak imzalamış olduğu "*Akdeniz'de Kıta Sahanlığı'nın Sınırlandırılması Hakkında Antlaşma*" da, BM'ye göre KKTC'nin yasadışı bir yapı olması nedeniyle yok hükmündedir. Bu gerekçelere dayanan GKRY, Türkiye ile kıta sahanlığı sınırını belirlerken Anadolu ile Kıbrıs arasından geçen ortay hat ile çizmek suretiyle bölgedeki MEB ve kıta sahanlığı alanlarını ortay hat esasına dayanarak aslında Mısır ve Yunanistan ile sınırlandırmayı hedeflemektedir. Ki hedeflenen bu sınırlandırma, Türkiye'nin bölgede yer alan en uzun kıyı şeridine sahip olan devlet olarak açık deniz alanlarına erişimi ciddi oranda engelleyecek niteliktedir ve bu kapatmama/kesmeme ilkesine de aykırıdır. Türkiye bunun hakkaniyet ilkesine ters düştüğünü, uluslararası hukuk kurallarına göre batı kıyılarında Kıbrıs ve bölgedeki diğer adalarda Yunanistan'a karasuları haricinde kıta sahanlığı verilmesinin söz konusu olamayacağını düşünmektedir. Yine Türkiye, Doğu Akdeniz'de uzun kıyı şeritlerine sahip olmaları bağlamında, bölgede en uzun MEB ve kıta sahanlığı alanlarının kendisi ile Mısır arasında sınırlandırılmasını savunmaktadır.

Türkiye ve KKTC, bölgedeki söz konusu haklarını korumak için birtakım girişimlerde bulunmaktadırlar. Buna ilişkin olarak, 02.07.1974 tarih ve 7/8594 sayılı kararname[462] ile TPAO'ya Rodos Adası'nın güneydoğusunda AR/TPO/IX/D numaralı petrol arama bölgesinde, söz edilen bölgenin Türk karasuları dışında ve Türk kıta

[461] Kudret Özersay, Annan Planı ve Federal Yasaları Çerçevesinde Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:59, Sayı:3, s. 203-230.
[462] 18 Temmuz 1974 tarihli T.C. Resmi Gazete, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14949.pdf, (Erişim tarihi: 16 Mart 2021)

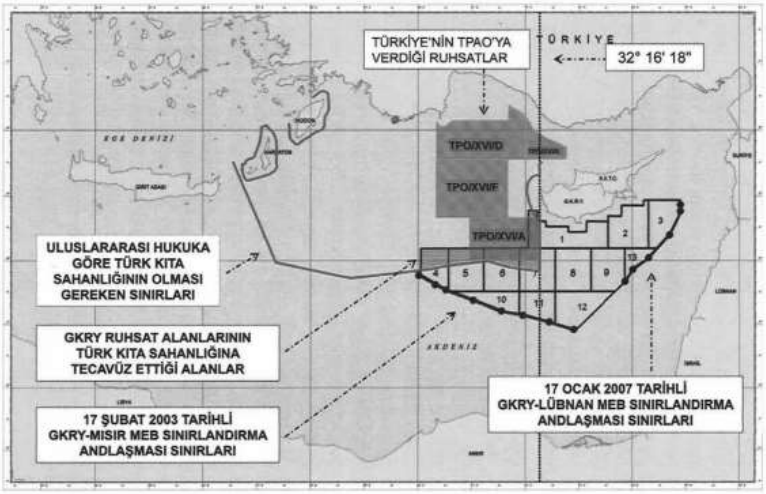
sahanlığında bulunduğunu bildirerek ruhsat vermiştir.[463] Bu uygulama, Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilen ilk uygulama olması bağlamında önemlidir. Yunanistan bölgedeki diğer adalar gibi Rodos adasına da tam etki vererek söz konusu alanın Yunanistan MEB'i içerisinde olduğunu iddia ederek bu uygulamaya karşı çıkmış olsa da Türkiye bölgedeki hakkını koruyacağını belli etmiştir.[464]

Türkiye'nin diğer bir uygulaması ise, Türk savaş gemisinin PGS NOPEC şirketi adına GKRY için Doğu Akdeniz'de sismik araştırma yapan Northern Access adlı gemiye Türk kıta sahanlığı alanında Türkiye'den müsaade almadan araştırma yaptığı gerekçesiyle 15.03.2002 tarihinde müdahale etmesidir. Gemi ikaz edilerek sahadan uzaklaştırılmıştır. Şirket yetkilileri, Türk kıta sahanlığı alanında izinsiz araştırmada bulundukları için özür dilemişlerdir. Bu olaydan sonra Yunanistan 26.03.2003 tarihinde Meis adası güneyinde araştırma izni istemiştir. Hem şirket tarafından özür dilenmesi, hem ardından Yunanistan tarafından araştırma izni istenmesi, bölgenin Türk kıta sahanlığı olduğunun kabullenildiği anlamına gelmektedir.

GKRY'nin söz ettiğimiz tüm hukuk dışı uygulamalarının üzerine Türkiye bunları protesto etmek için çeşitli notalar vermiştir. Petrol İşleri Genel Müdürlüğü 03.10.2007 tarih ve 5520, 5521 ve 5522 sayılı Bakanlar Kurulu kararları ile TPAO'ya XVI numaralı Antalya petrol bölgesinde Türk karasuları dışında dört ayrı bölgede[465] arama ruhsatı vermiş ve bu arama ruhsat bölgeleri bir nevi üstü örtülü biçimde Türk MEB sınırlarının yerini belli etmiştir. TPAO'ya verilen bu ruhsatlar, yukarıda da belirttiğimiz üzere, Doğu Akdeniz'de 32° 16' 18'' D ve 28° D boylamları arasında güneyde Türkiye-Mısır ortay hattı arasında Türk kıta sahanlığı ve MEB sınırlarını zımnen göstermektedir.[466] TPO/XVI/A sahası, GKRY'nin ilan ettiği parsellerle çakışmakta olduğundan, Türkiye açısından açık bir irade beyanı niteliğindedir.

[463] Sertaç Hami Başeren, 2013, a.g.e., s. 267.
[464] Şenay Kaya, a.g.e., s. 29.
[465] TPO/XVI/A, TPO/XVI/D, TPO/XVI/E ve TPO/XVI/F.
[466] Levent Kürbüz, a.g.e., s. 109.

Şekil-45: İlan Edilen Ruhsat Alanları. TPAO'nun 2007 yılında aldığı ruhsatlar ile Türk kıta sahanlığı sınırı, GKRY'nin Mısır ve Lübnan ile MEB sınırlandırmaları, GKRY'nin ruhsat ilan ettiği alanlar

Kaynak: Sertaç Hami Başeren, 2010, a.g.e., s. 34.

Ayrıca 16.03.2012 tarihinde 2968 ve 2974 sayılı kararnamelerle TPAO'ya ruhsat vermiştir. 2968 sayılı kararnameyle AR/TPO 5026, 5027, 5028 numaralı ruhsatlar verilirken, 2974 sayılı kararnameyle AR/TPA 5033, 5034, 5035 numaralı ruhsatları vermiştir.[467] Verilen bu izinler Meis Adası'na karasuları haricinde deniz yetki alanı bırakmayacak şekilde belirlenmiştir. Türkiye tarafından verilen bu ruhsat sahaları Yunanistan ve GKRY tarafından kendi MEB ve kıta sahanlığı alanlarının ihlal edildiği gerekçesiyle kabul edilmemiş ve görüşleri BM nezdinde kayda geçirilmiştir. Benzer şekilde Türkiye de bu duruma karşı bir nota vermiştir. Türkiye notasında, hakça ilkeler esas alındığında, adalara ait kısa kıyıların uzun kıyılar karşısında açık denizlere erişimin önünü kesemeyeceği, Meis gibi iki ülkenin anakaralarına göre ters tarafta konumlanan Yunan adalarına en fazla sınırlı etki verilebileceği ya da hiç etki verilmeyebileceği tezlerini savunduğunu açıklamaktadır.[468]

GKRY ile İsrail arasında 17.12.2010 tarihinde yapılan MEB sınırlandırılması anlaşmasının Türkiye açısından özel olarak önemlidir. Bu anlaşma üzerine Türk

[467] Bakanlar Kurulu'nun 16.03.2012 tarih ve 2012/2968 ve 2012/2974 sayılı kararnameleri ile verilen ruhsat sahalarına ilişkin kararı, *Resmi Gazete*, 27 Nisan 2012, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-5.htm, (Erişim tarihi: 3 Ekim 2021)
[468] Sertaç Hami Başeren, 2013, a.g.e., s. 272.

Dışişleri Bakanlığınca yapılan açıklama ile, Kıbrıs Adası'nın deniz alanlarında Kıbrıs Türkleri'nin sahip olduğu hak ve yetkilerin çiğnenemeyeceği, GKRY'nin adanın tamamını temsil etmesinin mümkün olamayacağı, GKRY'nin bölge ülkeleriyle yapmış olduğu anlaşmaların bizim açımızdan hükümsüz olduğu bildirilmiştir.[469] Ayrıca Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türkler'in haklarını yok saymak suretiyle yaptığı sınırlandırma anlaşmaları, çözüm sürecine ilişkin olarak samimiyetlerinin sorgulanmasına sebep olmaktadır. Kıbrıs'ta deniz yetki alanlarını sınırlandırma anlaşmaları ve hidrokarbon arama faaliyetleri Kıbrıs sorununun kalıcı çözüme kavuşması ile mümkün olabilecektir. GKRY'nin tek taraflı hareket etmeyi bırakıp KKTC'nin haklarına riayet etmesi ve adadaki sorunları daha çetrefilli hale getirmemesi gerekmektedir. Türkiye GKRY'nin bu hukuk dışı davranışlarını notalarla protesto ederek "*hakça ilkeler*"i GKRY ve Yunanistan'a karşı kullanabileceğini göstermektedir. Bu anlaşmanın bir diğer önemi, Doğu Akdeniz bölgesindeki jeoekonomik ve jeopolitik dengelerin yeniden düzenlenmesini gündeme getirmesidir. Bölgede keşfedilecek doğalgaz ve petrol rezervlerinin Avrupa Birliği'nin enerji güvenliğiyle ilgili politikalarını Akdeniz'deki MEB alanlarına kaydıracağı düşüncesi oluşmuştur.

Türkiye ile KKTC arasında 21.09.2011 tarihinde imzalanan Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Anlaşması, KKTC ve Türkiye'nin Akdeniz'deki kıta sahanlıklarını hakça ilkelere ve uluslararası hukuka dayanarak belirlenen 27 coğrafi koordinatın birleştirilmesiyle elde edilen bir çizgiyle sınırlandırmaktadır. Bu anlaşma ile adanın kıta sahanlığının tümü üzerinde Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs Rumlarıyla meşru, eşit ve ayrılmaz hakları olduğu vurgulanmıştır. Doğu Akdeniz'de bir istikrar, işbirliği ve barış ortamının sağlanması, ancak kalıcı bir uzlaşmanın sağlanması ve Kıbrıs'ın haiz olduğu doğal zenginliklerinin adanın ortak sahibi konumunda bulunan iki halk arasında hakça paylaşımı ile gerçekleşebilecektir. Türkiye ile KKTC arasında eşit uzaklık prensibine dayanarak yapılan bu anlaşma, hem KKTC'nin haklarını savunmak hem de GKRY'yi

[469] T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk. 21 Aralık 2010 tarih ve 288 sayılı basın açıklaması, *https://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa*.

etkisiz hale getirmek için imzalamıştır.[470] Türkiye, KKTC ile sınırlandırma anlaşmasının ardından Antalya açıklarında petrol ve doğalgaz aranması amacıyla Shell firması ile sözleşme imzalamıştır. Ayrıca Türkiye, GKRY protestolarına rağmen Nisan 2012'de, GKRY'nin hak iddia ettiği MEB alanları içerisindeki altı sahada TPAO'ya petrol arama yetkisi vermiştir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de GKRY ve Yunanistan'a karşı izlediği MEB politikasının ana noktaları 08.04.2014 tarih ve 7/40977 sayılı soru önergesiyle Antalya milletvekili Gürkut Acar tarafından TBMM'ye sunulmuş[471] ve bu soru T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından 05.05.2014 tarihinde cevaplanmıştır. Buna göre Türkiye'nin atmış olduğu adımlar:

1. Türkiye GKRY'nin 2003 yılında Mısır'la imzaladığı MEB anlaşmasına, 04.04.2004 tarihinde verdiği notayla BM nezdinde itiraz etmiştir.
2. Türkiye, Doğu Akdeniz'deki haklarını ve çıkarlarını korumak için 12.03.2013 tarihinde verdiği notayla kıta sahanlığı dış sınırının BM nezdinde kayda geçirilmesi sağlanmıştır.

Şekil-46: Türk Kıta Sahanlığı'nın Dış Sınırı

Kaynak: Ümit Yalım, "Doğu Akdeniz'de Türk Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölgesi Derhal İlan Edilmelidir", 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 2018, *https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/dogu-akdeniz-de-turk-kita-sahanligi-ve-munhasir-ekonomik-bolgesi-derhal-ilan-edilmelidir*, (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2021).

[470] Dışişleri Bakanlığı, 21 Eylül 2011 Türkiye-KKTC Kıta Sahanlığının Sınırlandırılma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, No: 216, (Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021)

[471] TBMM Tutanak Dergisi, *https://www5.tbmm.gov.tr//develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=G%DCRKUT%20ACAR&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih=*, (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2021).

3. Türkiye ile KKTC arasında 21.09.2011 tarihinde imzalanan "*Kıta Sahanlığı'nın Sınırlandırılması Anlaşması*"nın 10.04.2014 tarihinde Türkiye'nin verdiği notayla kayda geçirilmesi sağlanmıştır.
4. Türkiye, yukarıda sayılan ve kendisine karşı yapılan hak ihlalleri karşısında verdiği diplomatik tepkilerin yanında, TPAO'ya ruhsat vermek suretiyle söz konusu alanlarda petrol arama ve çıkarma çalışmalarını başlatmıştır.
5. Uluslararası hukuka göre bir devletin kıta sahanlığında bulunan doğal kaynakların araştırılması ya da çıkarılması için MEB ilan edilmesi gerekmemektedir. Türkiye'nin de hep savunduğu tezi, burada *ab initio* (başlangıçtan beri) ve *ipso facto* (fiilen) şekilde haklara sahip olduğu şeklindedir.
6. Akdeniz gibi yarı kapalı bir denizde tek taraflı şekilde yapılan MEB ilanları uluslararası hukuka aykırıdır. MEB sınırlarının, sınırlandırmayı yapacak kıyıdaş ülkelerin kendi aralarında varacakları bir anlaşma ile gerçekleştirilmesi uluslararası hukukun bir gereğidir.
7. Türkiye Doğu Akdeniz'de var olan MEB sorunlarını ulusal çıkarlarından ödün vermeksizin, uluslararası hukuk kurallarına uygun biçimde, kalıcı ve adil çözümler üreterek gidermeyi amaçlamaktadır.

Türk bandıralı sismolojik araştırma gemisi olan Barbaros Hayrettin Paşa, 20.10.2014 tarihinde Kıbrıs adasının kuzeyinde doğalgaz arama faaliyetinde bulunmuştur.[472] Yunanistan, GKRY ve İsrail 29.01.2015 tarihinde Lefkoşa Bildirisi'ni imzalamışlardır. Bu bildiriyle ülkeler, Doğu Akdeniz'de güvenlik ve enerji işbirliği kapsamında İsrail ve GKRY'nin hidrokarbon yataklarını birleştirmek suretiyle, Yunanistan üzerinden Avrupa'ya taşınacak bir boru hattının oluşturulması ve bu üç ülke arasında elektrik bağlantısının sağlanmasının önemine vurgu yapmışlardır.[473]

Türkiye son olarak BM tarafından resmi olarak tanınan Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile "*Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin*

[472] Deniz Haber Ajansı, "Barbaros Hayrettin Paşa Gemisi MEB'de Araştırma Yapıyor", 20 Ekim 2014, https://www.denizhaber.net/mobi/news_detail.php?id=58263, (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2021).
[473] Levent Kürbüz, a.g.e., s. 111.

Mutabakat Muhtırası" 27.11.2019 tarihinde İstanbul'da imzalanmış, 05.12.2019 tarihinde TBMM'de uygun bulunmuş ve 07.12.2019 tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.[474] Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti tarafından da onaylanan bu muhtıra, BM'ye de 11.12.2019 tarihinde bildirilip tescil edilmiştir. 6 maddeden oluşan bu muhtıra ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de BM'ye de bildirmiş olduğu kıta sahanlığı sınırlarının güneybatısında 18,6 mil deniz millik bir hat imzalanmıştır. Bu hat ile her iki ülkenin de kıta sahanlığı ve MEB'inin sınırları çizilmiştir. Muhtıra sonucu iki ülke arasında deniz yetki alanları uluslararası hukuka uygun şekilde ve BMDHS'nin 74. maddesinde belirtildiği şekilde taraflar arasında hakkaniyet ilkesi esas alınarak sınırlandırılmıştır.

Bu mutabakat muhtırası, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hukuki ve siyasi konumunu güçlendirirken, Türkiye'nin Akdeniz'de dışlanma ve yalnız bırakılma politikalarına karşı da bir cevap niteliğindedir. Aynı zamanda bu mutabakat, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki adaların otomatik olarak MEB ve kıta sahanlığı yaratmaması, hakkaniyet ilkesi esas alınarak adil ve hakça sınırlandırma, cephe uzunluklarının dikkate alınması ve Türkiye'nin kıyısal projeksiyonu ve kıta sahanlığının kesilmemesi tezlerinin tamamını desteklemektedir. GKRY hariç tüm devletlerle her türlü görüşme ve anlaşmaya hazır olduğunu her fırsatta vurgulayan Türkiye, Libya ile imzalamış olduğu bu mutabakat ile Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları konusundaki görüşlerini daha somut bir şekilde ortaya koymuştur. Bu mutabakat muhtırası ile Türkiye barışçı çözümleri ve diyaloğu dışlamayan, meşruiyet ve uluslararası hukuk içinde kalarak tutum ve politika geliştirmeye ve bölgede kendi haklarını ve çıkarlarının yanında Kıbrıs Türklerininkileri de korumaya devam edeceğini göstermiştir.[475]

---

[474] 5 Aralık 2019 tarih ve 30971 sayılı T.C. Resmi Gazetesi, *https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191207.pdf*, (Erişim tarihi: 30 Kasım 2022).

[475] Doğu Akdeniz Denkleminde Stratejik Adım: Türkiye-Libya Mutabakatı, *https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/TR__TURKIYE_LIBYA_MUTABAKAT_Bask%C4%B1.pdf*, (Erişim Tarihi: 19 Eylül 2021).

Şekil-47: Türkiye-Libya Sınırı

Kaynak: Güney Kıbrıs ve 4 ülke, BM'ye başvurdu: "Türkiye-Libya anlaşması kabul edilmesin", 14.07.2020, *https://www.kibrispostasi.com/c58-GUNEY_KIBRIS/n337316-guney-kibris-ve-4-ulke-bmye-basvurdu-turkiyelibya-anlasmasi-kabui*, (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2022).

Mutabakat muhtırasının akabinde Yunanistan, Mısır, GKRY, İsrail ve AB ülkelerinden tepki gelmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Libya'ya nota verip Libya'nın Atina büyükelçisini istenmeyen kişi (*persona non grata*) ilan etmiştir. Ayrıca İsrail Dışişleri Bakanlığı sosyal medyada yaptığı açıklamada Türkiye'nin Akdeniz'de izlediği politikaların İsrail tarafından kaygı ve endişeyle karşılandığını belirtmiştir. Bunun yanında Mısır Libya'nın temsilcisi olarak Ulusal Mutabakat Hükümeti Başkanlık Konseyi'nin anlaşma imzalama konusunda yetkili olmadığını savunmuş olsa da Ulusal Mutabakat Hükümeti Libya'da BM tarafından tanınan tek meşru hükümet olduğundan bu iddia asılsızdır.

Bunun yanında GKRY de kendi egemen haklarını korumak için Türkiye'nin sondaj çalışmaları hakkında "Doğu Akdeniz'deki yeraltı zenginliklerini koruma altına almak" gerekçesiyle UAD'ye başvurmuştur. Fakat GKRY Türkiye tarafından resmi anlamda tanınmadığından söz konusu başvurunun Türkiye açısından bir anlamı yoktur. Ayrıca UAD'nin yetki alanı bir uluslararası uyuşmazlık olması durumunda tarafların kendisine birlikte getirdikleri davaları ve yürürlükte olan uluslararası anlaşmaları kapsar. Fakat hem Türkiye ile GKRY arasında herhangi bir anlaşma mevcut değildir hem de uyuşmazlığın çözülmesi hususunda UAD'ye birlikte yapılmış bir başvuru

yoktur. Dolayısıyla GKRY'nin tek başına gerçekleştirdiği başvuru UAD'yi yetkili kılamayacaktır.[476]

Libya ile Türkiye arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin olarak imzalanan mutabakatın önem ve kazanımlarını özetleyecek olursak:

1. Türkiye, 2011 yılında KKTC ile yaptığı Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Anlaşması'nın ardından ikinci kez Doğu Akdeniz'de kıyıdaş olan bir devletle kıta sahanlığı/MEB sınırlandırma anlaşması yapmıştır.
2. Hem Türkiye'nin hem Libya'nın hakları açısından Doğu Akdeniz'de hukuki ve meşru bir zemin oluşturulmuştur.
3. Mutabakat ile AB'nin benimsemiş olduğu Yunanistan ve GKRY tezlerine dayanan "Sevilla Haritası" kadük kalmıştır.
4. Türkiye'nin daha önce kıta sahanlığına ilişkin olarak 2004 yılında BM'ye bildirdiği ilk rapor ve 13.11.2019 tarihinde aynı raporun tekrar teyit edilmesinin ardından, bu raporlarda kavramlar üzerinden tanımlanan ve soyut kalan kıta sahanlığı sınırının tarifi, bu mutabakatla somutlaştırılmıştır. Mutabakat ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki batı sınırı netleşmiştir.

Şekil-48: Türk Kıta Sahanlığı

Kaynak: Şafak Yıldırım, "Türkiye-Libya Anlaşması Neden Tek Taraflı İptal Edilemez", Ekim 2021, *https://drive.google.com/file/d/15tw5uxlzcuprTdHqvUfBkO7JumUL7Cl2/view*, (Erişim Tarihi: 30 Ocak 2022).

[476] Selami Kuran, a.g.e., s. 282-284.

5. Türkiye Doğu Akdeniz'de çevrelemeye ve izole etmeye çalışan ekonomik ve siyasi inisiyatiflere güçlü bir cevap niteliğindedir.
6. İki ülkenin de Doğu Akdeniz'deki hakları korunurken, Libya'nın önceki durumuna göre deniz yetki alanı kazancı da olmuştur.[477]
7. Uluslararası deniz hukukunun yazılı kuralları, örf ve adet hukuku ve UAD içtihatlarına uygun şekilde sınırlandırmada hakkaniyet ilkesi ve coğrafi kriter temel alınmıştır.
8. Yunanistan'ın Girit, Rodos, Kerpe, Kaşot ve Meis adalarının da kıta sahanlığına haiz olduğu görüşü devre dışı bırakılmış, Meis gibi küçük bir adanın kendi yüz ölçümünün 4.000 katı kadar deniz yetki alanı kazanmasına yönelik maksimalist ve uzlaşmaz Yunan-Rum tezi reddedilmiştir.
9. Yunanistan, Mısır, GKRY ve İsrail'in Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezine hapsetme planları gerçekleşmezken, Türkiye deniz yetki alanını Batı Akdeniz'e kadar uzatmış ve bölgede hiçbir oldu-bittiye izin vermeyeceğini göstermiştir.[478]
10. Bu anlaşma diğer bölge ülkelerini GKRY ile yaptıkları anlaşmaları ve geliştirdikleri hukuki tezleri gözden geçirmeye yöneltebilir.
11. Türkiye mutabakat ile GKRY haricinde diğer tüm kıyıdaş devletlerle diyalog geliştirmeye ve barışçıl bir jeopolitik kavramı genişletmeye hazır olduğunu yinelerken, uluslararası hukuk, deniz hukuku ve diplomasiye bağlı hareket ettiğini ve edeceğini uluslararası kamuoyuna göstermiştir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynaklarından yararlanabilmesi ve söz konusu alanlarda kayba uğramaması için çeşitli adımlar atması gerekmektedir. Ki bu adımlar her zamanki gibi, GKRY'nin MEB politikasını etkisiz hale getirmek için atılacak adımlar olacaktır. Bu anlamda, Türkiye'nin en kısa zamanda Doğu Akdeniz'de kıyıdaş konumda bulunan diğer devletlerle de MEB anlaşmaları yapmak

[477] Doğu Akdeniz Denkleminde Stratejik Adım: Türkiye-Libya Mutabakatı, *https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/TR__TURKIYE_LIBYA_MUTABAKAT_Bask%C4%B1.pdf*, , (Erişim Tarihi: 19 Eylül 2021).
[478] Selami Kuran, a.g.e., s. 285.

suretiyle MEB sınırlarını belirlemesi gerekmektedir. Türkiye'nin bu sınırlandırma anlaşmalarını gerçekleştirebilmesi için bölge ülkeleri olan Suriye, İsrail ve Mısır ile ilişkilerini gözden geçirmesi de gerekmektedir. Çünkü bu ülkeler hali hazırda Yunanistan ve GKRY ile hareket etmekte ve bu da her geçen gün Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye'nin güvenliğini arttırabilmek adına bölgede var olan donanma gücünü daha aktif ve caydırıcı hale getirmesi de hem kendisi hem KKTC açısından önemlidir. Bunun yanında Türkiye, TPAO'nun yanı sıra diğer küresel petrol firmalarına da arama ve sondaj izinleri vermek suretiyle, enerji araştırma faaliyetlerini de daha etkin hale getirmelidir.

4.2.Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesinde Hukuki Durumu ve İleri Sürebileceği Hukuki Savlar

Uluslararası hukuka göre deniz yetki alanlarına ilişkin uyuşmazlıklara çözüm aranırken 1958 CKSS, 1982 BMDHS ve örf ve adet hukuku kuralları esas alınmaktadır. Yunanistan, GKRY ve Mısır BMDHS'ye tarafken, Türkiye ne 1958 CKSS'ye ne de 1982 BMDHS'ye taraf değildir. Dolayısıyla Türkiye açısından yapılacak olan sınırlandırmada teorik anlamda uygulanacak kurallar örf ve adet hukuku esas alınarak gerçekleştirilecektir. Bu sınırlandırma yöntemlerinin üçü uygulanırken de hakkaniyet ilkeleri esas alınarak hakça çözüme ulaşmak hedeflenmektedir. Fakat her durum ve şartta hakkaniyete uygun sonuç veren sabit bir sınırlandırma metodu mevcut değildir. UAD'nin sınırlandırmada benimsediği ana kural; bölgeyi ilgilendiren ilgili tüm unsurların dikkate alınarak hakkaniyetli bir sınırlandırma yapılması yönündedir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında taraflar arasında gerçekleştirilecek görüşmeler sonucunda üzerinde uzlaşma sağlanacak bir anlaşma ile çözüme ulaşmaya çalışılabilir. Çünkü en hakkaniyetli çözüm, sahadaki tüm devletlerin uzlaşıp ortak bir anlaşmaya varmalarıyla gerçekleştirilebilir. Türkiye'nin uluslararası anlaşmalar aracılığıyla Doğu Akdeniz'de deniz alanlarının sınırlandırılması gerektiğine ilişkin görüşü yargı kararlarında da kabul görmüştür. Çünkü havzada oldukça fazla sayıda

devlet bulunması kıta sahanlığı ve MEB alanlarının birbirine geçmesine neden olmaktadır ve uyuşmazlığı daha da karmaşık hale getirmektedir. Bu durum, UAD tarafından daha önce ABD ile Kanada arasında verilmiş olan Maine Körfezi Davası kararında açıklanmıştır. Bu açıklamaya göre hakkaniyete dayalı sınırlandırma; "*Kıyıları bitişik ya da karşılıklı devletlerarasında deniz sınırlandırmaları bu devletlerden yalnızca biri tarafından tek taraflı şekilde yapılamaz. Sınırlandırma, iyi niyet içerisinde ve hakikaten olumlu bir sonuç elde etme arzusu ile yürütülecek müzakereler sonucunda bir anlaşma yapılması ile gerçekleştirilmelidir. Eğer böyle bir anlaşma gerçekleştirilemezse, sınırlandırma gerekli yetkiye sahip üçüncü bir tarafa başvurarak sağlanmalıdır. Her iki durumda da sınırlandırma bölgenin coğrafi biçimi ve diğer ilgili durumlar dikkate alınara, hakkaniyet ilkelerinin uygulanması ile ve hakça bir çözüm sağlayabilecek pratik metotların kullanılması ile yapılır.*" şeklinde belirtilmiştir.[479]

Doğu Akdeniz bağlamında temel sorun, "hakkaniyete uygun sınırlandırma"nın anlamını netleştirmektir. Burada hakkaniyet ilkesinin ön koşulu olarak, sınırlandırmanın bölgenin coğrafi yapısıyla uyumlu şekilde yapılması gerekmektedir. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında uluslararası alanda hakkaniyet, eşit uzaklık, oransallık, kapatmama/kesmeme prensibi, coğrafyanın üstünlüğü, beşeri ve özel koşullar ve diğer koşulların (adalar ile diğer coğrafi formasyonlar) değerlendirilmesiyle gerçekleştirilmektedir. Deniz yetki alanlarının belirlenmesinde standart ve değişmez kuralların varlığından söz edilemez. Hakkaniyet ilkesi değişik durumlara göre şekil alsa da, genel anlamda, daha sonra örnekleyeceğimiz uluslararası yargı kararlarında ön planda olan prensipler, "kapatmama" ve "coğrafyanın üstünlüğü" prensipleridir.[480]

Coğrafya ile anlatılmak istenen iki ülke arasında sınırlandırılacak olan anakara coğrafyalarıdır. Kıyı uzunlukları, kıyı çizgisi üzerinde bulunan kıvrımlar, girinti ve çıkıntılar deniz alanını belirleyecek önemli birtakım coğrafi faktörlerdir. Buna göre

---

[479] Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Marine Area (Canada/United States of America), International Court of Justice, *https://www.icj-cij.org/en/case/67*, (Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2021).

[480] Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 38.

sınırlandırmada kıyı uzunluğu dikkate alınır ve daha uzun kıyı şeridine haiz olan ülke daha geniş bir kıta sahanlığı ve MEB hakkı kazanırken, kıyı uzunluğu az olan ülkenin daha kısıtlı bir kıta sahanlığı ve MEB alanına sahip olması kaçınılmazdır.[481]

Sınırlandırmada bir diğer önemli husus adalar ve adaların ortay hatta göre coğrafi konumudur. İki anakaranın arasında ortay hatta göre ters tarafta kalan adalar, sadece kendi karasuları kadar deniz yetki alanına sahip olabilmektedir. Uluslararası hukuka göre adalar da karasuları, kıta sahanlığı ve MEB gibi deniz yetki alanlarına sahip olabilirler fakat her adanın bunlara sahip olabileceğini söylemek mümkün değildir. Adaların bu tür deniz yetki alanlarına sahip olmaları ve ne ölçüde hak tanınacağı birtakım şartlara bağlanmıştır. İnsanların yaşamasına elverişli olmayan, ıssız olan ya da kendine özgü bir ekonomisi bulunmayan adalara deniz yetki alanı tanınamayacaktır.[482] Adalar böyle özellikleri olmasa bile büyüklükleri veya coğrafi konumlarına göre deniz yetki alanlarının hiç olmamaları ya da anakaralara kıyasla daha küçük yetki alanlarıyla yetinmeleri de mümkün olabilmektedir.

Sınırlandırma açısından bir diğer önemli ilke olan "kapatmama" prensibine göre kıta sahanlığı genişliğinin tespit edilmesinde her ülkeye kendi kıyılarına yakın alanlar bırakılmalıdır ve bir ülkeye yakın konumda olan deniz alanının başka bir ülkeye verilmesiyle sonuçlanan bir sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olmayacağı bilinmelidir. Coğrafyanın üstünlüğü prensibiyle birlikte yorumlanan kapatmama prensibine göre bir ana kara ile bu anakaranın karşısında yer alan ada eşit etkiye haiz olamayacaktır. Dolayısıyla bir sonraki bölümde detaylı şekilde bahsedeceğimiz üzere, ortay hattın kuzeyinde yer alan Yunan adaları ile Kıbrıs adasının ters tarafta bulunmaları ve Anadolu sahillerinin önünü kapatarak Türkiye'nin denizlere erişimine engel olacak nitelikte bir coğrafi konuma sahip olmaları sebebiyle, bu adaların yalnızca karasuları kadar deniz yetki alanına haiz olmaları gerekmektedir. Coğrafyanın üstünlüğü ve kapatmama prensipleri bağlamında daha önce mahkemelerce verilmiş önemli bazı kararlar; 1977 İngiltere-Fransa Davası, 1983 Gine-Gine Bissau Davası, 1982 Tunus-Libya Davası, 1992 Kanada-Fransa Saint

[481] Yücel Acer, 2013, a.g.e., s. 307.
[482] BMDHS, md. 121/3.

Pierre & Miquelon Davası, 1999 Eritre-Yemen Davası, 2009 Romanya-Ukrayna Davası'dır.[483]

Uluslararası hukukta, MEB sınırlandırılmasında genelde ortay hat yöntemi kullanılarak sınırlar iki eşit alana ayrılır. Hakkaniyet prensipleri de göz önünde bulundurularak gerekirse sınırlandırma yöntemi değiştirilerek sınırlar belirlenir. Dolayısıyla, hakkaniyete uygun sonucu hangi metot veriyorsa, hukuken geçerli metot da odur. Asıl olan amaç sınırlandırmanın hakkaniyete uygun şekilde yapılması olduğuna göre, amaca hizmet ediyorsa ortay hat metodu gayet tabi uygulanacaktır. Ancak ortay hatlar metodunun kullanılması hususunda bir üstünlüğü veya önceliği yoktur.[484] Doğu Akdeniz'de sınırlandırmada esas alınacak ortay hat, Anadolu ile Afrika kıtası sahilleri arasında doğu-batı ekseninde yer almaktadır ve bu eksenin kuzeyinde Yunanistan'a ait Girit, Kaşot, Rodos, Kerpe, ve Kıbrıs adası bulunmaktadır. Doğu Akdeniz'de sınırlandırmada ortay hat tespit edilirken ters tarafta bulunan bu adalar (Meis, Kaşot, Kerpe) dikkate alınmamalı ve anakaralar arasında MEB sınırı çizilmelidir.[485]

Türkiye bugüne dek Doğu Akdeniz'de muhtemel MEB'i olduğunu iddia ettiği deniz yetki alanlarını ve ilgili kıyıdaş devletleri düşey hatları esas alarak belirlemiştir. İlgili kıyıdaş devletler olarak KKTC, Mısır ve Suriye'yi dikkate almış ve 145.000 km²'lik deniz alanını tespit etmiştir ancak ilan etmemiştir.

[483] Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 39.
[484] Sertaç Hami Başeren, 2013, a.g.e., s. 286.
[485] Levent Kürbüz, a.g.e., s. 113.

Şekil-49: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de düşey hatları esas alarak ve ortay hatta göre belirlediği sınırlandırma

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 45.

Şekil-50: Türkiye GKRY'nin yaklaşımı ile hareket etmiş olsaydı belirleyeceği MEB

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 50.

Şekil-51: Bugüne kadar ortaya konulan haritalarla kıyaslandığında Türkiye tarafından gündeme getirilmeyen asgari 44.000 km² bir MEB alanı kaybını gösteren harita

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 50.

Anadolu ile Mısır kıyıları arasında ortay hat yöntemiyle çizilecek olan alanın MEB ve kıta sahanlığı yüzölçümü 145.000 km²'dir. GKRY ve Yunanistan'ın iddiasında olduğu gibi, yalnızca ortay hat (eşit uzaklık ilkesi) yöntemi izlenerek bir sınırlandırma yapılacak olursa 145.000 km² kıta sahanlığının 71.000 km²'si Yunanistan'a, 33.000 km²'si GKRY'ye verilmiş olacaktır. Türkiye'ye kalan bölüm ise yalnızca 41.000 km² olacaktır.[486]

Şekil-52: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki haklarını gösteren harita

Kaynak: Yaycı, Cihat, "Doğu Akdeniz'deki Son Durum Hakkındaki Görüş ve Değerlendirmeler", *https://bau.edu.tr/haber/15958-dogu-akdeniz%E2%80%99deki-son-durum-hakkinda-gorus-ve-degerlendirmeler*, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2021).

Son olarak Türkiye Doğu Akdeniz'de kıyıdaş devletlerle gerçekleştireceği MEB sınırlandırmasında Anadolu ile Afrika Kıtası sahilleri arasında "*ortay hattın"* esas alınması halinde, "*ortay hattın*" kuzeyinde bulunan Kıbrıs adasının "*kapatmama (non-encroachment)*" ve "*coğrafyanın üstünlüğü*" ilkeleri doğrultusunda ana karalar kadar deniz yetki alanına haiz olamayacağına özellikle dikkat edilmelidir. Bunun yanında, ters tarafta konumlanan Yunan adalarının Anadolu sahillerinin önünü kapatarak Türkiye'nin denize açılmasını engelliyor konumda olmaları nedeniyle, uluslararası yargı kararlarında da pek çok kez vurgulandığı gibi bu adalar yalnızca karasuları kadar

[486] Selami Kuran, a.g.e., s. 279.

deniz yetki alanına haiz olabilirler. Bu durumda Kıbrıs adasının etkisi sınırlandırılarak Mısır ile Türkiye arasında karşılıklı kıyıların tamamı boyunca bir sınırlandırma anlaşması imzalanması hukuki anlamda uygun ve mümkün görünmektedir. Benzer durum Türkiye ile Lübnan arasında bir deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşması yapılması durumu için de geçerli olup tasviri sınırlandırma anlaşmasının muhtemel tezahürü aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

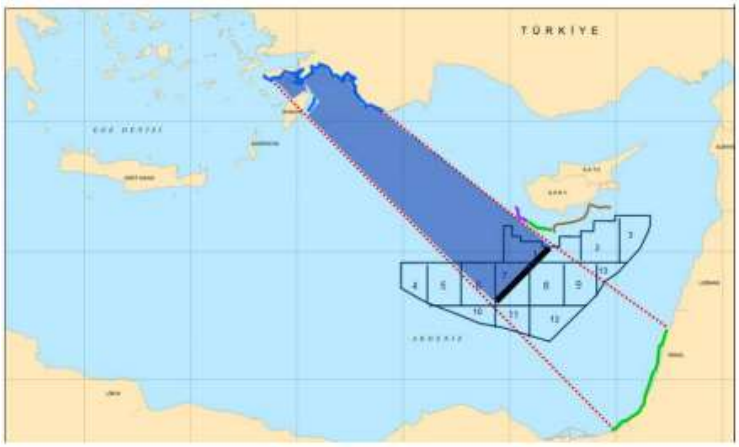
Şekil-53: Türkiye-Lübnan Tasviri Muhtemel MEB Sınırlandırması

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 49.

Benzer şekilde Türkiye, GKRY'nin yürüttüğü politikaları izlese Suriye, Mısır ve KKTC'nin yanı sıra Lübnan gibi İsrail ile de kıyıdaş devlet olarak anlaşma imzalayabilir ve böylece öngörülenden daha büyük bir deniz yetki alanına sahip olabilir. Bu durumu tasvir eden haritaya göre karşılıklı kıyıları olan İsrail ve Türkiye bir sınırlandırma anlaşması imzalarsa GKRY'nin sahiplenmiş olduğu parsellerden 12'nin tamamı, 8, 9 ve 11'in büyük bir bölümü ve 1, 7 ve 10'un bir bölümü İsrail'in olurken, Türkiye ise Kıbrıs'ın güneyinde deniz yetki alanı kazanabilecektir. Ayrıca İsrail ile bir anlaşma yapılması durumunda Yunanistan'ın GKRY ile anlaşma imzalaması imkanı ortadan kalkarken, GKRY'nin Mısır ile yaptığı deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşması geçersiz hale gelebilecektir.

Şekil-54: Türkiye-İsrail Tasviri Muhtemel MEB Sınırlandırmasını Gösteren Harita

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 46.

Türkiye'nin bugüne dek izlediği sınırlı ilgili kıyı, sınırlı sayıda ilgili kıyıdaş ve düşey hatlar gibi noksan teknik ve yaklaşımlar sebebiyle deniz yetki alanlarını minimalist biçimde ortaya koyduğu görülmektedir. GKRY ise izlediği maksimalist politikalarla hak ettiğinden çok daha fazla deniz yetki alanı iddialarını kıyıdaş devletler anlaşmalar imzalayarak hayata geçirmiştir. Aslında GKRY'nin bu girişimlerinin temel amacı Türkiye'nin Lübnan, İsrail ve Mısır anlaşma yapma şansını ortadan kaldırmaktır. Hem GKRY'nin Yunanistan ve Libya ile, hem de Yunanistan'ın GKRY, Libya, Mısır ve İsrail ile yapmaya çalıştığı MEB anlaşmaları dair haberler bu gişirimlerin devam ettiğini gösterir niteliktedir.

Türkiye açısından Doğu Akdeniz'deki en kötü senaryo, Yunanistan ile GKRY'nin deniz yetki alanı paylaşımı anlaşması gerçekleştirmesidir. Bu senaryonun gerçekleşmemesi için Doğu Akdeniz'de öngörülen MEB sınırlarının iç hukuk düzenlemeleriyle paralel olacak şekilde ilan edilmesi olumlu olabilecektir. Bugün BM'ye MEB ilan eden 32 devlet mevcuttur. Ayrıca Türkiye daha önce Karadeniz'de MEB ilanında bulunmuş olup, bu ilanın sonrasında bölgede kıyıdaşlarla sınırlandırma anlaşmaları yapmıştır ki bunu Doğu Akdeniz'de de yapabilir. Fakat Türkiye'nin bir "*Münhasır Ekonomik Bölge Kanunu*" bulunmamaktadır.

Şekil-55: Türkiye Bakımından En Kötü Senaryo

Kaynak: Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 56.

Türkiye bugüne dek yalnızca düşey hatları kullanarak sınırlandırma yapmayı öngördüğünden ilgili kıyıdaşları sınırlı tutmuştur. Bu yaklaşımı nedeniyle Türkiye'nin minimalist bir politika izlediği söylenebilir. Oysa daha önce söz ettiğimiz deniz hukuku kural ve ilkeleri ile uluslararası mahkeme ve hakem kararlarınca Türkiye'nin KKTC ve Libya'nın yanı sıra, İsrail, Lübnan, Mısır ve Suriye ile de deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşmaları akdetmesi mümkün ve gereklidir. GKRY ile yaptıkları anlaşmalar sonucu kaybettikleri deniz yetki alanları düşünülünce, yapılabilecek bu anlaşmalar Türkiye için olduğu kadar söz konusu kıyıdaşların da lehine olacaktır. Diğer taraftan KKTC de egemen bir devlet olarak deniz yetki alanına haizdir ve her devlet gibi MEB ilan etme ve diğer devletlerle sınırlandırma anlaşması yapma hakkına sahiptir. Çünkü KKTC'nin Türkiye, Lübnan, Suriye, Mısır ve İsrail ile karşılıklı kıyıları bulunmaktadır. Bu anlamda KKTC ve Türkiye'nin uluslararası deniz hukuku çerçevesinde Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının kapsamını tekrar belirleyerek MEB ilan etmesi ve ardından tüm kıyıdaş devletlerle anlaşma gerçekleştirmesi son derece önemlidir.[487]

[487] Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 55-57.

Tüm bunlardan hareketle Doğu Akdeniz'de yapılması gerekenler:

1. Türkiye, GKRY tarafından ilan edilen MEB alanlarında Türkiye'nin haklarını çiğneyen sondaj çalışmalarını engelleme konusundaki kararlılığını sürdürmelidir.
2. Türkiye KKTC'de caydırıcı hava ve deniz üsleri kurmalıdır.[488]
3. Türkiye ile KKTC arasında deniz yetki alanlarının ortak kullanımı hususunda anlaşma imzalanmalıdır.
4. Sismik ve sondaj gemileri KKTC emrine verilerek faaliyet gösterilmelidir ki bu KKTC'nin fiilen tanınmasının yolunu açar. Ayrıca bu KKTC bayraklı gemiler 5. parselde sismik ve sondaj faaliyetlere başlamalı ve sahada fiilen bayrak gösterilmelidir. Çünkü masada güçlü olmak için sahada güçlü olmak gerekir. Sahada güçlük olmak için ise, sahada var olmak gerekir.
5. AB ile enerji işbirliğini gelişmesini sağlamak için ortak projeler geliştirilmelidir.

4.2.1. Türkiye'nin İleri Sürebileceği Hukuki Savlar

4.2.1.1.Sınırlandırmanın Anlaşma ile Gerçekleştirilmesinin Esas Olması

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının paylaşımı sorunu konusundaki temel görüşü veya tezi, uluslararası hukuk kurallarına göre Doğu Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olarak kabul edilmesi ve söz konusu alandaki paylaşımın ilgili tüm devletlerin bir araya gelerek uluslararası hukukun hakkaniyet ilkesi temel alınarak oluşturacakları anlaşma yoluyla yapılması gerektiğidir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında uygulanan genel örf ve adet hukukuna göre deniz sınırları tek taraflı işlem şeklinde gerçekleştirilemez. Sınırlandırma iki veya çok taraflı şekilde hakça çözüme kavuşmak üzere yapılmalıdır.

---

[488] SD Rapor, "Doğu Akdeniz'de Yükselen Gerilim: Siyasi, Askeri ve Ekonomik Açıdan Yapılması Gerekenler", 2019, *Doğu Akdeniz Rapor.pdf*, (Erişim tarihi: 20 Aralık 2021).

Türkiye Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda bu savı ileri sürmüştür. Benzer şekilde 26.08.1976 tarihinde Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda Türkiye kıta sahanlığı sınırlandırılmasında uygulanacak kuralın eşit uzaklık ilkesi olarak kabul edilemeyeceğini, aksine kıyıları karşı karşıya olan iki devlet arasında sınırlandırmada uygulanacak asıl kuralın, sınırlandırmanın anlaşma yoluyla gerçekleştirilmesi olduğunu savunmuştur.

Kanada ile ABD arasındaki 1984 tarihli Maine Körfezi Davası'nda UAD'nin verdiği karara göre kıyıları bitişi ya da karşılıklı devletlerarasında deniz sınırlandırmaları, bu devletlerden yalnızca biri tarafından tek taraflı şekilde yapılamaz. Sınırlandırma, iyi niyet içerisinde ve gerçek manada olumlu bir sonuç elde etme amacı ile yürütülecek müzakereler sonucunda taraflar arasında yapılacak bir anlaşma ile sağlanmalıdır.[489]

Sonuçta, Türkiye'nin kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılması için anlaşma yapılması gerektiği savı genel olarak kabul görmüş ve uyuşmazlık çözümlerinde kullanılmış olan bir yöntemdir. Dolayısıyla Doğu Akdeniz gibi coğrafi anlamda da karmaşık olan bir bölgede uyuşmazlık çözümünde uygun bir metot olarak görülen anlaşma yapılması gerekliliği düşüncesi son derece işlevseldir.

4.2.1.2.Kıta Sahanlığı Sınırlandırmasında Doğal Uzantının Esas Olması

UAD'nin 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'nda verdiği kararda, "*Her devletin kıta sahanlığı, kendi ülkesinin doğal uzantısı olmalı ve bir başka devletin ülkesinin doğal uzantısı ile çakışmamalıdır*" ifadesine yer vermiştir.[490] Buna göre sınırlandırma hakça ilkeler ışığında, diğer tarafın karasının doğal uzantısı üzerindeki

[489] Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Marine Area (Canada/United States of America), International Court of Justice, https://www.icj-cij.org/en/case/67, (Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2021).
[490] 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası, para. 101.

hakları tecavüz edilmeden, somut durumun tüm unsurları göz önünde bulundurularak ve her bir devlete kara parçasının denizin altında doğal uzantısını oluşturan alanların verilmesini sağlayacak biçimde yapılmalıdır.[491]

Uluslararası hukukça benimsenmiş bu kuralı Türkiye'nin de dikkate alması gerekmektedir. Zira Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı meselesini Türkiye anlamında ilgilendiren, Türk ana karasının doğal uzantısının üzerinde bulunan Yunanistan adaları söz konusudur. Yunanistan'a ait olan ve Türk ana karasının doğal uzantısının üzerinde bulunan bu adaların Yunanistan tarafından kara ülkesi statüsünde değerlendirilmeleri ve kara ülkesi gibi kıta sahanlığı hakkı tanınması uluslararası hukuk bağlamında kabul edilemez. Öyleyse bir anakaranın önündeki doğal uzantının üzerinde bulunan adalara anakara ülkesi ile eşit kıta sahanlığı hakkı tanımak, kıta sahanlığı sınırlandırılması konusunda açık bir şekilde hakkaniyete aykırı olacaktır.

4.2.1.3.Sınırlandırmanın Hakkaniyete Uygun Yapılmasının Esas Olması

Türkiye'nin deniz yetki alanları sınırlandırılmasında ileri süreceği diğer önemli kural, sınırlandırmanın hakkaniyete uygun biçimde yapılması gerekliliğidir. Hakkaniyete dayalı çözüm hem tüm tarafların haklarını gözetir nitelikte hem de adil olmalıdır. Hakkaniyete uygun sınırlandırma zorunlu olarak uygulanması gereken bir kuraldır.

1958 CKSS'de sınırlandırma hususunda dayanılacak ana üçlü kuralın "*anlaşma/eşit uzaklık/özel koşullar*" olduğu söylenirken, 1982 BMDHS'de ise uluslararası hukuka ve hakça çözüme uygun sınırlandırma üzerinde durulmuştur.

---

[491] "Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması", *https://hukuk.marmara.edu.tr/dosya/huk/%C3%96%C4%9ERENC%C4%B0/HUKUKUZEM/19-20/BAHAR/deniz.hukuku/Deniz%20Hukuku-%2012.%20Hafta.pdf*, (Erişim Tarihi: 27 Kasım 2021).

UAD 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası kararında, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında uyulması gereken ana kuralın hakkaniyet "*hakça ilkeler*" olduğunu belirterek, "*İki ya da daha fazla ülke arasında sınırlandırma yapılırken tüm ilgili şartlar göz önünde bulundurularak, hakkaniyet prensiplerinin uygulanması ile hakkaniyete en uygun çözüme varılması*" gerektiğini vurgulamıştır.[492] Sınırlandırmada önemli olan uygulanacak metot değil, hakça ilkelerin uygulanmasıyla tüm taraflar açısından en makul sonuca ulaşılmasıdır.[493]

Yine UAD, 1984 tarihli Maine Körfez, Davası kararında, sınırlandırmanın bölgenin coğrafi ve diğer tüm özellikleri dikkate alınarak, hakkaniyet prensiplerine dayanması ve hakça bir çözüme ulaşması gerektiğini; "*Kıyıları bitişik ya da karşılıklı devletlerarasında deniz sınırlandırmaları bu devletlerden yalnızca biri tarafından tek taraflı olacak şekilde yapılamaz. Sınırlandırma, iyi niyetle ve olumlu bir sonuç elde etme amacı ile yürütülecek müzakereler sonucunda taraflar arasında yapılacak bir anlaşma ile sağlanmalıdır. Eğer böyle bir anlaşma gerçekleştirilemezse sınırlandırma gerekli yetkiye sahip bir üçüncü tarafa başvurarak yapılmalıdır. Her iki durumda da sınırlandırma hakkaniyet ilkeleri uygulanarak, bölgenin coğrafi biçimi ve diğer ilgili durumlar dikkate alınarak ve hakça bir çözüm sağlayabilecek pratik yöntemlerin kullanılması ile yapılır.*" şeklinde ifade etmiştir.[494]

Uluslararası hukuka göre hakça ilkelere uygun bir sınırlandırmadan söz edebilmek için jeolojik, topografik ve jeomorfolojik unsurlar, kıyı şekilleri ve uzunlukları, körfezler, adalar adaların kıta ülkesine ve diğer kıyı ülkelerine göre konumları, mesafeleri, büyüklükleri, ekonomik ve beşeri durumlarının tamamı dikkate alınmalıdır. Ayrıca sınırlandırma yapılan deniz alanında başka denizalanı ve sınırların varlığı, güvenlik, seyrüsefer, doğal kaynaklar ve mineraller ve tarihsel hakların her biri sınırlandırma gerçekleştirilirken hesabına katılması gereken diğer unsurlardır.

---

[492] 1969 North Sea Continental Shelf (Germany/Denmark/Netherlands), https://www.icj-cij.org/en/case/51 , https://www.icj-cij.org/en/case/52, (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2021).

[493] "Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması", https://hukuk.marmara.edu.tr/dosya/huk/%C3%96%C4%9ERENC%C4%B0/HUKUKUZEM/19-20/BAHAR/deniz.hukuku/Deniz%20Hukuku-%2012.%20Hafta.pdf, (Erişim Tarihi: 27 Kasım 2021).

[494] Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Marine Area (Canada/United States of America), International Court of Justice, https://www.icj-cij.org/en/case/67, (Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2021).

4.2.1.4.Sınırlandırmada Eşit Uzaklık İlkesinin Zorunlu Olmaması

1958 CKSS'de yer alan eşit uzaklık ilkesinin sınırlandırma açısından kullanılmasının zorunlu olmadığı çeşitli yargı kararlarında pek çok kez yer almıştır. 1958 CKSS'ye göre; "*Aynı kıta sahanlığının, sahilleri yan yana ya da karşılıklı bulunan iki veya daha fazla sayıda devletin ülkelerine bitişik bulunması durumunda, bu devletlerin her birine ait olan kıta sahanlığı sınırları, anlaşma ile belirlenecektir. Anlaşma yoksa ya da özel şartlar bir başka sınır hattını gerekli kılmıyorsa kıta sahanlıkları arasındaki sınır, her noktası her devletin karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlara eşit uzaklıkta bulunan bir ortay çizgi (median line) ile belirlenecektir.*"[495]

1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda da, 1958 CKSS'nin 6. maddesinde yer alan eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasına yönelik söz konusu hükümlerin taraflarca uygulanmasının zorunlu olmadığı ve bu hükmün bir örf ve adet hukuku kuralı niteliği taşımadığı ifade edilmiştir.[496]

Sonuçta 1958 CKSS'de yer alan eşit uzaklığa ilişkin bu maddenin Türkiye için ileri sürülmesi uluslararası hukuk ya da örf ve adet hukuku bağlamında söz konusu değildir. Çünkü hem Türkiye bu sözleşmeye taraf değildir hem de CKSS 6. maddede yer alan bu hükme daha önce itirazda bulunmuştur. Dolayısıyla bu anlamda Türkiye'nin herhangi bir sorumluluğu yoktur.

---

[495] Seha L. Meray, Kıta Sahanlığı Hakkında Cenevre Sözleşmesi, 29 Nisan 1958, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37648, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2020), s. 92.

[496] "Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması", https://hukuk.marmara.edu.tr/dosya/huk/%C3%96%C4%9ERENC%C4%B0/HUKUKUZEM/19-20/BAHAR/deniz.hukuku/Deniz%20Hukuku-%2012.%20Hafta.pdf, (Erişim Tarihi: 27 Kasım 2021).

4.2.1.5.Sınırlandırmada Adaların Özel Durumlar Oluşturması

Doğu Akdeniz'de hem Kıbrıs adasının hem de çok sayıda Yunan adasının varlığı, kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırması bağlamında özel durumlar oluşturmaktadır. Bu adalar coğrafi konumlarına, diğer kıyıdaş ülkelere göre mesafelerine, adadaki yaşamın varlığına ve taşıdıkları diğer birtakım özelliklere göre değerlendirilmelidirler. Daha önce detaylı şekilde açıkladığımız üzere, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınırlandırmada Yunanistan'ın aşırı taleplerde bulunduğu adalar değerlendirilirken de bu hususlar dikkate alınmalıdır.

1982 BMDHS'de "*Adaların da kara ülkesi gibi karasularının, bitişik bölgesinin, kıta sahanlığının ve MEB'inin sınırlandırılması, Sözleşmenin diğer kara parçalarına uygulanabilir hükümlerine uygun olacak şekilde yapılır*"[497] hükmü yer almaktadır. Fakat bu hüküm, her adanın koşulsuz ve şartsız biçimde bu haklara veya anakara ülkeleriyle eşit statüye haiz olabilecekleri anlamına gelmemektedir. Nitekim söz edilen hükmün devamında, "*İnsanların yaşamasına elverişli olmayan ya da kendisine özgü bir ekonomik yaşamı olmayan kayalıkların kıta sahanlıkları veya MEB'leri olmayacaktır*"[498] hükümleri gelmektedir.

Adaların oluşturduğu özel durumların göz ardı edilmesi ve yalnızca eşit uzaklık ilkesi uyarınca sınırlandırma yapılması, coğrafi anlamda elverişli durumda bulunan devletler lehine fakat hakkaniyete uygun olmayan bir sınırlandırma oluşturacaktır. Bu yüzden uluslararası yargı ve hakemlik kararlarına göre, hem komşu devletin kıta ülkesine yakın konumda bulunan adaların hem de konumu fark etmeksizin küçük adaların karşılarında bulunan kıta ülkeleriyle aynı genişlikte kıta sahanlığına sahip olamayacakları genel kabul görmektedir. Ayrıca başka bir ülkenin anakarasına kendi kıta ülkesinden daha yakın konumda olan adalar ve küçük boyuttaki adaların sadece karasuları ile yetinmeleri de bir diğer genel kabuldür. Bu durum daha önce detayına değindiğimiz 1977 İngiltere-Fransa Davası'nda uygulama alanı bulmuştur.

---

[497] BMDHS, md. 121/2.
[498] BMDHS, md. 121/3.

4.2.1.6.Sınırlandırmanın Hak ve Nısfet İlkelerine Uyarak Yapılması

Hakkaniyet ve hakça ilkeler ile hak ve nısfet ilkeleri karıştırılmamalıdır. UAD Statüsü'nün 38. maddesine göre uluslararası hukukun kaynakları asli ve yardımcı kaynaklar olarak ikiye ayrılmıştır. Asli kaynaklar uluslararası anlaşmalar, hukukun genel ilkeleri ve uluslararası örf ve adet hukuku kuralları iken, yardımcı kaynaklar içtihat ve doktrindir. Yine bu maddeye göre tarafların talepte bulunması halinde divanın başvurabileceği hukuk dışı (*contra legem*) çözüm yolu olarak hak ve nısfet (*ex aequo et bono*) yer almaktadır.[499] Fakat bugüne dek divan tarafından hak ve nısfet çözüm yoluna hiç başvurulmadığı görülmektedir. Çünkü taraflar talep etmediği sürece, hakkaniyet ve hakça ilkelerde olduğu gibi divan doğrudan hak ve nısfet çözüm yoluna başvuru yapamamaktadır.

Hakkaniyetin iki yönü bulunmaktadır ki bunlar; hukuksal yön (*infra legem*) ve hukuk dışı yön (*contra legem*) şeklindedir. Uluslararası hukuk doktrinine göre hukuksal adalet "*hakça ilkeler*" olarak, hukuk dışı adalet ise "*hak ve nısfet (ex aequo et bono)*" olarak tanımlanmaktadır. Hakça ilkelere göre karar alınırken hukuk kuralları sert bir şekilde uygulanmaktayken, hak ve nısfete göre karar alınırken mahkemeler hukuk kurallarını sert şekilde uygulama konusunda zorunlu tutulmamışlardır.

Doğu Akdeniz'de yer alıp Yunanistan'a ait olan Rodos ve Meis adaları ile Kıbrıs adasının varlığı düşünülünce Yunanistan'ın sırf söz konusu bu adalardan dolayı Türkiye ile eşit kıta sahanlığına sahip olması hak ve nısfet açısından uygun değildir. Çünkü adaları kıta ülkesi gibi değerlendirip bunlara tam etki tanımak hakkaniyete uygun olmayan sonuçlar doğuracaktır. Doğu Akdeniz'de kıyısı bulunan devletlerin talep etmeleri durumunda Doğu Akdeniz bölgesinin özel koşulları göz önünde bulundurularak hak ve nısfete başvurulabilir.

---

[499] Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093041bm_02.pdf , (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2021), s. 74-75.

4.2.1.7.Doğu Akdeniz'in Yarı Kapalı Deniz Olması

Doğu Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olma özelliğine haiz olduğu 1985 tarihli Libya-Malta Davası'nda UAD tarafından belirtilmiştir. Buradan hareketle, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olduğunu ve dolayısıyla bu denizdeki sınırlandırmanın bölgenin coğrafi yapısına uygun şekilde tüm ilgili koşullar ve özel koşullar ele alınarak yapılması gerektiğini ileri sürdüğü görülmektedir. Bölgenin kendine özgü yarı kapalı deniz olma özelliğinden dolayı, burada yapılacak olan sınırlandırmanın genel sınırlandırma ilkelerinin doğrudan uygulanması yoluyla değil, ilgili koşullarla birlikte değerlendirme yapılarak ve hakkaniyet ilkesi çerçevesinde yapılması uluslararası hukuk ve yargı kararlarıyla uyumlu olacak bir yaklaşımdır.

4.3.Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Muhtemel MEB Sınırları

Doğu Akdeniz yarı kapalı bir deniz olma özelliğine sahip olduğundan bölgede her bir devletin yapacağı anlaşma Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. Her deniz yetki alanı uyuşmazlığı kendine özgü nitelik taşıdığından dolayı, her bir sınırlandırma tek tek ele alınıp kendi özelinde değerlendirilmelidir. Doğu Akdeniz'de sınırlandırmada orantılılık ilkesi, kapatmama ilkesi, kıyıların şekli ile yönü ve adaların durumu dikkate alınarak sınırlandırma gerçekleştirilmelidir. Coğrafi açıdan ele alındığında Doğu Akdeniz'de Türkiye açısından üç MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırma alanı bulunmaktadır. Bu sınırlandırma bölgelerini sıralamak gerekirse bunlar:

1. Türkiye, Yunanistan, KKTC, Mısır ve GKRY kıyılarının bulunduğu bölge
2. Türkiye, Suriye ve KKTC kıyılarının bulunduğu bölge
3. Türkiye ve KKTC'nin karşılıklı kıyılarının bulunduğu bölge[500]

[500] Yusuf Aksar, Uluslararası Hukukta Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı, *21.Yüzyıl Sosyal Bilimler Dergisi*, Ankara, 2013, s. 230.

4.3.1.Türkiye-Yunanistan Arası Muhtemel MEB Sınırı

Yunanistan, Ege kıta sahanlığı uyuşmazlığında adaların da tıpkı kıtalar gibi tam anlamıyla kıta sahanlığı haklarının olduğunu ileri sürmektedir. Bu anlamda sınırlandırmanın Yunanistan adalarının en doğuda yer alanları ile Türkiye arasında eşit uzaklık ilkesi çerçevesinde olması gerektiği iddiasına sahiplerdir. Bu görüş, Anadolu'nun Ege Denizi'ne bakan tarafının, Yunanistan adalarının Ege Denizi'ne bakan taraflarının toplamından daha fazla olduğu halde, Türkiye'nin MEB ve kıta sahanlığı alanlarının olmaması gibi adaletsiz bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Bu durum da, 1982 BMDHS'de yer alan doğal uzantı ve hakkaniyet ilkelerine ters düşer niteliktedir.

Yunanistan, Doğu Akdeniz uyuşmazlığında da benzer bir çözüm yoluna gitmeye çalışmaktadır. Türkiye kıyılarına yakın konumdaki Yunanistan'a ait Rodos, Meis, Nimos, Sombeki, Herke, İlyaka, Askino, Limoniya ve Kaşot adaları vardır.[501] Yunanistan Türkiye ile sınırlandırma gerçekleştirirken, bu sınırlandırmayı Girit, Meis, Kerpe ve Kaşot adalarını birleştiren hattı esas alarak yapmayı hedeflemektedir. Bu, Türkiye-Yunanistan arası MEB sınırlandırmasının Türkiye'ye en yakın adalar esas alınarak yapılması anlamına gelmektedir. Yunanistan'ın politikaları bölümünde uzunca değindiğimiz üzere, bu hedefin temel amacı Türkiye'yi Antalya körfezinde dar bir alana hapsetmektir. Fakat daha önce de açıkladığımız üzere, bu adalar, Anadolu kıyıları ile Yunanistan ana karasının arasında çizilecek olan ortay hattın ters tarafında bulunmaktadır. Türkiye'nin tezine göre, bu adalara sahip oldukları karasuları dışında kıta sahanlığı ve MEB alanları tanınması gerekmemektedir. Yunanistan ise bunun aksine adaların tıpkı anakaralar gibi kıta sahanlığı ve MEB'e sahip olmalarını gerektiğini ve sınırlandırmanın eşit uzaklık ilkesi esas alınarak yapılması gerektiğini savunmaktadır. Yunanistan'ın bir diğer iddiası ise, kendisinin bir takımada devleti olduğu ve sahip olduğu adaların kendi anakarasından ayrı biçimde değerlendirilemeyeceği ve anakarası ile adaların oluşturduğu bütünlüğü komşu devletlerin bölemeyeceği yönündedir. Takımada devleti olabilmenin ilk şartı bir ya da

[501] Selami Kuran, a.g.e., s. 280.

birden çok takımadadan oluşan bir devlet olmaktır.[502] Oysa Yunanistan, sadece adalardan oluşmamakta olduğundan, bir takımada devleti olarak değerlendirilerek sınırlandırmaya gidilmesi doğru olmayacaktır. Ayrıca Yunanistan'ın diğer bir iddiası olan adaların MEB hakkının bulunması BMDHS'ye göre incelendiğinde, adaların MEB'e sahip olabileceği ancak ve kendine özgü ekonomik yaşamı bulunmayan ve insanların yaşamasına elverişli olmayan kayalıkların MEB veya kıta sahanlığı hakkı bulunmayacağı görülmektedir.[503]

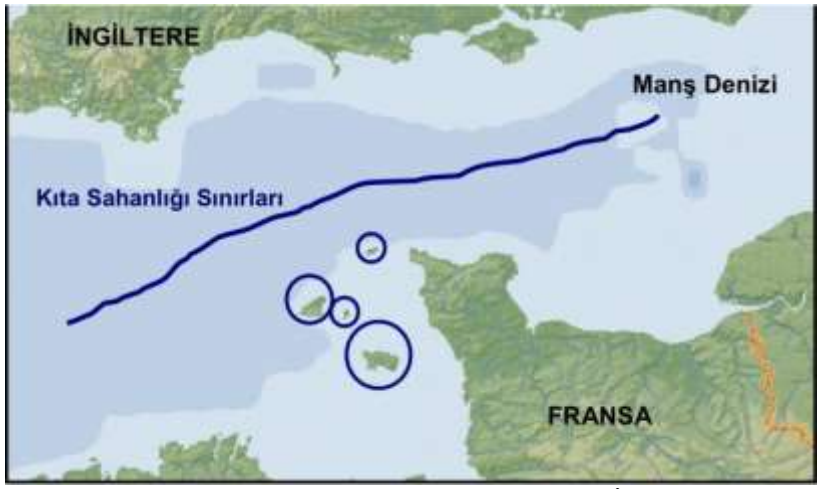
Türkiye ile Yunanistan arasında yapılacak olan sınırlandırmanın anakaralar esas alınarak yapılması gerekmektedir. Çünkü Meis, Kerpe, Çoban ve Rodos adaları, Yunan anakarası ile Türkiye anakarası arasında çizilecek ortay hattın ters tarafında kalan adalardır. Dolayısıyla söz konusu adaların karasuları dışında kıta sahanlığı ve MEB alanları bulunamaz. Orantılılık ve kapatmama ilkelerine göre de bu adaların MEB hakkı olmamalıdır. 04.01.1932 tarihinde İtalya ile Türkiye arasında imzalanan itilafname ile Meis adasının karasularına haiz olduğu bilinmektedir. Diğer yandan Girit Adası'na kısmi bir etki verilmesi söz konusu olabilir. Çünkü Girit adası en büyük ada olmasının yanı sıra aynı zamanda en fazla nüfusa sahip olan ada konumundadır. Ayrıca Girit adası iki ülke anakaralarının karşıt değil yandaş oldukları bir noktada konumlanmaktadır. Sonuçta, Girit adasına kısmi bir etki verilebileceği düşünülmekle beraber, bu etkinin ne kadar olacağı taraflara bırakılabilir yani tartışılabilir. Girit adasının dışında kalan adaların tamamen ihmal edilmesi hakça çözümü getirecektir. Çünkü bu adalara karasuları dışında herhangi bir deniz yetki alanının daha verilmesi Türk kıta sahanlığını hakça olmayacak düzeyde kısıtlayacaktır.[504]

Türkiye'nin bu tezini hem UAD'nin hem de Uluslararası Hakemlik Mahkemelerinin kararları destekler niteliktedir. Buna örnek verecek olursak, Fransa ile İngiltere arasındaki Manş Denizi Kıta Sahanlığı sınırlandırılmasına ilişkin olarak hakem mahkemesi 1977 tarihinde verdiği kararda Fransa'nın önünde bulunan İngiltere'nin Anglo-Normand adalarının özel duruma haiz olduğunu ve eşit uzaklık prensibinin değil, hakça ilkelerin esas alınarak çözüme kavuşturulması gerektiğini

[502] BMDHS, md. 46.
[503] BMDHS, md. 121.
[504] Sertaç Hami Başeren, 2013, a.g.e., s. 290.

ifade etmiştir. Ve mahkeme bu görüşüne göre sınır çizgisini belirlerken, bu ülkelerin arasındaki orta hattı belirlerken adaların üstünden atlamak suretiyle, adaların arkalarından Fransa'ya kıta sahanlığı haklarını tanımıştır. Dolayısıyla söz konusu Kanal Adaları (*Channel Islands*) ters tarafta kaldıkları için, iki ülke arasındaki sınırlandırmada dikkate alınmamıştır. Aksi takdirde Fransa bugün Türkiye'ye dayatılmak istendiği gibi, dar bir alana hapsolacaktı. Hakemlik Mahkemesi, böyle bir çözüm yolunun hakkaniyete aykırı olacağını belirterek, kıta sahanlığı belirlenmesinde adalara tam etki tanımadı. Burada adalara sadece bir cep alanı olarak karasuları hakkı verdi. Tanınan bu karasuları hakkının gerekçesi olarak ise, adanın sahip olduğu aktif ticaret ekonomisi, yüksek nüfus ve tarihi balıkçılık sektörü gibi birtakım etkenler neden olarak gösterildi. Fakat bizim durumumuzda bunu kıyaslayacak olursak, Meis adasının bu tür ayrıcalıklara sahip olmadığını söyleyebiliriz. Özetlemek gerekirse, bugün Türkiye'nin savunmakta olduğu hakkaniyet ve adalara tam yetki verilmemesi ilkesinden Fransa o dönemde faydalanmıştır.[505]

Şekil-56: İngiltere-Fransa Davası (1977)

Kaynak: Taha Yağız, "Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz İçin Emsaller", 12.09.2020, *https://mavivatan.net/adalar-denizi-ve-dogu-aldeniz-icin-emsaller/*, (Erişim Tarihi: 27 Aralık 2021).

[505] Fransa ve Almanya "Hakkaniyet" ve "Orantılılık" İlkelerini Kendi Denizlerinde Kabul Ettirdi: 24 Eylül AB Zirvesinde Bunu Hatırlamaları Gerekir, *https://demokratikanayasaplatformu.com/fransa-ve-almanya-hakkaniyet-ve-orantililik-ilkelerini-kendi-denizlerinde-kabul-ettirdi/?pdf=4648*, (Erişim Tarihi: 28 Eylül 2021).

.

Mahkeme 1983 tarihli Gine-Gine Bissau Davası'nda, ortay hatta göre ters tarafta kalan Alcatraz Adaları'na yalnızca karasuları kadar yetki alanı tanımıştır. Yine mahkeme 1982 tarihli Tunus-Libya Davası'nda, ortay hatta göre Tunus sahillerine yakın konumda bulunan Kerkenna ve Cerbe Adalarından Kerkenna'ya kısmi etki tanımış, Cerbe'ye hiç etki tanımamış ve bölgedeki diğer ilgili unsurların daha önemli olduğunu belirtmiştir. 1992 tarihli Kanada-Fransa Saint Pierre & Miquelon Davası'nda verdiği kararda ise mahkeme, Kanada sahillerine yakın konumda bulunan Fransız adalarına ana karalar kadar yetki alanı vermemiştir. 1999 tarihli Eritre-Yemen Davası'nda Yemen'in egemenliğinde olan Zubayr ve Jabal al-Tayr adalarına karasuları kadar deniz yetki alanı tanınırken, iki ülke arasında ortay hat ile sınır belirlenirken bu adalara dikkate bile alınmamıştır.[506]

Şekil-57: Tunus-Libya Davası (1982)

Kaynak: Taha Yağız, "Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz İçin Emsaller", 12.09.2020, https://mavivatan.net/adalar-denizi-ve-dogu-aldeniz-icin-emsaller/, (Erişim Tarihi: 27 Aralık 2021).

Yine UAD'nin 03.02.2009 tarihinde Ukrayna ile Romanya arasındaki Karadeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası sonucunda verdiği karar Türkiye'nin tezleri açısından önemlidir. Bu davada Ukrayna'nın Romanya tarafında bulunan Serpent adaları sınırlandırmada dikkate alınmamıştır. Romanya-Ukrayna kıta

[506] Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 39.

sahanlığı ve MEB sınırının belirlenmesinde uyuşmazlığa sebep olan Serpent (Yılan) adasının 12 mil karasuları dışında kıta sahanlığı ve MEB'e sahip olmadığına karar verilmiştir. Dolayısıyla bir sınır hattı çizilirken buranın esas nokta olarak alınamayacağını ifade edilmiştir.[507] Dava kararında, BMDHS'de yer alan hakkaniyet[508] ve her tarafın menfaatinin önemine atıf yapılmıştır.[509] Dolayısıyla gerek İngiltere-Fransa Manş Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda gerekse Romanya-Ukrayna Karadeniz'de Deniz Alanı Sınırlandırılması Davası'nda Divan, adalara yalnızca karasuyu hakkı tanımıştır. Bu kararlar dikkate alınırsa, ters tarafta kalan Yunanistan adalarının kıta sahanlığı ve MEB'e sahip olmaları mümkün değildir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin olarak yine UAD'nin Almanya, Hollanda ve Danimarka arasındaki 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda Divan, eşit uzaklık ilkesinin bir örf ve adet hukuku niteliği taşımadığını ve eşit uzaklık ilkesinin kullanılması yönünde herhangi bir zorunluluk olmadığını ifade etmiştir. Eğer burada eşit uzaklık (ortay hat) ilkesi uygulansa, Almanya'ya çok küçük bir alan verilecekti. Divan'a göre en doğru sınırlandırma, ortay hat dikkate alınmaksızın, "hakkaniyet ilkesi (*equity principle*)" ve "bütün ilgili durumlar" dikkate alınarak gerçekleştirilebilecektir. Divan kararında bunu, "*Coğrafyanın yeni baştan şekillendirilmesi söz konusu olamaz*" ve "*iki ya da daha fazla sayıda ülke arasında sınırlandırma yapılırken bütün ilgili unsurlar göz önünde bulundurularak hakkaniyet prensipleri temelinde hakça bir çözüme ulaşacak biçimde yapılması gerekliliği*" şeklinde açıklamıştır.[510] Burada Divan özellikle, "kıyı uzunluğuna makul orantılılık (*reasonable degree of proportionality to the length of its coast*) ilkesi"nden söz etmiştir. Türkiye'nin tezlerini destekler nitelikteki bu dava kararı sonucunda Almanya bu ilkeler olmasa alacağından 1,5 kat daha fazla denizalanı almıştır.[511]

---

[507] Nasıh Sarp Ergüven, Karadeniz'de Deniz Alanı Sınırlandırması Davası (Romanya/Ukrayna) ve Uluslararası Hukuk Açısından Etkileri, *AÜHFD*, Cilt:63, Sayı:2, 2014, s. 316.

[508] Denizalanı sınırlandırmasında, devletlerin kıyı uzunlukları ile bu devletlere verilen MEB ve kıta sahanlığı alanları arasındaki oranın birbirine yakın olması gerekmektedir. "Oransallık ilkesi" olarak adlandırılan bu ilkeye, sınırlandırmanın "hakkaniyete uygunluğunu ölçmek" için müracaat edilmektedir. "Oransallık testi" ise, geçici eşit uzaklık çizgisinin hakkaniyete uygunluğa göre düzeltilmesinin ardından eğer orantısız sonuçlar ortaya çıkarsa, belirlenen hattın dezavantaj sahibi olan devletin lehine düzeltilmesidir. Yücel Acer, 2013, a.g.e., s.314.

[509] BMDHS, md. 59.

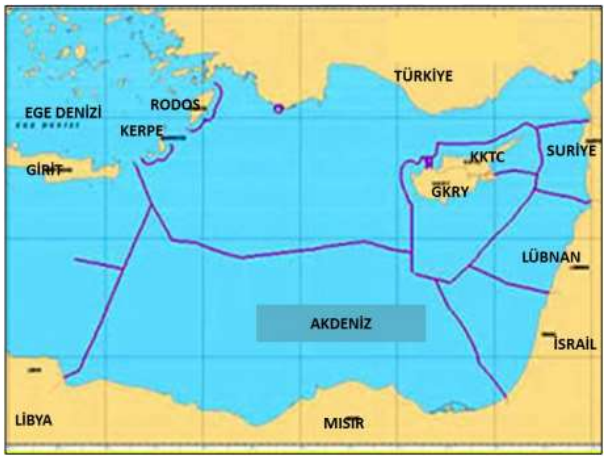
[510] Cihat Yaycı, 2012, a.g.e., s. 43.

[511] Selami Kuran, a.g.e., s. 281.

Tüm bu dava kararlarına bakıldığında, Yunanistan'ın Meis adasını ana karaymışçasına öne sürerek kıta sahanlığı ve MEB alanı talepleri uluslararası hukuka ve hakkaniyete aykırı niteliktedir. Yunanistan bir Ege ülkesi olma konumuna haizken, Doğu Akdeniz ülkesiymiş gibi davranmaktadır. Fakat aslında bir Doğu Akdeniz ülkesi olmadığından, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki gerçek muhatabı olacak kıyıdaş devletlerden birisi dahi değildir. Bu anlamda, Avrupa Birliği'nin sırf üyesi olduğu için Yunanistan'ın uluslararası hukuka uygunsuz ve hakkaniyet ilkesine bağdaşır nitelikte olmayan yönelimlerine destek vermesi kabul edilebilir değildir.

Uluslararası deniz hukukuna göre, Doğu Akdeniz'de Türk kıta sahanlığı güneyde 32° 16' 18" D boylamından başlamak üzere, batıda Deveboynu Burnu (27° 16' 18") boylamını takip ederek Anadolu-Mısır ortay hattı boyunca uzanır. Bu noktadan itibaren (33° 57' 30'' K ve 27° 22' 00'')[512] koordinatlarından itibaren kuzeybatı yönünde kuzeye dönen sınır Ege-Akdeniz ayrımı üzerinden Türk-Yunan kıta sahanlığına ulaşır. Dolayısıyla Ege Denizi'nde Türk-Yunan kıta sahanlığının belirlenmesi önemlidir. Türkiye ile Mısır arasındaki ortay hattın en batıdaki kısmı kuzeye yönelecek ve Ege kıta sahanlığı sınırlandırma alanında yer alan "ters taraftaki adalar" çembere alınarak (*enclave edilerek*) sınır oluşturacak ortay hattın bu bölgede bulunan Girit ve Kaşot adalarının arasından geçerek Türk-Yunan sınırını oluşturacaktır.[513]

Şekil-58: Türkiye-Yunanistan MEB Sınırı

Kaynak: Levent Kürbüz, a.g.e., s. 115.

[512] Türkiye ile Mısır arasındaki ortay hattın batı kenarı.
[513] Sertaç Hami Başeren, 2010, a.g.e., s. 43-45.

4.3.2.Türkiye- Mısır ve GKRY Arası Muhtemel MEB Sınırı

Türkiye ile Mısır arasında bugüne dek hiçbir bir kıta sahanlığı veya MEB sınırlandırma anlaşması bulunmamakla birlikte, Mısır 2003 yılında GKRY ile MEB anlaşması imzalamıştır. Daha önce pek çok kez ifade ettiğimiz gibi bu anlaşma GKRY'nin tek başına adanın tamamını temsilen, KKTC'yi dikkate almaksızın ve deniz hukuku açısından sakıncalı şekilde eşit uzaklık ilkesi temel alınarak MEB'in kararlaştırılması yoluyla akdettiği bir anlaşmadır. Bu anlaşmaya kendi egemenlik haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle hem Türkiye hem KKTC itiraz etmiştir.

Kıbrıs adasının batısının coğrafi koşulları değerlendirildiğinde, burada yapılacak olan hakkaniyete en uygun asıl sınırlandırmanın en uzun kıyı şeritlerine sahip olan Mısır ve Türkiye arasında yapılması gerekmektedir. Bu yüzden Türkiye, GKRY-Mısır MEB anlaşmasını tanımamaktadır. Çünkü tarafların kıyı uzunlukları dikkate alınmadan yapılan bu anlaşma ortay hat prensibini benimseyerek hem Türkiye'nin hem de Mısır'ın deniz yetki alanlarını ihlal etmektedir. Söz konusu bölgede Mısır'ın kıyı uzunluğu 400,128 milken, GKRY'nin kıyı uzunluğu 197,659 mildir. Mısır bu anlaşmayı kendi kıyı uzunluğu GKRY'nin kıyı uzunluğunun iki katı olmasına rağmen yapmış ve ortay hat prensibine uyulduğu için GKRY ile Mısır eşit yetki alanına sahip olmuşlardır. Sonuçta bu anlaşma, GKRY'ye hakkı olmayan 21.500 km²'den daha fazla denizalanı kazandırarak gerçekleştirilmiştir. Üstelik Mısır'ın GKRY ile bu anlaşmayı yapmış olması, en az Kıbrıs büyüklüğünde bir deniz alanını kaybetmesine yol açmıştır.[514] Oysa Mısır Türkiye ile anlaşma yapmış olsa şuan elinde olan yetki alanından 12.000 km² daha fazla bir MEB alanı kazanabilecektir.[515]

Uluslararası deniz hukukuna göre deniz alanları sınırlandırılırken karşılıklı ya da yan yana kıyıları bulunan devletlerarasında anlaşmalar akdedilmesi yoluyla uyuşmazlık çözümü esastır. Mısır örneğindeki gibi bir devlet kendi çıkarının aksine hükümler doğuran bir anlaşma da akdedebilir. Nitekim bu anlaşma ile Mısır deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında çok mühim bir ilke olan kıyı devletinin denize kıyısının haiz olacağı MEB ve kıta sahanlığına orantılı olması ilkesine aykırı hareket

[514] Sertaç Hami Başeren, a.g.e., s. 20-22.
[515] Bilge Adamlar Kurulu Raporu, a.g.e., s. 37.

etmiştir. Mısır'ın kendi aleyhine bu anlaşmayı yapıyor olması kendisi açısından kabul edilebilir. Çünkü devletlerin kendi menfaatleri korumaları konusunda herhangi bir zorunlulukları yoktur. Fakat Kıbrıs adasının kuzeyinde GKRY gibi uluslararası hukukça meşru kabul edilen KKTC ve Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine haiz olan Türkiye'nin haklarını gasp edip bu iki devletin deniz yetki alanlarına müdahalede bulunur nitelikte bir anlaşmayı imzalaması konuyu uluslararası uyuşmazlık boyutuna taşımaktadır.[516]

Uluslararası deniz hukuku kuralları ve yargı kararları dikkate alınarak hareket edilirse, Türkiye ile Mısır gibi denize karşılıklı kıyıları bulunan devletlerarasında eşit uzaklık ilkesi uyarınca sınırlandırma yapılması uygundur. Mısır ile Türkiye arasındaki mesafe 400 deniz milinden azdır. Uluslararası deniz hukuku ise her bir devlete 200 deniz mili MEB hakkı öngörmektedir. Mısır ile Türkiye arasındaki sınırın belirlenmesi için ilgili koşulların incelenmesi gerekmektedir. Türkiye ile Mısır kıyı uzunlukları, orantılılık ve kapalılık ilkesine göre incelendiğinde iki ülkenin özelliklerinin benzer olduğu ve ortay hat kuralını değiştirecek bir sebebin olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye ile Mısır arasındaki MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşmasının, hem Akdeniz'e olan kıyı uzunluklarının birbirine yakın olması ve kıyı uzunluklarının oranının yaklaşık olarak 1/1 olması hem de aralarında Kıbrıs adası hariç herhangi bir coğrafi ögenin olmaması nedeniyle eşit uzaklık ilkesi (ortay hat) temelinde yapılması zorunludur.

Türkiye'nin 32° 16' 18" D boylamının batısında kalan bölgede, iki ülkenin karşılıklı kıyıları esas alınarak ve eşit uzaklık ilkesine göre saptanacak aradaki hat 34° 00' 00" enleminden geçerek Türkiye-Mısır MEB sınırını oluşturacaktır. Mısır ile Türkiye arasındaki sınır batıda Türkiye-Yunanistan kıta sahanlığı sınırının güneyinden başlayıp doğuda Kıbrıs adasının güneybatısından Türkiye-Kıbrıs kıta sahanlığına kadar uzanacaktır.[517]

GKRY, Kıbrıs adasının tamamını değil, yalnızca güneyini temsil etmektedir. Deniz alanlarının sınırlandırılmasında dikkate alınacak kıyı uzunluğu Türkiye açısından

[516] Yusuf Aksar, a.g.e., s. 235.
[517] Levent Kürbüz, a.g.e., s. 116.

yaklaşık olarak 42 km'dir. Türkiye'nin Kıbrıs ile bağlantılı olarak deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin kıyı uzunluğu ise 354 km'dir. Ayrıca Türkiye, Muğla Deveboynu Burnu'ndan doğuda Antalya Gazipaşa'ya kadar 656 mil sahil uzunluğuna haizken, GKRY batı bölümünde 32 mil sahil uzunluğuna haizdir. Bu yüzden Kıbrıs Adası ile Anadolu Yarımadası arasında belirlenecek olan ortay hattın adanın batısında hakkaniyete uygun bir kıta sahanlığı oluşturmayacağı açıktır. Yarı kapalı bir denizde 32 millik bir kıyıya geniş yetki tanınırken, en az 10 kat daha uzun bir kıyıya kabul edilemez bir şekilde çok daha dar bir yetki alanı tanımanın coğrafyanın üstünlüğü ilkesi açısından açıklanması mümkün değildir.[518]

Bu anlamda, GKRY ile Türkiye arasında yapılacak olan sınırlandırmanın orantılılık ilkesine göre kıyı uzunlukları ele alınarak yapılması gerekmektedir. Yine söz konusu oran farkından dolayı eşit uzaklık çizgisinin belirli bir oranda Türkiye lehine güneye kayması gerekmektedir. Ayrıca GKRY ile Türkiye arasında çizilecek ortay hat, deniz alanlarına erişimi de kesmemelidir. Yani sınırlandırmanın en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye'nin açık denizlere ulaşımına engel olmadan, Kıbrıs adasının batısındaki karasularının dış sınırını takip ederek doğuya doğru kaydırılarak belirlenmesi gerekmektedir.[519] Doğu Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olması, Süveyş Kanalı'nın varlığı, ulusal ve uluslararası seyrüsefer ve ticaret serbestisi bağlamında Mersin ve Antalya gibi iki önemli limanın bu bölgede bulunması da MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırması anlamında önemli diğer etkenlerdendir.[520]

UAD'nin daha önce vermiş olduğu uluslararası deniz hukukunun temel ilkelerinden olan kapatmama ilkesi çerçevesinde açık denizlere erişimin azami düzeyde olmasını öngören kararlar mevcuttur. Örneğin Fransa-Kanada St. Pierre ve Miquelon Adaları Kıta Sahanlığı Davası'nda ve Gine-Gine Bissau Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda belirlenen yöntemin Türkiye ile GKRY arasında da uygulanması gerekmektedir. Bunlara göre, orantılılık ilkesine göre belirlenen sınır

[518] Bilge Adamlar Kurulu Raporu, a.g.e., s. 36.
[519] Fatma Taşdemir, a.g.e., s. 38.
[520] Yusuf Aksar, a.g.e., s. 236.

aynı zamanda açık denizlere erişimin engellenmemesi gerekliliği de göz önünde bulundurularak GKRY aleyhine doğu yönünde kaydırılması gerekmektedir.[521]

Sınırlandırmada deniz hukukunun diğer bir önemli ilkesi olan orantılılık ilkesi dikkate alınarak verilmiş olan Malta ile Libya arasındaki Kıta Sahanlığı Davası kararına göre kıta sahanlığı Malta'nın lehine 18 mil kuzeye çekilmiştir. Çünkü Malta ile Libya'nın kıta sahanlığının eşit uzaklık ilkesi esas alınarak belirlenmesi hakça bir çözüm getirmeyecekti. Uygulanan orantılılık ilkesi ise hakçadır. GKRY için de uygulama bu şekilde gerçekleştirilmelidir. Zaten KKTC ve Türkiye bakımından, GKRY'nin Mısır ile eşit uzaklık ilkesine göre gerçekleştirdiği anlaşmanın geçerli olması söz konusu değildir. Zira, ulusal ve uluslararası hukukun en temel ilkelerinden biri olan "hiç kimsenin haiz olmadığı bir hakkı bir başkasına devredememesi (*nemo dat quod non habet ilkesi*) kuralı" Mısır açısından da geçerlidir.[522]

Tüm bunlar dikkate alındığında, taraflar arası çizilecek ortay hattın MEB sınırı oluşturması için bu hattın 32° 16' 18" D boylamından başlaması gerekmektedir. Ayrıca Kıbrıs'ın batı sahillerinin kıyı uzunluğu çok kısa olduğundan bu bölüme etki tanınmaması hakkaniyetlidir. Türkiye-GKRY arası MEB sınırı, güneyde Mısır-Türkiye hattının bulunduğu 32° 16' 18" D boylamını izlemeli ve bazı yerlerde de GKRY dış karasularını takip etmelidir.[523]

4.3.3.Türkiye-Suriye Arası Muhtemel MEB Sınırı

Türkiye ile Suriye arasındaki kıyılar kuzey güney istikametinde uzandığı için Türkiye ile yapılacak olan karasuları, kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasının kuzey güney istikametine doğru çizilen bir dik doğru ile gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kıyı uzunluklarını karşılaştırdığımız zaman, Türkiye'nin Suriye'ye bakan kıyı uzunluğunun oranı 12/1'dir. Bu orana göre, sınırın Suriye aleyhine güneye doğru kaydırılması gerekmektedir.

---

[521] Sertaç Hami Başeren, 2010, a.g.e., s. 42.
[522] Yusuf Aksar, a.g.e., s. 235.
[523] Levent Kürbüz, a.g.e., s. 115-116.

Bölgedeki diğer devletlerle karşılıklı sınırlar üzerinden sınırlandırma yapılırken, Türkiye ile Suriye arasındaki sınırlandırma yan sınırın belirlenmesi üzerine yapılacaktır. Normal şartlarda kıyı şekilleri benzeyen ve kıyı uzunlukları birbirlerine yakın olan devletlerarasında karasularının yan sınırı kıyının genel doğrultusuna dik olarak çizilecek eşit uzaklık ilkesiyle çizilmektedir. Kuzey-güney eksenli olan Türkiye-Suriye sınırına dik şekilde belirlenecek 12 mil karasularının bittiği noktadan itibaren MEB ve kıta sahanlığı alanları başlamaktadır. Fakat burada yukarıda da belirttiğimiz üzere, çizilecek eşit uzaklık çizgisini Türkiye lehine değiştirip düzeltmeyi gerektirecek coğrafi bir faktör mevcuttur. İki ülkenin sınırlarının denizle birleştiği noktanın kuzeyinde kıyı doğrultusunun denize doğru bir çıkıntıya sahip olması eşit uzaklık çizgisinin Türkiye lehine değiştirilip düzeltilmesi gerekliliğini yaratmaktadır.

Türkiye ile Suriye kıyılarının karşılıklı olmadığı görülmektedir. Bu yüzden Suriye ile MEB sınırının tespit edilebilmesi için Suriye ile KKTC arasında bir sınırlandırma anlaşmasının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. İki ülke arasındaki sınır KKTC ile Suriye'nin kuzeyinde kalan topraklar dikkate alınarak yapılmalıdır. Sınırlandırma Suriye-Türkiye kara sınırının denizle birleştiği noktadan, KKTC ile Suriye arasında yapılacak olan MEB sınırına kadar uzanacaktır.

Sonuçta, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki MEB sınırı, Türkiye ile Suriye'nin kara sınırının denizle buluştuğu Duran Deresi'nden başlayarak, Türkiye ile KKTC arasında gerçekleştirilen MEB sınırlandırma anlaşması ile tespit edilmiş olan güzergahı takip ederek 35° 33' 09" K, 32° 16' 18 D koordinatlarına ulaşır. Ardından Kıbrıs adasının batısından 32° 16' 18 D istikametinden güneye inerek Türkiye-Mısır ortay hattıyla birleşir. Türkiye-Mısır ortay hattıysa batı istikametinde Deveboynu Burnu'ndan geçen boylama kadar uzanır. Bu bölgede Çoban, Kerpe ve Rodos adalarının bulunduğu hat Ege Denizi'ni Akdeniz'den ayırarak Türkiye'nin batı MEB sınırı oluşturur.[524]

[524] Levent Kürbüz, a.g.e., s. 117-118.

4.3.4.Türkiye-KKTC Arası Muhtemel MEB Sınırı

KKTC ile Türkiye arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırılması, Anadolu kıyı şeridi ile Kıbrıs sahilleri arasında ortay hat çizilmesiyle yapılmalıdır. Bu hat çizilirken, tüm ilgili tüm koşullar göz önüne alınarak KKTC ve Türkiye için sırasıyla 1/3 ve 2/3 oranında kıta sahanlığı bırakılacak şekilde güneye kaydırılarak yapılmalıdır. Türkiye-KKTC arasındaki bu hattın, doğuda Türkiye-Suriye kıta sahanlığı sınırı ile kesiştiği noktaya kadar uzanması doğru olacaktır. Bu sınır batıda ise Türkiye'nin sahil uzunluğunun Kıbrıs batı sahillerine oranla çok daha uzun olduğu göz önünde bulundurularak, bu durumun hakkaniyet ilkesine uygun şekilde sınırlandırmaya etki olarak yansıması doğru olacaktır. Bu durumda yaklaşık 32° boylamına kadar doğu istikametinde uzanacak olan Türk kıta sahanlığı sınırının, bu noktadan başlayarak Anadolu sahilleri ile Kıbrıs adasının batı sahillerinin oranları ve bunlara tanınacak olan kıta sahanlıklarının da bu orana uygunluğuna dikkat edilerek, güney istikametine yönelmesi gerekmektedir. Sonuçta bu sınırın, Anadolu sahilleri ile Afrika sahilleri arasındaki ortay hat ile kesişme noktasına kadar uzanması beklenmektedir.[525]

Türkiye ile KKTC arasında 21.09.2011 tarihinde imzalanan Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Anlaşması ile doğal gaz ve petrol kaynaklarının çıkartılması konusunda işbirliği sağlanmıştır. Bu anlaşma ile Türkiye ve KKTC'nin Akdeniz'deki kıta sahanlıkları hakça ilkelere ve uluslararası hukuka dayanarak belirlenen 27 coğrafi koordinatın birleştirilmesiyle elde edilen bir çizgiyle sınırlandırılmıştır ve bu sınırlandırmanın koordinatları TBMM'ye bildirilmiştir.[526] KKTC ile kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması yapıldığından bölgede belirlenmiş sınırlar mevcuttur. Türkiye ile KKTC arasındaki sınır anlaşma sırasında KKTC'nin Türkiye'ye bakan kıyı uzunluğu 192,5 km iken, GKRY için ise bu uzunluk 42 km'dir.

Bu anlaşmanın asıl amacı GKRY'nin tek taraflı uygulamalarına karşı engelleyici bir tedbir oluşturmaktır. KKTC'nin bu anlaşmaya istinaden TPAO'ya verdiği ruhsatlar

---

[525] Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı Üzerine Bir Değerlendirme", *Ege Sorunları Sempozyumu*, İstanbul, 2002, s. 115.

[526] Dışişleri Bakanlığı, 21 Eylül 2011 Türkiye-KKTC Kıta Sahanlığının Sınırlandırılma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, No: 216, *https://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-_-kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa*, (Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021)

da bu amacı taşımaktadır. Bu anlaşmayı yaparken KKTC ve Türkiye de GKRY'ye benzer şekilde davranmış, Türk toplumunun haklarını adanın tek hakimi gibi ele almıştır. TPAO'ya ruhsat verirken de bu tutumu sürdüren KKTC, Kıbrıs'ın kuzeyinde ve güneyinde 7 adet petrol ve doğalgaz arama sahası ilan etmiştir. KKTC Bakanlar Kurulu'nun adanın güneyindeki G bölgesinde doğalgaz ve petrol arama izni vermesi buna en iyi örnektir.[527]

Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Anlaşması'nın 1.maddesi, "*Akit Taraflar aralarındaki kıta sahanlığı sınırlandırma çizgisinin doğuda 35-49-09.889K ile 34-48-51.634D koordinatlarında olan nokta ve batıda 35-33-09.584K ile 32-16-18D koordinatları olan noktaya kadar belirleme hususunda anlaşmaya varmışlardır. Bu koordinatların doğudaki 35-49-09.889K ile 34-48-51.634D noktasının doğusuna ve batıdaki 35-33-09.584K ile 32-16-18D noktasının batısına doğru olan yöndeki sınırlandırmanın ve daha uzağa doğru uzatılarak çizilmesinin, ilgili taraflarla hakkaniyet ilkelerine ve uluslararası hukuk kurallarına göre ileride yapılacak anlaşmalarla sağlanması konusunda da mutabakata varmışlardır.*" hükümlerini içermektedir.[528]

Yine bu anlaşma ile iki ülke kıta sahanlığının deniz yatağında ya da toprak altında bulunan doğal kaynak rezervlerinin en verimli şekilde işletilmesi hususunda işbirliği vurgusu yapılmış[529], bu işbirliği sağlanırken Kıbrıs meselesinin çözümü için gerekli çabanın sürdürüleceği de belirtilmiştir. Ayrıca bu anlaşmanın, Kıbrıs Türklerinin adanın kıta sahanlığının tamamı üzerindeki ayrılmaz, meşru ve eşit haklarını halel getirmeyeceği de ifade edilmiştir.[530]

Burada dikkat edilmesi gereken konu, Türkiye'nin bu bölgeye bakan kıyıları Antalya Gazipaşa açıklarından doğuda yer alan Akıncı burnuna kadar olan kıyı şerididir ve uzunluğu yaklaşık 354 km'dir. Kıbrıs adasının Türkiye'ye bakan kıyı

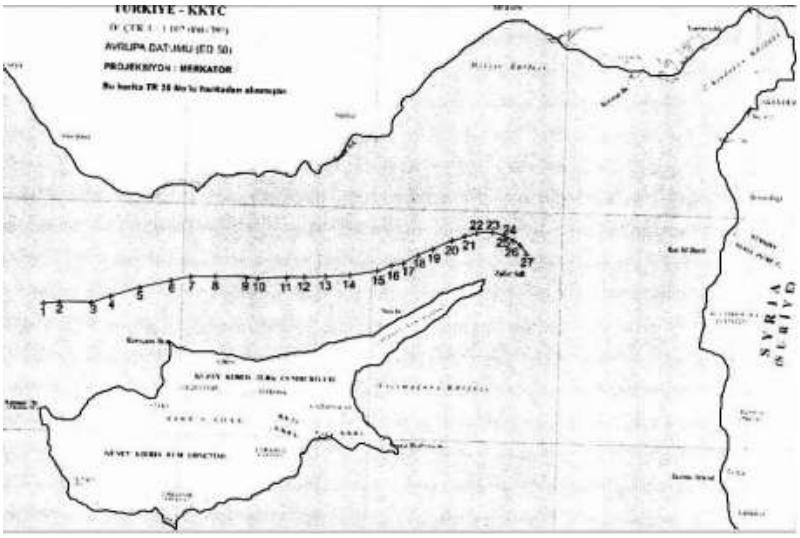
---

[527] Bilge Adamlar Kurulu Raporu, a.g.e., s. 34.
[528] Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Anlaşması, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121010-3-1.pdf, (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2021).
[529] Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Anlaşması, 3.madde.
[530] Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Anlaşması, 4.madde.

uzunluğu 234,5 km'dir. Bu kıyı uzunluğunun 192 km'si KKTC kıyısı iken, yalnızca 42 km'si GKRY kıyısıdır. Yani kıyılar arası oran yaklaşık olarak 1,5'tur.[531]

Bu sınırlandırma bölgenin nüfusu, uluslararası limanları kapatmama ilkesi, Türk kıyılarının ve KKTC kıyılarının uzunlukları, jeolojik ve jeomorfolojik özellikler dikkate alınarak hakkaniyetli bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Adil bir sınırlandırma olması için tüm koşullar dikkate alınarak, uluslararası hukuk kurallarına uygun biçimde orantılılık ilkesi gereğince ortay hat sınırı Türkiye lehine, KKTC aleyhine kaydırılmalıdır.

Şekil-59: Türkiye-KKTC Kıta Sahanlığı Anlaşması'na Göre Deniz Yetki Alanları

Kaynak: T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, "Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/471), Sıra Sayısı: 114", 14.10.2011, https://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0471.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2021).

[531] Yusuf Aksar, a.g.e., s. 234.

SONUÇ

Uluslararası hukukta en derin uyuşmazlıkların görüldüğü hukuk alanlarından birisi deniz alanlarının sınırlandırılması hususudur. Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve MEB'in 200 deniz miline kadar bir alanı kapsaması ve bu söz konusu alanda petrol ve doğalgaz başta olmak üzere zengin canlı ve cansız doğal kaynakların bulunması, uyuşmazlıkların temel taşını oluşturmaktadır. Doğu Akdeniz'in karmaşık fiziki ve siyasi coğrafyası, çatışan menfaatler ve bölgede bulunan doğal kaynak rezervlerinin artması sebebiyle son dönemde önem kazanan kıta sahanlığı ve MEB sınırlarının belirlenmesi gerekliliği doğmuştur. Bölgede öncelikle bu denize kıyısı olan ve hatta en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye, KKTC, Yunanistan, GKRY, Mısır, Suriye, Lübnan ve İsrail'in katılacağı çok taraflı bir anlaşma ile çözüme kavuşturulması hukuki bir zorunluluktur. Kıyıdaş devletlerin her birinin bir arada katılımıyla hakkaniyet ilkeleri esas alınarak devletlerin tezlerini belirginleştirmeleri ve hukuki ortamda çözüme kavuşturmaları şarttır. Bu anlamda, Türkiye'nin en başından beri savunduğu tezi, deniz alanlarının belirlenmesinde tek taraflı dayatmaların bir kenara bırakılıp tarafların anlaşması yoluyla adım atmaları yönündedir. Anlaşma yapılmaması durumunda bile hakkaniyet ve hakça ilkelere dayanan bir çözüm yolunun aranması yerleşik bir örf-adet kuralıdır. Her bir uyuşmazlığın kendine özgü faktörleri olduğundan, hakça çözüm tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Bu anlamda uyuşmazlıkların her biri birbirinden bağımsız biçimde ele alınmalıdır.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında Doğu Akdeniz'de yaşanmakta olan sorunlar, bir anlamda bölgenin uzun soluklu egemenlik sorunlarının denize taşınmış halidir. Bu sorunların çözülmesi yetki alanı sınırlandırılmasını kolaylaştırabilir. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorunlarında hakça çözüm amaçlanırken, söz konusu çözümün uluslararası hukuka en uygun şekilde sağlanabilmesi için uluslararası mahkeme ve hakemlikler tarafından oluşturulmuş olan son derece güvenilir içtihatlar mevcuttur. Uluslararası hukukun örf ve adet hukukunca belirlenmiş olan ilkelere göre ihtilaflı tarafların gerekli saygıyı göstermeleri, doğal zenginliklerin varlığı, denize olan kıyı uzunluklarının orantılandırılması, açık denizlerin kapatılmaması, adaların etkisi vb. bir bütün olarak değerlendirilmeli ve nihayetinde doğru çözüme

ulaşılmalıdır. Uluslararası mahkeme ve hakemliklerce belirlenmiş olan içtihatların ve deniz hukukunun temel ilkelerinin Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorununda da uygulanması, bu bölgelerde uluslararası anlamda kalıcı barış, istikrar ve güvenliğin sağlanması açısından önem arz etmektedir.

Kıyıdaş devletlerarasında var olan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorunlarının çözümü uluslararası deniz hukukunun yazılı kuralları, örf ve adet hukuku ve hakkaniyet ilkelerine uyularak sağlanabilecektir. Türkiye 1958 CKSS ve 1982 BMDHS'ye taraf olmadığından sınırlandırmada teorik olarak örf ve adet hukuku ilkelerini uygulaması gerekmektedir. Hakkaniyete uygun bir sınırlandırmanın gerçekleştirilebilmesi için coğrafi faktörlerin, kıyı uzunluklarının ve ilgili durumların dikkate alınması şarttır. Ayrıca deniz sınırları tek taraflı olarak saptanamaz. Her şekilde bu sonucu ortaya koyan sabit bir yöntem bulunmadığından hakkaniyete uygun sonucu hangi yöntem sağlıyorsa o yöntem kullanılmalıdır. Sonuçta asıl olan, sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluğudur. Daha çok coğrafi unsurlara öncelik tanıyan hakkaniyet prensibine göre Doğu Akdeniz'de Türkiye deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda Türkiye çok daha uzun kıyı şeridine haiz olduğundan avantajlı konumdadır.

Verimli Hilal olarak adlandırılan Doğu Akdeniz tarih boyunca hüküm sürmüş büyük medeniyetlerin izlerini taşıyan askeri, ekonomik, siyasi ve jeopolitik açıdan değerli olmuştur. 2009 yılında İsrail açıklarında Leviathan bölgesinde 476 milyar m^3, 2010 yılında Kıbrıs güneyindeki Afrodit sahasında 140-220 milyar m^3 doğalgazın keşfedilmesi bu önemi arttırmıştır. Bölgede son dönemlerde ortaya çıkan bu petrol ve doğalgaz kaynakları bölgenin mevcut sorunlarına eklenerek çok taraflı ve karmaşık bir sorun yumağı ortaya çıkarken deniz yetki alanları uyuşmazlıklarının da habercisi olmuştur. Buradaki siyasi gerilimler, enerji kaynaklı çıkar çatışmaları ve Kıbrıs sorunu bu uyuşmazlığı şiddetlendirmiştir. Doğu Akdeniz'e en uzun kıyı şeridi bulunan devlet olan Türkiye tarihi birikimi, coğrafi konumu ve ilişkileri bağlamında oynayabileceği kilit rolü ile bölgedeki barış, refah ve istikrarı etkileyebilecek öneme haizdir.

Keşfedilen kaynaklar nedeniyle devletlerin deniz yetki alanlarına yönelik sınırlandırma anlaşmaları yaptıkları görülmektedir. Bölgesel ülkeler pastadan en

büyük dilimi alabilmek ve Doğu Akdeniz'de deniz alanlarını genişletebilmek için MEB politikalarını geliştirmektedirler. Özellikle Yunanistan ve GKRY'nin gerginliği tırmandırıcı girişimlerde bulunarak ilan ettikleri kıta sahanlığı ve MEB anlaşmalarının ve Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de dar bir alana hapsetmek istemesinin, uluslararası hukukça belirlenen kurallar çerçevesinde Türkiye ve KKTC'nin hak ve menfaatlerini göz ardı ettiği ve kabul edilebilir olmadığı apaçıktır. Türkiye'nin kıta sahanlığı ve muhtemel MEB sınırlarıyla çakışmalar olduğundan Türkiye'nin egemenlik hakları ihlal edilmektedir. Yetki alanı çakışmalarından öte, daha söz konusu uyuşmazlıklar çözülmeden GKRY'nin uluslararası şirketlere arama ruhsatları vermesi ve bu şirketlerin arama ve ruhsat faaliyetleri gerçekleştirmeleri sorunu çıkmaza sürüklemiştir. Ayrıca bu anlaşmalar Türkiye'nin İsrail, Mısır ve Lübnan ile anlaşma yapmasını da engellemektedir.

GKRY Kıbrıs adasının tamamını temsil eden hukuki ve meşru hükümetin kendisi olduğunu, diğer devletlerle kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırma anlaşması yapmaya hakkı olduğunu, yapmış olduğu sınırlandırma anlaşmalarında sınırların hukuka uygun çizildiğini, Türkiye'nin bu sınırlandırmalara müdahale hakkının olmadığını iddia etmektedir. Bu iddialarına paralel olarak GKRY, 2001 yılından itibaren keşfedilen hidrokarbon kaynaklarına ilişkin olarak 2003 yılında Mısır, 2007 yılında Lübnan ve 2010 yılında İsrail ile MEB anlaşmaları imzalamıştır. Türkiye'nin itirazları üzerine Lübnan Meclisi anlaşmayı halen onaylamamış, Mısır da geri adım atmıştır. GKRY'nin bölge ülkeleriyle yaptığı anlaşmalar hem bu ülkeler için hak kaybına yol açmakta, hem de Türkiye'nin elini zayıflatmaktadır. Örneğin Mısır kıyı uzunluğu GKRY'nin kıyı uzunluğundan 4 kat fazla olmasına rağmen Mısır deniz alanı kaybetmiş, GKRY ise kazanmıştır. Türkiye'nin bölge ülkeleriyle MEB anlaşması yapacak duruma gelmesi, GKRY'nin bölgede yürüttüğü politikaları etkisiz hale getirmesi açısından son derece gereklidir.

Yunanistan Doğu Akdeniz sınırlandırmalarında kendisinin de ilgili devlet olduğunu, kıta veya adalara ait kıyıları karşılıklı devletlerarasında kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasında hukuka uygun olarak eşit uzaklık/ortay hattın esas alınmasını, ülkesel bütünlüğü ve adaların anakaralar gibi deniz alanlarına sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda Yunanistan'ın Meis, Rodos, Girit, Kaşot ve

Çoban hattını ilgili kıyı ve Anadolu ile Kıbrıs adası arasındaki ortay hattı sınır kabul ederek Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de 41.000 km²'lik dar bir alana hapsedip 104.000 km²'lik deniz alanı kaybetmesine yol açmaya çalışması ve dışlama girişimi uluslararası hukuk açısından kabul edilemez mahiyettedir ve hukuki mesnetten yoksundur. Çünkü adaların karasuları haricinde tam etki yaratacak şekilde MEB ve kıta sahanlığı verilmesi söz konusu olamaz. GKRY ve Yunanistan'ın uluslararası hukuka aykırı tek taraflı fiili uygulama ve anlaşmaları BMDHS hükümleriyle ve UAD tarafından daha önce verilmiş olan Doğu Akdeniz'deki MEB sınırlandırma uyuşmazlığına benzer nitelikteki kararlarla uyuşmamaktadır.

Türkiye özellikle 32° 16' 18" meridyeninin batısında Mısır ile GKRY arasında sınırlandırma yapılan alanda *ab initio* ve *ipso facto* olarak hukuki haklarının bulunduğunu ifade etmektedir. Bu yüzden GKRY-Mısır anlaşmasına itiraz ettiğini, Akdeniz gibi yarı kapalı bir denize kıyısı olan devletlerin haklarını kullanıp yükümlülüklerini yerine getirirken işbirliği içinde hareket etmeye mecbur olduklarını savunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'ye göre kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırması bölgedeki tüm ilgili devletlerle birlikte hakça ilkelere dayalı anlaşma yapılması şeklinde olmalıdır. Kıbrıs'ta tüm adayı temsil eden bir otorite olmadığından GKRY'nin girişimleri hukuken hükümsüzdür ve bu girişimler Kıbrıs sorununun çözümünü zorlaştırmaktadır. KKTC de Türkiye'ye paralel şekilde, GKRY'nin adanın tamamını temsil etmediğini, dolayısıyla tek başına sınırlandırma anlaşmaları yapma ve ihale açma yetkisinin olmadığını ve Kıbrıs Türk halkının adadaki doğal kaynaklar üzerinde eşit haklara haiz olduğunu ifade etmektedir.

Türkiye Doğu Akdeniz'deki politikalarını Kıbrıs adasında varlıkları görmezden gelinen Kıbrıs Türkleri'nin ve kendi egemenlik haklarını korumak üzerine inşa etmiştir. Türkiye, Doğu Akdeniz'de Yunanistan ve GKRY'nin uluslararası hukuka aykırı deniz yetki alanı sahiplenme girişimlerine en başından beri karşı çıkmaktadır. Bu anlamda Türkiye, GKRY ve Yunanistan'ın maksimalist taleplerine ve yaratmaya çalıştığı oldubittilere gerek diplomatik girişimleriyle gerekse sahada donanma gücüyle varlık göstererek fiili uygulamalarıyla tepki göstermiştir. KKTC ve Libya ile yapmış olduğu sınırlandırma anlaşmaları da Türkiye'nin önemli adımlarındandır.

Türkiye Anadolu sahilleri ile 32° 16’ 18” D boylamı 34° 00’ 00” enlemi ve 28° 00’ 00” D boylamı arasındaki deniz alanlarının kendi kıta sahanlığı olduğunu ve 28° 00’ 00” D boylamının batısında Ege Denizi’ndeki Türkiye-Yunanistan kıta sahanlığı sınırının Akdeniz’e ulaştığı noktaya kadar batı yönünde uzanacağını bildirmiştir. Yine 32° 16’ 18” D ve 28° D boylamları ile güneyde Türkiye-Mısır ortay hattı arasındaki deniz alanını zımnen Türk MEB’i olarak belirlemiştir.

Uluslararası hukuka göre MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırmaları hakkaniyete uygun olarak yapılmalıdır. Hakkaniyete uygun çözüme ulaşmak için uluslararası hukuka uygun olacak şekilde, en başta coğrafi faktörler olmak üzere tüm ilgili durumlar dikkate alınmalı ve sınırlandırma anlaşma ile yapılmalıdır. Hakça ilkelere göre sınırlandırmada dikkate alınması gereken unsurlar devletin kara ülkesinin denizin altında nasıl uzandığı, kıyı şeridinin uzunluğu, tarihsel haklara sahip olup olmama, doğanın verdiği doğal bir hak bulunup bulunmadığı, ekonomik varlığı, güvenliği ve kapatmama ilkesidir. Bu anlamda, Doğu Akdeniz sınırlandırılmasında bu coğrafyanın yarı kapalı bir deniz olması, kıyıların yapısı, uzunluğu ve kıyı uzunluklarının deniz yetki alanlarına oranı, ters tarafta bulunan adalar başta olmak üzere güvenlik, ekonomik, politik faktörler ve adalar sınırlandırmada dikkat edilmesi gereken ilgili durumlardır.

Türkiye, Doğu Akdeniz’de doğu-batı istikametinde uzanan kıyılarının açık denizlere erişiminin kesilip engellenmemesi gerektiği için Kıbrıs adasının batı sahillerine karasuları dışında MEB ve kıta sahanlığı hakkı tanımamalıdır. Yunanistan ve GKRY’nin ortak iddiaları doğrultusunda yapılan bir sınırlandırmada Anadolu kıyılarının önü Yunan ve Rum sularınca kapatılmış olur ki bu Türkiye’yi güvenlik bağlamında da dezavantajlı konuma getirir. Bunun yanında, bir coğrafi formasyonun ada tanımına uygun olmasıyla deniz alanlarına haiz olması arasında doğrudan bir ilişki olmadığından coğrafi konumları sebebiyle ters tarafta bulunan Yunan adalarına hem ilgili kıyı oluşturamazlar hem de bu adalara karasuları dışında kıta sahanlığı ve MEB hakkı verilmemesi gerekmektedir. Buna karşın, Akdeniz’e hakim olan Türkiye kıyıları ile Mısır kıyıları arasında ortay hat iki ülke arasında kıta sahanlığı ve MEB sınırını oluşturmalıdır. Bu sınır 32° 16’ 18” meridyeninden başlayıp Datça Deveboynu Burnu’nun en batı noktasından geçen 27° 22’ 00” D boylamına kadar uzanıp,

Türkiye'nin bölgedeki kıta sahanlığı olarak Ege Denizi'nde çizilecek Türk-Yunan kıta sahanlığı sınırının güney ucuyla birleşmelidir.

Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarını sınırlandırılırken ortay hat Anadolu ile Afrika kıtası sahilleri arasında doğu-batı ekseninde ilerleyecek ve hakkaniyet ilkesi ve anakara üstünlüğü ile MEB alanları belirlenmelidir. Böylece Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgesi 145.000 km², KKTC'nin 10.600 km², GKRY'nin 24.500 km², Yunanistan'ın sahip olduğu adalar ters tarafta kalan adalar olduklarından karasuları kadar deniz yetki alanına sahip olacaktır. Libya'nın 63.000 km² olan alanına 39.000 km² daha eklenerek 102.000 km² münhasır ekonomik bölgesi olacaktır.

Türkiye bugüne kadar bölgedeki haklarını koruma konusundaki kararlılığını gerek sismik araştırmalarıyla, gerek muhtelif uygulamalarıyla gerekse muhtemel MEB sınırlarını tecavüz girişimlerini bertaraf etmesiyle göstermiştir. Ancak gelinen noktada, Türkiye'nin tek taraflı MEB ilan etmeden ya da kıyıdaş ülkelerle anlaşmalar yapmadan yalnızca söz konusu girişimlerini sürdürmesi hak kayıplarına uğramasına neden olabilecektir. Bu anlamda Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de caydırıcılığını koruyabilmek için daha bütüncül bir strateji oluşturması ve bölgede uluslararası hukuk bağlamında gösterdiği kararlılığı askeri ve stratejik bağlamda da yinelemesi gerekmektedir.

Türkiye, bölgesel güç potansiyellerini arttırmak ve daha etkin kılmak için jeopolitik ve jeostratejik değeri artmış olan bölge denizlerinde ulusal yeni bir deniz stratejisi geliştirmelidir. Bu anlamda denizcilik alt yapısını geliştirmeli, liman kapasitesini arttırmalı ve bölgenin ticaret akışında etkin rol üstlenmelidir. Bunun yanında Doğu Akdeniz'e ilişkin olarak Türkiye, önceliklerini, güvenliğine ilişkin tedbirlerini yeniden gözden geçirmeli ve bu kapsamda en kısa sürede deniz yetki alanlarını belirlemeye yönelik siyaset izlemelidir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de haklarını daha etkin biçimde koruyabilmesi için ise zaman kaybetmeden iç hukukunda bir "Münhasır Ekonomik Bölge Kanunu" çıkarması ve bunu BM nezdinde tek taraflı olarak tescil ettirmesi yararlı olacaktır. Bu tescilin ardından münhasır ekonomik bölge ilan etmeli ve kıyıdaş devletlerle ikili anlaşmalar imzalama yoluna gitmelidir. Zira Türkiye'nin kıta sahanlığı hususunda dayanabileceği

hukuki tezleri oldukça sağlamdır. Kıta sahanlığı sınırlandırması konusunda uluslararası mahkemelerce verilen ve içtihat haline gelen mevcut kararlar da Türkiye'nin tezlerini haklı çıkaran niteliğe sahiptir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de MEB kapsamında teknik verilerini hazırlayarak MEB politikalarını ve uygulamalarını belirginleştirmesi ve muhtemel MEB sınırlarını çizmesi gerekmektedir.

Bölgede Türkiye açısından önemli bir gelişme olarak Libya ile gerçekleştirilen mutabakat, Türkiye'nin hak ve menfaatlerini koruması konusunda elini güçlendirmiştir. Türkiye'nin bölgedeki çıkarlarından vazgeçmeyeceği yönündeki kararlı duruşunu gösterebilmesi, KKTC ile yaptığı kıta sahanlığı sınırlandırması ve Libya ile arasında yapmış olduğu mutabakatın benzer şekilde acilen İsrail, Mısır, Suriye, ve Lübnan ile de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda anlaşmaları yapmasıyla mümkün olacaktır. Esasen GKRY'nin izlediği haksız iddia ve yaklaşımlar sonucu uluslararası hukuk açısından hak ettiğinden çok büyük bir deniz alanı almasına yol açan 2003 yılından itibaren kıyıdaş ülkelerle yapmış olduğu anlaşmalar Türkiye'nin anlaşma yapma imkanının ortadan kaldırılmasına yönelik hamleler olarak değerlendirilmelidir. Türkiye açısından en kötü senaryo ise GKRY ile Yunanistan arasında yapılacak olan bir deniz yetki alanı paylaşımı anlaşmasıdır.

Türkiye'nin bölgede Mısır, Suriye ve İsrail'le ilişkilerini yeniden gözden geçirmesi gerekmektedir. Bu ilişkilerini geliştirmek ve Doğu Akdeniz'deki politikalarını daha etkin biçimde yürütebilmek için uluslararası deniz hukukunda uzman olan bir kurul oluşturmalıdır. Aksi halde Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye'yi dışlayarak diğer kıyıdaş ülkelerle geliştirdiği yeni politikalar Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenliğini zedelemeye devam edecektir. Diğer taraftan Türkiye, caydırıcılığını arttırmalı ve bölgede aktif ve güçlü hale gelebilmek için donanma gücünü geliştirip KKTC'deki varlığını hissettirmelidir. Böylece güçlü bir donanmaya sahip olan Türkiye'nin siyasi olarak da güçlü durması, başta Yunanistan ve GKRY olmak üzere tüm devletlerin manevra kabiliyetini azaltabilecektir. Bunun yanında Türkiye'nin, TPAO'nun yanında çeşitli küresel petrol firmalarına arama ve sondaj izinleri vererek deniz alanlarında enerji aramalarını da arttırmaları milli menfaat ve çıkarları açısından ön şarttır. Türkiye'nin bu adımları izleyerek, Doğu Akdeniz'de belirlenen oyunları oynayan oyuncu olmaktan ziyade, bölgedeki ulusal menfaatlerini azami düzeyde

gözeten bir oyun kurucu olması gerekmektedir. Nitekim çalışmanın hipotezi de Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki egemenlik haklarının korunması noktasında kıyıdaş devletlerle ilişkilerini geliştirmesi gerektiğidir. Halihazırda Türkiye-Mısır ve Türkiye-İsrail ilişkilerinde yürütülen normalleşme süreçleri göz önünde bulundurulduğunda, gelinen noktada Ankara'nın da tezin hipotezini teyit eden bir çizgide konumlandığı ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Acer, Yücel-Kaya, İbrahim, *Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı*, Usak Yayınları, Ankara, 2013.

Acer,Yücel-Kaya İbrahim, *Uluslararası Hukuk*, 6. Basım, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015.

Açıkgönül, Yunus Emre, *Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Ağaoğlu, Levent, *Kıbrıs Dünyanın Merkezidir*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2018.

Akipek, Ömer İlhan, *Devletler Hukuku 1.Kitap*, 3.Baskı, Ankara, 1970.

Aybay, Rona-Oral, Elif, *Kamusal Uluslararası Hukuk*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2016.

Başeren, Sertaç Hami, *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, AÜSBF Yayınları, Ankara, 2013.

Baykal, Ferit Hakan, *Deniz Hukuku Çalışmaları*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

Bozkurt, Enver-Kütükçü, Mehmet Ali, *Devletler Hukuku*, Nobel Yayınevi, Ankara, 2000.

Cottier, Thomas, *Equitable Principles of Maritime Boundary Delimitation The Quest for Distributive Justice in International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2015.

Çelik, Edip, *Milletlerarası Hukuk 1.Kitap*, 2.Baskı, Ankara, 1975.

Doğru, Sami, *Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003.

Duman, Selçuk, *Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar*, Berikan Yayınları, Ankara, 2021.

Gökalp, İbrahim, *Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler,* Beta Yayınları, İstanbul, 2008.

Gönlübol, Mehmet, *Uluslararası Politika, İlkeler, Kavramlar, Kurumlar*, Atilla Kitabevi, Ankara, 1993.

Gözügüzelli, Emete, *Uluslararası Deniz Hukuku Türk Denizleri ve Olmazsa Olmaz İlkeler*, Aralık 2020.

Gündüz, Aslan, *Milletlerarası Hukuk, Konu Anlatımı, Temel Belgeler, Örnek Kararlar*, Beta Yayınları, İstanbul, 2003.

Gündüz, Aslan-Öztürk, Hüseyin, *Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, TÜDAV Yayın, No:12, Aralık 2002.

İstikbal, Cahit, *Enerji Kaynakları ve Deniz Yetki Alanları Bakımından Doğu Akdeniz Sorunu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

Kaya, İslam Safa, *Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.

Kraska, James, *Maritime Power and the Law of the Sea: Expeditionary Operations in World Politics*, New York, Oxford University Press, 2011.

Kuran, Selami, *Uluslararası Deniz Hukuku*, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2014.

Kurumahmut, Ali, *Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1998.

Odman, Mustafa Tevfik, *Karasuları Genişliği Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1990.

Özman, Aydoğan, *Deniz Hukuku 1*, Turhan Kitabevi, Ankara 2006.

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri II.Kitap,* Gözden Geçirilmiş 5.baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1998.

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri II.Kitap,* Gözden Geçirilmiş 7.baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003.

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi Yayınları, 15.Baskı, Ankara, 2016.

Peltokorpi, Vesa, *The Implications of Modern Law of the Sea*, 2016.

Shaw, Malcolm, *Uluslararası Hukuk,* 8.Baskı, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2018.

Sur, Melda, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2010.

Tanaka, Yoshifumi, *Predictability and Flexibility in the Law of Maritime Delimitation,* Studies in International Law, Vol. 8, Portland, 2006.

Tanaka, Yoshifumi, *The International Law of The Sea*, Cambridge University Press, Haziran, 2012.

Tekil, Fahime, *Deniz Hukuku*, Alkım Yayınları, 4.Baskı, İstanbul, 1993.

Toluner, Sevin, *Milletlerarası Hukuk Dersleri*, Beta Yayınları, İstanbul, 1996.

Yaycı, Cihat, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2020.

Yaycı, Cihat, *Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2020.

Yaycı, Cihat, *Sorular ve Cevaplarla Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı*, 1.Baskı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınevi, İstanbul, 2019.

Yıldız, Dursun, *Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından Akdeniz'in Doğusu*, Bizim Yayınlar Kitapevi, İstanbul, 2008.

Yıldız, Dursun, *Doğu Akdeniz'de Isınan Sular*, Bizim Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2009.

Yıldız, Dursun ve Yaşar, *Doğan, Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç*, İstanbul, Truva, 2012.

MAKALELER

Acer, Yücel, "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku", *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset,* AÜSBF Yayınları, Uluslararası Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Araştırma Merkezi, Yayın No:608, Ankara, 2013.

Acer, Yücel, "Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye", *Dz. K. K.lığı Deniz Hukuku Sempozyumu*, Ankara, 21-22 Haziran 2004.

Acer, Yücel, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 4, No:16, 2008.

Acer, Yücel, "Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları", *Ege Kıta Sahanlığı ve Bildiriler Sempozyumu Kitabı*, İstanbul, Tüdav Yayınları, 2002.

Acer, Yücel, "Doğu Akdeniz'de Yunanistan-Mısır Deniz Sınırı Antlaşması ve Türkiye", *SETA Perspektif*, Sayı:293, 2020.

Aksar, Yusuf, Uluslararası Hukukta Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı, *21.Yüzyıl Sosyal Bilimler Dergisi*, Ankara, 2013.

Aksu, Fuat, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu ve Türkiye-AB İlişkileri", *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, AÜSBF. Yayınları, Ankara, 2013.

Al Arzu-Katıtaş, Gökhan, "Geoeconomic Struggles in the Eastern Mediterranean Region", Hakan Arıdemir (Ed.), *Turkish Republic of Northern Cyprus Studies on Politics and Economics*, Botimet Flesh, Tiran.

Anlar Güneş, Şule, "United Nations Convention on Law of the Sea and Protection of the Marine Environment*",* AÜHFD, 2007.

Arıdemir, Hakan, "Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmaları Çerçevesinde Devletlerin Açık Denizlerdeki Hakları*", Journel of the Human and Social Sciences Researches*, Vol:7, Issue:2, 2018.

Aslan, Cemal, Rum-Yunan İkilisinin Doğu Akdeniz'de "Egemenlik Yayılması", *Doğu Akdeniz Petrol & Gaz ve Enerji Panorama,* 2019.

Aşcı, Bahar, "Medeniyetler İçin Coğrafya'nın Önemi ve "Bereketli Hilal", *21.Yüzyıl Dergisi*, Sayı 54, Haziran 2013.

Baysoy, Emre, Antik Dönem Doğu Akdeniz Jeopolitiği, Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:4, Sayı:8, 2015.

Balkaş, Özer, İsrail'de (Levant Baseni) Petrol ve Doğalgaz Faaliyetleri, Geliştirilen Doğal Gaz Rezervi ve Kıbrıs'ta Sondaj Gerginliği, Türkiye Petrol Jeologları Derneği (TPJD) TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, 2011.

Başeren, Sertaç Hami, "Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı Üzerine Bir Değerlendirme", *Ege Sorunları Sempozyumu*, İstanbul, 2002.

Başeren, Sertaç Hami, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, Yayın No:31, 2010.

Başeren, Sertaç Hami, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması Sorunu: Tarafların Görüşleri, Uluslararası Hukuk Kuralarına Göre Çözüm ve Sondaj Krizi, *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset,* AÜSBF, Uluslararası Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Araştırma Merkezi, Yayın No:608, Ankara, 2013.

Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi, Bilge Adamlar Kurulu Raporu "*Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye*", Rapor No:59, İstanbul, Aralık 2013.

Blake, Gerald H., "Maritime Boundaries", World Boundaries Volume 5, *Taylor & Francis e-Library,* London, 2002.

Bozkurt, Enver, "Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı", *Uluslararası Hukuk ve Politika,* Cilt 2, No:5, 2006.

Bryza, Matthew, Eastern Mediterrenean Gas: Potantial for Breakthroughts, *Turkish Policy*, Sayı:12, 2013.

Çomak, Hasret, "Doğu Akdeniz'de Yetki Alanları", *Uluslararası Ortadoğu Kongresi Bildiriler Kitabı*, Cilt I., Kocaeli, 2012.

Doğan, Nejat, "Doğu Akdeniz'de Enerji Stratejileri ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği", *21.Yüzyıl Dergisi*, Aralık 2013.

Doğru, Sami, *"*Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka göre bölgedeki Kıta Sahanlığı ve MEB Alanlarının Sınırlandırılması*", Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 119, 2015.

Ergüven, Nasıh Sarp, Karadeniz'de Deniz Alanı Sınırlandırması Davası (Romanya/Ukrayna) ve Uluslararası Hukuk Açısından Etkileri, *AÜHFD*, Cilt:63, Sayı:2, 2014.

Erol, Emin, "Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynaklar ve Bölgesel Barış", *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset,* AÜSBF, Uluslararası Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Araştırma Merkezi, Yayın No:608, Ankara, 2013.

Erol, Emin, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Hidrokarbon Çalışmaları, Birlik, Sayı:220, 2018.

EXTAVOUR, Winston Conrad, "*The Exclusive Economic Zone A Study of the Evolution and Progressive Development of the International Law of the Sea"*, 2.edition, 1981.

Harunoğulları, Muazzez, "Eastern Mediterranean Energy Basın: International Conflict and Competition on the Region", *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE),* 2020.

İşcan, İsmail Hakkı, "Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 2004.

Karapınar, Nuray, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar", *Doğal Kay. ve Eko. Bült.*, Sayı: 20, 2015.

Kedikli, Umut-Taşkın, Deniz, "Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı", *Alternative Politics*, Volume 7, Issue 3, 2015.

Keser, Ulvi, "Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Kıbrıs Adası'nın Stratejik Pozisyonu", *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2012.

Keser, Ulvi-Ak, Gökhan, "Kıbrıs Sorunu Bağlamında Doğu Akdeniz'de Yapılması Gerekenler", *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, Ocak 2018.

Kökyay, Ferhat, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Akdeniz Enerji Politikası, *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı: 101, İstanbul, 2021.

Kurt Emre-Tamçelik, Soyalp, "Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölge Algısı ve Yakın Tehdit Alanı Kıbrıs", *Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı*, Cilt:3, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Nisan 2014.

Kütükçü, Mehmet Akif Kütükçü-Kaya, İslam Safa, "Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye'nin Hukuki Durumu", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2/1, 2016.

Lagoni Rainer- Vignes Daniel, *Maritime Delimitation*, Publications on Ocean Development Volume 53, *Martınus Nıjhoff Publishers Ledien/Boston*, 2006.

Nandan, S. N., "The Exclusive Economic Zone: A Historical Perspective", Essays in Memory of Jean Carroz. Rome: FAO, 1987.

Örnek SerdarMızrak Baransel, Bir Güvenlik Sorunu Olarak Kıbrıs'ta Enerji Kaynakları ve Uluslararası Aktörlerin Politikaları, *Bilge Strateji*, Cilt 8, Sayı 15, Güz 2016.

Özer, Sanem, "Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliği ve Savaşları", *Orta Doğu Analiz*, Cilt 5, Sayı 60, 2013.

Özersay, Kudret, Annan Planı ve Federal Yasaları Çerçevesinde Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:59, Sayı:3.

Özgen, Cenk, *"*Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekâtı*", Akademik Orta Doğu Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 2013.

Özgen, Cenk, "Doğu Akdeniz'de Deniz ve Enerji Güvenliği", *Opportunities in the Mediterranean Region Economy, Energy and Security*.

Özkan, Arda, Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı, *2.Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu,* Kahramanmaraş, 2012.

Şahin, İsmail, The Continental Shelf Delimitation Agreement Between Turkey and TRNC*, Adalet Dergisi*, Sayı: 65, 2020.

Şeker, Burak Şakir, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Akdeniz Güvenliği", *Uluslararası Ortadoğu Kongresi Bildiriler Kitabı Cilt I.,* Kocaeli, Ekim 2012.

Tanaka, Yoshifumi, "Reflections on the Concept of Proportionality in the Law of Maritime Delimitation", *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 2001.

Taşdemir, Fatma, "Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları", *Ankara Strateji Enstitüsü,* Rapor No: 2012-3, Eylül 2012.

Topsoy, Fevzi, Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında "Hakkaniyet İlkesi" ve Dağıtıcı Adaletin Sağlanmasındaki Rolü, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 2013.

Turan, Sibel ve Şen, Mahmut, "Doğu Akdeniz'in Önemi", *İstanbul Rumeli Üniversitesi Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Tam Metin ve Özet Kitabı*, İstanbul, 2021.

Ural, Abdullah, "ABD'nin Enerji Hakimiyet Teorisi ve Büyük Ortadoğu Projesi", *Akademik Ortadoğu Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2009.

Walker, George K., "Defining Terms in the 1982 Law of the Sea Convention IV: The Last Round of Definitions Proposed by the International Law Association (American Branch) Law of the Sea Committee", *California Western International Law Journal,* C. 36, Sayı:1, 2005.

Yaycı, Cihat, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye", *Bilge Strateji,* Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012.

Yaycı, Cihat, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi", *Güvenlik Stratejileri,* Sayı:14, 2012.

GAZETELER VE BASIN AÇIKLAMALARI

Bakanlar Kurulu'nun 16.03.2012 tarih ve 2012/2968 ve 2012/2974 sayılı kararnameleri ile verilen ruhsat sahalarına ilişkin kararı, *Resmi Gazete,* 27 Nisan 2012, *https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-5.htm*, (Erişim tarihi: 3 Ekim 2021)

T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretler Hk. 30 Ocak 2007 tarih ve 18 numaralı basın açıklaması, *NO:18 - 30 Ocak 2007, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi´nin Doğu Akdeniz´deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini hk. / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)*, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2021)

T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Hakkında 5 Ağustos 2011 tarih ve 181 numaralı basın açıklaması, *https://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa*, (Erişim tarihi: 12 Nisan 2021)

Dışişleri Bakanlığı, 21 Eylül 2011 Türkiye-KKTC Kıta Sahanlığının Sınırlandırılma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, No: 216, *https://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-_-kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa*, , (Erişim tarihi: 23 Mayıs 2021)

T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk. 21 Aralık 2010 tarih ve 288 sayılı basın açıklaması, *https://www.mfa.gov.tr/no_-*

288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 10 Mart 2021)

T.C. Resmi Gazete, Sayı: 28276, 27 Nisan 2012, *https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427.htm*, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2021)

"Suriye ve GKRY Petrol Araştırma Projesinde Anlaştı", *Kathimerini Gazetesi,* 7 Ağustos 2001, *https://www.ekathimerini.com/*, (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2021).

29 Mayıs 1982 tarih ve 17706 Sayılı Resmi Gazete, *https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17708.pdf*, (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2021).

16 Temmuz 2009 tarih ve 27209 sayılı T.C. Resmi Gazetesi, *https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090716.htm*, (Erişim tarihi: 16 Ağustos 2021).

5 Aralık 1986 tarih ve 19314 sayılı T.C. Resmi Gazetesi, *https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19314.pdf*, (Erişim tarihi: 5 Şubat 2021).

10 Ekim 2012 tarih ve 26437 sayılı T.C. Resmi Gazetesi, *https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121010.htm*, (Erişim tarihi: 10 Haziran 2021).

18 Temmuz 1974 tarihli T.C. Resmi Gazetesi, *https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14949.pdf*, (Erişim tarihi: 16 Mart 2021).

5 Aralık 2019 tarih ve 30971 sayılı T.C. Resmi Gazetesi, *https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191207.pdf*, (Erişim tarihi: 30 Kasım 2022).

KKTC Dışişleri Bakanlığı'nın 02.05.2014 tarihli Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Anlaşması hakkında basın açıklaması, *Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Anlaşması hakkında basın açıklaması | Turkish Republic of Northern Cyprus (ct.tr)*, (Erişim Tarihi: 30 Eylül 2021).

"Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretim Paylaşımı Sözleşmesi" imzalandı, 02.11.2011, *https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n65509-petrol-sahasi-hizmetleri-ve-uretim-paylasimi-sozlesmesi-imzaland*, (Erişim tarihi: 12 Ekim 2021).

TEZLER

Açıkgönül, Yunus Emre, Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.

Erenoğlu, Simay, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.

Güney, Erkan, *Doğu Akdeniz'deki Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesi Sorunu*, Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun, 2020.

Kaya, Şenay, *Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

Kürbüz, Levent, *"Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı ve Doğu Akdeniz'de Potansiyel Enerji Kaynaklarının Analizi",* Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2016.

İNTERNET KAYNAKLARI

Aesan, Pal Jakob, "The Law of Maritime Delimitation and the Russian-Norwegian Maritime Boundary Dispute", Fridtjof Nansen Institute, 2010, *https://www.files.ethz.ch/isn/112944/FNI-R0110.pdf*, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2020).

Akay, Cemal, "Atatürk'ün Yıllar Önce Kıbrıs'la İlgili Sözleri", 10 Kasım 2020, *https://www.kibrisgazetesi.com/ataturkun-yillar-once-kibrisla-ilgili-sozleri-makale,12712.html*, (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2021).

"Akdeniz'de Yeni Parsel Gerilimi", 04.12.2021, *https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/812245.aspx*, (Erişim Tarihi: 2 Mart 2021).

Aslan, Cemal, "Doğu Akdeniz'deki Doğal Gaz Yatakları: Türkiye, KKTC ve GKRY", 2018, *http://cemal-aslan.blogspot.com/2018/10/dogu-akdeniz-havzasnn-jeostratejik-ve_6.html*, (Erişim Tarihi: 14 Ekim 2021).

Aslan, Cemal, "Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge: Farkları Neler?", 2019, *Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge: Farkları Neler? - Stratejik Ortak*, (Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2021).

Başeren, Sertaç Hami, "Doğu Akdeniz'de Gerilim", *https://tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/munhasir-ekonomik-bolge/dogu-akdeniz-serhat-h-baseren/*, (Erişim Tarihi: 25 Şubat 2021).

Başeren, Sertaç Hami, "Yunanistan Mısır Anlaşmasıyla Akdeniz'de haksızlığını tescil etti", 2020, *https://www.aa.com.tr/tr/analiz/yunanistan-misir-anlasmasiyla-akdenizde-haksizligini-tescil-etti/1937166*, (Erişim Tarihi: 16 Ekim 2021).

Bu Navtex'e Yunanistan Sevindi, 28 Eylül 2021, *https://aydinlik.com.tr/haber/bu-navtex-e-yunanistan-sevindi-258964#2*, (Erişim Tarihi: 6 Aralık 2021).

Chrysochou, Georgias-Dimitrios, Dalaklis, "Offshore Energy Exploration Activities and the Exclusive Economic Zone Regime: A case study of the Eastern Mediterranean Basin, Haziran 2018, *https://www.researchgate.net/publication/322927029_Offshore_Energy_Exploration_Activities_and_the_Exclusive_Economic_Zone_Regime_A_case_study_of_the_Eastern_Mediterranean_Basin/figures?lo=1*, (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021).

Cuka, Fatjon, ANALYSIS, Albania, Greece taking issue of maritime jurisdiction zones to The Hague, 12.02.2021, *https://www.aa.com.tr/en/analysis/analysis-albania-*

greece-taking-issue-of-maritime-jurisdiction-zones-to-the-hague/2142647, (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2021).

Çelik, Okan, 1982 BM Deniz Hukuku Perspektifinde Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı ve Enerji Kaynakları Paylaşımı Sorununun Hakkaniyet İlkesiyle Çözüm Yolları, 2016, *https://www.academia.edu/30944932/Uluslararası_Hukuk_Doğu_Akdeniz_Deniz_Yetki_Alanları_Paylaşımı_Sorunu_*, (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2021).

Deniz Haber Ajansı, "Barbaros Hayrettin Paşa Gemisi MEB'de Araştırma Yapıyor", 20 Ekim 2014, *https://www.denizhaber.net/mobi/news_detail.php?id=58263*, (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2021).

Doç. Dr. Cihat Yaycı: "İsrail, Türkiye'nin Kendisine Muhtaç Olduğunu Asla Düşünmesin", 10 Mart 2021, *https://doguakdenizpolitik.com/doc-dr-cihat-yayci-israil-turkiye-nin-kendisine-muhtac-oldugunu-asla-dusunmemeli/*, (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2021).

Doğru, Sami, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Doğu Akdeniz", Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz, *https://tasam.org/Files/Icerik/File/yeni-deniz-guvenligi-ekosistemi-ve-dogu-akdeniz_EKT_y_pdf_5c9334d0-0e4b-434d-8278-b3e2a8eea05d.pdf*, (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021).

Doğu Akdeniz Denkleminde Stratejik Adım: Türkiye-Libya Mutabakatı, *https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/TR__TURKIYE_LIBYA_MUTABAKAT_Bask%C4%B1.pdf*, (Erişim Tarihi: 19 Eylül 2021).

Duman, Çağdaş, "Jeopolitik Teoriler", file:///C:/Users/ASUSPC/Downloads/JeopolitikTeoriler.pdf, (Erişim Tarihi: 28.01.2021).

Durul, Tevfik ve Özcan, Derya Gülnaz, "Yunan uzmanlar ABD'nin EastMed'den desteğini çekmesini değerlendirdi", *https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yunan-uzmanlar-abdnin-eastmedden-destegini-cekmesini-degerlendirdi/2473798*, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2021).

Ercümen, Merve Aksoy, "Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti", 9 Eylül 2016, *Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti - İNSAMER (insamer.com)*, (Erişim Tarihi: 16 Mart 2021).

Eryılmaz, Yusuf, "Devletler Hukukunda Kıta Sahanlığı, Ege Denizi ve Adaların Durumu", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı:2, Ankara, 1975, *http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/1975-2/3.pdf*, Erişim Tarihi: 13 Şubat 2020).

"EastMed'e İsrail Devlet Şirketi, 25 Ocak 2018, *https://www.kibrispostasi.com/c58-GUNEY_KIBRIS/n240945-eastmede-israil-devlet-sirketi*, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

"EastMed gas: Paving the way for a new geopolitical era?", *https://www.dw.com/en/eastmed-gas-paving-the-way-for-a-new-geopolitical-era/a-49330250*, (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2021).

Emekli Tümamiral Cihat Yaycı: Türkiye bir an önce Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmeli, *https://tr.sputniknews.com/20200907/emekli-tumamiral-cihat-yayci-turkiye-bir-an-once-dogu-akdenizde-meb-ilan-etmeli-1042794457.html*, (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2021).

Ercümen, Ferhat, "Doğu Akdeniz'deki Yetki Alanlarının Belirlenmesinde Adaların Rolü", Anadolu Ajansı, *https://www.aa.com.tr/tr/analiz/dogu-akdenizdeki-yetki-alanlarinin-belirlenmesinde-adalarin-rolu/1670572*, (Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2021).

Fransa ve Almanya "Hakkaniyet" ve "Orantılılık" İlkelerini Kendi Denizlerinde Kabul Ettirdi: 24 Eylül AB Zirvesinde Bunu Hatırlamaları Gerekir, *https://demokratikanayasaplatformu.com/fransa-ve-almanya-hakkaniyet-ve-orantililik-ilkelerini-kendi-denizlerinde-kabul-ettirdi/?pdf=4648*, (Erişim Tarihi: 28 Eylül 2021).

GKRY'nin 1964 tarih ve 45 sayılı Karasuları Kanunu, *https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CYP_1964_Law.pdf*, (Erişim Tarihi: 23 Ekim 2021).

GKRY'nin 5 Nisan 1974 tarih ve 8 sayılı Kıta Sahanlığı Kanunu, *https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CYP_1974_Law.pdf*, (Erişim Tarihi: 23 Ekim 2021).

Gözügüzelli, Emete, "Deniz Hukuku Rejimi Üzerine Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin İç Hukuk Uygulamaları ve Çıktıları", *https://dergipark.org.tr/tr/pub/bs/issue/54864/751586*, (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2021).

Greek City Times, "Turkey reacts violently but it is time for a Greece-Cyprus EEZ deal", *https://greekcitytimes.com/2020/08/07/turkey-reacts-violently-but-it-is-time-for-a-greece-cyprus-eez-deal/* , (Erişim Tarihi: 3 Haziran 2021).

Grönland-Jan Mayen Arasındaki Deniz Sınırlarına İlişkin Dava, 1993, *https://uluslararasihukukcalismalari.wordpress.com/2017/02/17/gronland-jan-mayen-arasindaki-deniz-sinirlarina-iliskin-dava-1993/*, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021).

Güney Kıbrıs ve 4 ülke, BM'ye başvurdu: "Türkiye-Libya anlaşması kabul edilmesin", 14.07.2020, *https://www.kibrispostasi.com/c58-GUNEY_KIBRIS/n337316-guney-kibris-ve-4-ulke-bmye-basvurdu-turkiyelibya-anlasmasi-kabui* , (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2022).

IHO, IAG, IOC, Advisory Board on Law of the Sea (ABLOS), A Manual on Technical Aspects of the United Nations Convention on the Law of the Sea, Special Publication No:51, 4th Edition, March 2006, Published by the International Hydrographic Bureau Monaco, Chapter: 6-5, *https://www.gc.noaa.gov/documents/gcil_iho_tech_aspects_los.pdf*, (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2021).

IMO, Marine Environment, *https://www.imo.org/OurWork/Environment/Pages/Default.aspx*, (Erişim Tarihi: 13 Eylül 2021).

IMU NOTES, "Maritime Boundaries", 28 Mayıs 2019, *https://imunotes.in/tag/exclusive-economic-zone/*, (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2021).

International Energy Statistics, EİA, *https://www.eia.gov/international/data/world#/?tl_type=p&tl_id=5-*

A&pa=00000000000000000000000000000000g&ct=0&ord=SA&c=ruvvvvvfvtvnvv1urvvvvfvvvvvvfvvvou20evvvvvvvvvvnvvuvo&f=A, (Erişim Tarihi: 13 Eylül 2021).

International Chamber of Shipping, *Shipping and World Trade: Driving Prosperity*, *https://www.ics-shipping.org/shipping-fact/shipping-and-world-trade-driving-prosperity/, (*Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2021).

International Court of Justice, "Application for Revision and Interpretation of the Judgment of 24 February 1982 in the Case concerning the Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya)", *https://www.icj-cij.org/en/case/71*, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2022).

International Court of Justice, "Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), *https://www.icj-cij.org/en/case/68*, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2022).

Karyotis, Theodoros "Türkiye, Mısır ile Deniz Sınırları Çiziyor", *Ethnos Gazetesi*, 11.01.2010, *https://www.kaptanhaber.com/turkiye-misir-ile-deniz-sinirlari-ciziyor/20884/*, (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2021).

"Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması", *https://hukuk.marmara.edu.tr/dosya/huk/%C3%96%C4%9ERENC%C4%B0/HUKUKUZEM/19-20/BAHAR/deniz.hukuku/Deniz%20Hukuku-%2012.%20Hafta.pdf*, (Erişim Tarihi: 27 Kasım 2021).

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları (North Sea Continental Shelf Cases, Federal Republic of Germany v. Denmark and the Netherlands, 1969,), Uluslararası Hukuk Çalışmaları, UAD Dava Özetleri, *https://uluslararasihukukcalismalari.wordpress.com/2017/01/16/kuzey-denizi-kita-sahanligi-davalari-north-sea-continental-shelf-cases-federal-republic-of-germany-v-denmark-and-the-netherlands-1969/*, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2021).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanları Yasası İçdüzeni, Sayı 63/2005,*https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.mahkemeler.net%2Fbirlestirilmis%2F63-2005.doc&wdOrigin=BROWSELINK*, (Erişim Tarihi: 30 Ağustos 2021).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Karasuları Yasası, Sayı:42/2002, *https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.mahkemeler.net%2Fbirlestirilmis%2F42-2002.doc&wdOrigin=BROWSELINK*, (Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2021).

Malta-Libya Kıta Sahanlığı Davası (Continental Shelf Case, Malta vs. Libya, 1985), Uluslararası Hukuk Çalışmaları, UAD Dava Özetleri, *https://uluslararasihukukcalismalari.wordpress.com/2017/02/25/malta-libya-kita-sahanligi-davasi-continental-shelf-case-malta-vs-libya-1985/*, (Erişim Tarihi: 5 Mart 2021).

Meray, Seha L., Kıta Sahanlığı Hakkında Cenevre Sözleşmesi, 29 Nisan 1958, *https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37648*, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2020).

Piri Reis, "G noktası" bölgesinde çalışmalarını tamamlamak üzere, *https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n65258-piri-reis-g-noktasi-bolgesinde-calismalarini-tamamlamak-uzere*, (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2021).

QS Study, "Divisions of the Ocean Floor", *https://qsstudy.com/divisions-ocean-floors/*, (Erişim Tarihi: 2 Eylül 2021).

REPORTS OF INTERNATIONAL ARBITRAL AWARDS, Arbitration between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, relating to the delimitation of the exclusive economic zone and the continental shelf between them, decision of 11 April 2006, VOLUME XXVII, *https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXVII/147-251.pdf*, (Erişim Tarihi: 20 Şubat 2021).

"Rumların ve TPAO'nun haritaları çakışıyor", 27 Aralık 2011, *https://www.denizhaber.net/rumlarin-ve-tpaonun-haritalari-cakisiyor-haber-39314.htm*, (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2021).

SD Rapor, "Doğu Akdeniz'de Yükselen Gerilim: Siyasi, Askeri ve Ekonomik Açıdan Yapılması Gerekenler", 2019, *Doğu Akdeniz Rapor.pdf*, (Erişim tarihi: 20 Aralık 2021).

"Sevilla Haritası Nedir?", 22.09.2020, *https://tr.euronews.com/2020/09/22/sevilla-haritas-nedir-ankara-atina-gerginligi-nas-l-baslad-gelinen-durum-ne*, (Erişim Tarihi: 14 Eylül 2021).

TBMM Tutanak Dergisi, *https://www5.tbmm.gov.tr//develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=G%DCRKUT%20ACAR&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih=*, (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2021).

T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, "Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/471), Sıra Sayısı: 114", 14.10.2011, *https://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0471.pdf*, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2021).

Tugwell, Paul, "Leaders From Israel, Cyprus, Greece Sign EastMed Gas Pipe Deal", 2 Ocak 2020, *https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-02/leaders-from-israel-to-greece-set-to-sign-eastmed-gas-pipe-deal*, (Erişim Tarihi: 13 Haziran 2021).

Turgut Kaymal, Turgut, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu", Bahriye Enstitüsü, *https://bahriyeenstitusu.org/2017/07/28/dogu-akdenizde-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlandirilmasi-sorunu/*, (Erişim Tarihi: 2 Ekim 2021).

Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi, "Yaycı Doktrini", 07.03.2021, *https://turkdegs.org/icerik/yayci-doktrini*, (Erişim Tatihi: 5 Ağustos 2021).

Türk Dil Kurumu online sözlük, *https://sozluk.gov.tr/*, (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2021).

Türkiye-Libya Deniz Mutabakatının Fikir Babası Tümamiral Dr. Cihat Yaycı SDE'de konuştu, 5 Aralık 2019, *https://www.sde.org.tr/toplanti/turkiye-libya-deniz-mutabakatinin-fikir-babasi-tumamiral-dr-cihat-yayci-sdede-konustu-faaliyeti-14295*, (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

Türkiye'nin 15.05.1964 tarih ve 476 sayılı Karasuları Kanunu, *https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf*, (Erişim Tarihi: 16 Şubat 2021).

Türkiye'nin 20.05.1982 tarih ve 2674 sayılı Karasuları Kanunu, *https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2674.pdgf*, (Erişim Tarihi: 16 Şubat 2021).

United Nations, "Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone", 17 February 2003,*https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf*, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2021).

United Nations, "Agreement between the Great Socialist People's Lybian Arab Jamahariya and the Republic of Malta implementing Article 3 of the Special Agreement and the Judgment of the International Court of Justice, 10 November 1986",*https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/LBY-MLT1986ICJ.PDF*, (Erişim tarihi: 18 Eylül 2021).

United Nations, Act No. 2 of 18 February 1959 concerning the delimitation of Libyan territorial waters, *https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/LBY_1959_Act.pdf*, (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2022).

United Nations, Law. No. 28, *https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/syr_2003e.pdf*, (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2021).

United Nations, Yearbook of the International Law Commission 1953, New-York, Vol:1, 1959, *https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1953_v1.pdf*, (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2019).

United Nations Law of the Sea Bulletin, Volume 2013, Issue: 79, *https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin79e.pdf*, (Erişim Tarihi: 16 Eylül 2021).

Yalım, Ümit, "Doğu Akdeniz'de Türk Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölgesi Derhal İlan Edilmelidir", 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 2018, *https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/dogu-akdeniz-de-turk-kita-sahanligi-ve-munhasir-ekonomik-bolgesi-derhal-ilan-edilmelidir*, (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2021).

Yalım, Ümit, "Yunanistan Türk Kıta Sahanlığını Parselleyip Satışa Çıkardı", TÜRKSAM, 2018, *https://www.turksam.org/detay/4668-yunanistan-turk-kita-sahanligini-parselleyip-satisa-cikardi*, (Erişim Tarihi: 17 Eylül 2021).

Yağız, Taha, "Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz İçin Emsaller", 12.09.2020, *https://mavivatan.net/adalar-denizi-ve-dogu-aldeniz-icin-emsaller/*, (Erişim Tarihi: 27 Aralık 2021).

Yaycı, Cihat, "Doğu Akdeniz'deki Son Durum Hakkındaki Görüş ve Değerlendirmeler", *https://bau.edu.tr/haber/15958-dogu-akdeniz%E2%80%99deki-son-durum-hakkinda-gorus-ve-degerlendirmeler*, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2021).

Yıldırım, Şafak, "Türkiye-Libya Anlaşması Neden Tek Taraflı İptal Edilemez", Ekim 2021, *https://drive.google.com/file/d/15tw5uxlzcuprTdHqvUfBkO7JumUL7Cl2/view*, (Erişim Tarihi: 30 Ocak 2022).

1969 North Sea Continental Shelf (Germany/Denmark/Netherlands), *https://www.icj-cij.org/en/case/51* , *https://www.icj-cij.org/en/case/52*, (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2021).

III.Güvenlik Sempozyumu Raporu, "Doğu Akdeniz'den Basra'ya Krizler ve Düzen", Polis Akademisi Yayınları, *dogu_akdenizden_basraya_rapor.pdf*, (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

SÖZLEŞMELER VE ULUSLARARASI YARGI KARARLARI

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, *http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/153-unclos-turkish*, (Erişim Tarihi 5 Ocak 2021).

Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the French Republic, Reports of International Arbitral Awards, Vol.XVIII., 1977, *https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVIII/3-413.pdf*, (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2021).

Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Marine Area (Canada/United States of America), International Court of Justice, *https://www.icj-cij.org/en/case/67*, (Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2021).

Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain, International Court of Justice, *https://www.icj-cij.org/en/case/87*, (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2021).

Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, *https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093041bm_02.pdf*, (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2021).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İmzalanan Denizcilik Anlaşması, *http://ua.mfa.gov.tr/detay.aspx?6583*, (Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2021).

Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Anlaşması, *https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121010-3-1.pdf*, (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2021).

1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri: Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, *http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/134-1958-cenevre-deniz-hukuku-soezlesmeleri-kara-sulari-ve-bitisik-boelge-soezlesmesi*, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2020).

1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, *http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/140-viyana-andlasmalar-hukuku-soezlesmesi*, (Erişim Tarihi: 20 Şubat 2021).

1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası.

1977 tarihli Manş Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası.

1982 tarihli Tunus-Libya Davası.

1984 Maine Körfezi Sınırlandırma Davası.

1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığı Davası.

2001 Eritre-Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası.

2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados Sınırlandırma Davası.

2009 tarihli Ukrayna-Romanya Sınırlandırma Davası.